

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİHİ YAPILARDA KORUMA VE
YENİDEN İŞLEVLENDİRME:
BURSA ESKİ İPEK HAN

Aybüke Yağmur HOŞ ULUSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Restorasyon Anabilim Dalı

HAZİRAN-2022

KONYA

Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Aybüke Yağmur HOŞ ULUSOY tarafından hazırlanan “Tarihi Yapılarda Koruma ve Yeniden İşlevlendirme: Bursa Eski İpek Han” adlı tez çalışması 27/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Murat ORAL

.....

Danışman

Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

.....

Üye

Doç. Dr. Mehmet Ergün HATIR

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Saadettin Erhan KESEN
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Aybüke Yağmur Hoş Ulusoy

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ YAPILARDA KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME: BURSA ESKİ İPEK HAN

Aybüke Yağmur HOŞ ULUSOY

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Restorasyon Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

2022, 202 Sayfa

Jüri

Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

Tarihi yapılar; çağın değişimine bağlı olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik nedenler doğrultusunda işlevsel özelliklerini kaybedebilmektedir. İşlevsel olarak çalışmayan, fakat fiziksel anlamda varlığını koruyabilmiş yapılar kullanıma terk edildiğinde, bilinçsiz toplumların ve çevresel koşulların etkisiyle eskiiyip tahrip olmakta ve hatta tamamen yok edilmektedir. Kültürel miras niteliğindeki, toplumların geçmişine dair izler taşıyan yapıların yok edilmesi, kentlerde ve toplumlarda kimlik sorununu beraberinde getirmektedir. İşlev kaybına uğramış önemli tarihi yapıların gelecek kuşaklara aktarılacak kültürel sürekliliğin sağlanması amacıyla, bu yapılara yeni bir işlev yüklenmeli ya da eski işlevinin mevcut duruma uyum sağlaması koşuluyla yeniden kullanımı sağlanmalıdır. Tarihi belge niteliğindeki yapılar, koruma bağlamında yeniden işlevlendirilirken yapının orijinal kimliğinin bozulmaması önemli bir husustur. Bu nedenle yapının özgün işlevi, plan şeması, hacimsel-mekansal kurgusu, strüktürel sistemi gibi faktörlere dikkat edilerek yeni bir işlev yüklenmelidir. Ancak dönemin ilerleyen teknolojisi ve yapıya verilen yeni işlev kurgusu ile doğan ihtiyaçların giderilmesi gerekmekte ve yapı üzerinde yapılacak müdahaleler, belirli kurallar çerçevesinde olmalıdır.

Tarih boyunca ticari anlamda önemli bir konuma sahip olan Bursa kenti, içerisinde korunmaya değer birçok tarihi yapı barındırır. Bu yapılardan bir tanesi olan Osmanlı Dönemi eserlerinden Eski İpek Han, yapıldığı dönemden günümüze kadar varlığını koruyabilmiş önemli bir yapıdır. Han, günümüze kadar varlığını sürdürmüş olmasına rağmen; fiziksel ve fonksiyonel anlamda eskimiş, hatalı kullanımlardan kaynaklı olarak kültürel değerini kaybetmeye yüz tutmuş ve gerektiği değeri görememektedir. Tarihi, sosyokültürel ve ekonomik önemi yüksek bu yapının, kendisiyle birlikte taşıdığı değerlerin yok olup gitmemesi adına koruma bağlamında iyileştirme, yeniden işlevlendirme yöntemleriyle yeniden kullanıma açılarak tarihi önemi vurgulanmalı ve kimlik kaybının önüne geçilmelidir.

Altı bölümden oluşan bu tez çalışmasının ilk bölümünde; giriş olarak amaç, önem, materyal, yöntem belirtilerek kaynak araştırması ve problem tespiti yapılmıştır.

İkinci bölümde; koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları kapsamında koruma teknikleri, yeniden işlevlendirmeyi gerektiren durumlar, yeni işlev seçimindeki kriterler ve işlevlendirme sırasında yapılabilecek müdahaleler açıklamalı bir şekilde ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde; tezin kapsamını oluşturan, tarih boyunca ticari anlamda önemli bir merkez haline gelmiş Bursa kenti ve kentin ilk yapılaşmaya başladığı çoğu geleneksel ticari yapıları içinde barındıran “Hanlar Bölgesi” hakkında genel, tarihi, ekonomik, sosyolojik bilgiler verilmiştir. Osmanlı ticaret yapılarına değinilerek, Bursa Hanlar Bölgesi sınırları içerisinde yer alan geleneksel ticari yapılar incelenmiştir. Bölgenin odak noktaları, erişilebilirlik gibi analizleri yapılmıştır.

Dördüncü bölümde; Bursa’nın Hanlar Bölgesi’nde yer alan “Eski İpek Han” yapısı ele alınmıştır. Yapıya dair tarihçe, konum, mimari bilgiler araştırılarak yerinde incelemeler ve çevresel analizler ile yapıdaki tarihi kimliğe zarar veren öğeler tespit edilmiştir. Yapının; mekansal analizlerini yapmak ve

sosyal yapı ile ilişkisini incelemek için bilimsel bir yöntem olan mekânsal dizim analiz yöntemi kullanılmıştır. Son olarak kullanıcıların yorumlarını ve düşüncelerini öğrenmek adına anket yöntemine başvurularak yerinde çalışma yapılmıştır.

Beşinci bölümde; hem ticaret hem konaklama birimlerini barındıran han yapılarından bir tanesi olan “Bursa Eski İpek Han” örneği üzerinden koruma ve yeniden işlevlendirme kapsamında tarihi yapıların yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliği vurgulanmıştır. Eski İpek Han’ın yeniden işlevlendirilme kapsamında otel işlevinin uygun olabileceği düşünülmüş ve bu bağlamda bir öneri sunulması adına öncelikli olarak otel konusu irdelenerek otel türleri, otellerde olması gereken birimler, tarihi yapılarda konaklama gibi konular incelenmiştir. Tarihi yapıların otel olarak işlevlendirilmesi konusu kapsamında uygulanmış olan iki örnek üzerinde incelemeler yapılmıştır. Bölüm sonunda toplanan bütün veriler doğrultusunda Eski İpek Han’ın yeniden işlevlendirilerek kültürel, sosyal, ekonomik anlamda sürdürülebilirliği sağlanması amaçlanmış ve yapının eski işlevine, planlarına, strüktürel yapısına uygunluğu göz önünde bulundurularak otel işlevi kapsamında tasarım önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bursa Hanlar Bölgesi, Butik Otel, Eski İpek Han, Kimlik, Koruma ve Yeniden İşlevlendirme, Süreklilik, Tarihi Yapı

ABSTRACT

MS THESIS

CONSERVATION AND RE-FUNCTIONING IN THE CONTEXT OF HISTORIC BUILDINGS: BURSA ESKİ İPEK HAN

Aybüke Yağmur HOŞ ULUSOY

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Restoration**

Advisor: Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN

2022, 202 Pages

**Jury
Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN**

Historical places; Depending on the change of the age, it may lose its functional properties in line with social, cultural, economic and technological reasons. When structures that do not function functionally but have physically preserved their existence are left for use, they become old, destroyed or even completely destroyed by the effects of unconscious societies and environmental conditions. The destruction of cultural heritage structures including traces of the past of societies brings along the identity problem in cities and societies. In order to ensure cultural continuity by transferring important historical buildings that have lost their function to future generations, a new function should be assigned to these structures or they should be reused provided that their old function adapts to the current situation. It is an important issue that the original identity of the building is not damaged while the historical documents are re-functioned in the context of conservation. For this reason, a new function should be loaded by paying attention to factors such as the original function of the building, plan scheme, volumetric-spatial building, and structural system. However, the needs arising from the advancing technology of the period and the new function construct given to the building need to be met and the interventions to be made on the building must be within the framework of certain rules.

The city of Bursa, which has had an important commercial position throughout history, contains many historical buildings that are worth preserving. One of these structures, Eski İpek Han, which is one of the works of the Ottoman Period, is an important structure that has survived from the time it was built to the present day. Although the inn has survived until today; it is outdated physically and functionally, it is about to lose its cultural value due to misuse and cannot see the value it needs. This building, which has a high historical, socio-cultural and economic importance, should be reopened for use with the methods of improvement and re-functioning in the context of protection, in order not to destroy the values it carries with it, to emphasize its historical importance and to prevent the loss of identity.

In the first part of this thesis, which consists of six chapters; As an introduction, a source research and problem determination were made by specifying the purpose, importance, material and method.

In the second part; Within the scope of the concepts of conservation and re-functioning, conservation techniques, situations that require re-functioning, criteria for choosing a new function and interventions that can be made during re-functioning are explained in an explanatory way.

In the third part; General, historical, economic and sociological information has been given about the city of Bursa, which has become an important commercial center throughout history, and the ‘‘Hanlar Bölgesi’’, which contains most of the traditional commercial buildings, where the city first started to be built. By referring to the Ottoman commercial structures, the traditional commercial structures within the borders of ‘‘Bursa Hanlar Bölgesi’’ were examined. Analyzes such as focus points and accessibility of the region were made.

In the fourth chapter; The structure of the "Eski İpek Han" located in the "Bursa Hanlar Bölgesi" is discussed. By investigating the history, location and architectural information about the building, on-site investigations and environmental analyzes have identified elements that damage the historical identity of the building. of the building; The space syntax analysis method, which is a scientific method, was used to make spatial analyzes and to examine its relationship with the social structure. Finally, in order to learn the comments and thoughts of the users, an on-site study was carried out by applying the survey method.

In the fifth section; On the example of "Bursa Eski İpek Han", which is one of the 'Han' structures that house both trade and accommodation units, the necessity of keeping the historical buildings alive and transferring them to future generations has been emphasized within the scope of protection and re-functioning. It was thought that the hotel function would be appropriate within the scope of the re-functioning of the Eski İpek Han, and in order to present a proposal in this context, the hotel subject was primarily examined and subjects such as hotel types, units that should be in hotels, accommodation in historical buildings were examined. Studies have been made on two examples that have been applied within the scope of the function of historical buildings as hotels. In line with all the data collected at the end of the chapter, it was aimed to re-functionalize the Eski İpek Han and ensure its sustainability in cultural, social and economic terms, and design suggestions were presented within the scope of the hotel function, considering the compatibility of the building with its former function, plans and structural structure.

Keywords: Bursa Inns Region, Boutique Hotel, Eski İpek Han, Identity, Conservation and Reuse, Continuity, Historical Building

ÖNSÖZ

Tez sürecim boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan aynı zamanda olumlu ve destekleyici tavrı ile manevi desteğini üzerimden hiç eksik etmeyen sevgili danışmanım Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ BEYCAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte her zaman yanımda olan, beni destekleyen sevgili eşim Yüksek Mimar Kemal Furkan ULUSOY'a katkıları ve yardımları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca gölgelerini hep üzerimde hissettiğim, bugünlere gelebilmem için maddi, manevi açıdan her türlü destekleri için anneme, babama ve abime sonsuz minnettarlığımı sunarım.

Aybüke Yağmur Hoş Ulusoy

KONYA-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER.....	xi
TABLolar.....	xvii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Kaynak Araştırması.....	3
1.2. Tezin Amacı ve Kapsamı	5
1.3. Materyal ve Yöntem.....	6
2. KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME.....	9
2.1. Restorasyon Teknikleri ve Koruma Yöntemleri	9
2.2. Yeniden İşlevlendirme	12
2.3. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Nedenler ve Etkenler	14
2.3.1. Sosyo-Kültürel Değişimler ve Tarihsel Faktörler.....	15
2.3.2. Çevresel Nedenler	16
2.3.3. Ekonomik Nedenler	18
2.3.4. Yapısal Nedenler.....	19
2.4. Yapıya Uygun İşlev Seçimini Etkileyen Faktörler	21
2.4.1. Yapının Mimari Değeri.....	22
2.4.2. Yapının Hacimsel ve Mekansal Kurgusu	22
2.4.3. Müdahale İlkeleri ve Geriye Dönülebilirlik.....	23
2.4.4. Çevresel Faktörler	24
2.5. Yeniden Kullanım İçin Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler.....	25
2.5.1. Plan Şemasına Yapılan Müdahaleler	26
2.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler.....	29
2.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler	31
2.5.4. Cepheye Yapılan Müdahaleler.....	32
2.5.5. Yakın Çevreye Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler	33
3. TARİHSEL SÜREÇTE BURSA VE BURSA HANLAR BÖLGESİ.....	34
3.1. Bursa Hakkında Genel Bilgiler	34
3.2. Bursa'nın Tarihsel Süreci.....	37
3.2.1. Osmanlı Dönemi'nden Önce Bursa	38
3.2.2. Osmanlı Dönemi'nde Bursa.....	40
3.2.3. Cumhuriyet Dönemi'nde Bursa	42
3.3. Bursa Geleneksel Ticaret Bölgesinin Oluşum Süreci	45

3.3.1.	Bursa Kentinin Anadolu'daki Konumu ve Ticaret Tarihi Açısından Önemi	45
3.3.2.	Osmanlı Dönemi'nde Bursa'daki Ticari Mekanların Oluşumu.....	47
3.3.3.	Bursa'da Oluşum Gösteren Ticari Yapı Türleri	49
3.3.4.	Bursa Hanlar Bölgesi'nin Fiziksel Oluşum Süreci	56
3.3.5.	Bursa Hanlar Bölgesinde Bulunan Tarihi Ticaret Yapıları	61
3.3.6.	Bursa Hanlar Bölgesi'nin Mevcut Durumu	73
4.	ALAN ÇALIŞMASI: BURSA ESKİ İPEK HAN	78
4.1.	Yapının Konumu.....	79
4.2.	Yapının Tarihçesi	81
4.3.	Mimari Özellikleri.....	81
4.3.1.	Plan Özellikleri	82
4.3.2.	Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri	89
4.3.3.	Cephe ve Süsleme Özellikleri.....	92
4.4.	Yapının Restitüsyon Çalışmaları.....	103
4.4.1.	Yapının Onarım Tarihçesi	103
4.4.2.	Yapıdaki Bozulmalar	110
4.5.	Çevresel Analiz	114
4.5.1.	Yapıya Yaklaşım.....	114
4.5.2.	Arazi Kullanım Analizi.....	115
4.5.3.	Kat Yükseklik Analizi	116
4.5.4.	Doluluk-Boşluk Analizi.....	117
4.5.5.	Yeşil Alan ve Ulaşım Analizi	118
4.5.6.	Otopark Analizi.....	119
4.6.	Mekansal Dizim Analizi	120
4.7.	Anket Çalışması	123
5.	TARİHİ ESKİ İPEK HAN'IN OTEL OLARAK YENİDEN	
	İŞLEVLENDİRİLME ÖNERİSİ	135
5.1.	Tarihi Yapıların Otel Olarak İşlevlendirilme Olgusu	135
5.1.1.	Tarihi Dokularda Konaklama ve Ticaret	136
5.1.2.	Otel Tanımı	137
5.1.3.	Otel Türleri	138
5.2.	Otel Olarak Yeniden İşlevlendirilmiş Tarihi Yapı Örnekleri	146
5.2.1.	Hışvahan Oteli (Lala Mustafa Paşa Hanı)	146
5.2.2.	Four Seasons Oteli (Sultanahmet Cezaevi)	153
5.3.	Eski İpek Han'ın Otel Olarak Kullanımı İçin Tasarım Önerisi	157
6.	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	167
	KAYNAKLAR	170
	EKLER	175

ŞEKİLLER

Şekil 1 Douglas (2002)'ın performans yönetimi çizelgesinden yararlanılarak oluşturulan yeniden kullanım çizelgesi (Ozan, 2020)	13
Şekil 2 Toplumsal, Fiziksel ve Ekonomik değişimlerin mekân kullanımı ile ilişkisi (Pekol, 2010).....	14
Şekil 3 Alaçatı Evlerinin Restoran Olarak Kullanılması, Url 0.....	16
Şekil 4 Alaçatı Evinin Otel Olarak Kullanımı, Url 2.....	17
Şekil 5 Alaçatı Evlerinin Dükkan Olarak Kullanılması, Url 1	17
Şekil 6 Alaçatı Pazaryeri Camii, Url 3	17
Şekil 7 Sarıcı'ya göre; Yeniden kullanımda müdahale ölçüsü-yarar ilişkisi (Karagünlü, 2015; 13).	19
Şekil 8 P. Cowan (1962-63) tarafından hazırlanan fiziksel eskime grafiği (Engin, 2009; 22).....	20
Şekil 9 Fonksiyonel eskime grafiği (Engin, 2009; 22)	20
Şekil 10 İlk İşlevi Çikolata Fabrikası Olan Yapının Konut Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi (Erdemir, 2015; 53).....	25
Şekil 11 Silahtarağa Elektrik Santrali'nin yeniden işlevlendirilmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Url 4.....	27
Şekil 12 Silahtarağa Elektrik Santrali'nin yeniden işlevlendirilmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Url 5.....	28
Şekil 13 Silahtarağa Elektrik Santrali'nin yeniden işlevlendirilmesi, Zemin kat planı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Url 6	28
Şekil 14 Ankara Rahmi Koç Müzesi, Strüktür sağlamlaştırma Örneği, Url 7.....	30
Şekil 15 İstanbul Rahmi Koç Müzesi, Asma kat, Url 8.....	30
Şekil 16 Yeniden işlevlendirilmiş yapılarda sıva üstü ısıtma ve aydınlatma örneği, Gaziantep Hışvahan Oteli, Url 9	31
Şekil 17 Tate Modern Sanatlar Müzesi, Millennium Köprüsü, Londra, İngiltere, Url 10	33
Şekil 18 Bursa il, ilçe sınırları ve komşuları, Url 11	34
Şekil 19 Bursa ve Uludağ'ın aylık ortalama yağış ve bağıl nem grafiği (Öztürk, 2010) 36	
Şekil 20 Bursa deprem haritası, Url 14.....	36
Şekil 21 Bursa'nın tarihsel gelişim haritası (Dede, 2010; 2).....	37
Şekil 22 Osmanlı öncesi Bursa (Gedik, 2015; 43).....	39
Şekil 23 Osmanoğulları Beyliği, Osman Bey ve Orhan Bey dönemindeki toprakları, Url 15	39
Şekil 24 Osmanlı Dönemi'nde Bursa (Gedik, 2015; 44)	42
Şekil 25 Cumhuriyet Dönemi'nde Bursa (Gedik, 2015; 50).....	43
Şekil 26 Anadolu'da kullanılan ticaret yolları (Köprülü Bağbancı, 2007).....	47
Şekil 27 Osmanlı kentlerinde şehir merkezlerinin oluşum diyagramı (Dede, 2010; 35) 48	
Şekil 28 Osmanlı kent merkezi ve ticaret aksları oluşum diyagramı (Dede, 2010; 36) . 49	
Şekil 29 Kare planlı basit dükkan örneği (Küçükkömürcü, 2005)	50
Şekil 30 Bedesten planına bir örnek (Küçükkömürcü, 2005).....	51
Şekil 31 Tek eksen üzerine yan yana dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005).....	52
Şekil 32 Tek eksen üzerine yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005)	52
Şekil 33 Çift eksen üzerine yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005)	53

Şekil 34 Dükkanların bir araya gelmesi ile oluşan basit çarşı örneği (Küçükkömürcü, 2005).....	54
Şekil 35 Basit han plan örneği (Küçükkömürcü, 2005).....	54
Şekil 36 Soldan sağa doğru; kare planlı, dikdörtgen planlı ve u planlı han tipolojileri (Halı, Yavuz; 82)	56
Şekil 37 Bursa Surlarının Restitüsyonu, Url 16.....	57
Şekil 38 Bursa hanlar bölgesinin restitüsyonu (Gabriel, 1958).....	58
Şekil 39 Osmanlı Dönemlerine göre Geleneksel Ticaret Bölgesi'ni oluşturan önemli yapıların harita üzerinde yerleşimi (Dede, 2010;91)	60
Şekil 40 Bursa Emir Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 123).....	61
Şekil 41 Bursa Emir Han, Url 17	61
Şekil 42 Bursa Kapan Han'ın mevcut durumu, Url 18	62
Şekil 43 Bursa Bedesteni, Url 19.....	63
Şekil 44 Bursa Bedesten plan ve kesiti (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 125)	63
Şekil 45 Bursa Geyve Han, Url 20	64
Şekil 46 Bursa Geyve Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 127)	64
Şekil 47 Bursa Çukur Han, Url 21	65
Şekil 48 Bursa Çukur Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 135).....	65
Şekil 49 Sipahi Çarşısı planı ve kesiti (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 154)	66
Şekil 50 Bursa Fidan Han, Url 22.....	66
Şekil 51 Bursa Fidan Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 137).....	67
Şekil 52 Bursa Tuz Han (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 136).....	68
Şekil 53 Bursa Tuz Han, Url 23.....	68
Şekil 54 Bursa Gelincik Çarşısı Bağbancı, Köprülü Bağbancı, 2005; 791).....	69
Şekil 55 Bursa Koza Han planı, (Yüksel, 1980, s.75; Köprülü Bağbancı, 2007; 136)... ..	70
Şekil 56 Bursa Koza Han, Köşk Mescidi Batı Görünüşü (Güler, 2020; 37)	70
Şekil 57 Bursa Koza Han, Url 24	70
Şekil 58 Bursa Pirinç Han, Url 25	71
Şekil 59 Pirinç Han Zemin Kat Kısmi Planı ve Giriş Cephesi (Bursa Belediye Arşivi)	72
Şekil 60 Pirinç Han 1. Kat Planı ve Giriş Eksenine Göre Uzunlamasına Kesit (Bursa Belediye Arşivi).....	72
Şekil 61 Bursa Hanlar Bölgesi, Url 32	73
Şekil 62 Bursa ili, önemli külliye yapılarının konumları, Url 26	74
Şekil 63 Bursa Hanlar Bölgesi Odak Noktaları	74
Şekil 64 Bursa'nın belirli bölgelerinden Hanlar Bölgesi'ne ulaşım haritası, Url 27.....	76
Şekil 65 Bursa Hanlar Bölgesi Ana ve Ara Akslar.....	76
Şekil 66 Eski İpek Han, Birinci Kat Revak Görünümü (Hoş Ulusoy, 2021)	78
Şekil 67 Bursa Eski İpek Han Konumu (Bursa İmar Planından işlenmiştir.).....	79
Şekil 68 Bursa Eski İpek Han'ın Konumu (Google Earth görüntüsü üzerine işlenmiştir.)	80
Şekil 69 Bursa Eski İpek Han ve Çevresi, Hava Fotoğrafı (Bursa Belediye Arşivi – 21.08.2020)	80
Şekil 70 İpek Han Vaziyet Planı (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi).....	83
Şekil 71 İpek Han -1,30 Kotu Planı (Bodrum Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi).....	84
Şekil 72 İpek Han +1,45 Kotu Planı (Zemin Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi).....	85
Şekil 73 İpek Han +3,00 Kotu Planı (Asma Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi).....	86

Şekil 74 İpek Han +5,50 Kotu Planı (1. Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi).....	87
Şekil 75 İpek Han +7,40 Kot Planı (Asma Kat Planı), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)	88
Şekil 76 İpek Han Köşk Mescidi Yerinde Bulunan Şadırvan (Hoş Ulusoy, 2021).....	89
Şekil 77 Eski İpek Han, Avludan Görünüş (Hoş Ulusoy, 2021)	89
Şekil 78 Eski İpek Han Batı Cephesi Dış Duvarları (Hoş Ulusoy, 2021)	90
Şekil 79 Eski İpek Han Batı Cephesi Dış Duvarları (Hoş Ulusoy, 2021) ..	90
Şekil 80 İpek Han İç Avlu Cephe Detayı (Hoş Ulusoy, 2021).....	90
Şekil 81 İpek Han Avlu Zemin Döşemeleri (Hoş Ulusoy, 2021)	91
Şekil 82 Eski İpek Han, Batı Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi). 93	
Şekil 83 Eski İpek Han, Batı Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)	93
Şekil 84 Eski İpek Han, Batı Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021).....	93
Şekil 85 Eski İpek Han, Doğu Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)	94
Şekil 86 Bursa İpek Han, Doğu Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)	94
Şekil 87 Eski İpek Han Doğu Cephesinden Avluya Giriş Sağlayan Ana Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021).....	95
Şekil 88 Eski İpek Han, Güney Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)	96
Şekil 89 Eski İpek Han, Güney Giriş Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021).....	96
Şekil 90 Eski İpek Han, Güney Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)	96
Şekil 91 Bursa İpek Han, Güney Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021).....	96
Şekil 92 Eski İpek Han, Ek Yapıyı İçeren Kuzey Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)	97
Şekil 93 Eski İpek Han, Ana Bina Kuzey Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)	97
Şekil 94 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)	98
Şekil 95 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü, Pirinç Han'ın Arkasında Kalan Ana Yapı Devamı (Hoş Ulusoy, 2021)	98
Şekil 96 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü, Ek Binada Bulunan Açıklık (Hoş Ulusoy, 2021).....	98
Şekil 97 Eski İpek Han İç Avlu Doğu Cephesi 1-1 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)	99
Şekil 98 Eski İpek Han İç Avlu Doğu Cephesi, Ana Giriş Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021) 99	
Şekil 99 Eski İpek Han İç Avlu Batı Cephesi 3-3 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)	100
Şekil 100 Eski İpek Han, İç Cephe Batı Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021).....	100
Şekil 101 Eski İpek Han İç Avlu Güney Cephesi 4-4 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)	101
Şekil 102 Eski İpek Han, İç Cephe Güney Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021).....	101
Şekil 103 Eski İpek Han, İç Cephe Güney Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021).....	102
Şekil 104 Eski İpek Han İç Avlu Güney Cephesi 2-2 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)	102
Şekil 105 Eski İpek Han, İç Cephe Kuzey Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)	103
Şekil 106 Bursa İpek Hanı ve Çevresi, 1958 Yangınında Çekilmiş Hava Fotoğrafı (Bursa Belediye Arşivi)	104
Şekil 107 İpek Hanı'nın 1958 yangınından sonraki kısmî planı (Karakaya, 2000; 368)	104

Şekil 108 Eski İpek Han Restitüsyon Zemin Kat Planı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	106
Şekil 109 Eski İpek Han Restitüsyon Birinci Kat Planı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	107
Şekil 110 Eski İpek Han Restitüsyonu İç Avlu Kuzey Cephesi 2-2 Kesiti (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	108
Şekil 111 Eski İpek Han Doğu Cephe Restitüsyonu (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	108
Şekil 112 Eski İpek Restitüsyonu Han İç Avlu Güney Cephesi 4-4 Kesiti (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	108
Şekil 113 İpek Han Köşk Mescidi Restitüsyonu Batı Cephesi (Güler 2020; 21)	109
Şekil 114 Eski İpek Han Taçkapı Detayı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)	109
Şekil 115 Eski İpek Han, Üst Kat Avlu Cephesi Revak Duvarlarındaki Malzeme Farklılığı (Hoş Ulusoy, 2021)	110
Şekil 116 Eski İpek Han Cephe Estetiğini Bozan Elemanlar (cephedeki malzeme farklılıkları, metal elektrik aksamı, klima dış ünitesi, tarihi yapıya uyumsuz demir kapı), (Hoş Ulusoy, 2021)	111
Şekil 117 Eski İpek Han İç Avlu Görüntüsü (Hoş Ulusoy, 2021)	111
Şekil 118 Eski İpek Han İç Avlu Zeminindeki Malzeme Farklılıkları (Hoş Ulusoy, 2021)	111
Şekil 119 Eski İpek Han Kuzey Cephesi Malzeme Bozulmaları (Hoş Ulusoy, 2021). ..	112
Şekil 120 Eski İpek Han Güney Cephesi Sarmaşık Oluşumları (Hoş Ulusoy, 2021) ..	112
Şekil 121 Eski İpek Han Birinci Kat Mevcut Kullanımları (Hoş Ulusoy, 2021)	112
Şekil 122 Eski İpek Han Birinci Kat Mevcut Kullanımları (Hoş Ulusoy, 2021)	112
Şekil 123 Eski İpek Han Birinci Kat Duvarlarında Oluşan Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)	113
Şekil 124 Eski İpek Han Birinci Kat Duvarlarında Oluşan Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)	113
Şekil 125 Eski İpek Han Birinci Kat, Zemindeki Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)	113
Şekil 126 Eski İpek Han Birinci Kat Revak Tavanlarındaki Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)	113
Şekil 127 Eski İpek Han giriş kapısına giden aks (Hoş Ulusoy, 2021)	114
Şekil 128 Eski İpek Han ve Çevresi, Arazi Kullanım Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)	115
Şekil 129 Eski İpek Han ve Çevresi, Kat Yükseklik Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)	116
Şekil 130 Eski İpek Han ve Çevresi, Doluluk-Boşluk Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)	117
Şekil 131 Eski İpek Han ve Çevresi, Yeşil Alan ve Ulaşım Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)	118
Şekil 132 Eski İpek Han ve Çevresi, Otopark Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)	119
Şekil 133 Eski İpek Han Zemin Kat Integration(Bütünleşme Değeri) Analizi ve Connectivity(Bağlantı) Analizi	121
Şekil 134 Eski İpek Han Birinci Kat Integration(Bütünleşme Değeri) Analizi ve Connectivity(Bağlantı) Analizi	122
Şekil 135 Cinsiyet Durumu Grafiği	124
Şekil 136 Yaş Durumu Grafiği	124
Şekil 137 Eğitim Durumu Grafiği	125

Şekil 138 İkamet Grafiği.....	125
Şekil 139 Yapının kullanıcılar tarafından bilinirliği.....	126
Şekil 140 Yapı Kullanım Sıklığı.....	126
Şekil 141 Yapı Kullanım Aralığı.....	127
Şekil 142 Yapı Kullanım Vakitleri.....	127
Şekil 143 Yapıyı Kullanım Sebepleri.....	128
Şekil 144 Yapı Tercih Sebebi.....	128
Şekil 145 Yapıda En Çok Kullanılan Mekanlar.....	129
Şekil 146 Eski İpek Han Avlu İşlevinin Değerlendirilmesi.....	129
Şekil 147 Ulaşım Zorluğu Değerlendirmesi.....	130
Şekil 148 İpek Han'da Geçirilen Süre.....	130
Şekil 149 İpek Han'da Olması İstenilen İşlevler.....	131
Şekil 150 Engellilere Uygun Düzenlemeler.....	131
Şekil 151 Kullanıcıların Yapı İçerisindeki Hisleri.....	132
Şekil 152 Tarihi Yapıya Verilen İşlev.....	132
Şekil 153 Yapı Çevresindeki Yapıların Algılamaya Etkisi.....	133
Şekil 154 Sıfatlar ile Eski İpek Han'da Hissedilen Duyguların Değerlendirilmesi.....	134
Şekil 155 Hışvahan Konumu (Ozan, 2020; 97).....	146
Şekil 156 Hışvahan Kazı Çalışması, 2007 (Ağar, 2009).....	148
Şekil 157 Avlu Doğu Cephesi (Karaata, 2020; 60).....	148
Şekil 158 Hışvahan Otel Planı (Ozan, 2020; 100).....	149
Şekil 159 Hışvahan Otel, İç Mekan Görünüşü, Url 28.....	150
Şekil 160 Hışvahan Oteli, Revak Görünüşleri, Url 29.....	151
Şekil 161 Hışvahan Oteli, Avlu Görünüşü, Url 30.....	151
Şekil 162 Hışvahan Otel, Meyhane Bölümü, Url 31.....	152
Şekil 163 Four Seasons Oteli'nin Meclis'i Mebusan olarak kullanılan hali (Apaydın Başa; 2007; 155).....	153
Şekil 164 Sultanahmet Cezaevi, Gözetleme Kuleleri (Apaydın Başa, 2007).....	154
Şekil 165 Four Seasons Oteli (Apaydın Başa; 2007; 159).....	155
Şekil 166 Sultanahmet Cezaevi Zemin Kat Planı (Apaydın Başa; 2007; 158).....	155
Şekil 167 Four Seasons Oteli, Giriş Cephe Görünüşü (Apaydın Başa; 2007).....	155
Şekil 168 Four Seasons Oteli, Avlu Görünüşü (Apaydın Başa, 2007).....	156
Şekil 169 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Önerisi, Zemin Kat Planı.....	159
Şekil 170 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Önerisi, Birinci Kat Planı.....	160
Şekil 171 Eski İpek Han Otel Olarak Yeniden İşlevlendirme Önerisi, Süit Oda Üst Kat Planı.....	161
Şekil 172 Eski İpek Han Otel Olarak Yeniden İşlevlendirme Önerisi, Normal ve Süit Oda Planı.....	161
Şekil 173 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi.....	162
Şekil 174 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi.....	162
Şekil 175 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi.....	163
Şekil 176 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi.....	163
Şekil 177 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi.....	164
Şekil 178 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi.....	164
Şekil 179 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi.....	165
Şekil 180 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi.....	165

Şekil 181 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme İç Mekan 3 Boyut Önerisi.....	166
Şekil 182 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme İç Mekan 3 Boyut Önerisi.....	166

TABLÖLAR

Tablo 1 Yıllara göre Bursa il merkez nüfusu, Ürl 12	35
Tablo 2 Bursa ili sıcaklık ortalamaları, Ürl 13	35
Tablo 3 Geleneksel Ticaret Bölgesi'ni oluşturan önemli yapılar (Dede, 2010;73)	59

Kısaltmalar

HIP: Highly Individual Places (Kişiyeye Özel Hizmet Veren Oteller)

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

KUDEB: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

Max.: Maximum

Min.: Minimum

TDK: Türk Dil Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü

YY.: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Kültürel miras niteliğindeki, tarihe tanıklık etmiş, eskilik ve özgünlük değeri yüksek yapıların, gelecek kuşaklarda bilinçli bireyler yetişmesi için kültürel sürekliliği sağlamak adına koruma kavramı önemli bir olgudur.

Geçmiş tarihte yapılan eserler zamanın ilerlemesi; sosyal, kültürel ve toplumsal ihtiyaçların değişmesi ile birlikte fonksiyon değerlerini kaybetmektedirler. Tarihi ve sanat değeri yüksek, dönemin kültürel, sosyal ve mimari özelliklerini taşıyan bu yapıların gelecek kuşaklara aktararak sürdürülebilirliği kimlik bilinci açısından son derece önemlidir. İşlevini kaybetmiş önemli tarihi yapıların, yıkılmaya terk edilerek yok olup gitmesi yerine uygun yöntemlerle korunması gerekmektedir. Koruma yöntemlerinden biri olan yeniden işlevlendirme yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Tarihi yapıları yeniden işlevlendirmek ya da eski işlevini modernize ederek kullanımını sağlamak yapıları gelecek kuşaklara iletmenin en kolay yoludur. Yapıların terk edilmesi daha çabuk yıkılarak yok olmasına sebebiyet verirken içinde eylemlerin devam etmesi yapıları canlı tutacak ve yapının en az hasarla yaşamını sürdürmesini sağlayacaktır. Böylelikle ekstra bir çaba harcanmadan yapı gelecek kuşaklara iletilecektir.

Yapıya yeni bir işlev verilirken; yapının ilk fonksiyonuna uygun, binanın karakteristik özelliklerine zarar vermeyecek bir fonksiyon seçilmesi gerekmektedir. Böylece yapı eskiyip yıkılmak yerine işlevini değiştirerek varlığını korumakta ve gelecek kuşaklara aktarılabilir. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi kültürel sürekliliği sağlarken aynı zamanda kente ve kentliye katkıda bulunmaktadır. Yapıya yeni işlev seçiminde, yapının ilk işlevi göz önünde bulundurulurken kentin ihtiyaçlarına uygun bir fonksiyon yüklemek kentteki bir takım gereksinimlere cevap verirken kente ekonomik fayda sağlayacaktır.

Tarihi yapının yeniden işlevlendirilme çalışmalarında yeni işlev gereği ve çağın değişen ihtiyaçlarını karşına amacıyla yapı üzerinde bir takım değişikliklere gerek duyulmaktadır. Yapılacak müdahaleler yapının özgün karakteristik özelliklerine ve kimliğine zarar vermeyecek ölçütler doğrultusunda yapılmalıdır. Her şeyden önce temel amaç tarihi, mimari ve sanat değeri yüksek yapıların uygun teknikler ile sürekliliği olmalıdır.

Tarih boyunca jeopolitik konum ve siyasi nedenlerden dolayı tarih boyunca ticari anlamda önemli bir kent olan Bursa, Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik yapmış bir il olarak içerisinde tarihi değeri yüksek birçok mimari eser barındırmaktadır. Özellikle de

Bursa'nın merkezinde, Osmanlı Dönemi'nde ticari faaliyetlerin gerçekleşmesi adına birçok han yapısı oluşum göstermiştir. Hanların merkezde bir arada kümeleşmesinden dolayı bu bölge "Hanlar Bölgesi" adını almıştır. Tezin kapsamını oluşturan ve bu bölgede yer alan Bursa Eski İpek Han, tarihi ticari ve konaklama yapılarından bir tanesidir. Çağın değişiminden kaynaklanan sosyal, kültürel, ekonomik farklılaşma ile yapı ilk işlevini kaybetmiş fakat fiziksel anlamda günümüze gelmeyi başarmıştır. Tarihi değeri yüksek olan bu yapının eski öneminin kazanması ve kimlik kaybının önüne geçilmesi adına koruma kapsamında iyileştirilerek yeniden işlevlendirilmesi, en az hasarla gelecek kuşaklara aktarılması adına önem taşımaktadır.

Tarihi eserler, yapıldığı dönemin önemli izlerini taşıırken gelecek kuşaklara mimari anlamda ışık tutarak; hem mimarinin gelişimini, hem de insan-kent-yapı arasındaki sürekliliği sağlamaktadır. Ortak kültürün ürünü olan Bursa Çarşısı ve Hanları yüzyıllar içinde oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan çarşı, alışveriş, konaklama kültürünü kültürel miras olarak yaşatmaktadır. Osmanlı coğrafyasından dünyaya yayılan kültürün bir kent hafızası olarak yaşatılması önem arz etmektedir. Bursa'nın sosyo-ekonomik, kültürel yaşamında ve tarihinde önemli bir yere sahip olan Hanlar Bölgesinin ve içindeki binalarının korunması gereklidir. Korumanın ilk adımı olan bölgenin ve binaların tanımlamalarını yapmak Hanlar Bölgesi için önemli bir çalışma olacaktır. Bursa hanlarının tanımlanması, korunması, iyileştirilmesi ve yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılması kentin tarihi yapısı, dokusu, özgün kimliği, sosyokültürel ve ekonomik yönlerden sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Bu nedenle tez çalışması Eski İpek Han'ın özgün mimari özelliklerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için önemlidir. Yapıların sürdürülebilirliğini sağlamanın en kolay yöntemi onların yeniden işlevlendirilerek sürekli kullanımının sağlanmasından geçmektedir. Bu yüzden atıl kalmış Eski İpek Han'ın ilk işlevine, planlarına, strüktürüne uygun olması sebebiyle yeniden işlevlendirilerek otel olarak kullanım önerisi sunulacaktır. Yapının otel olarak yeniden kullanıma açılması yapının merkezi konumu itibari ile çevresel değerini artırması, kullanıcılarına tarihi, sosyo-kültürel farkındalık kazandırması açısından da önem arz etmektedir.

1.1. Kaynak Araştırması

- Ağar, P., (2009), “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hanı ve Koruma Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, *Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 126.

-Çalışmada bulunan otel olarak yeniden işlevlendirilmiş Hışvahan yapısını incelemek için kaynak olarak kullanılmıştır.

- Ahunbay, Z., (1996), Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon, 1. Baskı, *YEM Yayınları*, İstanbul, 90-104.

-Koruma ve restorasyon kavramlarını açıklayan temel kaynak kitaptır. Eserde bulunan tarihi yapılarda uygulanan restorasyon teknikleri, koruma yöntemleri ve yeniden işlevlendirme gibi temel konularından yararlanılmıştır.

- Apaydın B., (2007), “Yapıların Otel Olarak Yeniden Kullanım Bağlamında Mekansal Dönüşümlerinin Kavramsal Ve Kurumsal Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 154-161.

-Çalışma içerisinde otel olarak yeniden işlevlendirilen Sultanahmet Cezaevi yapısı örnek olarak incelenmiştir.

- Dede, R., (2010). “Bursa Tarihi Kapalı Çarşı'da Kentsel Dış Mekan Organizasyonu Açısından Analitik Bir İnceleme”, Doktora Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

-Çalışmada Bursa'nın tarihsel süreci, Osmanlı Dönemi'ndeki anıtsal ticari yapıları, Bursa Hanlar Bölgesi'nin ticari anlamda oluşum süreci gibi konular hakkında bilgi alınmıştır.

- Engin, H.E., (2009). “Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekana Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği”, Doktora Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

-Kaynak tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmeyi gerektiren nedenler ve etkenleri, yapıya uygun işlev seçimini etkileyen faktörler, yeniden kullanım için yapılan müdahaleler ve eklemeler gibi konularından yararlanılmıştır.

- Gedik, G.S., (2015) “Tarihi Çevrelerin Sürdürülebilir Yeniden Canlandırılmasında Kullanıcı Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Bursa, Hanlar Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

-Çalışma tarihi çevrelerin sürdürülebilir olarak yeniden canlandırılmasında etki eden konuları ele almıştır. Bursa ve Hanlar Bölgesi’nin Osmanlı öncesi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi’ndeki tarihi bilgilerinden yararlanılmıştır.

- Halı, F. ve Yavuz, A.Ö., “Geleneksel Mimari Dilin Çözümlemesinde Kullanılan Üretken Bir Metot Önerisi: Bursa Hanlar Bölgesi”. *ISAS 2019*, 2019, 4.3: 81-87.

-Makalede Bursa Hanlar Bölgesinde bulunan hanların biçimsel analizlerine ve envanter çalışmalarına yer verilmiştir.

- Hasol, D., (2014), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, 13. Baskı, *YEM Yayınları*.

-Temel mimari kavramları açıklayan temel bir kaynak kitaptır. Tarihi ticari yapıları tanımlamak için kaynak olarak kullanılmıştır.

- Karagünlü, Nurdan. *Pera Levanten Konut Mirası Ve Yeniden İşlevlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme*. 2015. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

-Yeniden işlevlendirme kavramının bir örnek üzerinde incelenmesi adına kaynak olarak kullanılmıştır.

- Köprülü Bağbancı, Ö., (2007), "Bursa Hanlar Bölgesi Değişim ve Dönüşüm Sürecinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

-Çalışmada Bursa’nın tarihsel gelişimi, kentin sosyo-ekonomik yapısı, fiziksel oluşum süreci incelenmiştir. Hanların koruma sorunlarına değinilerek koruma önerilerine yer verilmiştir. Çalışma konu ve materyal benzerliğinden dolayı incelenmiş ve kaynak olarak kullanılmıştır.

- Pekol, B., (2010), “*İstanbul’da yeni işlevlerle kullanılan tarihi yapıların üslup sorunsalı*” Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

-Kaynak koruma ve yeniden işlevlendirme gibi temel kavramları içermektedir. Yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler ve faktörler gibi konularından yararlanılmıştır.

- Selçuk, M., (2006) “Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.

- Yeniden işlevlendirme yapılırken mekansal kurgunun değerlendirilmesi ve Eski İpek Han’ı incelerken göz önünde bulundurulması açısından kaynak olarak kullanılmıştır. Eserde bulunan tarihi yapıları yeniden işlevlendirilirken yapılacak müdahaleler gibi konulardan yararlanılmıştır.

- Yılmaz Çakmak, B., (2010), “Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması”, *Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, ss. 7.

-Kaynak içerisinde bilimsel bir yöntem olan mekansal dizim yöntemi tanımlanmıştır. Bursa İpek Han üzerinde mekânsal dizim analizi yapmak için kullanılmıştır.

1.2. Tezin Amacı ve Kapsamı

Bu tez çalışmasının kapsamını Bursa Hanlar Bölgesi’nde bulunan, fiziksel anlamda varlığını sürdüren fakat çevresel, tarihi, sosyokültürel, ekonomik ve işlevsel olarak önemini kaybetmiş Eski İpek Han oluşturmaktadır. İlk işlevi ticaret ve konaklama olan Eski İpek Han yapısı çağın ilerlemesiyle, konaklama fonksiyonunu kaybederek ticari fonksiyonu ile kullanılmaya devam etmektedir. Han, kültürel miras alanında koruma altına alınmasına rağmen bölgesel, fiziksel ve fonksiyonel olarak eskimiş, gerektiği değeri görememekte ve mevcut kullanımlardaki hatalardan dolayı kültürel değerini kaybetmeye yüz tutmuş bir noktadadır. Tarihi, sosyokültürel ve ekonomik değeri yüksek bu yapının korunması, yeniden işlevlendirilerek, özgün kimliğine kavuşturulması ve gelecek nesillere yaşatılarak aktarılması amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki yöntemler kullanılmıştır.

Hanlar Bölgesi Bursa için tarihi, sosyo-ekonomik, kültürel açıdan büyük öneme sahiptir. Ticaret, turizm gibi günlük hayatın birçok fonksiyonun üstlenen Bölgede çok sayıda korunması gereken bina bulunmaktadır. Bu binaların tanımlanması, belgelenmesi koruma çalışmaları için önemlidir. Çalışmanın ilk amacı bu bölgeyi ve içindeki önemli binaları tanımlamaktır.

Bursa’da Hanlar bölgesinde bulunan Eski İpek Han, ticari mekan anlamında tarihte önemli bir yere sahiptir. Günümüzde tarihi niteliği unutulmaya yüz tutmuş, ticari ve konaklama işlevi ile yapılan yapının, sadece ticari ve depo fonksiyonundan yararlanılmaktadır. Yapının, koruma bağlamında iyileştirilme ve yeniden işlevlendirme yöntemleriyle tekrar kullanıma açılarak tarihi önemi vurgulanmalı ve kimlik kaybının önüne geçilmelidir.

Atıl durumda olan bu hanın mevcut konumu, hacimsel-mekansal kurgusu, çevre ile ilişkisi incelenerek ilk fonksiyonuna uygun olduğu düşünülerek ve yapıya daha çok dikkat çekmek, kullanılabilirliğini arttırabilmek için otel olarak değerlendirilmesi önerilmektedir. Bu tezde tarihi ve mimari değerlerin korunması esas alınmıştır. Tezin ikinci amacı Bursa’da Hanlar Bölgesi’nin önemli bir parçası olan, sosyo-kültürel tarihi öneme sahip Eski İpek Han için koruma ve yeniden işlevlendirme önerisi verilerek topluma ve kente kazandırılması ile birlikte gelecek kuşaklara korunarak aktarılmasıdır.

1.3. Materyal ve Yöntem

- Bursa’daki şehir içi hanlarından birisi olan Eski İpek Han’ı yeniden işlevlendirme tekniği kapsamında tarihsel yöntem, literatür araştırması, yerinde inceleme, rölöve, restitüsyon, betimleme ve fotoğraflama gibi yöntemlerle problem olarak tespit edilip ve araştırmanın temel amacı, kapsamı ortaya konulmuştur.
- Alan çalışmasında geçmeden önce kaynak araştırmalarına dayanan, tarihi yapılarda koruma ve yeniden işlevlendirme kavramları, restorasyon teknikleri, yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler, yeni işlev seçimini etkileyen faktörler, işlevlendirme sırasında yapılabilecek müdahaleler ele alınmıştır.
- Tarihi Eski İpek Han’ı detaylıca tanımlanması amacıyla tümünden gelime yöntemi izlenerek sırasıyla Bursa, Hanlar Bölgesi ve Eski İpek Han konuları

literatür araştırması yapılarak tarihi, ekonomik ve sosyal yapıları hakkında bilgi verilmiştir.

- Hanlar Bölgesi'nin yapı yoğunluğunu oluşturan arasta, han, bedesten, çarşı gibi Osmanlı ticaret yapıları kaynak araştırmalarından destek alınarak tanımlanmıştır.
- Yerinde gözlem, fotoğraflama ve literatürden destek alınarak Bursa'daki Osmanlı Dönemi'nde imar edilmiş önemli şehir içi ticaret yapılarına değinilmiştir.
- Bursa İpek Han'ın tarihteki yeri ve mevcut durum analizleri için tarihsel yöntem, literatür araştırması, yerinde inceleme , rölöve, restitüsyon, betimleme, fotoğraflama gibi çeşitli gözlemler ve yöntemler uygulanmıştır. Han'ın korunma şekli belirlenmeden önce yapıdaki bozulma etkenleri ve kimlik sorunları saptanmıştır. Oluşturulan veriler çerçevesinde yapının korunma stratejisi belirlenmiştir. Tarihi yapı üstünde yapılan genel incelemeler sonucunda yapının sürdürülebilirliği ve yapının tarihi belge özelliğinin korunması için temizleme, sağlamlaştırma ve yeniden işlevlendirme gibi koruma teknikleri üzerinden gidilmeye karar verilmiştir. Restorasyon tekniklerinden birisi olan yeniden işlevlendirme, kendi işlevini tamamlamış yapıların sürdürülebilir olması amacıyla özüne uygun şekilde yeni bir işlev kazandırılmasıdır. Yapılara yeni bir işlev verilirken ilk işlevi dikkate alınmalıdır. Yapının ilk işlevine, yapısına zarar verecek yeni bir işlevden kaçınılmalıdır. Yapının çevre ilişkilerinin (bağlantılarının) kurulması, mekân örgüsü, konstrüksiyonu, cepheleri, malzeme özgünlüğü korunmalı yapılacak müdahaleler belirli kurallar çerçevesinde yapılmalıdır. Yapının rölöve ve restitüsyon gibi projeleri belediye tarafından çizilmiştir. Tez çalışma süresinin kısıtlı olmasından kaynaklı olarak yapının teknik çizimleri (rölöve-restitüsyon projeleri) belediyenin çalışmalarından alınmıştır. Rölöve mevcut durumunu gösterirken, yine belediyenin yaptığı restitüsyon çalışması yapının orijinal durumunu gösteren (eklerden arınmış, yıkılmış bölümleri yeniden canlandırılmış) bir çalışma olarak elde bulunmaktadır. Yapının restorasyon çalışması olmadığı için belediyenin yaptığı restitüsyon çalışması üzerinden tezin konusu olan yapı üstünde yeniden işlevlendirme düzenlemesi yapılmıştır. Bursa İpek Han yapısının detaylı şekilde analizleri için space-syntax ve Eski İpek Han çevresinde

anket çalışmaları yapılmıştır. Yapının üzerinde nesnel olarak okuma yapılabilmesi için kullanılan mekânsal dizim analizleri, yeniden işlevlendirme sırasında var olan mekanların yeni işlevlerine karar verilmesinde yardımcı bir ölçüt olmuştur. Diğeri bir yöntem olan anket alışması, Eski İpek Han yapısı hakkında olumlu veya olumsuz kullanıcı görüşleri ile veri elde edilmesi için kullanılmıştır.

- Yapılan bütün literatür araştırmaları, yerinde gözlemler, fotoğraflama, betimleme, inceleme, mekânsal dizim ve anket yöntemleri ile ulaşılan sonuçlar değeriendirilerek Eski İpek Han'ın tarihsel kimliğı korunarak otel olarak yeniden işlevlendirilme nerisi sunulmuştur. Otel işlevi kapsamında plan, 3 boyut nerileri sunulmuştur.
- Sonuç bölümünde tespitler değeriendirilerek öneriler sunulacaktır.

Tezde en çok kullanılan yöntem olarak literatür araştırması, eski bilgilere erişmek ve var olan bilgilerin üzerine bilgi ekleyerek ilerleme açısından önem taşımaktadır. Tezde kullanılan tüm yöntemler ile yapı bilgileri en uygun şekilde dokmanlaştırılarak gelecek kuşaklara uygun bir şekilde aktarılması amaçlanmıştır.

2. KORUMA VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME

Koruma kavramı tarih boyunca farklı şekillerde yorumlanarak günümüze çok kapsamlı şekilde gelmiştir. Geçmiş tarihlerde koruma, yapının değişikliklere uğratılmadan olduğu gibi saklanması görüşünü savunurken yakın geçmişte bu görüş yapının kullanıldıkça yaşatıldığı savına dönüşmüştür. Çağın ilerlemesiyle değişen dünya düzeni ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda yapıların olduğu gibi korunma düşüncesi bir ütopyadan ibarettir.

“Mimari koruma bugün tek bir yapıyı veya tarihi yapıların bulunduğu bir çevre ya da yerleşimi, çeşitli tarihi özelliklere sahip olmasından dolayı korumayı kapsamaktadır. Günümüzde bu kavram aynı zamanda bir tek yapıyı, yapı grubunu ya da tarihi çevreyi günün koşullarına uygun hale getirmeyi ve tarihi mimarinin yeniden işlevlendirilerek değerlendirilmesini de içermektedir. Koruma kavramı temelinde değişimi engellemeyi ve yadsımayı içermektedir. Oysa bu gerçekte mümkün değildir. Yeniden işlevlendirme, değişimi kabullenen ancak koruma ile bağdaşan bir yaklaşımı temsil etmektedir” (Pekol, 2010; 7).

Yeniden işlevlendirme, tarihi yapıların eski işlevi göz önünde bulundurularak, modern dünya ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde stilize edilmesi düşüncesidir. Uygulamada verilecek yeni işlevde, eski işlevin önemi büyük olmasından da anlaşılacağı üzere yeniden işlevlendirme, koruma ile bağdaşık bir kavramdır.

Pekol’a göre, mimari korumada amaç, yapının fiziksel dokusunun yanı sıra simgesel ve sanatsal değerlerini muhafaza etmektir. Yapıların korunması için bu değerlerden biri ya da her ikisine sahip olmaları gerekmektedir. Yalnızca işlevsel olmaları onların korunması için yeterli bir sebep değildir; yapıların kültürel bir konumları da olmalıdır, çünkü bu konum toplumun veya insanlığın kolektif tarih ya da hafızasında önemli bir yere sahiptir veya estetik açıdan değerlidir (Kuban, 2000).

2.1. Restorasyon Teknikleri ve Koruma Yöntemleri

“Restorasyona geçmeden önce yapılan araştırmalar ve belgeleme çalışmaları binanın ayrıntılı olarak tanınmasını sağlar” (Ahunbay, 1996; 90). Belgeleme teknikleri; anıtın tarihi, estetik ve teknik yönden incelenmesi, rölövesinin hazırlanması ve bozulmalarının saptanması gibi uygulamaları içerir. Yapılan ön araştırmalar, yapıdaki

hasarların giderilmesinde veya azaltılmasında yardımcı olacak tekniğin seçimi için gereklidir.

Tarihi binaların kullanılmaya devam etmesi en kolay koruma yöntemidir. Kullanılmaya devam edilen yapıların korunmasındaki temel yaklaşım bakım onarım gerektiğinde yapılması ve bunun sürekliliğinden kaynaklıdır. Fakat terk edilmiş bir binanın ya da büyük bir felaketle karşılaşmış bir binanın belirli nedenlerden dolayı kullanılamayacak hale gelmesinden ötürü belirli restorasyon tekniklerine başvurulmaktadır. Bu tekniklerden her biri tek başına kullanılabileceği gibi birden fazlası aynı anda da kullanılmaktadır.

Sağlamlaştırma; Ahunbay’a göre sağlamlaştırma çalışmaları üç düzeyde incelenebilmektedir; anıtın malzemesinin, taşıyıcı sisteminin ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırılması şeklindedir.

Binanın oturduğu zemin yapısı zamanla deprem, araç titreşimleri, büyük ölçekli ses titreşimleri, yıldırım düşmesi, zemindeki toprak kalitesinin bozulması ve binanın zamanla zemine oturması gibi doğal veya yapay nedenlerden dolayı bozulmalara uğramaktadır. Zemindeki bozulmalar doğal olarak binanın sağlamlığını etkilemektedir. Bu yüzden bu noktadaki sağlamlaştırma çalışmaları binanın sağlamlığını arttıracak bir etmen olacaktır.

“Tarihi binaların ilk yapım malzemeleri zamanla olumsuz çevresel koşulların etkisiyle zarar görebilmektedirler. Yağış, sıcaklık, nem vb. gibi doğal nedenlerle deforme olmaktadır. Açıkta kalan kerpiç yağmur karşısında eriyip dağılır, tuğla aşınır, çatlayıp ayrışır, ağaçtan yapılan kiriş ve dikmeler, çatılar çürür. Soylu ve dayanıklı olarak kabul edilen taşlar da düzgün yüzeylerini yitirir, oyuk ve çatlaklarla dolu, kötü bir görünüm sergilerler. Koruma uzmanları özel kimyasal bileşenler kullanarak malzemelerin dokusunu sağlamlaştırır; bozulma sürecini bir ölçüde yavaşlatıp, özgün yapıyı daha uzun süre yaşatmaya çalışırlar” (Ahunbay, 1996; 90).

Zemin yapısında olduğu gibi binanın taşıyıcı sistemindeki bozulmalar deprem, zemindeki titreşimler veya ilk yapımdan kaynaklanan sorunlar gibi nedenlerden dolayı oluşmaktadır. Taşıyıcı sistemin zarar görmesi binanın sağlamlığını etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Taşıyıcı sistemin zarar gördüğü tespit edildiği takdirde müdahale çalışmaları başlamalıdır. Müdahale geciktiği zaman bina tehlike arz etmekte ve bu deformeler binanın yıkılmasına dahi sebep olabilmektedirler.

“Tarih boyunca mimarlar anıtların duvar ve örtülerinde oluşan düşeyden ayrılma çatlama gibi hasarları payandalarla desteklemiş, gergiler yerleştirmiş, ya da aksak olan

bölümleri yıkıp yeniden yaparak binanın ayakta durmasını, işlevini sürdürmesini sağlamıştır. Eski restorasyonlarda uygulanan srüktürel sağlamlaştırma tekniklerine günümüzde çağdaş teknolojinin sağladığı enjeksiyon, öngerme, ankraj, temel genişletme ve sağlam zemine inen kazıklı temellerle destekleme gibi teknikler eklenmiştir” (Ahunbay, 1996; 90).

Bütünleme (Reintegrasyon); “Bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzeme kullanılarak tamamlama işlemine bütünleme - reintegrasyon denir. Bütünleme ancak gerçek yapısal verilere ya da belgelere dayandırıldığında kabul edilebilen bir uygulamadır. Yeni bölümlerin özgün olandan ayrılabilmesi için farklı bir yüzey dokusu uygulanması olumlu sonuçlar verebilir” (Ahunbay, 1996; 96-97).

Yenileme, Yeniden Kullanım, Yeni İşleve Uyarlama (Renovasyon, Rehabilitasyon); Zaman ilerledikçe çağın ve toplumsal ihtiyaçların değişimiyle bazı eski binalar işlevlerini yitirmektedirler. İşlevini yitiren binaların yıkılması yerine binalara yeni bir işlev atayarak kullanımına devam ettirilmesi binaların yıkılmasını önlemektedir. Eski işlevi dikkate alınarak binaya en uygun yeni işlev verilmesi ya da eski işlevini modern dünyanın ihtiyaçlarına uyarlayarak devam ettirilmesi tarihi binaların sürekliliği açısından önemlidir.

Çağdaş Ek; “Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir” (Venedik Tüzüğü, 1964).

“Tarihi yapıların yeniden kullanılmaları, çağdaş yaşam içinde etkin olarak yer almaları amacıyla yapılan projelerin başarılı olabilmesi bazı eklerle birlikte düşünülmelerini gerektirmektedir. Bu durumda mümkün olduğunca görünümü az etkileyen, çevreye uyan çağdaş tasarımlar geliştirilir” (Ahunbay, 1996; 98).

Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon); Tamamen yıkılmış bir yapının aslına uygun şekilde tekrardan geleneksel ya da çağdaş malzemeler ile yapılmasıdır. Bu teknikle yeniden yapılan yapılar tarihi eser niteliği taşımazlar fakat tarihi anlamda önemli anıtların savaş, doğal afetler gibi etkilerle yok olması durumunda bu tekniğin uygulanması gerekli görülmektedir. Böylelikle tarihi yapıların aslı günümüze ulaşmasa dahi replikasyonu sayesinde günümüze o yapı hakkında yeterince bilgi ulaşmaktadır.

Temizleme; “Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir. Bir binaya, uzun yaşamı sırasında, çeşitli tarihlerde, değişen sanat akımlarının temsilcileri tarafından yapılan ek ve

bezemelerin üslup birliğine ulaşma kaygısıyla kaldırılması ise temizleme değildir. Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesinde "Anıta maledilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı 'üslup birliği' değildir." denilmiştir" (Ahunbay, 1996; 100).

"Kaldırılacak eklerle ilgili karar verme yetkisi koruma kurullarına aittir. Kaldırılması istenen yapısal ekler farklı bir gösterimle plan, kesit ve görünüş rölöve paftalarına işlenir ve temizlik sonrası durum öneri proje olarak kurula sunulur. Yetkili kuruldan onay alındıktan sonra ekler kaldırılabilir. Temizleme işleminden önce ve işlem sırasında fotoğraf ile belgeleme yapılmalıdır" (Ahunbay, 1996; 101).

Taşıma; "Bazı özel durumlarda anıtların bulunduğu konumda korunması zorlaşabilir, hatta olanaksız olabilmektedir. Bu durumlarda anıt veya yerleşmenin önceden belirlenen uygun bir konuma taşınarak orada yaşamını sürdürmesi gerekmektedir. Taşıma işlemi anıtın boyutlarına, malzemesine ve yapım tekniğine göre çeşitli tekniklerle gerçekleştirilmektedir. En kolay olanı anıtın tüm elemanlarının numaralandırılarak sökülmesi, başka bir yerde kurulmasıdır" (Ahunbay, 1996; 104).

"Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün ya da bir parçasının başka yere taşınmasına -anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal, ya da uluslar arası çıkarların bulunduğu durumlar dışında- izin verilmemelidir" (Venedik Tüzüğü, 1964).

2.2. Yeniden İşlevlendirme

"Binaların fiziksel ömürleri, işlevlerinden çok daha uzun süre dayanır ve işleve kıyasla yapı çok daha uzun zaman sonra kendiliğinden değişime uğrar. İşlev zaman içerisinde, gerek teknolojik gerekse sosyal ve kültürel anlamda eskimeye uğrar. Malzeme ömrünü tüketmemesine rağmen, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalan, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, yıkımdan kurtularak tekrar yaşanılır bir mekân haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denir. En sade anlatımıyla, yapıyı tadilatlarla yeni ihtiyaçlara uygun hale getirme şeklinde tanımlanabilir" (Burden, 2004, s.215).

Tarih boyunca yapılan yapılar, yapıldığı zamanın sosyal, kültürel ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla döneminin mimari özellikleri ve teknikleriyle yapılmaktadırlar. Çağın ilerlemesiyle değişen ihtiyaçlar ve teknoloji ile birçok tarihi bina işlevini kaybetmektedir. İşlevini kaybeden tarihi binaların kullanıma terkedilmesi ile binalar

eskiyip yıkılmaya maruz kalmaktadırlar. Böylelikle birçok tarihi bina korunamamakta ve taşıdığı değerlerle birlikte tarihe gömülmektedirler. Bunun olmaması için önemli tarihi binalar korunmaya alınmalı gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra eski işlevi güncel hale getirilerek yeniden kullanıma açılmalı ya da eski işlevi dönemimizde geçerliliğini yitirmişse belirli yapım, onarımlardan geçtikten sonra binaya yeni bir işlev verilerek hayata döndürülmelidir (Şekil 1).

Şekil 1 Douglas (2002)’ın performans yönetimi çizelgesinden yararlanılarak oluşturulan yeniden kullanım çizelgesi (Ozan, 2020)

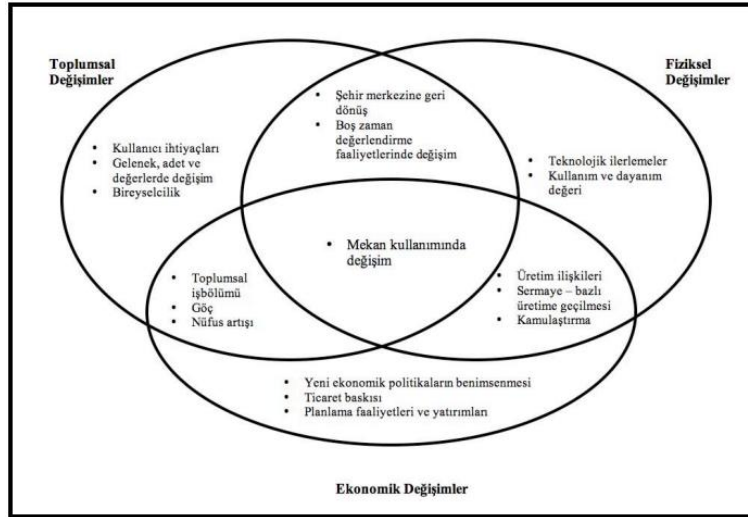
“Kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan yapılar ise bugün oluşturulan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımdan kurtarılması için bir araçtır” (Ahunbay,1996; 97).

Tarihi binaya yeniden işlev verilirken eski işlevi dikkate alınmalıdır. Plan düzeni yeni verilecek işleve uygunluğu incelenmelidir. En uygun görülen işlev hayata geçirilmelidir. Yeni işlev verilirken doğal olarak bina üzerinde değişikliklere gidilecektir. Bu değişiklikler binanın esasına zarar vermemelidir. Venedik Tüzüğü’nün 5. Maddesinde “ Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanılmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.” (Venedik Tüzüğü, 1964).

2.3. Yeniden İşlevlendirmeyi Gerektiren Nedenler ve Etkenler

Dünya üzerinde değişim, gelişimin doğurduğu kaçınılmaz ve sürekli bir olgudur. İnsanoğlu her alanda değişim ve ilerleme göstermektedir. İlerleme içerisinde, var olan her nesne değişime ayak uydurmak zorundadır. Geçmiş tarihlerde yapılmış sanat ve anıtsal değeri yüksek yapılar da bunlara dâhildir.

Geçmiş tarihlerde belirli bir işlev ile yapılmış binalar zaman ilerledikçe dünyadaki bir takım değişimlerle işlevsiz hale gelmektedirler. Binalar işlev olarak kullanılamaz hale gelse bile fiziksel olarak varlıklarını korumaya devam etmektedirler. Bu noktada binaların terkedilip yıkılmaması adına koruma kapsamında yeniden işlevlendirme ihtiyacı doğmaktadır. Eski işlevinde kullanılamayan yapılara yeni işlev verilmesindeki sebepler çağın değişimiyle ortaya çıkan bir takım ekonomik, fiziksel ve toplumsal değişimlerden kaynaklıdır. Bu değişimler ayrı başlıklar altında incelenecek olsa da her birinin konusu diğerini de ilgilendirebilmektedir. Pekol'un oluşturduğu çizelgede de görüldüğü gibi her hepsinin sonucunda mekân kullanımında değişime varılmaktadır. Mekân kullanımlarındaki değişim ise ya yeni yapılaşmayı getirecek ya da var olanları dönüştürme fikrini doğuracaktır (Şekil 2).

Şekil 2 Toplumsal, Fiziksel ve Ekonomik değişimlerin mekân kullanımı ile ilişkisi (Pekol, 2010)

Bu bölümün içerisinde yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler ve etkenler olarak yukarıdaki tablodan da yola çıkılarak sosyo-kültürel değişimler ve tarihsel faktörler, çevresel faktörler, ekonomik faktörlere ek olarak yapısal faktörler olarak dört alt başlıkta incelenecektir.

2.3.1. Sosyo-Kültürel Değişimler ve Tarihsel Faktörler

Tarihi yapılar üzerinde gerekli ve dikkatli okumalar yapıldığında yapıldığı dönemin yaşayış biçimleri, kültürleri ve ekonomik düzeyleri gibi önemli unsurlar hakkında bilgi vermektedirler. Yapıldıkları tarihten itibaren günümüze kadarki süreçte, bulunduğu konumdaki değişikliklere göre şekil alarak toplumun gelişimini yansıtmaktadırlar. Bu sebeple topluma ait kültürel değerleri ve gelenekleri yansıtan bu yapıları koruyarak gelecek nesillere aktarmak toplumsal bir görev olmakla beraber kimlik bilinci açısından son derece önem taşımaktadır.

“Bir toplumu toplum yapan özelliklerin başında kültürel değerleri ve gelenekleri gelmektedir. Toplum bu özelliklerini koruyamadıkça sağlıklı bir gelişme olanağı bulamaz. Koşulların, değer yargılarının ve sosyo ekonomik yapıların değiştiği, toplumsal yapının yeni biçim ve düzenlemeler gösterdiği bir dönemde; her yapıt geçmişten geleceğe bir köprü görevi görmektedir” (Eroğlu ve Yıldız, 2006).

Tarihi yapılar, durağan cansız varlıklar olarak düşünülse de değişimin ve dönüşümün tam merkezinde yer almaktadırlar. Zaman içerisinde toplumun değişimi karşısında mekanların değişimi kaçılmaz olmaktadır. Çağın gelişmeleriyle değişen değerler kendinden önceki her birikimi içerisine alarak ve yeni oluşumları üzerine ekleyerek ilerlemektedir.

“Mekânlar, kültürel değişimleri, toplumla birlikte yaşayan ve yansıtan düzenlemelerdir. Mekânsal ölçekte değişim, mekânın geometrik bütünlüğünden çok, deneyimsel nitelikleriyle değerlendirilebilir. Bu anlamda anıtlar, hem kültürel sürekliliğin, hem de bu süreklilikte yaşanan değişimin temel öğeleridir. Değişimin sürekliliğini sağlayan, anıtın kendi fiziksel tanımlılığından çok, kendisi ve bütünleştiği çevresi ile yaşayanlarının ortaya çıkardığı deneyimdir” (Asiliskender, Balcı ve Yılmaz, 2005).

Toplumsal değişimler mimari alana etki eden en temel faktördür. Nihayetinde mimarlık eserleri insan elinden çıkmadır. İnsan değiştikçe toplum değişir, toplum değiştikçe mimari değişir. Örneğin nüfus yapısındaki artış ya da azalma, toplu göçler, yeni istihdam alanları, büyük aile yaşantılarından çekirdek aile yaşantısına geçiş gibi aile yapısındaki değişimler daha fazla barınma ihtiyacını ortaya çıkararak konutlardaki yatay sistemlerden dikey sistemlere geçişin yani konutların kullanım değişikliğine sebebiyet vermektedir. Kullanım şeklinin yanı sıra küçülen aile yaşantılarından dolayı evlerin kullanım alanlarının, oda sayısının değişikliğiyle genelden özele bir farklılaşma

oluşmaktadır. Kısacası toplumsal, kültürel ve sosyal değişimler beraberinde mekân kullanımının değişimini getirmektedir. Mekân kullanımındaki değişimler tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme uygulaması ile ulaşılabilecek bir durumdur.

2.3.2. Çevresel Nedenler

Yeniden işlevlendirme gereksinimi, binanın yapısal olarak yıpranması, çağın değişimiyle birincil işlevin artık kullanılamaz hale gelmesi gibi sebeplerden ortaya çıktığı gibi çevresel nedenler de etkili bir faktördür. Çevresel nedenler fiziksel çevre ve sosyal çevre olmak üzere iki başlık altında incelenebilirler.

Fiziksel Çevre; Mimarlık sanatının öğretisi olan önemli bir görüş şudur ki; “Yapı ile çevresi bir bütündür ve tek başına ele alınamazlar”. Bunun için herhangi bir projede sadece yapı değil yapı ile birlikte genel çevresi de projeye dâhil edilmelidir. Her iki öge de birbiri ile uyumlu halde olmalıdır. Yeni bir proje tasarlanacağı zaman çevresi binaya göre şekil almalı, çevreye de bina ile uyumlu işlevler verilmelidir. Yeni bir proje tasarımında yapılar çevreyi etkilediği gibi yeniden işlevlendirme projesinde ise tam tersi olarak çevre yapıları etkileyebilmektedir. Örneğin eskiden konut olarak kullanılan binaların bulunduğu bir bölge zaman ilerledikçe konum olarak turistik bir alana dönüşmüşse eğer, konutlar korumaya alınarak ticari alan, müze, otel gibi turistik bölgeye hizmet verebilecek fonksiyonlardan en uygunu seçilerek yeniden işlevlendirilmektedirler. Bu durum sokaklar, caddeler, binalar, köprüler, camiler, kiliseler vb. gibi durağan varlıkların değişimi ile ortaya çıkmasından ötürü fiziksel çevre kategorisinde işlenmektedir.

Bu maddeye somut örnek olarak Alaçatı beldesi verilebilir. Konut işleviyle yapılan bir çok yapı zamanla beldenin turistik bir bölge olmasıyla beraber restorana, otele ve dükkanlara dönüştürülmüşlerdir. (Şekil 3,4,5)

Şekil 3 Alaçatı Evlerinin Restoran Olarak Kullanılması, Url 0

Şekil 5 Alaçatı Evlerinin Dükkan Olarak Kullanılması, Url 1

Şekil 4 Alaçatı Evinin Otel Olarak Kullanımı, Url 2

Sosyal Çevre; Fiziksel çevrede konu edilen durağan varlıkların değil de içinde varolan insanın, toplumun, kültürün yani yaşayan unsurların değiştiği durumlar sosyal çevrenin değişimidir. Sosyal çevrenin değişimi yeniden işlevlendirme konusunda etkili bir konudur.

Alaçatı bölgesinde 19. yy.'da Ortodoks Rum nüfusunun artmasıyla ibadet etmeleri için yapılan Meryem (Ayios Konstantinos) Kilisesi yıllarca kilise olarak hizmet vermiştir, fakat 20. yy.'da mübadele nedeniyle Rum nüfusunun göç etmesiyle bölgedeki Ortodoks çoğunluğu giderek azalmıştır. Ortodoks nüfusunun azalması ve Müslüman nüfusunun artması nedeniyle kilise bu yıllarda Atatürk tarafından Alaçatı Pazaryeri Cami'ye dönüştürülmüştür. Şimdilerse ise hem cami hem de kilise olarak işlevini sürdürmektedir (Şekil 6). Alaçatı Pazaryeri Cami toplumsal, kültürel, sosyal değişimin binalar üzerinde işlev değişikliğine etkisinin somut bir örneğidir.

Şekil 6 Alaçatı Pazaryeri Camii, Url 3

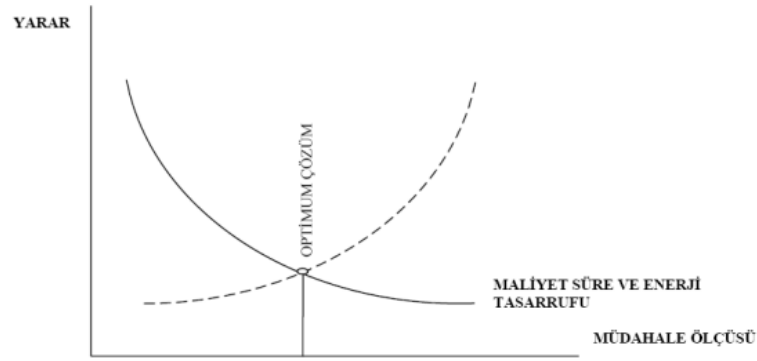
Sosyal çevre değişimi (kötü kullanım gibi) yapının niteliklerini yitirmesine, yıpranmasına da neden olur. Koruma çalışmalarında sosyal çevrede anıları olan, çevreyi ve tarihi binalarını seven ilk kullanıcılar korunmazsa binalar koruma çalışmalarından sonra da hor kullanılabilir. Koruma çalışmaları sonunda yeni bir sosyal çevre oluşursa alanda bu da koruma da istenmeyen bir durumdur.

Koruma kapsamında yapılan restorasyon çalışmalarında bozulmaların tekrar oluşumunun önlenmesi gerekir. Küçük onarımlarla binaların uzun süre sağlıklı bir şekilde kullanımının devam edebileceği konusunda kullanıcılar bilinçlendirilmelidir. Ayrıca kullanıcılara tarihi bina ve çevrelerin önemi de aşılmalıdır.

Korumada yeni fonksiyon verirken bir diğer amaç da toplumun yapıyı özel izinler almaksızın görebilmesi, mümkünse yaşayabilmesidir. Yani binaların toplumun geniş kesiminin kullanımına açılmasıdır.

2.3.3. Ekonomik Nedenler

İşlevselliğini kaybetmiş tarihi yapıları yeniden işlevlendirmedeki amaç mimari değeri yüksek olan eserleri korumak ve anıtsal değerleri gelecek kuşaklara aktararak sürdürülebilirliğini sağlamanın yanı sıra mevcut durumdaki topluma da fayda sağlamaktır. Artık kullanılmayan terkedilmiş tarihi bir yapıyı yıkıp yerine mevcut çevrede ihtiyaç duyulan fonksiyondaki bir binayı imar etmek hem yıkım hem de yapım işlemlerinde ekstra maliyete sebebiyet vermektedir. Bunun yerine tarihi binayı yıkmadan gerekli bakım onarımlardan geçirerek tarihi yapının özüne zarar vermeyecek, binaya en uygun ve çevresine maksimum fayda sağlayabilecek bir işlev seçilirse bir takım kazanımlar elde edilecektir. Hali hazırda var olan yapıyı tadilattan geçirmek, yeni bir şantiyede geçirilecek süreden daha azdır, daha az işçi ihtiyacı olur ve eski binanın yapım malzemeleri korunacağı için daha az malzemeye ihtiyaç duyulur. Sözün özü yapım-yıkım yerine harcanacak kaynak ve enerjiler sadece bakım-onarıma indirgenirse işgücünden, malzemeden ve zamandan büyük ölçekli tasarruflar edilirken eldeki kaynaklar korunacaktır. Yapı gerekli işlemler sonucunda kullanıma açıldığında da tarihi kimliğiyle dikkat çekerek turizme katkı sağlayacak ve işletme aşamasında gelir sağlayacaktır (Şekil 7).

Şekil 7 Sarıcı'ya göre; Yeniden kullanımda müdahale ölçüsü-yarar ilişkisi (Karagünlü, 2015; 13).

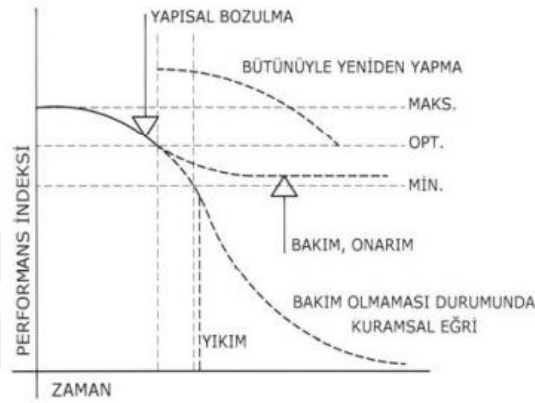
Diğer yandan tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi her zaman olumlu sonuçlar vermeyebilir. Eski binalar yenedünyadaki teknolojik olanaklara sahip yapılar kadar kullanışlı olmayabilir. Strüktür ve malzeme sağlamlığına göre eski binalar yeni binalar kadar uzun süreli hizmet veremeyebilir. Binanın mekân kurgusu ilk işlevine göre tasarlandığı için her ne kadar binaya uygun yeni bir işlev seçilse de mekan ihtiyaçları tam karşılanmayabilir. Yeniden işlevlendirme sırasında tasarlanan projenin uygulama aşamasında sorunlar yaşanabilir. Tasarım projesi ile uygulama projesi tutmayabilir ve hesaplanan mali değer aşılabılır. Bu durumda yeniden işlevlendirme uygulaması, yeni bir bina imar etmekten daha maliyetli olabilmektedir. Bu her ne kadar olumsuz bir neden gibi görünse de nitelikli tarihi bir yapının sürdürülebilirliği maddi kayıplarla karşılaştırıldığında tarihi binanın önemi her zaman ağır basmaktadır. Ne kadar çok tarihi değerlere sahip çıkılırsa o kadar çok kültür, tarih ve kimlik bilinci kazanmış bireyler yetişmiş olacaktır.

2.3.4. Yapısal Nedenler

Çağın ilerlemesi ile toplumda tüketim alışkanlıklarının değişmesi, hizmet, alışveriş, üretim ve diğer sektörlerin de gelişmesine sebebiyet vermiştir. Bu da tarihi unsur bakımından zengin kent merkezlerinde, tarihi binaların ihtiyaçlara cevap verememesi nedeni ile kullanımı azalmakta ya da tamamen kullanım dışı kalmaktadırlar. Eskimeye uğramış bir alanda yaşayanlara bakıldığında gelir seviyesi düşük kişilerin buralarda yaşadıkları ve benimsemedikleri bu binalarda küçük onarımları bile yapmadıkları hatta binaları hor kullandıkları görülmektedir. Bu da yapıların bozulmasını hızlandırmaktadır

Yukarıda sözü geçen yapısal bozulmalar fiziksel ve fonksiyonel olarak iki başlık altında incelenebilirler.

Fiziksel Eskime; Engin'e göre; fiziksel eskime, yapının bütününde veya bir kısmında dış etkenler nedeniyle, fiziksel ve kimyasal bozulmalar ve yıpranmalardır (Akı, 1988). Gözle görülebilir, ölçülebilir nitelikteki bu yıpranmalara zaman zaman müdahale edildiğinde yapının ayakta kalma süresi uzamaktadır fakat hiç bir bakım onarım, yapıyı yeni yapıldığı dönemdeki performansına geri döndüremez. Bu durum şekil 8'deki grafik anlatımında yer almaktadır.

Şekil 8 P. Cowan (1962-63) tarafından hazırlanan fiziksel eskime grafiği (Engin, 2009; 22)

Fonksiyonel Eskime; Fonksiyonel eskime, toplumların ve çevrenin değişiminden kaynaklanan, yapıların, zamanla fonksiyon bakımından yetersiz kalarak kullanımındaki azalmadır (Şekil 9). Fonksiyonel eskimeyi çağın değişimiyle eski binaların yeni doğan ihtiyaçlara cevap verememesinden (işlevin yapısındaki değişimden) kaynaklı fonksiyonel eskime ve binaların ilk yapıldığı işlevin artık kullanılmamasından (işlevin tamamen değişmesinden) kaynaklı fonksiyonel eskime olarak türlerine ayırabiliriz.

Şekil 9 Fonksiyonel eskime grafiği (Engin, 2009; 22)

“İşlevin kendi yapısındaki değişme ve eskimeye bağlı olarak oluşan fonksiyonel eskime, yapının ilk yapıldığı dönemdeki işleve hizmet etmesine rağmen, kullanımdaki ihtiyaçların değişmesi sonucunda oluşan eskimedir. Teknolojinin değişmesi, kullanılan araç ve gereçlerin artması, eylemlerin sıralarının değişmesi ve insan gücüne olan ihtiyacın değişmesi sonucu yapının kullanımı değişmektedir” (Engin, 2009; 23).

“İşlevin tamamen değişmesinden dolayı oluşan fonksiyonel eskime ise kentsel dokudaki değişmeler nedeniyle yapının kullanımının da değişmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Toplum organizasyonlarının ömürleri, kültürel çevreye yansıma şeklinde olan yapılardan daha kısa olabilmekte, bu durumda organizasyon için üretilmiş olan yapı boş kalabilmektedir” (Engin, 2009; 23).

2.4. Yapıya Uygun İşlev Seçimini Etkileyen Faktörler

Belirli nedenlerle ilk fonksiyonunu kaybetmiş ve kullanıma terkedilmiş tarihi yapıların korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasındaki en etkili yöntem yeniden işlevlendirmedir. Tarihi binaların gelecek kuşaklara orijinal halinin bozulmadan en doğru ve en sağlıklı bir şekilde aktarılması için yeniden işlevlendirme sırasında dikkat edilmesi gereken bir takım hususlar bulunmaktadır.

İlk işlevine uygun olarak yapılmış binalara yeniden işlevlendirme yapılırken toplumsal kimliğe ve değerlere zarar vermeyecek aynı zamanda binaların fiziksel olarak orijinalliklerini bozmayacak bir işlev verilmesi gerekmektedir. Yeni işlev için binaya restorasyon kuralları çerçevesinde müdahalelerde bulunulsa dahi yapının orijinal formunda en az seviyede değişiklik yapılmalıdır. Bu durumda binaya yüklenecek yeni işlevin seçimi önemli bir karar haline gelmektedir. Çok fazla müdahale yapılmaması için yapının ilk işlevine yakın bir işlev seçilmelidir. Yapıya uygun işlev seçilirken dikkat edilmesi gereken faktörler;

- Yapının mimari değeri
- Yapının hacimsel, mekânsal ve işlevsel kurgusu
- Müdahale ilkeleri ve geriye dönülebilirlik
- Çevresel faktörler şeklinde sıralanabilir.

2.4.1. Yapının Mimari Değeri

“Anıtsal bir yapıya uygun işlevin seçiminde etken faktörlerin başında, yapının taşıdığı değer ve hangi anıt grubu içerisinde yer aldığı gelmektedir. Yapının yasal statüsü yapıya yapılabilecek müdahaleleri belirlediği için, işlev seçiminde ilk olarak yapının koruma derecesine bakılmalıdır” (Yaldız, 2003; 32).

Geçmiş tarihlerde yapılmış her yapı anıtsal değer taşımamaktadır. Tarihi yapıların miras sayılabilmesi için eskilik, teklik ve enderlik gibi değerlere sahip olması gerekmektedir. Belirli toplumlar ya da uygarlıklar tarafından belirli üsluplarla yapılmış eserler mimari değeri yüksek anıtsal yapılar kategorisine girmektedirler. Yeniden işlevlendirmedeki asıl amaç tarihi yapıları miras niteliğinde kılan bu önemli değerleri korumaktır. Tarihi yapıların korunması ve sürekliliğinin sağlanması için yeniden işlevlendirme sadece bir araçtır. Bu yüzden yeniden işlevlendirme sırasında yapıya verilecek yeni işlev için yapılan müdahalelerde yapının orijinal parçalarına zarar verilmemelidir. Yapının sanat ve tarihi değerleri ön planda tutularak üslubu ve tarzı korunmalıdır.

Engin’e göre; tarihi yapıya yeni işleve bağlı olarak yapılabilecek değişikliklerin sınırı, tarihi yapının zaman boyutuyla ve buna bağlı olarak farklılaşan tarihi belge ve estetik bütünlüğüyle doğru orantılıdır. Dolayısıyla yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların tarihi belge ve estetik özelliklerinin, yeni tasarım yapma olanaklarını sınırladığını ve biçimlendirdiğini belirtilebilir (Ersen, 1992; 102-105).

2.4.2. Yapının Hacimsel ve Mekansal Kurgusu

“Yapının mekansal oluşumu, verilecek yeni işlevle doğrudan bağlantılıdır ve belki de en önemli faktördür. Yapı;

- Tek bir hacimden oluşabilir,
- Tekrarlanan hacimlerden oluşabilir,
- Karmaşık bir plan şeması gösterebilir “(Altınoluk, 1998).

Yapıların mekânsal kurgularının kategorize edilmesi yeni işlev seçiminde kolaylık sağlayacaktır. Bir yapıya mekânsal anlamda çok fazla müdahale edilmemesi için yapının eski işlevindeki mekânsal kurgusu hangi kategori içerisinde yer alıyor ise yeni işlevi de o kategoriden seçilmelidir. Örneğin büyük ve tek hacimden oluşan bir fonksiyona sahip yapı daha sonra karmaşık bir plan yapısına ihtiyaç duyulan bir işlev ile

tekrar kullanılmak istenirse, binanın tek hacimden oluşan ilk plan yapısı duvarlar ile bölünecek ve mekânsal kurguya çok fazla müdahale edilmiş olacaktır. Bu durumlar yapının orijinalliğini olumsuz yönde etkileyeceği için bir kimlik sorunu oluşturacaktır. Altınoluk'un da düşüncelerine göre “Bir şehir içi hanı sinema olarak kullanılamaz belki ama çağdaş bir konaklama tesisi olabilir. Bunun gibi tek mekân özelliğine sahip, örneğin bir kilise sınıflara bölünüp okul haline getirilemez, İngiltere'deki örneklerinde olduğu gibi bir oto galerisi ya da bir sinema olabilir. Kilise okul, han sinema yapılırsa ya hiç olmaz ya da bu yapılar kimliklerini büyük ölçüde yitirirler” (Altınoluk, 1998). Bu sebeple yapıların özünü kaybetmemesi ve olumlu sonuçlara ulaşmak için önceden var olan mekânsal kurgulardan istifade edilerek yeni çözümler ortaya koyulması önem taşımaktadır. İşlev ile binanın mekânsal örtüşmesi sağlanmalıdır.

İşlevsel olarak bakıldığında ise yapıların ilk fonksiyonuna uygun olmayan yeni bir işlev verildiğinde kurgusal olarak işlemeyen plan yapısı kullanıcılar için zorluklar oluşturacaktır. İşlevsiz plan şemaları kullanıcı konforunu olumsuz etkileyerek yapıların tekrar kullanım dışı kalmasına sebebiyet verecektir. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek uzun süre ayakta kalabilmesi için hem binaların orijinal kurgusu hem de kullanıcı ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

2.4.3. Müdahale İlkeleri ve Geriye Dönülebilirlik

Tarihi bir yapıyı yeniden işlevlendirerek kullanıma açmak ve bu sayede yapının gelecek kuşaklara canlı tutularak iletilmesini sağlayacaktır. Tarihi yapıların gelecek kuşaklara iletilmesindeki amaç kültürel sürekliliği sağlayabilmektir. Tarihi belge niteliği taşıyan bu önemli yapıları gelecek kuşaklara nerdeyse olduğu gibi iletmek koruma kapsamındaki yeniden işlevlendirmenin birincil ilkesidir. Tarihi yapıları yeniden işlevlendirirken yapılara olabildiğince az müdahale etmek temel amaç olmalıdır.

Yeni işlev verilecek yapının ya da yapı gruplarının, mevcut parçaları özellikle de değer taşıdığı düşünülen parçaları büyük oranda korumalıdır. Bu parçalara herhangi bir şekilde zarar vereceği düşünülen müdahalelerde bulunulmamalıdır.

Müdahaleler sırasında yapının karakteristik özelliklerine ve fiziki yapısına zarar verilmemelidir.

Yapılara yapılan müdahaleler “geriye dönülebilirlik” ilkesini esas alarak yapılmalıdır ve bu değişiklikler gerektiği zaman değiştirilebilir, dönüştürülebilir ya da kaldırılabilir olmalıdır.

Yapılara eklenen yeni eklentilerde özgün malzeme taklit edilmemeli, ana malzemeden farklı bir malzeme kullanılmalıdır. Ana malzemeler ve daha sonradan eklenen parçalar arasındaki fark kullanıcılar tarafından seçilebilir şekilde olmalıdır.

1980’li yıllarda restorasyon çalışmaları için önemli bir yapıt sayılan Bernard M. Feilden’in Conservation of Historic Buildings adlı kitabında ise koruma çalışmalarında ağırlıklı olarak yapının belge niteliğinin korunmasının altı çizilmiştir. Fielden kitabında özetle şu ilkelerden bahsetmiştir:

- Müdahaleler, mümkün olduğu sürece geriye dönülebilir şekilde yapılmalıdır.
- İleride yapılacak yeni bir müdahaleye engel olmamalıdır.
- Yapının tarihi verilerine sonradan ulaşmaya engel olmamalıdır.
- Yapının mevcut malzemesinin büyük oranda korunmasına olanak sağlamalıdır.
- Müdahalede yapılacak yeni ekler eskiyle uyum içinde olmalıdır.
- Müdahaleler konusunda uzman olanlar tarafından yapılmalıdır” (Engin, 2009; 31-32).

2.4.4. Çevresel Faktörler

Yapılar çevrelerinden bağımsız sadece kütsel olarak ele alınamazlar. Her yapının çevresi ile bağlantılı ve uyum içerisinde olması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirme yapılırken yapının bulunduğu konumdaki sosyal çevre, ekonomik faaliyetler, kullanıcı ihtiyaçları, kent dokusu, fiziksel ve coğrafi özellikler dikkate alınmalıdır. Çevresiyle birlikte ele alınmayan yapılar kütsel anlamda her ne kadar yeni işlevi ile uyumlu olursa olsun etrafındaki kullanıcı ihtiyaçlarına cevap veremediği için kullanışsız olacaktır.

Zaman içerisinde başkalaşım gösteren sosyal ve fiziksel çevre ile birlikte toplum istekleri değişmekte ve ihtiyaçlar farklılaşmaktadır. Tarihi yapılar çevresi ile birlikte bir bütün oldukları için toplumun değişen ihtiyaçlarını kimi zaman karşılayamamaktadırlar. Çevredeki ihtiyaç değişiklikleri yapıları işlevsizleştirerek kullanım dışı bırakabilir.

Tarihi yapıların sürdürülebilirliğini sağlamanın en kolay yolu o yapının canlı tutulmasından geçmektedir. Yapıların canlandırılması için ise yeni çevresi ile uyumlu bir işlev verilerek kullanım oranının artırılması faydalı olacaktır. Örneğin eskiden şehir merkezlerine yakın konumlandırılan endüstri yapıları, teknolojik değişimler, ekonomik nedenler ve kent kirliliğine sebebiyet verdikleri için terk edilmeye yüz tutmuşlardır. Bu durumda kent merkezinde boş kalan bu endüstri yapılarını canlandırmak için yeni işlevler

yüklenmeye başlanmıştır. Konum olarak kolay ulaşılabilir noktada bulunan bu yapılar, eğitim, sanat, kültür merkezi, müze gibi kamusal mekanlar olarak değerlendirilmektedirler. Bunların dışında özel kullanımlar için endüstri yapılarının daire ya da ofise dönüştürülmesi ile ortaya çıkan loft yapı kavramı (Şekil 10'da örneği görülen) son dönemlerde sıkça duyulmaktadır.

Şekil 10 İlk İşlevi Çikolata Fabrikası Olan Yapının Konut Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi (Erdemir, 2015; 53)

Tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme yapılırken dikkat edilmesi gereken bir başka faktör ulaşılabilirliktir. Yapıların konumuna bağlı olarak ulaşılabilirlik seviyesine göre yeni bir işlev seçilmelidir. Örneğin kent merkezinden uzak tarihi bir yapının devlet dairesi olarak yeniden işlevlendirilmesi kullanıcıların binaya ulaşımını zorlaştıracaktır. Böyle bir yeniden işlevlendirme kullanım açısından zorluklar yaşatacağından dolayı başarılı bir işlevlendirme olarak sayılmayacaktır. Ayrıca geniş halk kitleleri de yapıya girip inceleyebilmeli ve tarihi özellikleri anlayabilmelidir. Toplumun içinde bulunduğu tarihi bina, mekan ve çevreyi algılayabilmesinin önü açılmalıdır.

2.5. Yeniden Kullanım İçin Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler

Engin'e göre; bir yapının özgün işlevinden farklı bir işlevle yeniden kullanılması, yapıya yapılacak bir takım müdahaleleri de beraberinde getirmektedir. Bu müdahalelerin sınır koşulları, yapının mimari, tarihi ve koruma ölçütleriyle sınıflandırılmış ya da tescil edilmiş olduğu durumlarda, yapının tarihi verilerinin

korunmasıdır. Önerilecek değişiklikler bunlara saygılı olmalıdır. Bu saygı fiziksel bir saygıdır ve yaşamlarını sürdürmeleri gereğini vurgular. Fakat yeni işlev dolayısıyla yapılacak ekleri de sınırlayamaz. Çünkü bu ara kesit, restorasyonla özgür mimari tasarım arasındadır. Burada tasarımın başarılı olup olmaması öznel bir yargıdır (Kuban, 2000).

Müdahale edilecek yapıların ilk başta detaylı araştırması yapılmalıdır. Yapının tarihçesi dönemlere ayrılarak incelenirse daha detaylı bilgiler elde edilebilir. Yapıldığı dönemin politik, ekonomik, sosyal durumları araştırılmalıdır. Yapının yapıldığı dönemdeki sosyal ve fiziksel çevresinin yanında binanın özgün yapı malzemelerinin, karakteristik özelliklerinin, strüktürel durumunun incelenmesi gerekmektedir. Yapının tarih boyunca hangi amaçlar ile kullanıldığı araştırmaya eklenmelidir. Binanın varsa ilk planlarına ulaşılmalıdır. Güncel planları çıkarılmalı ve ilk planları ile karşılaştırılarak zaman içerisinde yapı üzerinde yapılan değişiklikler belirtilmelidir. Yapının mekânsal analizi yapılmalıdır. Yapılar, yapıldığı dönemden bu zamana kadar geçen süre arasındaki tarihsel sürece tanıklık etmiştir. Tarih boyunca hangi olaya şahitlik ettiyse üzerinde izine rastlanabilmektedir. Uzmanlarca gerekli okumalar yapıldığında bu izler rahatlıkla bina üzerinden okunabilir. Böylelikle yapı üzerinde yapılmış her değişiklik kayda alınabilmektedir. Bütün bu araştırmalar, incelemeler ve okumalar detaylı bir şekilde belgelendirilerek arşivlendirilmelidir. Yapılan çalışmaların ardından yapıya en uygun işlev seçilerek işlevin gerektirdiği müdahaleler listelenerek uygulamaya geçilmelidir.

Yapılacak müdahaleler ayrı ayrı maddelendirilse de hepsi bir bütün halinde ele alınmalıdır çünkü hepsi birbiri ile bağlantılıdır. Örneğin; büyük mekanlar duvarlar ile bölündüğü zaman mekandaki pencerelerde ona göre düzenlenmelidir. Yani plan şemasında yapılan bir değişiklik dış cepheyi de etkileyebilir. Bu yüzden bütün müdahalelerin yapının bütünlüğünü bozmadan yapılmasına dikkat edilmelidir.

2.5.1. Plan Şemasına Yapılan Müdahaleler

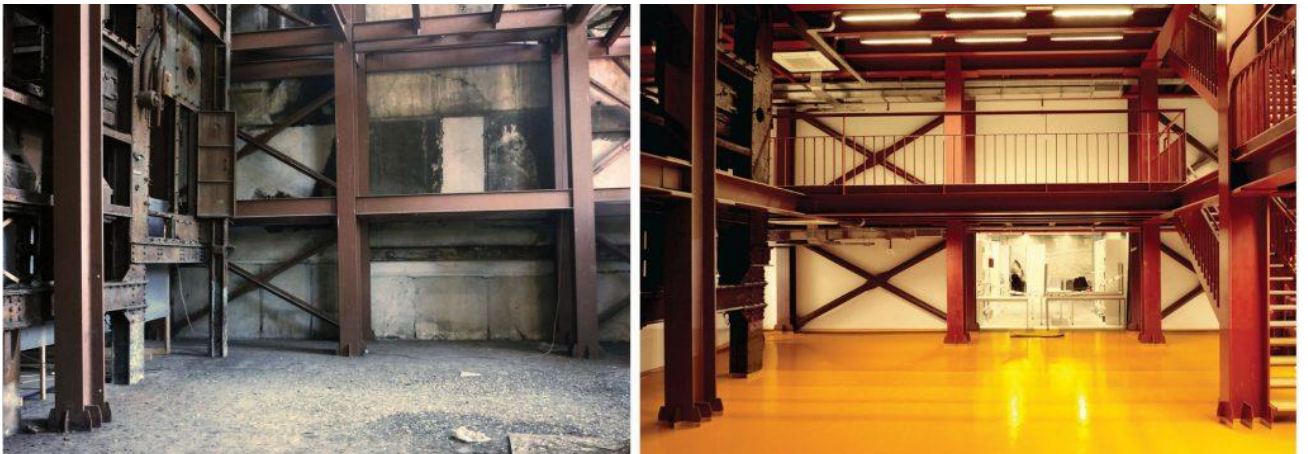
Mimarlık bilim dalının temel amacı insan ihtiyaçları doğrultusunda gerekli mekânların kurgulanmasıdır. Tarihi yapılar da geçmiş zamanların ihtiyaçlarına yönelik tasarlanarak yapılmış yapılardır. Çağın ilerlemesi ve kullanıcı ihtiyaçlarının değişmesiyle tarihi yapılara yeni işlevler verilerek, yapıların hem kalıcılığını sürdürmesi hem de toplumun ihtiyaçları karşılaması kent ve kullanıcı ilişkisinde iki tarafa da

olumlu katkılar sağlayacaktır. Bu durumda eski binaların gelişen teknolojiler ve değişen toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi için plansal düzlemde bir takım müdahalelerden geçmesi gerekmektedir.

Yapılan müdahalelerde önemli olan yapının özgün plan şemasında olabildiğince az değişiklikler yapılmasıdır. Bunun için yapının, eski plan şemasında sorun yaşamadan işleyen yeni bir işlev verilerek en az müdahale ile yeniden işlevlendirilmelidir. Yapılara yeni bir işlev verildiğinde doğan ihtiyaçlar doğrultusunda,

- Mekânlar, bölücü duvarlar ile bölünerek,
- Asma ve ara katlar çıkılabilir,
- Mekânlar arası bağlantılar kurulması için yatay ya da düşey sirkülasyonlar eklenebilir,
- Mekânlar arası bölücü duvarlar kaldırılarak daha büyük mekânlar elde edilebilir,
- Yapılara yeni ekler eklenebilir.

Plan şemasına yapılan müdahalelere olumlu örnek olarak Silahtarağa Elektrik Santrali ele alınabilir. 1914 yılında inşa edilen Silahtarağa Elektrik Santrali'nin 4 ve 6 nolu kazan daireleri 1983 yılına kadar ilk yapıldıkları işlevde kullanılmıştır. 1983 yılında kullanıma terkedilen yapılar bir süre işlevsiz kalmıştır. 2013 yılında mimarlık fakültesi ve kütüphane olarak yeniden işlevlendirilen iki yapı kullanıma açılmıştır. Yapılar içerisinde bulunan kazanlar, gerekli bakımlardan geçirildikten sonra özgün haliyle oldukları yerlerinde korunmaya devam etmektedirler. İlk yapıldığı halinde büyük ve tek açıklık olarak geçilen kazan daireleri, fakülte binası olarak yeniden işlevlendirilirken daha fazla mekân ihtiyacı doğmuştur. Yapının özgün planı bozulmadan, binada yeni ihtiyaçlar doğrultusunda ek katlar çıkılmıştır (Şekil 11,12). Yapının özgün görüntüsünün bozulmaması için olabildiğince şeffaf mekânlar elde edilmiştir.

Şekil 11 Silahtarağa Elektrik Santrali'nin yeniden işlevlendirilmesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Url 4

2.5.2. Strüktürel Sisteme Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler

Tarihi yapılar yeniden işlevlendirilirken kullanıma açmadan önce gerekli bütün müdahalelerin yapılması gerekmektedir. Yapıların yeni bir işlev ile sürekli olarak kullanımı amaçlandığı için ileride büyük bir problem ile karşılaşılması adına yapının, bütün güvenlik kontrol işlemlerinden geçmesi gerekmektedir. Strüktürel sistem yapıyı ayakta tutan, duvarlar, temeller, kolonlar, kirişler, çatı dikmeleri vb. gibi taşıyıcı elemanların bütünüdür. Tarihi yapılar geleneksel türde taşıyıcılar ile yapılmış olabilir. Geleneksel yapım tekniklerinde taşıyıcılar, kemerler, tonozlar, kubbeler, sütunlar, payandalar, hatıllar, taş döşemeler vb. gibi yapı elemanlarından oluşmaktadır. Tarihi yapıların bu gibi taşıyıcı sistemleri, yapıldıkları tarihten günümüze kadar geçen süreçte, taşıdığı yükler (yapının sabit ağırlığı, insan ve eşya gibi hareketli yükler), doğal afetler ve çevresel etkiler gibi nedenlerle zarar görmüş olabilir. Yapılara müdahalelerden önce mevcut durumun tespiti uzmanlarca detaylı bir şekilde yapılmalıdır. Strüktürel sistemin mevcut durumu tespit edilirken;

- Yapının yapıldığı dönem,
- Yapının strüktürel sisteminin yapım teknikleri,
- Yapıldığı tarihten bu yana herhangi bir doğal afet ile karşılaşmış karşılaşmadığı,
- Strüktürel sistemdeki bütün elemanların varsa hasarları,
- Herhangi bir onarım ya da güçlendirme gibi müdahalelerden geçip geçmediği gibi araştırmaların yapılması çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Mevcut durum tespitleri verilecek yeni işlevin ihtiyaçları gereğince yapılacak müdahalelerin kararı için gereklidir. Plansal düzlemde yapılan yeni eklemeler doğrultusunda strüktürel yapının da yenilenmesi gerekmektedir.

Yeniden işlevlendirilecek yapının mevcut durumuna göre özgün strüktüre yeni sistemler ile destekleme, sağlamlaştırma gibi müdahaleler yapılabildiği gibi strüktürü herhangi bir müdahale ile zarar göreceği düşünülen yapılarda, özgün strüktürden bağımsız yeni taşıyıcı sistemler kurulabilir.

Yeniden işlevlendirmede özgün strüktüre yapılan müdahalelere örnek olarak, Ankara Rahmi Koç Müzesi'nde, tonoz ve kemerlerinin çelik karkas sistemler ile sağlamlaştırılması verilebilir (Şekil 14).

Şekil 14 Ankara Rahmi Koç Müzesi, Strüktür sağlamlaştırma Örneği, Url 7

“İstanbul’daki Rahmi Koç Endüstri Müzesinde de mekânsal gereksinimlerden dolayı yapıya cam ve çelik strüktürden oluşan asma kat yapılmıştır (Şekil 15). Yapının tescilli bir yapı olması sebebiyle mevcut taşıyıcı duvarların zarar görmesine ve tarihsel özelliklerinin zedelenmesine imkân vermeyecek şekilde taşıyıcı duvarlardan uzaklaştırılarak, asma kat oluşturulmuş, yapının değerlerine duyarlılık gösterilmiştir“ (Selçuk, 2006; 33-34).

Şekil 15 İstanbul Rahmi Koç Müzesi, Asma kat, Url 8

2.5.3. Tesisat Sistemlerine Yapılan Müdahaleler ve Eklemeler

Tarihi yapılarda bulunan orijinal tesisat sistemleri döneminin ihtiyaçlarını karşılayabilirken modern bina sistemlerinde kullanıcı ihtiyaçlarını tam karşılayamamaktadır. Yeniden işlevlendirme kapsamında, tekrar kullanıma açılacak tarihi binalarının tesisat sistemlerinin gözden geçirilmesi ve yetersiz kalan noktalarda günümüz ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerekmektedir. Tarihi yapılar, modern çağın gerekliliklerine göre tasarlanmadıkları için sıva altı tesisat sistemlerinde gerekli olan yeni teknik ve malzemelere yapısal olarak uygunluk sağlamayacaktır. Yapılarda tesisat şaftları oluşturmaya çalışmak gibi kırma, delme, boşluk açma gibi uygulamalar, tarihi binaların yapısına zarar vererek orijinalliğini bozacaktır. Yeniden işlevlendirmedeki başlıca yaklaşım, özgün yapının olabildiğince korunması gerekliliği olduğu için, yapıya sıva altı tesisat sistemleri gibi zarar verecek müdahaleler yapılmamalıdır. Müdahaleler sıva üstünden yapılarak görsel olarak çeşitli malzemeler ile gizlenebilir (Şekil 16).

Şekil 16 Yeniden işlevlendirilmiş yapılarda sıva üstü ısıtma ve aydınlatma örneği, Gaziantep Hısvahan Oteli, Url 9

Selçuk’a göre, tarihi değeri olan yapılar için binalarda ısıtma için kullanılan modern buhar kazanları, yapı için büyük tehlike oluşturmaktadır. Halı döşemeler, elektrik borulu ısıtıcılar ve yüksek ısılı elektrik yayım panelleri ile taşınabilir petrol veya gaz ısıtıcıları ısınma probleminin çözümü için kullanılabilir. Elektrik tesisatı ve yangına karşı koruma tesisatı için, yapının çeşitli bölümlerine, duvar yüzeylerine kanal ve oyuklar açılması özgün malzemeye zarar vermektedir. Yeni elektrik tesisatı sistemleri polivinil klorit gizli kablo ya da plastik kaplı mineral yalıtılmış bakır kablolar vasıtası ile yapılabilir (Feilden, 1994).

Yapıya gerekli olan elektrik, aydınlatma, kirli-temiz su, yangın güvenlikleri, ses, ısıtma, havalandırma ve iklimlendirme, internet gibi mekanik tesisatlarının tümü beraber düşünülerek tasarlanmalıdır. Yapılacak müdahaleler binaların iç-dış cephe karakterlerini ve görsel estetiğini bozmadan, plan şemasını değiştirmeden, yapının özgün özellikleri korunarak yapılmalıdır.

2.5.4. Cepheye Yapılan Müdahaleler

Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda cepheye farklı birkaç sebepten dolayı müdahale edilmektedir. Cephedeki malzemeler zamanla çevresel faktörler nedeniyle deformasyona uğramış olabilir. Yapının planında yapılan değişiklikler cepheye de müdahale gerektirebilir fakat müdahale edilirken cephedeki doluluk-boşluk oran dengesi bozulmamalıdır. “Yapının plan şemasında ve iç mekan kurgusunda yapılan değişikliklerin cepheye yansımaları sonucu yapılan müdahaleler, genellikle geniş açıklıklı mekanların ilave bölücülerle yeniden düzenlenmesi ya da, yüksek pencerelerin olduğu yüksek katların asma katlarla bölünmesi gibi ilaveler ve bunun sonucunda da dış cephenin bazı bölümlerinin sağlaştırılması şeklinde olabilmektedir” (Selçuk, 2006; 36).

Yeniden işlevlendirme kapsamında cepheye yapılan müdahaleler yapının orijinalliğine zarar vermemelidir. Cephedeki orijinal dış duvar malzemeleri (taş, tuğla, ahşap vb.), süslemeler, geleneksel yapı elemanları (kubbe, sütun ve sütunçe, kapılar vb.) gibi yapıya karakteristik özelliğini veren öğelerin yerinden oynatılmaması ve deformasyona uğratılmaması gerekmektedir. Zamanla eskimiş ve aşınmış öğeler onarılmalıdır.

“Tarihi değeri olan yapıların yeniden işlevlendirilme süreçlerinde ise bu tür yapıların tescilli olmaları sebebiyle, bakım, onarım ve retorasyon kurallarının dışına

çıkmayan müdahaleler yapılmaktadır. Yapıldıkları dönemin teknolojik imkanları doğrultusunda ve işlevlerine göre meydana gelen doluluk, boşluk oranları, çatı örgü sistemleri (kubbe, tonoz, ahşap çatı) ile o günkü mimari akımı günümüze yansıtan süsleme elemanları üzerinde yapılacak olumsuz müdahaleler, geçmişten günümüze bize bazı mesajlar veren yapıları gelecek kuşaklara hatalı olarak aktarmamıza neden olacaktır” (Yıldırım, 1999). Anadolu’da düz damlara, ahşap çatıklı eğimli, kiremit örtüler yapılması bu duruma bir örnektir.

2.5.5. Yakın Çevreye Yapılan Müdahaleler ve Eklmeler

Tarihi yapıların başkalaşım gösteren çevreye ayak uydurması gerektiği gibi yeniden işlevlendirilen yapının çevresinin, yapıya uyumlu olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Yapıya verilen yeni işlev kapsamında, yapının çevresindeki otoparklar, aydınlatmalar, yollar, rekreasyon alanları, kent mobilyaları yeniden tasarlanmalıdır. Çevredeki bu elemanların oranı arttırılarak yönlendirmeler yapılması, yapıyı çevredeki insanlar tarafından fark edilebilir kılacaktır. Bu durum yapı ile çevresi arasındaki ilişkiyi güçlendirecek ve yapının kullanılrlılığını arttıracaktır.

Londra’da bulunan Tate Enerji Santrali Binasının sanat müzesi olarak yeniden işlevlendirilme sürecinde yapının nehir kıyısında olması nedeniyle karşı kıyıdan yapıya ulaşım sağlayan bir köprü inşa edilmiştir. Norman Foster tarafından tasarlanan Millennium Bridge adındaki bu köprü yapının çevre ile ilişkisini güçlendirerek kullanıcılar tarafından yapıya ulaşımı kolaylaştırmıştır (Selçuk, 2006; 38), (Şekil 17).

Şekil 17 Tate Modern Sanatlar Müzesi, Millennium Köprüsü, Londra, İngiltere, Url 10

Bursa ilinin yüz ölçümü 10.882 km² olup 2021 yılında, resmi verilere göre nüfus 3.147.818'dir. 2022 yılında ise tahmini verilere göre nüfus 3.186.291'dir. 2022 yılının resmi nüfus verileri yılsonunda kesinleşeceğinden dolayı tahmini veriler kullanılmaktadır. Resmi verilere göre il nüfusu, 2007 yılından 2021 yılına kadar her yıl sürekli artış göstermiştir (Tablo 1).

Tablo 1 Yıllara göre Bursa il merkez nüfusu, Url 12

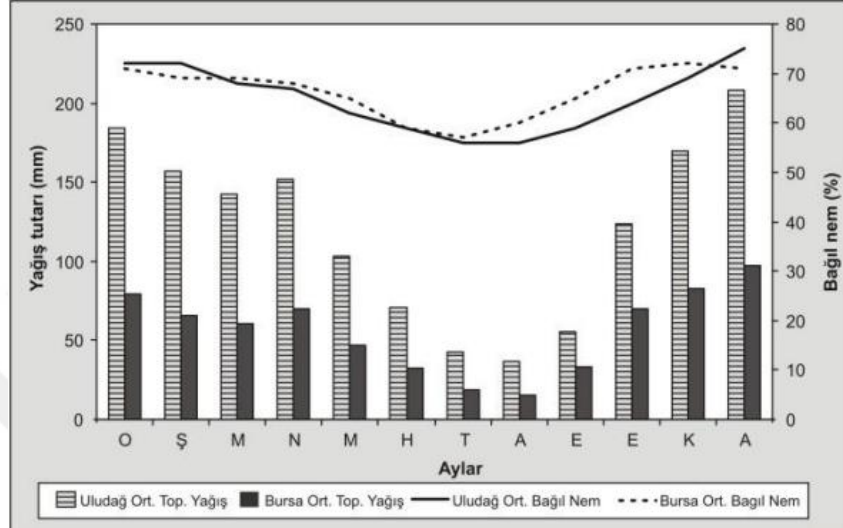
Yıl	Bursa Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2021	3.147.818	1.573.362	1.574.456
2020	3.101.833	1.550.767	1.551.066
2019	3.056.120	1.530.956	1.525.164
2018	2.994.521	1.498.219	1.496.302
2017	2.936.803	1.470.341	1.466.462
2016	2.901.396	1.454.059	1.447.337
2015	2.842.547	1.423.583	1.418.964
2014	2.787.539	1.394.715	1.392.824
2013	2.740.970	1.371.914	1.369.056
2012	2.688.171	1.343.894	1.344.277
2011	2.652.126	1.325.715	1.326.411
2010	2.605.495	1.300.283	1.305.212
2009	2.550.645	1.273.491	1.277.154
2008	2.507.963	1.253.151	1.254.812
2007	2.439.876	1.218.749	1.221.127

Bursa, genelde ılıman bir iklime sahiptir. Ancak, iklim bölgelere göre de değişiklik göstermektedir. Kuzeyde Marmara Denizi'nin yumuşak ve ılık iklimine karşılık güneyde Uludağ'ın sert iklimi ile karşılaşmaktadır. İlin en sıcak ayları Temmuz - Ağustos, en soğuk ayları ise Ocak - Şubattır (Tablo 2). 52 yıllık gözlem süresi itibarı ile yıllık ortalama yağış miktarı 706 mm'dir. İlde ortalama nispi nem %69 civarındadır (bursa.com.tr).

Tablo 2 Bursa ili sıcaklık ortalamaları, Url 13

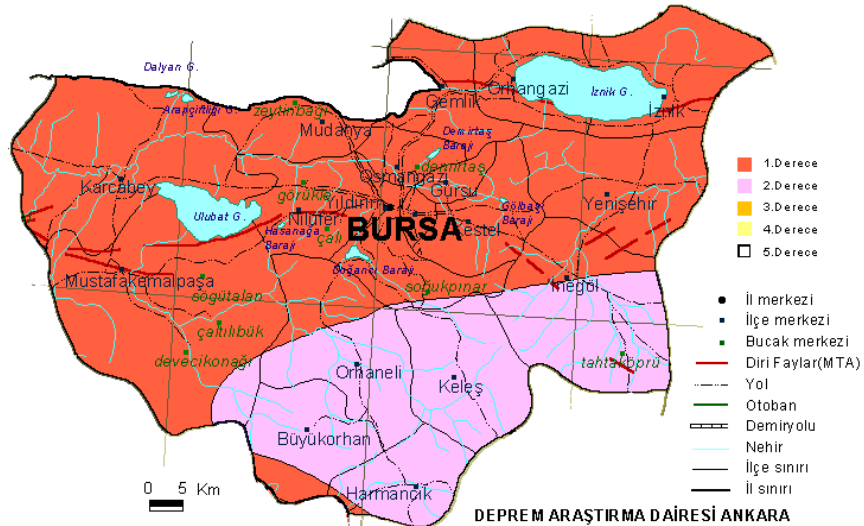
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ort. Sıcaklık (° C)	2.6	3.8	6.9	11.1	15.9	19.8	22.4	22.5	18.9	14	9.3	4.5
Min. Sıcaklık (° C)	-0.8	-0.1	2.1	6	10.9	15.1	17.3	17.6	14.5	10.3	5.5	1.2
Maks. Sıcaklık (° C)	6.5	8.1	11.7	15.9	20.4	24.1	27.1	27.6	23.6	18.2	13.7	8.5
Yağış / Yağış (mm)	97	92	97	86	71	59	28	28	61	83	81	110
Nem(%)	82%	79%	74%	73%	70%	68%	64%	64%	69%	76%	77%	82%
Yağmurlu günler (g.)	10	9	9	8	7	6	4	3	5	7	7	10
Güneşli saatler (s)	5.0	5.7	7.2	8.8	10.2	11.1	11.5	10.4	8.8	6.8	6.5	5.3

Şekil 19’da görüldüğü gibi Uludağ ve Bursa bölgesindeki yağış ortalamaları ağustos ayında minimum seviyeye ulaşırken aralık ayında maksimum seviyeye ulaşmaktadır. İki bölge arasındaki yağış fark ortalaması genellikle aynı kalırken, aylar arasındaki artış ve azalış düzenli şekildedir. Ancak kış mevsiminden bahar mevsimine geçişte azalış gösteren grafikte, Nisan ayında istisnai olarak artış gözlemlenmektedir.

Şekil 19 Bursa ve Uludağ'ın aylık ortalama yağış ve bağıl nem grafiği (Öztürk, 2010)

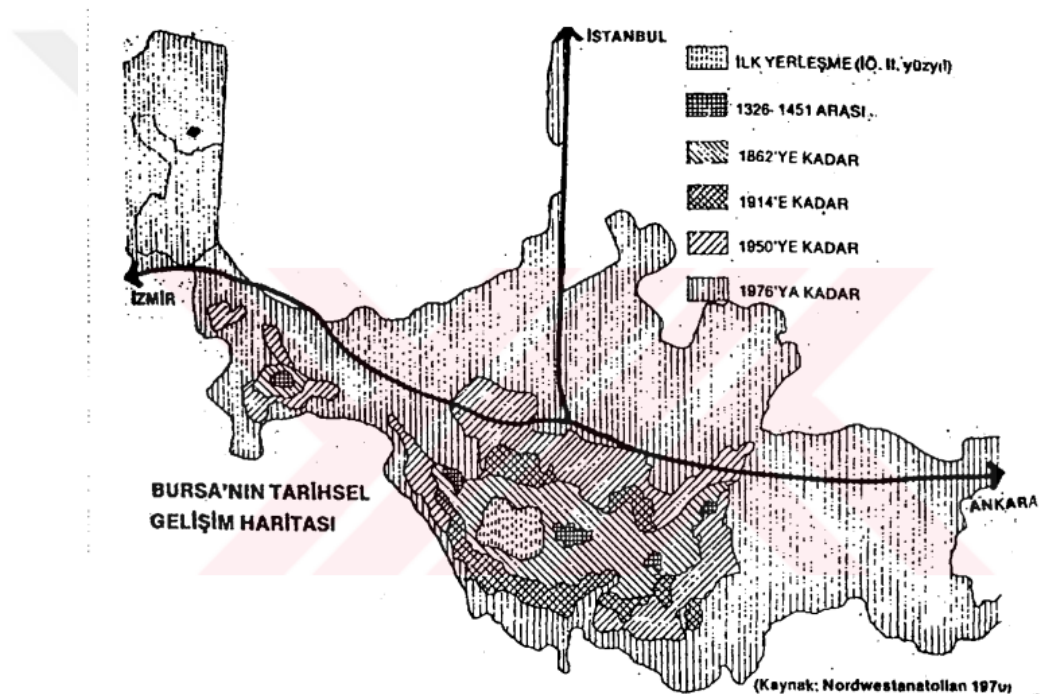
Bursa ili ve çevresi sismik aktivite açısından oldukça hareketli bir coğrafyada bulunmaktadır. Marmara Bölgesinin çoğu yerinde olduğu gibi Türkiye'nin en aktif fay kuşaklarından biri olan Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun etkisi altındadır (bursa.bel.tr). Şekil 20’de görüldüğü gibi Bursa’nın kuzeyi 1. derece deprem bölgesine girerken, güneydoğu tarafı ise 2. derece deprem bölgesine girmektedir.

Şekil 20 Bursa deprem haritası, Url 14

3.2. Bursa'nın Tarihsel Süreci

Bursa, Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinin mekânsal ve mimari özellikleriyle az bulunur kültür ve tarih mirasına sahip bir şehirdir. Bursa, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, birçok tarihi olaya şahitlik etmiş ve bu nedenle kültürel, tarihsel ve sosyal yönden zengin bir kenttir. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmasına rağmen Osmanlı Dönemi'nde başkent ilan edilmesi ile birlikte daha çok önem kazanmış ve gelişim göstermiştir (Şekil 21). Bu nedenledir ki Bursa'da tarih denildiğinde akla ilk Osmanlı Devleti'nin gelmesi alışılagnelmiş bir durumdur.

Şekil 21 Bursa'nın tarihsel gelişim haritası (Dede, 2010; 2)

Günümüzde Bursa hala gelişim ve farklılaşma içerisinde. Ekonomik yapısının canlı olmasından kaynaklı olarak, son dönemlerde sanayileşmeden fazlaca etkilenmiş, her alanda gelişmeye devam etmektedir. Bu düzensiz gelişme neticesinde tarih, kültür ve doğa eserlerinin tahrip edilerek yok edilmesi ile karşı karşıya gelinmiştir. Ancak 70’li ve 80’li yıllarında bu eserler için kapsamlı koruma önlemleri alınmıştır. Bu yıllara kadar geçen süre içerisinde Bursa tarihsel ve kültürel miras açısından epeyce büyük tahribatlara uğramıştır (Dede, 2010; 2).

3.2.1. Osmanlı Dönemi'nden Önce Bursa

Köprülü Bağbancı'ya göre; Bursa'nın Osmanlı öncesi tarihine ilişkin bilgiler ne yazık ki çok yetersizdir¹. Değişik uygarlıkların yaşadığı bölge, M.Ö. 700'lere doğru Trakya ve Boğazlar üzerinden geldikleri bilinen ve M.Ö. 327'de bağımsız bir krallık haline gelen Bithynialılar tarafından kurulmuştur. Bithynia Kralı I.Prusias, Romalılar'dan kaçarak ülkesine sığınan Kartacalı General Hannibal'in önerisiyle, M.Ö. 185 yılında ilk ismiyle Prusias ad Olypsum ismi verilen bir tepe üzerinde etrafı surlarla çevrelenen bir kale kent (castron) olarak Bursa'yı kurmuştur. Kentin Prusias olan ismi önce Prusa, daha sonra Bursa olarak değiştirilmiştir. Prusa bu dönemde, gelişmiş kentler arasında Bithynia yöresinin kültürel merkezlerinden biri olmuştur (Tekeli, 1999, s.9).

Köprülü Bağbancı'ya göre; Bithynia Krallığı M.Ö. 74 yılında IV. Nikomedes'in ölümü sonrasında, vasiyetine uygun olarak Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. Roma döneminin ilk yıllarında önemsiz bir kale kent olan Bursa'da sıcak su kaynaklarının bulunması, ona özel bir nitelik kazandırmıştır. M.S. 84 yılında İmparator Trajan döneminde kent, senatosu bulunan birinci sınıf bir kent haline gelmiş ve kentte imar çalışmaları başlamıştır. Vali Plinus'un çalışmaları ile Çekirge'deki kaplıcalar geliştirilmiş, kent (kale içi) imar edilmiştir (Tekeli, 1999, s. 9,10).

Dede'ye göre; Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile doğuda kalan kent, Bizans egemenliğine girmiş, ancak bir gelişme gösterememiştir. Prusa, 14. yüzyıla kadar merkez olarak Hisar bölgesinde konumlanmış, sur dışında birkaç mahallenin oluşturduğu küçük bir kent görünümünde kalmıştır (Özendes 1999).

¹ Bursa ve civarında MÖ 4000'li yıllardan itibaren çeşitli yerleşimlerin olduğu saptanmıştır; fakat yöreye ait kesin bilgiler MÖ 700'lere dayanmaktadır. Homeros, bölgeden Mysia olarak söz etmektedir. Günümüzde Bursa yöresinde Mysia yerleşmelerini anımsatan Misi (Gümüştepe) ve Misebolu adında iki köy bulunmaktadır. Ayrıca Prof. Dr. Semavi Eyice, belgesel yönetmeni Tekin Gün yaptığı yüzey çalışmaları sırasında Kentin 14 km batısında, Çayırköyü'nün 1 km güneybatısındaki "Çayırköy Höyüğü'nün" boyutları da Demirtaş Höyüğü ile aynıdır. Burada bulunan seramik parçalarında gri, kırmızı, kahverengi ve siyah renkler hakimdir. Bulunan seramik parçalarının önemli kısmı elde yapılmış, çok azı ise çarkta yapılmıştır. Höyüğün en eski buluntusu MÖ. 2700-2500 yılına erken Bronz Çağı'na işaret etmektedir (www.biyografi.info/bilgi/bursa).

Şekil 22 Osmanlı öncesi Bursa (Gedik, 2015; 43)

Bursa'nın Osmanlı öncesi tarihini özetlenecek olursa, şekil 22'deki grafikte görüldüğü üzere, kent M.Ö 185 yılında Tynhi ve Bithyn uygarlıklarının birleşmesi ile ortaya çıkan Bithynia uygarlığının kralı I. Prusias tarafından kendi ismi ile kurulmuştur. Zamanla Prusias ismi, Prusya ve Bursa olarak günümüze ulaşmıştır. Bithynia Krallığı'nın, Bursa bölgesinde 111 yıl süren hükümdarlığı sonrasında Roma İmparatorluğu'na katılmasıyla beraber M.Ö 74 yılında kent, Roma dönemine geçmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 469 yıl süren hükümdarlığı boyunca, kentte sıcak suların keşfedilmesi ile kaplıcalar geliştirilmiş ve kale içinin imarı başlamıştır. 395 yılında, Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle beraber doğu bölgesine düşen kent, Bizanslıların egemenliğine geçmiştir. Uzun yıllar süren Bizans hükümdarlığı boyunca kentte, önemli derecede gelişmeler olmamıştır. Kent, surlar içinde kalmış ve hisar dışına doğru ilerleme göstermemiştir. O sırada Anadolu'da gittikçe güçlenen Osman Bey önderliğindeki Osmanlı Beyliği, egemen olduğu toprakları Bursa çevresine doğru genişletmiştir (Şekil 23).

Şekil 23 Osmanlı Beyliği, Osman Bey ve Orhan Bey dönemindeki toprakları, Ural 15

3.2.2. Osmanlı Dönemi'nde Bursa

Dede'ye göre; Selçukluların 1071 yılında Anadolu'ya girmesi ile bölgeye Asya'dan getirdikleri Türk boyları yerleştirilmiş, Selçuklu İmparatorluğu'nun zayıflaması üzerine kurulan Anadolu beyliklerinden Osmanlı Beyliği, arazilerini genişleterek bölgede söz sahibi olmuştur. Osman Bey tarafından 1258 yılında kurulan Osmanlı Beyliği, kısa zamanda topraklarına kattığı Bilecik, Yenişehir, İnegöl ve İznik yerleşmeleri ile daha da güçlenmiştir (Özendes 1999).

Osman Bey, 1317 yılında Bursa'da kaplıca bölgesindeki Kükürtlü Hamamı'nın karşısına ve dağ tarafındaki Balabancık Mahallesi'ndeki Molla Arap Okulu'nun yerine olmak üzere iki kale inşa ettirerek Bursa'nın deniz ile ilişkisini kesmiş ve kenti iki taraftan devamlı olarak kuşatma altına almıştır. Fakat 1324 yılında vefat edince tahta geçen Orhan Bey tarafından, kent kuşatılmaya devam edilerek yıllar süren mücadelenin ardından 1326 yılında fethedilmiştir (Şekil 24). Osmanlı egemenliği altına giren Bursa, devletin ilk başkenti ilan edilmiş ve İznik'in geçici başkentliği (1331-1335) dışında, 39 yıl boyunca başkent olarak kalmıştır. Orhan Bey, 1327 yılında, gümüş akçe ya da sikke olarak adlandırılan Osmanlı Devleti'nin ilk parasını burada bastırmıştır. Bursa, Osmanlı Devleti'nin başkenti ilan edildikten sonraki zamanlarda ticari, sosyal, ekonomik, mimari vb. gibi alanlarda büyük gelişmeler göstermeye başlamıştır. Orhan Bey tarafından başlatılan birçok imar çalışması ilerleyen zamanlarda da diğer padişahlar tarafından sürdürülmüştür.

Fetihten sonra Bursa'nın Rum halkı kaleden aşağı kısımlara nakledilerek yerleştirildi. Kale ve civarında stratejik mecburiyetler dolayısıyla sadece Türkler' in yerleşmesi sağlandı. İnşa faaliyetleriyle yeni bir çehre kazanmaya başlayan şehre her taraftan ahali nakli yapıldı ve gelişmesi desteklendi. Orhan Gazi kale içindeki manastırı camiye çevirtti, bunun yanında Bey Sarayı adı verilen bir de saray yaptırdı. Burası ovaya nâzır bir yerde olup bugün Tophane adıyla anılmaktadır. Ayrıca 1337-1338 tarihli bir kitâbe burada bir de cami inşa edilmiş olduğunu gösterir. 1333'te şehri ziyaret eden İbn Battûta burayı canlı pazarları, büyük caddeleri bulunan güzel bir belde olarak tarif eder (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992; 446).

Orhan Gazi'den sonra tahta geçen Sultan Murad, 1365 yılında Osmanlı, iskan politikası ve İstanbul'u fethetme arzusu nedeni ile başkent olarak Edirne'yi kabul etmiştir. Başkentin Bursa'dan taşınması kentin değerini hiçbir zaman düşürmemiştir. "Hatta bu durum 1453 yılında İstanbul'un alınmasına kadar geçen sürede padişahların

hala Bursa'ya gömülmeye devam etmesinden anlaşılmaktadır. Bursa kenti İstanbul'un tamamlayıcısı olarak görev yapmış, başkentten gereksinimlerini karşılayan endüstriyel hizmet kenti işlevi görmüştür. 16.yüzyılda gelişimine devam eden kent, ipekçilik, ticari yollar, esnaf örgütlenmesi ve kentte bulunan yabancı tüccarlar gibi birtakım potansiyelleri ile ticaret ve üretim merkezi olmuştur" (Köprülü Bağbancı, 2007; Ağın, 2014; 41).

Osmanlı Devleti'nin egemenliği ile Bursa hızla gelişim ve ilerleme göstermiştir. Padişahlar, hanedan üyeleri, soylu ve zengin kişiler kentin farklı mevkilerine han, hamam, ticaret merkezleri, dini yapılar ve külliyeler yaptırmıştır. Osmanlı Devleti'nin dünyaya kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan gücünü göstermek amacıyla 1399'da I. Bayezid tarafından yaptırılan Bursa Ulucami, dönemin en büyük gelişmelerinden birisi olmuştur. Yapı, aynı zamanda toplumsal kimlik kazanma çabalarının sonucu olarak görülmektedir.

Timur'un Anadolu'ya Osmanlı topraklarını işgal altına alması, Bursa'nın gelişimini durdurmuştur. İstila sırasında Timur'un askerleri kenti yakıp yıkmış ve yağmalamıştır. Kent ve ahali bu olaylardan büyük oranda olumsuz şekilde etkilenmiştir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ne göre yangın sırasında ilk Osmanlı padişahlarına ait resmî vesikalar ve birçok telif eserin yok olduğu belirtilmiştir.

1402 yılında Timur'un galibiyeti ve Osmanlı Devleti'nin fetret devrine girmesi kentte büyük karışıklıklara yol açtı.

"İç savaş devresinde birbirleriyle mücadele eden şehzadeler, Edirne gibi Bursa'yı da kendi kontrollerine almak için büyük çaba sarf ettiler. Bursa'da tahta çıkmış olan II. Murad döneminde şehir süratle büyümeye ve toparlanmaya başladı. 1432'de şehri gören B. de La Broquière de Bursa'yı çok güzel bir yer, önemli bir ticaret merkezi ve Türkler'in en muazzam beldesi şeklinde vasıflandırır." (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1992; 446).

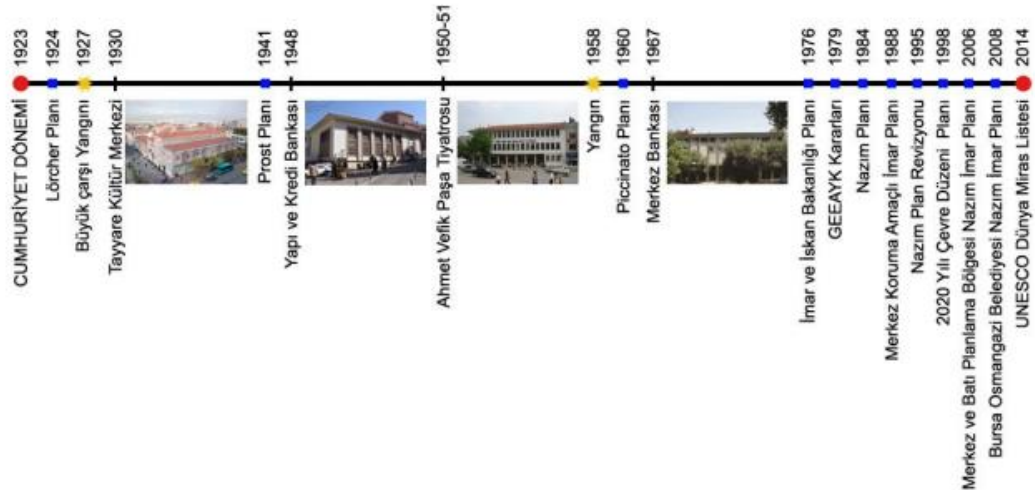
İstanbul'un fethi ile merkez şehir olmaktan çıkan Bursa bir süre İstanbul'a rakip bir gelişim göstermiştir. Fakat ilerleyen zamanda burada yaşayan âlimler, ileri gelen kişiler ve yüksek seviye askerlerin İstanbul'a göçmesi ile bu rekabet ortadan yok olmuştur. Yine de bu dönemde ekonomik olarak sürekli gelişim göstermiştir.

Fatih Sultan Mehmet öldükten sonra çıkan taht kavgalarında Bursa'yı Şehzade Cem yönetimi altına almış, burada kendi parasını bastırmış; fakat sadece 18 gün saltanat sürdürmeyi başarmıştır.

1927 sayımında elde edilen ilk kesin sayılara göre Bursa'nın nüfusu 61.090, 1935'te 12.187, 1940'ta 77.598, 1945'te 56.030, 1955'te ise 131.000'i geçmiştir (Türk Ansiklopedisi, 1950, s.455).

1989'da Bulgaristan'dan gelen 400.000 kişinin eklenmesiyle (Aksoy, 2001, s.56), 1990 nüfusu 834.000 olmuş, 1997 sayımında da 1.040.000'e ulaşmasıyla Bursa, Türkiye'nin beşinci büyük kenti olmuştur ve ekonominin temelini endüstri oluşturmuştur (Köprülü Bağbancı, 2007; 31-33).

Cumhuriyet Dönemi'ne geçildiğinde Bursa'daki sosyo-ekonomik yapı olumsuz yönde ivme kazanmıştır. Kent, savaşlar nedeniyle fazlaca yıkıma uğramış ve hasar görmüş durumdaki kenti yeniden canlandırmak için iyileştirme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 25). Bu onarımlara yüksek miktarda bütçeler harcandığı için kent ekonomisi olumsuz anlamda etkilenmiştir. Kentin sosyo-ekonomik yapısını etkileyen diğer iki durum ise nüfus mübadelesi ve sanayileşme devrimidir (Köprülü Bağbancı, 2007).

Şekil 25 Cumhuriyet Dönemi'nde Bursa (Gedik, 2015; 50)

Nüfus Mübadelesi

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla dünyadaki bütün dengelerin sarsılması gibi Bursa kentinde de olumsuz etkiler görülmüştür. Ülkedeki Ermeniler ve Rumlar gibi azınlıktaki nüfusun şehirden ayrılmaları ekonomik açıdan kenti kötü yönde etkilemiştir.

Köprülü Bağbancı'ya göre; Nüfus mübadelesi ile ticareti, bankacılığı, imalat ve diğer serbest meslekleri tekelleri altında bulunduran Rum ve Ermeni nüfusun yerine,

büyük ölçüde tarıma bağlı yaşam süren, üretimi tarımla sınırlı bir nüfus yerleşmiştir. Göçmenlerin gelmesiyle, Bursa kentinin kültürel dokusu önemli ölçüde değişmiştir. Cumhuriyet'le birlikte ipek üretimi çökmeye başlamıştır. Nüfus Mübadelesi Anlaşması sonucunda, kent nüfusunda etnik ve din birliği sağlanmıştır (Şeker, 1999, s.113).

Köprülü Bağbancı'ya göre; Mübadil göçmenler tarımsal alanda yaşanan boşluğu doldurabilmelerine rağmen, ipek üretimindeki açık kapanmamıştır. Hatta en iyi bildikleri ve uğraştıkları tarım faaliyeti olarak tütün ekimini bildikleri için, kendilerine dağıtılan topraklarda zeytinlikleri kesmiş, dutlukları ve bağları yok etmiş, bunların yerine tütün ekmişlerdir. Bu nedenle, ipekböcekçiliğinin gelişimi bir ölçüde engellenmiştir. Bursa'da Rumların kurduğu ipekböceği fabrikaları, mübadillerce kullanılamamasından dolayı Hükümet, ipek üretiminin devamını sağlamak için, ipekçiliği göçmenlere öğretmek yoluna gitmiş ve 1930 yılında, daha önce 1894 yılında açılan ve Bursa Harir Darü't-talimi olarak bilinen İpekçilik Enstitüsü yeniden açılmıştır (Şeker, 1999, s.113).

1950 yılında ise II. Dünya savaşı sonrasında Bulgaristan'daki rejim değişikliklerinden kaynaklı olarak ülkemiz büyük oranda dış göç ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'ye yapılan bu göçlerin sonucunda en fazla Bursa kenti etkilenerek kent içi nüfusu büyük oranda artmıştır.

Sanayileşme

Bursa, Osmanlı Dönemi'nden başlayarak Cumhuriyet döneminde de devam eden devletlerin batılılaşma eğilimine ayak uydurarak değişim göstermiştir. Kentte, batıdaki hızla gelişen ülkelerin benzeri şekilde bir canlanma görülmüştür. 1980 yılından sonra Türkiye'yi etkisi altına alan küreselleşme ile dünya kentleri birbirine benzemeye başlamıştır. Bunun etkisi sanayileşme kapsamında üretim, ithalat ve ihracat faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur.

Köprülü Bağbancı'ya göre; Sanayileşmede 1923-1933 dönemi, sanayide gelişme umutlarının özel girişime bağlandığı, 1933'ten sonra, dünya ekonomik bunalımı ve II. Dünya Savaşı'nın etkileriyle sınırları netleştirilmemiş bir devletçilik politikasının uygulandığı, sanayide büyümenin diğer sektörlerde olduğu gibi devlet eliyle gerçekleştirilmeye başlandığı bir dönem olmuştur. 1930'larda özel girişime ait İpek-İş tekstil fabrikası, Bursa'daki en önemli sanayi yatırımlarındandır. Bu anlamda, 1933-1937 yılları arasında yürürlüğe konulan "Birinci Beş Yıllık Plan" çerçevesinde Bursa

Merinos (1938) ve Gemlik Sun'i İpek (1938) fabrikaları kurulmuştur (Akkılıç, 2002, s.64,69).

Köprülü Bağbancı'ya göre; 1963 yılında Türkiye'nin ilk Organize Sanayi Bölgesi'nde 1964 yılında Şifaz Sentetik İplik Fabrikası, 1968'de Polylen İplik Fabrikası açılmıştır (Tekeli, 1999, s.25).

Cumhuriyet döneminde Bursa'ya yapılan yatırımlar sonucunda Bursa, günümüzde başta tekstil ve otomotiv olmak üzere Türkiye sanayisinde önemli bir yere sahiptir. Kentin Osmanlı döneminde sahip olduğu gelenekçi toplum yapısı, yerini sanayi toplum yapısına bırakmıştır. Sanayinin ihtiyacı olan işgücü, göçlerin devam etmesine neden olmuştur (Köprülü Bağbancı, 2007).

Sanayileşme ile Bursa'da oluşan sanayi bölgeleri ve açılan fabrikalar, Bursa'yı Türkiye'deki diğer şehirlere kıyasla tekstil ve otomotiv başta olmak üzere birçok alanda önemli bir ticaret merkezi haline getirmiştir. Kentin geleneksel toplum kimliği batılılaşma ile birlikte değişerek yerini sanayi toplumuna bırakmıştır.

Kentteki endüstriyel ilerlemeye bağlı olarak, şehir merkezinde iş olanaklarının artması nedeni ile kırlardan kentlere doğru büyük bir iç göç başlamıştır. Bu dönemdeki Türkiye'de yaşanan kitlesel göçler sonucunda Bursa, nüfus bakımından beş büyük şehir arasına girmiştir. Dostoğlu'na göre; Türkiye'deki ilk Organize Sanayi Bölgesi'nin 1962'de Bursa'da kurulma sürecinin başlamasından sonra başta tekstil ve otomotiv olmak üzere pek çok endüstri kolunun giderek gelişmesi, kentin iç ve dış göçler için bir çekim merkezi olmasına neden olmuştur.

3.3. Bursa Geleneksel Ticaret Bölgesinin Oluşum Süreci

3.3.1. Bursa Kentinin Anadolu'daki Konumu ve Ticaret Tarihi Açısından Önemi

Osmanlı Devleti'nden önce Bursa topraklarında hüküm süren Bizans İmparatorluğu, dokuma endüstrisinde gelişmiş bir devlettir. İran'dan getirttiği ipekli kumaşlar üzerine atölyelerinde dokumalar yapılarak yüksek gelirli ticari bir ürün haline getiriliyordu; fakat Bizans İmparatorluğu'nun Doğu devletleri ile siyasi anlaşmazlıkları nedeni ile ipek kumaşları ithal edilemez duruma gelmişti. Bunun üzerine Bizans İmparatoru II. Jüstinien, gizli yollarla kendi devletine ipek böceği kozası getirterek tohumdan ipek yetiştiriciliğine başlanması için Bursa'yı uygun görmüştür. İpek böceği

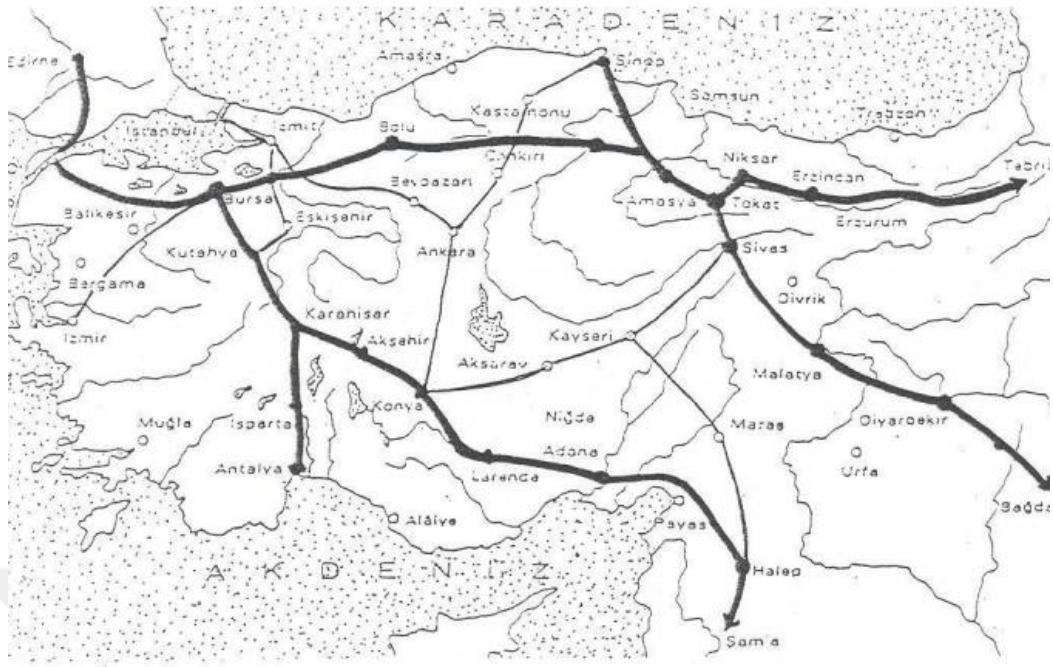
üretimine ilk olarak burada başlanması nedeniyle zamanla ipek konusunda ilerleyen Bursa kenti bir süre içerisinde ipekçilik alanında önemli bir ün yakalamıştır.

14. yy. dan itibaren Türkler kente ticari amaçlarla göç ederek yerleşmeye başlamışlardır. Bursa'nın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi ile beraber kentteki Türk nüfusu hızla artış göstermiştir. Köprülü Bağbancı'ya göre; Bursa'nın uluslararası bir ipekçilik kenti haline gelmesinde, 14. yüzyıldan itibaren hazırlanan siyasi ve ticari koşulların yanı sıra, Türk dokumacılık tekniğinin Selçuklular döneminde Avrupa'ya tesir edecek kadar gelişmiş olması da etkili olmuştur (Öz, 1948, s.29).

Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethetmesi ile birlikte idari merkez İstanbul'a taşınarak başkent ilan edilmiştir. Bu döneme kadar pamuk ve ipek dokumacılığı, boyamacılığı ve tekstil sanayisinde oldukça gelişen Bursa, İstanbul'un başkent olması ile birlikte önem kaybetmemiş aksine İstanbul'un ihtiyaçlarını karşılayan hizmet sektörü bir tamamlayıcı haline gelmiştir. Bu sayede ticari anlamda gelişen Bursa, Anadolu kentleri arasında en büyük yerleşim yeri olma özelliğini korumaya devam etmiştir. Bursa, ticaret alanında ipek böceği ve ipek sayesinde ilerleme gösterirken aynı zamanda bu ilerlemenin bir diğer sebebi Anadolu'da kullanılan ticaret yollarının Bursa üzerinden geçmesi olmuştur.

“Anadolu, günümüz uygarlığını yaratan pek çok kültüre beşiklik ettiği gibi, Doğu'nun ve Batı'nın birbirleriyle kaynaşmasında sürekli bir köprü işlevi görmüştür. Anadolu'ya bu işlevi üstlenmesini sağlayan etkenlerden biri de hiç kuşkusuz coğrafyasıdır. Türkistan'dan, Çin'den, Hindistan'dan, Acemistan ve Arabistan'dan Batı'ya ve aynı şekilde de Batı'dan Doğu'ya geçişin tek yolu Anadolu olmuştur” (Tonak, 2000, s.102; Köprülü Bağbancı, 2007; 11).

14. yüzyılda Doğu'dan gelen mallar için Bursa'ya gelen tek kervan güzergahı İpek Yolu olmamıştır. Hindistan ve Arabistan'dan gelen baharat yolu ile Basra'dan ve Kızıldeniz'den gelen kervanlar Halep'e ulaştıktan sonra Şam-Halep-Adana-Konya-Akşehir-Kütahya üzerinden Bursa'ya, Mısır'dan deniz yoluyla Antalya'ya gelen tüccarlar da Isparta-Kütahya yoluyla kente ulaşmıştır (Şekil 26), (Tekeli, 1999, s.11; Köprülü Bağbancı, 2007; 12).

Şekil 26 Anadolu'da kullanılan ticaret yolları (Köprülü Bağbancı, 2007).

Bursa'nın bir dünya ticaret merkezi haline gelebilmesi için Batı'dan gelen ticaret yollarını da kendisine çekmesi gerekmiş ve 15. yüzyılda Bursa, aynı zamanda bir iç ticaret merkezi olmuştur. (Tekeli,1999, s.12; Köprülü Bağbancı, 2007; 13).

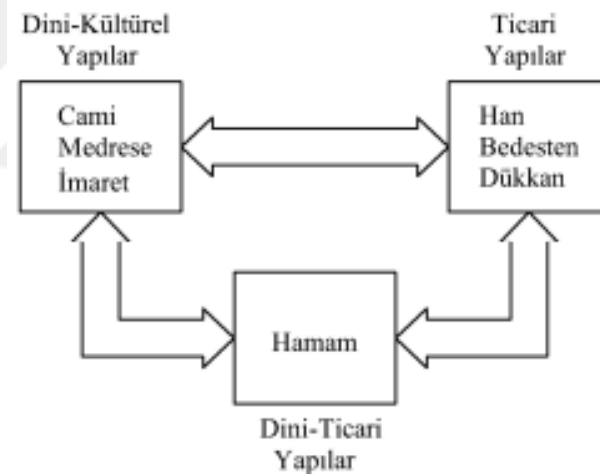
16. yüzyılda Bursa hem ipek ve baharat pazarı, hem de Batı Anadolu'nun pamuklu dokumalarını Batılı araçlarla Avrupa'ya satan uluslararası bir ticaret merkezi olmuştur (Tekeli, 1999; Köprülü Bağbancı, 2007; 13).

3.3.2. Osmanlı Dönemi'nde Bursa'daki Ticari Mekanların Oluşumu

Bursa'nın Osmanlı kenti olarak nitelendirilmesindeki sebep, Osmanlı Dönemi'nde kentte oldukça önemli gelişimlerin görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu gelişmelerin en temelinde ticari faaliyetlerle birlikte ortaya çıkan ticari mekan oluşumları gelmektedir. Osmanlı Dönemi'nde Bursa kentinde tarihi değeri yüksek, karakteristik özellikte birden çok ticari yapı tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Bu yapıların çoğu, zamanla yıkılıp yok edilse de günümüze ulaşan eserler üzerinde yeterince ve gerekli okumalar yapıldığında bize Osmanlı Dönemi'nin mimari tarihi hakkında birçok değerli bilgi vermektedir.

Osmanlı kentleri planlanırken ilk önce bir merkez oluşturup daha sonrasında ise kentin bu merkez etrafında yayılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kentin kuruluşu ve gelişimi açısından ilk olarak cami ve medrese gibi dini amaçlı yapılar, sonra han ve bedesten gibi ticari yapılar inşa edilmiştir. Daha sonrasında ise İslam dini açısından önemli ve gereklilik arz eden temizlik eyleminin gerçekleştirilebileceği hem de gelir getirerek bir kazanç sağlaması amacı ile hamam gibi yapılar inşa ettirilmiştir. Bu şekilde bir kent merkezi oluşturulmuş ve oluşturulan bu merkez etrafında farklı amaca yönelik yapılar inşa edilerek kentin gelişmesine olanak sağlanmıştır (Dede, 2010).

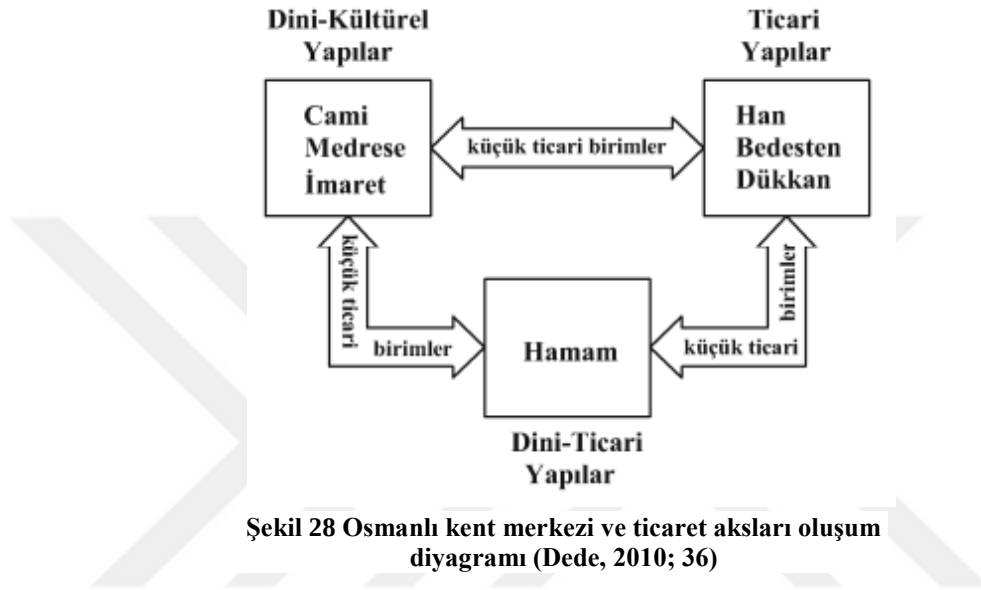
Ticaretin gelişmesine olanak vermesi açısından, inşa edilecek olan farklı amaca yönelik bu birimlerin birbiri ile ilişkileri; bu mekanları kullanacak kişilerin kolay ulaşabilecekleri şekilde tasarlanmıştır. Oluşturulan bu merkez ve birimlerin birbiri ile ilişkilerini şekil 27’de olduğu gibi şematik olarak göstermek ticari odakların, aksların gelişimini anlamak açısından önem arz etmektedir.

Şekil 27 Osmanlı kentlerinde şehir merkezlerinin oluşum diyagramı (Dede, 2010; 35)

Osmanlı kentlerinde sosyal yaşam alanlarını oluşturan mekanlar da yine bir sistematik doğrultusunda inşa edilmiştir. Cami, medrese, imaret gibi kentlilerin manevi ihtiyaçlarına cevap veren mekanlar yoğun kullanım alanları oluşturmuştur. Belirli zaman dilimlerinde daha da yoğun kullanım alanı oluşturan vakitlerde örneğin; namaz vakitlerinde, dini mekanı kullanan kişilerin bu mekana uzaktan geldiği de göz önünde bulundurularak, kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verecek ticari mekanlar yakınlarda planlanmıştır.

Bir merkez oluşturulup onun etrafında yayılım gösteren planlama stratejisinde bulunan farklı amaca yönelik birimler arasında bağlantı sağlanırken ortaya çıkan sokaklar önem kazanmıştır. Bu sokaklar ticari olarak kullanılırken hem yapısal anlamda daha basit hem de kullanıcının direk ulaşabildiği ticari mekanlar ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde daha da çoğalan bu mekanlar ile diğer işlevdeki dini ve ana ticari mekanlar arasında bir bağlantı oluşturan ticaret aksı oluşmuştur (Şekil 28),(Dede, 2010).

Bursa tarihi ticaret merkezleri arasında önemli bir yer alırken aynı zamanda önemli bir iç ticaret merkezi olmuştur. Bunun başlıca sebebi, Bursa çarşısında farklı ticaret yapı birimlerinin birleşerek bütünde çarşığı nasıl oluşturduğu açısından Türk devletleri arasında ilk örneği olmasıdır. Bursa Hanlar Bölgesinde aynı anda geleneksel ticaret birimleri olarak dükkan, bedesten, arasta, çarşı, han gibi farklı yapılar birleşerek tarihi ticaret merkezini oluşturmaktadır (Köprülü Bağbancı, 2007).

3.3.3. Bursa’da Oluşum Gösteren Ticari Yapı Türleri

Osmanlı kentlerinde ticaret yapıları incelendiğinde; bu yapıların inşaatlarının oluşum aşamaları hem ekonomik açıdan hem de sosyal yaşam açısından bir sistematik içinde planlanarak hayata geçirilmiştir. Her ne kadar ticari yapılar başlığı altında tek bir işleve yönelikmiş gibi gözükse de bu yapılar, gerek ticaret sınıfı gerekse bu yapılarda satılan malların birbirinden farklılık göstermesi ile birbirinden ayrılır. Aynı zamanda bu

farklılığın ticari mekanı mimari olarak biçimlendirmesi bu ticari yapılara kendine has mekânsal özellikler katar.

Bu kısımda, ticaret yapıları işlevsel özellikleri ve mekânsal farklılıkları açısından ele alınacaktır.

Dükkan

Dükkan; kapısı çarşıya, sokağa ya da bir pasaja açılan ve içinde perakende satış veya küçük imalat işleri yapılan yerlere denilmektedir (Hasol, 2014; 152).

Dükkanlar, Osmanlı ticari yapı birimlerinin en basit ve en küçük olanıdır. Dükkanlarda sadece satış değil aynı zamanda satılan malların küçük çaplı üretimi de yapılabilmektedir.

Şekil 29 Kare planlı basit dükkan örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Mimari olarak bakıldığında genellikle tek cephesi olan, malzeme olarak ahşap donatımların kullanıldığı ya da kagir olarak inşa edilen yapılardır. Dükkanların kapıları direkt olarak bulunduğu çarşıya sokağa ya da bulunduğu ticaret aksına açılmaktadır (Şekil 29). Yapıları genellikle halkın yoğun olarak bulunduğu yerlere konumlandırmak dükkan sahipleri için avantaj sağlayacak bir stratejidir.

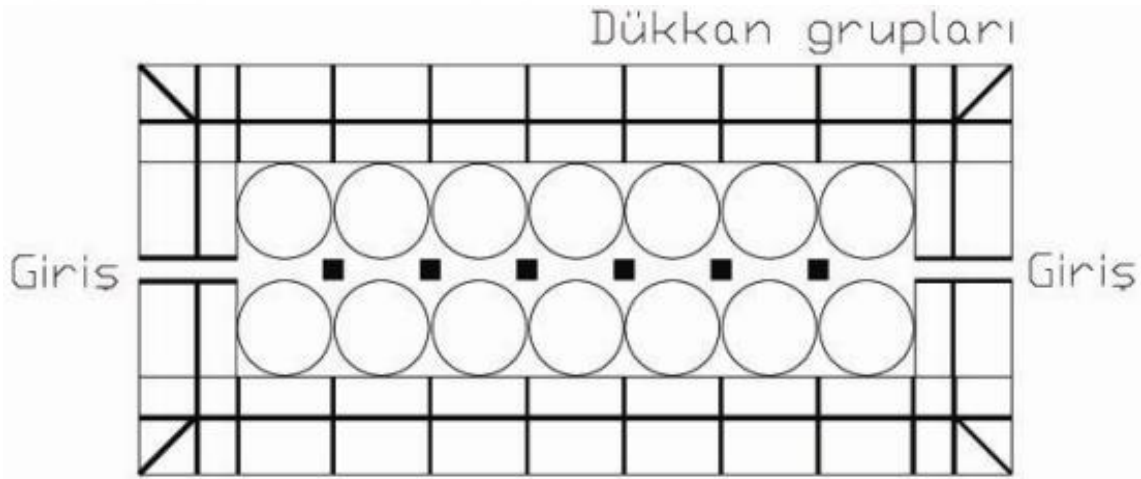
Osmanlı döneminde, genellikle dükkanların oluşturduğu sokaklar yaya ticaret akslarını meydana getirmiştir. Dükkan yapıları art arda dizilerek sokak, cadde gibi aksları oluşturabildiği gibi plansal düzlemde farklı şekillerde bir araya gelerek arasta, bedesten ve hanları oluşturabilir (Dede, 2010).

Bedesten

Bedesten ya da bedestan, eskiden, önceleri bez alışverişi daha sonra değerli mal, antika eşya, silah satışı için kullanılan kapalı çarşılardır (Hasol, 2014; 77).

Bedesten sözcüğü, Arapça bez ya da bez satan kişi anlamına gelen, “Beziistan” ve “Bazzazistan” sözcüklerinden türetilmiş, kumaş, bez ve çok değerli malların satıldığı mekanlar için kullanılmıştır (Pakalın 1983; Dede, 2010; 39).

Mimari açıdan üstü kubbe ile örtülü, dikdörtgen plan tipolojisi ile tasarlanan bedestenler (Şekil 30), Osmanlı döneminde borsa işlerinin yürütülmesi amacı ile yapılan yapılardır.

Şekil 30 Bedesten planına bir örnek (Küçükkömürcü, 2005)

Bedestenler kumaş, mücevher gibi değerli eşyaların alım ve satımının yapıldığı, üstü kubbeler ile örtülü kapalı çarşılardır. Bazı hanlarda olduğu gibi dış yüzeyinde sıralı dükkanlar bulunan bedestenler aynı zamanda uluslararası ticaretin de gerçekleştirildiği mekanlardır.

Bedestenler kent ve kentli için oldukça önem arz etmektedir; çünkü kentli bedestenleri aynı bir banka gibi kullanarak paralarını ve değerli eşyalarını bu mekanda saklayabilmekte ve bunları daha sonra değerlendirebilmektedir.

Kent için önemi ise; bedestenlerde değerli malların ticareti yapılmaktadır ve bu ticaret uluslararası düzeyde de gerçekleşeceği için bu ülkeler ile oluşacak ticari ilişkilere katkı sağlayacaktır.

Bedestenler incelendiğinde dikkatleri çeken bir konu şudur ki; bedestenler içerisinde ticareti yapılan malların üretim yerleri, bedestene yakın yerlerde konumlandırılmıştır (Dede, 2010).

Arasta

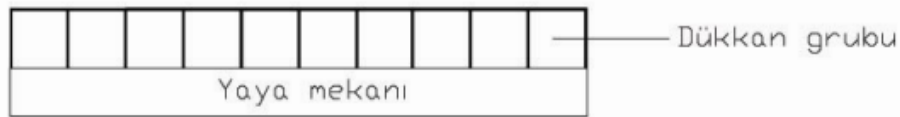
Arasta, ilk olarak eskiden çarşılarda aynı çeşit mal satan esnafın bulunduğu bölüm olarak tanımlanmaktadır. (Hasol, 2014; 42).

Üstü örtülü ya da dükkanlarının önü saçaklı çarşılardır. Eskiden arasta, külliyelerin bir bölümünü meydana getirirdi. (Hasol, 2014; 42).

Bazı kaynaklarda “arasta” sözcüğünün, Farsça “süslemek” anlamına gelen “arasten” sözcüğünden türetildiği, “mimari yapıların üstünü örten süslü saçak” anlamına gelen “arastak” sözcüğü kullanılarak bu yapılara “arasta” denildiği bildirilmektedir (Pakalın 1983; Dede, 2010; 40).

Arastalar; Osmanlı mimari geleneğinde ve İslam mimarisinde önemli bir yapı çeşididir. Mimari olarak ele alındığında ise üst kısmı tonozla veya çatı ile örtülü, karşılıklı olarak dizilen ve içlerinde aynı türden malların satıldığı dükkanların oluşturduğu yapı birimi denilebilir.

Arastalar yapılırken kullanılan yapım tekniği incelendiğinde geçmişten günümüze ulaşırken üzerinde en az değişiklik yapılan ticari yapıdır olabilirler. Zaman içerisinde arastaların formunda yok denilebilecek kadar az değişim olduğu görülmektedir; çünkü arastalar inşa edilirken tek seferde inşa edilmiş ve yapının yaşam ömrünce yapıya eklentiler yapılmamıştır.

Şekil 31 Tek eksen üzerine yan yana dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005)

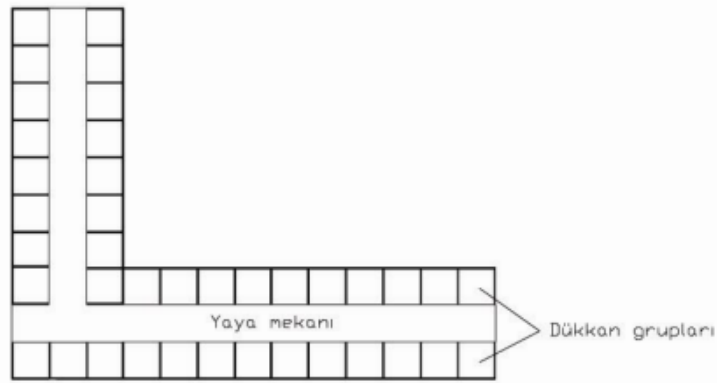

Şekil 32 Tek eksen üzerine yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Arastalar; sıralı dükkanların dizilmesi ile oluşan tek bir doğrultuda yan yana veya karşılıklı olarak (Şekil 31, 32) ticaret aksı oluşturarak gelişim göstermektedir. Bu aksın iki ucu olup biri başlangıç diğeri ise bitiş noktası özelliği göstermektedir. Bu başlangıç ve bitiş noktaları, farklı mekanlar arasında kurgusal olarak bağlantı oluşturmaktadır.

Bağlantı kurulan kentsel mekanların dizilişleri ve yönlenişi açısından bakıldığında, tek bir yolun dik açılı olarak kullanılması, ya da iki farklı yolun kesişmesi şeklinde de arasta mekanı biçimlenebilir (Ataman 2000; Dede, 2010; 41).

Kesişme şeklinde meydana gelen arastalarda, bu kesişmeden dolayı ticaret aksı üzerinde hareket eden kullanıcı tekdüze bir güzergâhta hareket etmeyip aynı zamanda kesişim noktalarının oluşturduğu yerlerde dolaşım farklılıkları ile karşılaşacaktır. Bu durum kullanıcının mekanı tanımlamasında kolaylıklar sağlayacaktır (Şekil 33) .

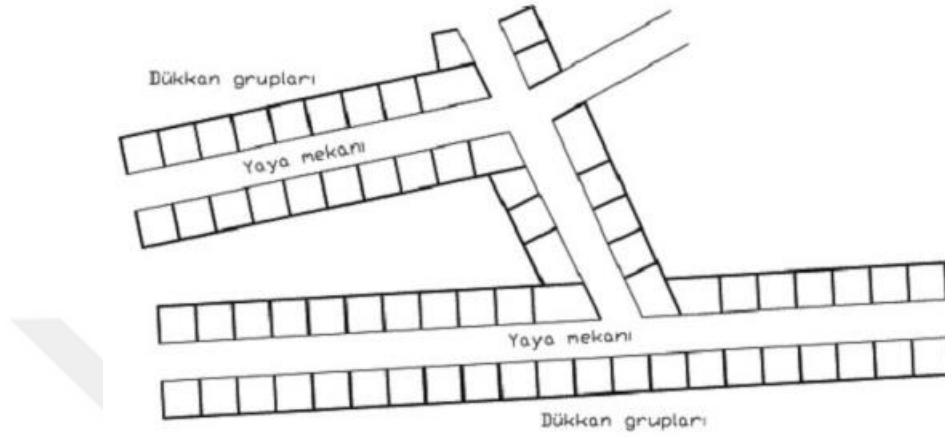
Şekil 33 Çift eksen üzerine yan yana ve karşılıklı dizilmiş dükkanlardan oluşan basit arasta örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Çarşı

Çarşılar, Osmanlı kentlerinde karakteristik anlamda önemli görülen, hayatın merkezinde olan yapılardır. Genellikle kent, bu yapı etrafında gelişim göstermektedir.

Mimari olarak bakıldığında çarşı yapılarının üst örtüleri aynı arasta yapılarında olduğu gibi kapalı veya açık olabilirken, yine arasta yapılarındaki gibi sınırlarını dükkanlar oluşturmaktadır. Bu dükkanlar, ticaret aksları ve sokakları meydana getirmektedir (Şekil 34).

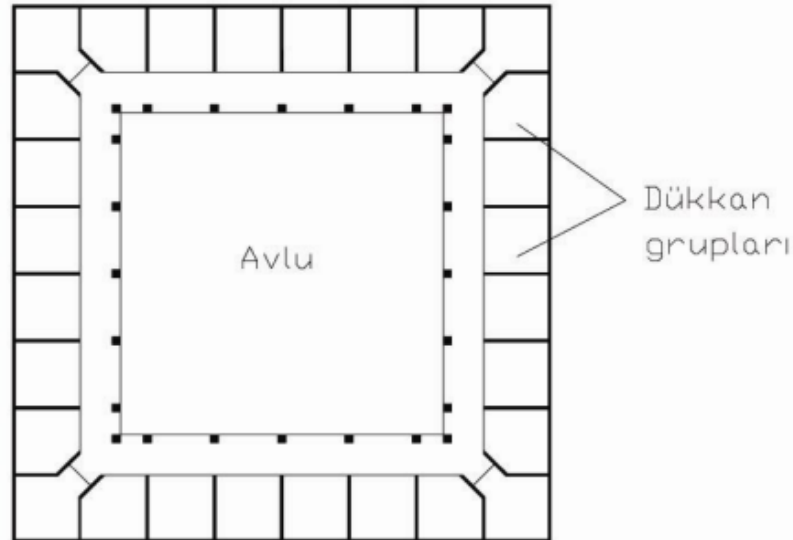
Osmanlı çarşıları incelendiğinde; ekonomik anlamda ticaretin sağlandığı aynı zamanda da kentlinin sosyal hayatının merkezindedir. Çarşılardaki ticaret sadece milli düzeyde değil aynı zamanda uluslararası düzeyde de gerçekleşebilmektedir. Özetle Osmanlı'da ekonomik ve sosyal yaşamın merkezi noktalarını çarşılar oluşturmaktadır.

Şekil 34 Dükkanların bir araya gelmesi ile oluşan basit çarşı örneği
(Küçükkömürcü, 2005)

Han

Mimari olarak kagir olarak inşa edilen hanlar birçok kullanım amacına karşılık vermektedir. Ticaret kentlerinde ve konaklama yerlerinde; başka yerden gelen yolcuların barınmasını sağlamak, gelen kervanların dinlenme ihtiyacını gidermek ve alınıp satılan malların sahiplerine ulaşmaya kadar korunmasını sağlamak kullanım amaçlarından bazılarıdır. Hanlar ve kervansaraylar arasında mimari açıdan ve kullanım yönünden farklılıklar olsa da bazı durumlarda hanlar, kervansaray yerine de kullanılmıştır.

Şekil 35 Basit han plan örneği (Küçükkömürcü, 2005)

Çoğunlukla konaklama ihtiyacına cevap veren kervansaraylar; ticaret yolları üzerinde inşa edilmesinden dolayı kervan sahiplerinin dinlemesini sağlayarak; yeme, içme gibi temel ihtiyaçların giderilmesi için mutfak gibi bölümleri içinde barındırır. Genellikle alt katlarında alım satım işleri için dükkanlar bulunmaktadır. Kervansaraylar aynı zamanda hayvanlar için ise ahır görevi görmektedir.

Kervansaraylar yerine kullanılan kent hanları ise iki katlı ticari yapılar olup; bir avlu etrafında dizilen odalar ve bu odaların önlerinde bulunan revaklardan oluşur. Genelde iki katlı olarak inşa edilen bu ticari yapıların üst katlarında tüccarların kalması için odalar, alt katta ise hayvanların barınması için mekanlar bulunur. Hanlar barınma ihtiyacı sağlarken aynı zamanda malların depolanmasını da sağlamaktadır (Şekil 35).

Han yapıları ise, özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda kervansarayların yolcu konaklama mantığını, kent içinde devam ettiren yapılar olmuşlardır. Genel olarak işlevlerine göre hanlar; “yolcu hanları” ve “ticaret hanları” olarak ikiye ayrılabilirler. Anadolu kentlerinde ve ilçelerinde yer alan yolcu hanlarını genellikle kent dışında ikamet eden ve kısa süreli konaklamaya ihtiyaç duyan insanlar tarafından kullanılmıştır. Yine külliyele dâhil han yapıları da konaklama mantığını kent içinde devam ettiren yapılar olmuşlardır (Özdeş, 1998; Atalan, Arel; 2016; 221).

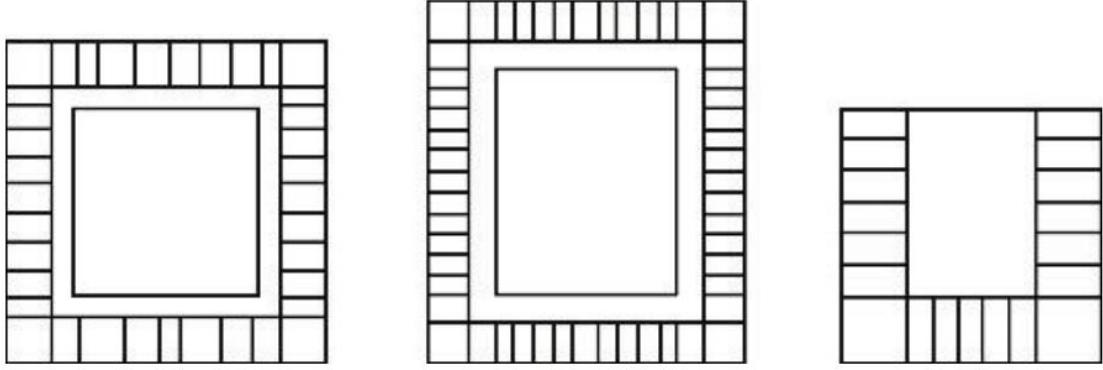
Hanların inşasında ilk zamanlar odaların üstündeki açıklık, tonoz ile geçilirken; odaların önlerinde bulunan revakların üzerleri, kubbe veya tonoz ile geçilmiştir. 16. yüzyıldan itibaren ise odaların üstü de revaklarda olduğu gibi kubbe ile örtülmeye başlanmıştır.

Genellikle hanlar iç avluya açılan mekanların dizilmesi ile oluşmakla beraber bunun dışında daha fazla gelir getirmesi amacı ile hanların dış yüzeyine yerleştirilen dükkanların oluşturduğu bir tipolojide hanlar da bulunabilmektedir. Bu iç ve dış yüzeydeki ticaret eylemleri arasında farklılıklar mevcuttur.

Geçmişten günümüze ulaşan han yapıları incelendiğinde, dış yüzeyde ilk bakıldığında dikkat çeken giriş kapısı bulunmaktadır. Hanın içindeki avluda ise daha küçük birimler olan mescit, şadırvan gibi mekanlar bulunmakta olup; bu birimler giriş kapısından bakıldığında kullanıcı tarafından algılanarak içerideki faaliyetler hakkında bilgi edinilmesini sağlamaktadır.

15. ve 16. yüzyıllarda kentlerin gelişmesi, nüfusun artmasıyla ortaya çıkan han mimarisi, dönemin ihtiyaçlarına göre kendi plan şemasını oluşturmuştur. Hanlar genellikle işlevlerine veya içeride yoğun olarak ticareti yapılan ürünlere göre Koza Han, Kaşıkçı Hanı, İpek Han gibi isimlerle anılmışlardır (Halı, Yavuz, 2019; 82)

Tarihte inşa edilmiş hanların tipolojileri incelendiği zaman; kare planlı, dikdörtgen planlı ve u planlı olmak üzere 3 farklı plan tipolojisi karşımıza çıkmaktadır (Şekil 36).

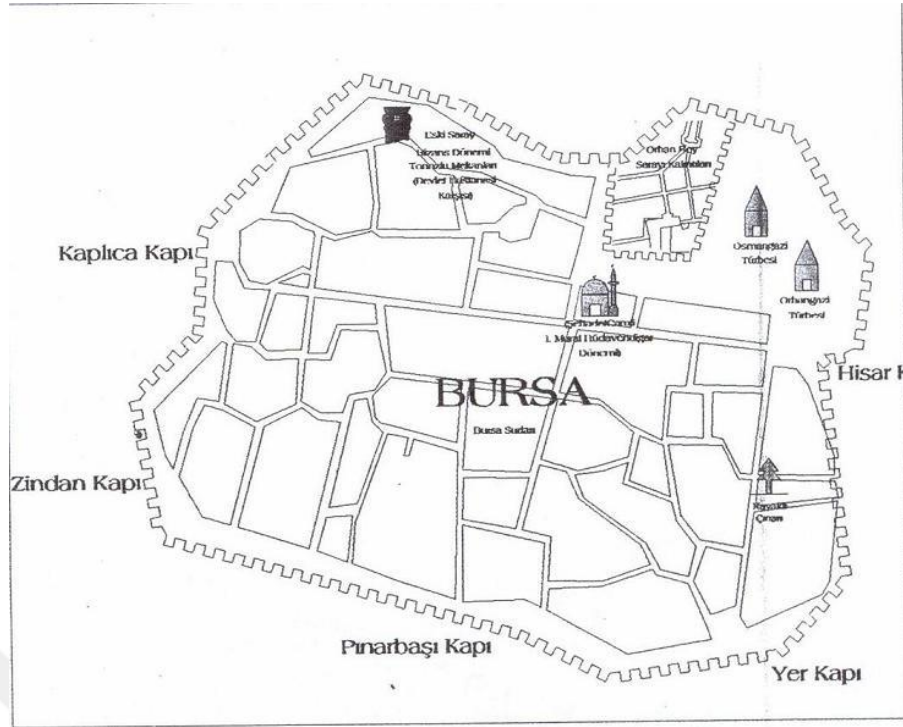

Şekil 36 Soldan sağa doğru; kare planlı, dikdörtgen planlı ve u planlı han tipolojileri (Halı, Yavuz; 82)

3.3.4. Bursa Hanlar Bölgesi'nin Fiziksel Oluşum Süreci

Bursa'da Osmanlı Dönemi'nden önce surlar içine inşa edilen kent, genelde hisar içinde kalmış ve hisar çevresine az miktarda yayılım göstermiştir.

Bizans döneminde kent kale, içkale ve kale altından oluşmuştur. Bursa kalesi, yaklaşık 2 km. uzunluğunda, 67 kule ve 5 kapıdan oluşmaktadır. Doğu-batı ekseninde 800 m. uzunlukta, kuzey-güney ekseninde 500 m. genişliktedir. 17 kulesi bulunan içkalede tekfur sarayı yer almıştır. Kent yöneticilerinin yaşadığı içkale kentin prestij odağını oluşturmuş, çevresinde önemli yapılar yer almıştır (Şekil 37), (Tekeli, 1999, s.10; Köprülü Bağbancı, 2007; 37).

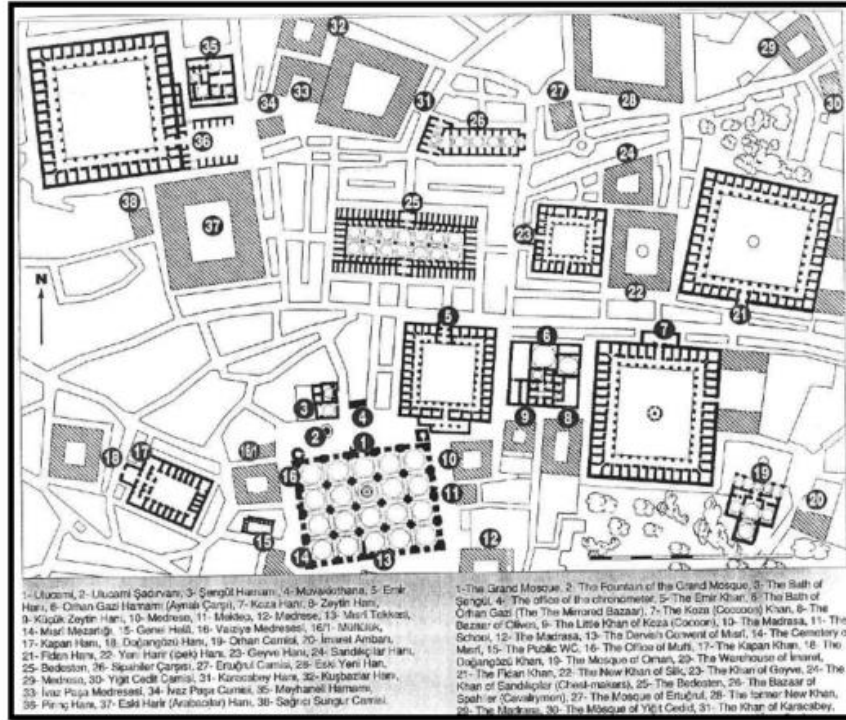

Şekil 37 Bursa Surlarının Restitüsyonu, Url 16

Köprülü Bağbancı'ya göre; doğuda Debbağhane Kapı, Saltanat Kapı, Hisar Kapı ya da Darphane olarak da adlandırılan kapılar bulunmaktadır. Batıda Muradiye-Çekirge yönünde Kaplıca Kapı yer almaktadır. Hisar'ın güneybatısında Tahte'l Kale'ye (Kalealtı-Tahtakale) açılan Yer Kapı bulunmaktadır. Güneyde, Pınarbaşı Kapı ile Zindan Kapı bulunmaktadır(Oğuzoğlu, 1999a, s.49). Hisar Kapı yakınında Osmanlı akçasının basıldığı bir darphane bulunduğu bilinmektedir.

Osmanlı Dönemi'ne geçildiğinde ise Sultan Orhan zamanında kent, surların dışına yayılmaya başlamıştır. Hisar içindeki eski kent varlığını korumayı sürdürürken, kale yakınlarında yeni bir merkez oluşturulmaya başlanmıştır.

Bursa kenti, Osmanlılar tarafından alındığı zaman, surlar dışında yoğun bir yerleşimin olmaması, geleneksel çarşı bölgesinin boş bir alana kurulmasını sağlamış, konumlanma özelliklerinin dışında, çarşının kendi içinde herhangi bir engel olmadan gelişmesine olanak vermiştir (Şekil 38). Sultan Orhan'ın sonradan giderek gelişen çarşı bölgesinin nüvesini oluşturan külliyesi için seçilen yer, surlara yakın olması nedeniyle güvenli, topoğrafik özellikleri ile yerleşmeye uygun olduğu için tercih edilmiştir (Cezar 1985; Dede, 2010; 71).

Şekil 38 Bursa hanlar bölgesinin restitüsyonu (Gabriel, 1958)

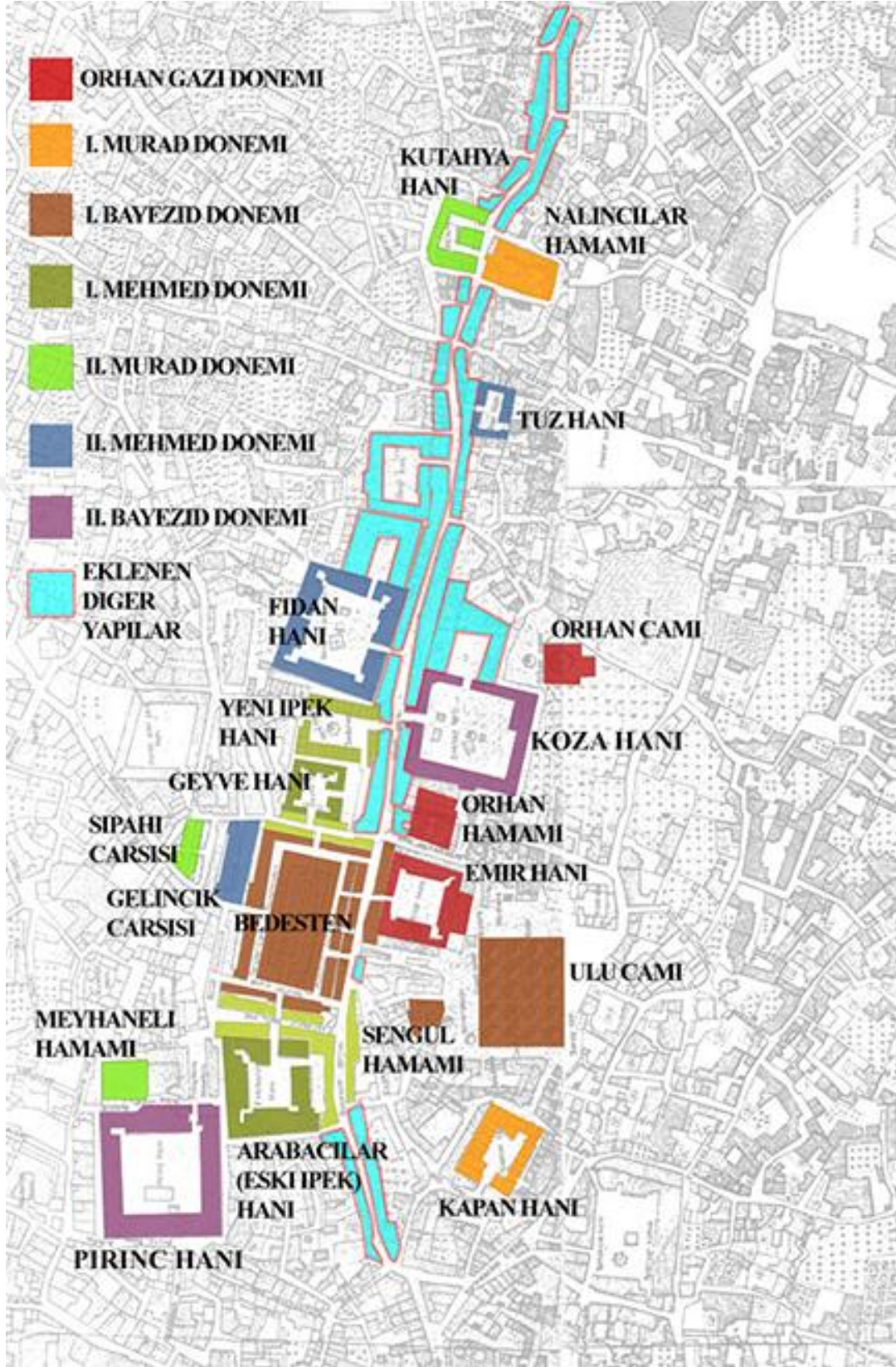
Özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda çarşının kaleye yakın bir yerde kurulmasının da, sadece tehlike karşısında, çarşıdaki ticaret mallarının kale sayesinde kolaylıkla güvenceye alınması düşüncesinin ötesinde, şehir halkının güvenle bakabileceği bir çekirdek bölümün yakınında, kentlinin hareket alanını oluşturmak gibi bir amacın da gözetildiği görülmektedir, (Cezar, 1985, s.26; Köprülü Bağbancı, 2007; 41).

Bursa kentinin şekillenmesinde, Orhan Bey ile başlayan ve sonraki dört sultan tarafından yapılmasına devam edilen külliyeler etkili olmuştur. Bu külliyeler çevresinde konut ve ticaret alanları oluşmuş, Orhan Bey sonrasında tahta çıkan diğer sultanların kent merkezindeki mevcut yapıları onarmaları ve yeni yapı yaptırmaları sonrasında, kent merkezi ve ticaret alanları gelişimini sürdürmüştür (Dostoğlu, 2001).

Osmanlı Devleti'nin başındaki Sultan tarafından öncelikle dini bir yapı yaptırıldığı, yakınında bir ticaret yapısı ve bir hamam inşa edildiği, daha sonra ise diğer ticaret alanlarının oluştuğu gözlemlenmektedir. Bursa kenti bütününde, sultanlar tarafından yaptırılan külliye oluşumları, kentin gelişim yönünü tariflemiş, kentin bu külliyeler çevresinde gelişmesini sağlamıştır. Geleneksel Ticaret Merkezi içinde de aynı oluşum gözlenmiş, dini ve ticari yapı gruplarının dönemsel olarak bir arada kurgulandığı, her bir grubun hizmet verdiği çarşıların oluştuğu tespit edilmiştir (Tablo 3 ve Şekil 39), (Dede, 2010).

Tablo 3 Geleneksel Ticaret Bölgesi'ni oluşturan önemli yapılar (Dede, 2010;73)

YAPI NO	YAPI ADI	YILI	YAPIM DÖNEMİ
1	ORHAN CAMİ	1339	ORHAN GAZİ (1326-1359)
2	EMİR HANI	1339	
3	BEY (ORHAN) HAMAMI	1339	
4	KAPAN HANI	1359+	I. MURAD (1359-1389)
5	NALINCILAR HAMAMI	1389	
6	ULU CAMİ	1399	I. BAYEZİD (1389-1402)
7	BEDESTEN	1400	
8	ŞENGÜL HAMAMI	1400	
9	GEYVE HANI	1413+	I. MEHMED (1413-1421)
10	İPEK HANI	1413+	
11	ÇUKUR HANI	1421+	II. MURAD(1421-1451)
12	SİPAHİ ÇARŞISI	1421+	
13	MEYHANELİ HAMAMI	1421+	
14	FİDAN HANI	1451+	II. MEHMED (1451-1481)
15	TUZ HANI	1451+	
16	GELİNCİK ÇARŞISI	1451+	
17	KOZA HANI	1491	II. BAYEZİD (1481-1512)
18	PİRİNÇ HANI	1508	

Şekil 39 Osmanlı Dönemlerine göre Geleneksel Ticaret Bölgesi'ni oluşturan önemli yapıların harita üzerinde yerleşimi (Dede, 2010;91)

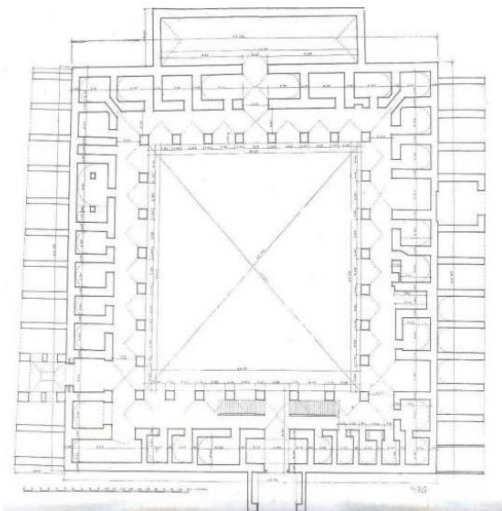
3.3.5. Bursa Hanlar Bölgesinde Bulunan Tarihi Ticaret Yapıları

Hanlar Bölgesi, Bursa kentinin tarihi ticaret merkezi niteliğine sahip olurken diğer Osmanlı şehirlerine kıyasla en etkileyici eserlerin bulunduğu bölgedir. Bu bölümde Bursa Hanlar Bölgesi'nde bulunan Osmanlı Dönemi'nde yapılmış anıtsal özellik taşıyan önemli hanlar hakkında bilgiler verilecektir.

Emir Han (Bey Hanı)

Emir Han'ı Ulu Cami'nin kuzeydoğu tarafına konumlandırılmıştır. Sultan Orhan tarafından inşa edilen han, külliye maddi destek sağlanması hedeflenmiştir. Kareye yakın bir iç avlu etrafında sıralanan iki katlı revak ve buraya açılan odalardan oluşmaktadır. Hanın dış ölçüleri 46.00x50.00 m. boyutlarında olup, arka tarafında (Ulu cami minaresinin altında) ahır bulunduğu bilinmektedir. Orhan Gazi, külliyesini kalın bir duvarla çevirmiştir. Hanın alt katında eşya depolamak amacıyla kullanılan penceresiz 36 mahzen, üst katında ise dışarıya bakan bir penceresi ve ocağı bulunan 38 oda bulunmaktadır (Şekil 40-41)(Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.334).

Birinci kat revakının dört köşesindeki birer kubbe dışında yapının bütün hacimler tonoz örtülüdür. Duvarlar iki sıra tuğla, bir sıra taştan yapılmış olup, revak ayaklarında kesme taş, cephelerde moloz taş kullanılmış ve iki sıra kirpi saçak ile bitirilmiştir. (Köprülü Bağbancı, 2007; 45)

Şekil 40 Bursa Emir Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 123)

Şekil 41 Bursa Emir Han, Url 17

Emir Han birçok defa yanmış veya yıkılmıştır. Bu yüzden her seferinde yüksek maliyetli onarımlardan geçirilmiştir. Emir Han'ın bugünkü kullanımında dini kitaplar ve hac malzemeleri satan ticari mekanlar mevcuttur.

Kapan Han

Sultan I. Murat tarafından imar ettirilmiş olup Kapan ismini alma sebebi han içerisinde ticari ürünlerin alım-satımı ve dağıtımının yapılmasından kaynaklanmaktadır. Halkın tüketim ihtiyacı için köylüler tarafından satılan tarımsal ürünlerin vergileri Kapan Han içerisinde alınırdı. Han zaman içerisinde “Yağ Kapanı” ismi ile de anılmıştır.

Han büyük bir avlu çevresine sıralanan iki katlı ve revaklara açılan odalardan oluşmaktadır. 1685 yılında 29 odası, mescidi ve 900 m² 'lik kapalı alanı ile hizmet verdiği seyahatnamelerden anlaşılmaktadır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1985, s. 339). Hanın tipolojisi incelendiğinde U planlı han kategorisine girdiği görülmektedir (Şekil 42).

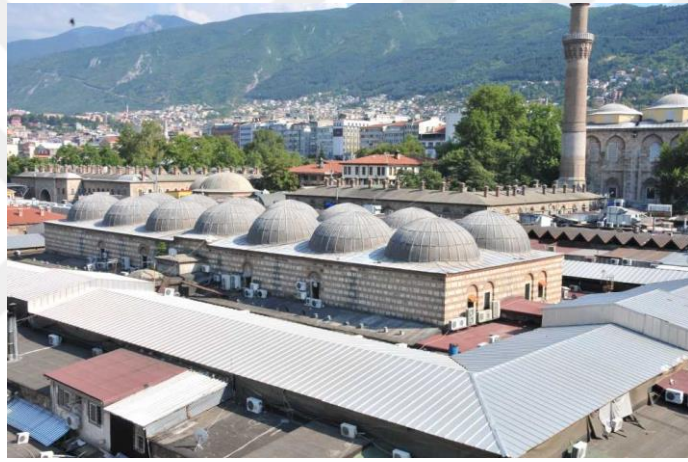
Cephe yapımında malzeme olarak taş ve tuğla kullanılmış ve saçak örgüsü kirpi saçak şeklinde yapılmıştır. 1900'lü yıllarda hanın bir bölümü yol çalışmaları nedeni ile yıkılmıştır. Hanın güney kısmı tamamen yıkılmış olup günümüzde kuzey bölümünde bulunan birkaç odası varlığını korumaktadır. Mevcut durumdaki dükkanlarda tekstil ürünlerinin ticareti yapılmaktadır.

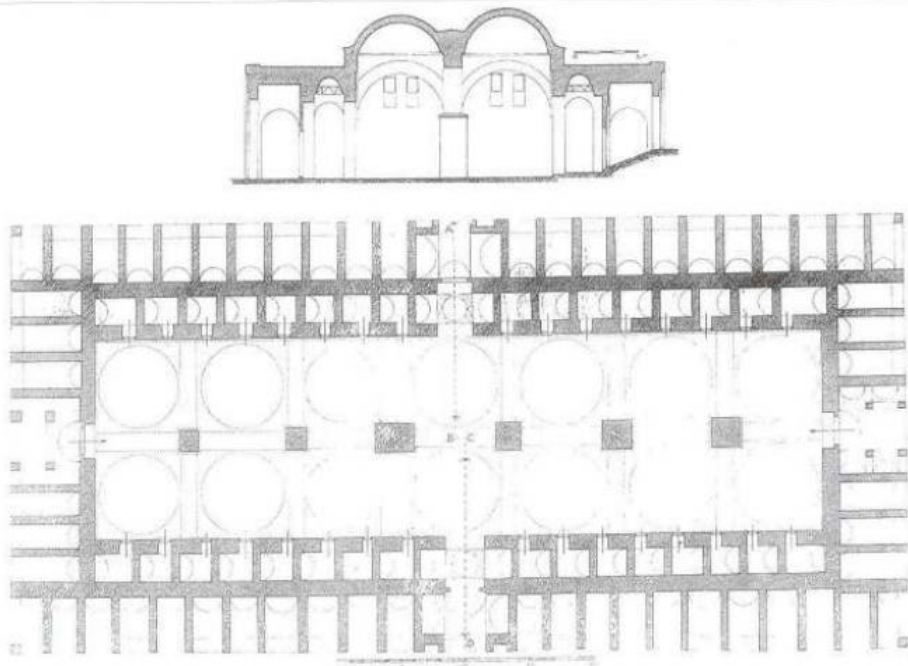
Şekil 42 Bursa Kapan Han'ın mevcut durumu, Url 18

Bedesten

Bedesten dikdörtgen planlı, tek katlı bir yapı ile bu yapıyı dört yandan çevreleyen dükkanlardan oluşmaktadır. Ana yapının kuzey ve güney yönlerinde, doğu-batı doğrultusunda sıralanan 32 mahzen yer almaktadır. Yapının 15x56.5 m. boyutlarındaki merkezi iç hacmi, uzun kenarı boyunca sıralanan altı ayağa oturan 14 kubbeyle örtülüdür. Dıştan ise 35,5x71,70 metre boyutlarındadır. Mahzen ve dükkanların üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Çarşıda karşılıklı sıralanmış elli altı dükkân bulunur. 1958 yılı Kapalı Çarşı yangınında büyük hasar uğrayan yapı, 1960 yılında onarılmıştır (Şekil 43,44), (Vakıflar,1985, s.344).

Şekil 43 Bursa Bedesteni, Url 19

Şekil 44 Bursa Bedesten plan ve kesiti (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 125)

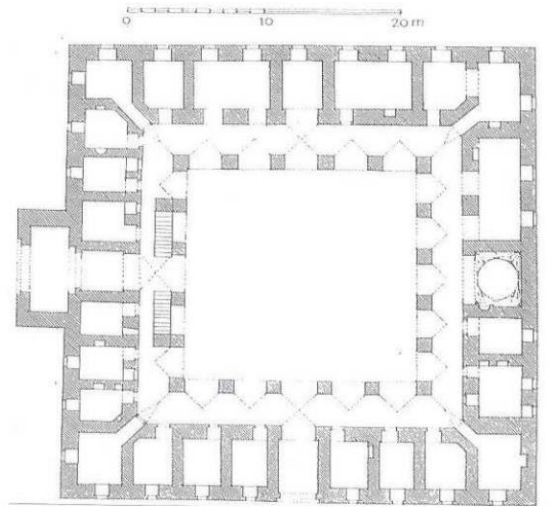
Geyve Han (İvaz Paşa Hanı, Payigah)

15. yüzyılda Hacı İvaz Paşa'nın inşa edip Çelebi Mehmed'e hediye ettiği Geyve Hanı'nın yapılış amacı, İpek Hanı gibi Yeşil Külliye'ye gelir getirmektir. İvazpaşa Hanı veya Lonca Hanı olarak da adlandırılmaktadır. Kapalı Çarşı'dan Yorgancılar Çarşısı'na dönüşte Demirkapı denilen bölgede yer almaktadır. Bedesten binası, kapalı çarşının çekirdeği olarak kabul edilmiş ve etrafındaki çarşı ve han yapıları buna göre planlanmış olduğundan, bedestenin doğu kapısının karşısındaki Geyve Hanı, Yorgancılar Çarşısı sokağında ve çarşı ekseninde bulunmakta olup, konumuyla kapalı çarşının en hareketli noktasındadır (alanbaskanligi.bursa.bel.tr).

Yapı; iki katlı, kare bir avlu çevresinde sıralanan tonoz örtülü revaklar, bunlara açılan beşik tonoz örtülü odalarla, zemin katındaki üzeri tek kubbeyle örtülü mescitten oluşmaktadır. Alt katta 26, üst katta 30 oda bulunmaktadır (Şekil 46). Hana giriş kuzey, güney ve batı yanında bulunan kapılarla sağlanmaktadır. Batı yönündeki giriş hacmi iki tarafı kemerli, çapraz tonoz ile örtülüdür. Tuğla ayaklar üzerine oturan, sivri kemerli alt ve üst kat revaklarının üst yapısı çapraz tonozdur. Revakta bulunan merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Alt katta köşe odaları ikişer pencereye, diğer odalar ise birer pencereye sahiptir. Odalar birer kapı ile revağa açılmaktadır. Üst kat odalarında alt kattakilerden farklı olarak ocak mevcuttur. Tuğla ve moloz taştan yapılmış olan yapının duvarları iki sıra kirpi saçakla bitirilmiştir (Şekil 45). Han, 1647, 1669, 1742, 1775 yıllarında onarım geçirmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.339).

Şekil 45 Bursa Geyve Han, Url 20

Şekil 46 Bursa Geyve Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 127)

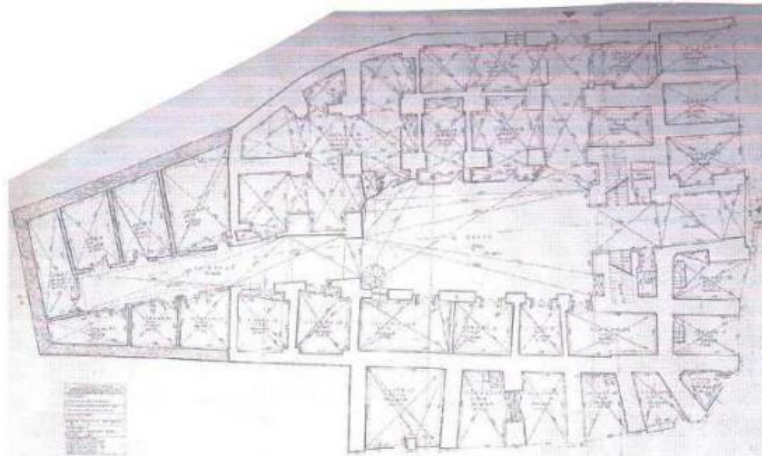
Çukur Han (Kütahya Han)

Tuz Pazarı Caddesi'nde bulunan han, II. Murat döneminde (1404- 1451) yaptırılmıştır. Çukur Han, 727 m2 taban oturumuna sahip, iki katlı, orta avlulu, birinci derece tarihi eser durumunda anıtsal bir yapıdır. Üst katta 18 dükkân, alt katta 17 deposu bulunmaktadır. Kesme taş ve tuğla ile inşa edilmiş, kapısı caddeye açılan bir avlu etrafında sıralanan iki katlı revak ve odalardan oluşan hanın günümüze sadece güney kolundaki zemin kat mahzenlerinden üçü ile batı yanındaki kapı kemeri, merdiven ve birkaç oda kalmıştır (Şekil 47-48), (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.333). Han, bakırcılar çarşısına göre 1 metre kadar daha eksi kotta kaldığı için ismine Çukur Han denilmiştir. Bir diğer ismi ise Kütahya Han olarak da geçmektedir.

Çukur Han, 1608 yılında ortaya çıkan Celali isyanları sırasında büyük hasarlar almıştır. 1742 yılında restore edilerek tekrar düzenlenen han 1754 yılında çıkan yangında tekrar büyük hasar görmüştür. 1770 yılında yeniden onarım ve tadilattan geçen han eski haline benzetilmeye çalışılmıştır. Günümüzde ise tezhip, hat, kuyum, ebru, çini, resim ve tespih sanatlarını icra eden zanaatkarlar tarafından kullanılmaktadır.

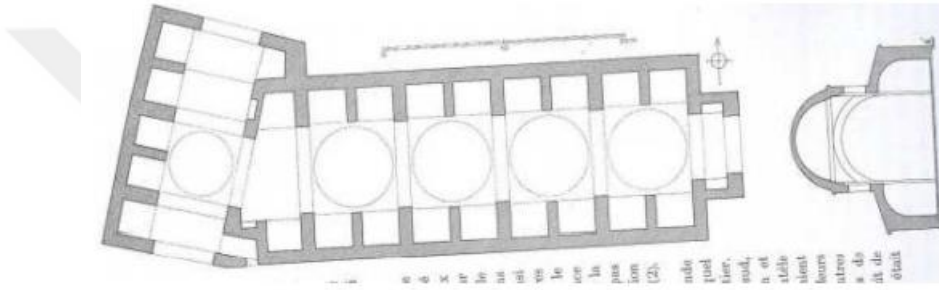
Şekil 47 Bursa Çukur Han, Url 21

Şekil 48 Bursa Çukur Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 135)

Sipahi Çarşısı (Yorgancılar, Sandıkçılar Çarşısı)

Bağbancı ve Köprülü Bağbancı'ya göre; Bedesten 'in kuzey tarafında yer alan Sipahi Çarşısı, çatısı kurşun ile kaplıdır. Küfteki taş ve tuğladan yapılmıştır. Cumhuriyet Caddesi'nde boyahananın karşısında yer alan kemerli bir giriş kapısıyla girilmektedir. Tonoz bir geçitten sonra doğuya doğru beş kubbeli Sipahi Çarşısı başlamaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda kapısız olarak sıralanan 36 tonoz örtülü mağaza bulunmaktadır. Doğuda yer alan kapıdan çıkılınca Demirkapıya ulaşılmaktadır (Şekil 49), (Erder, 1975)

Şekil 49 Sipahi Çarşısı planı ve kesiti (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 154)

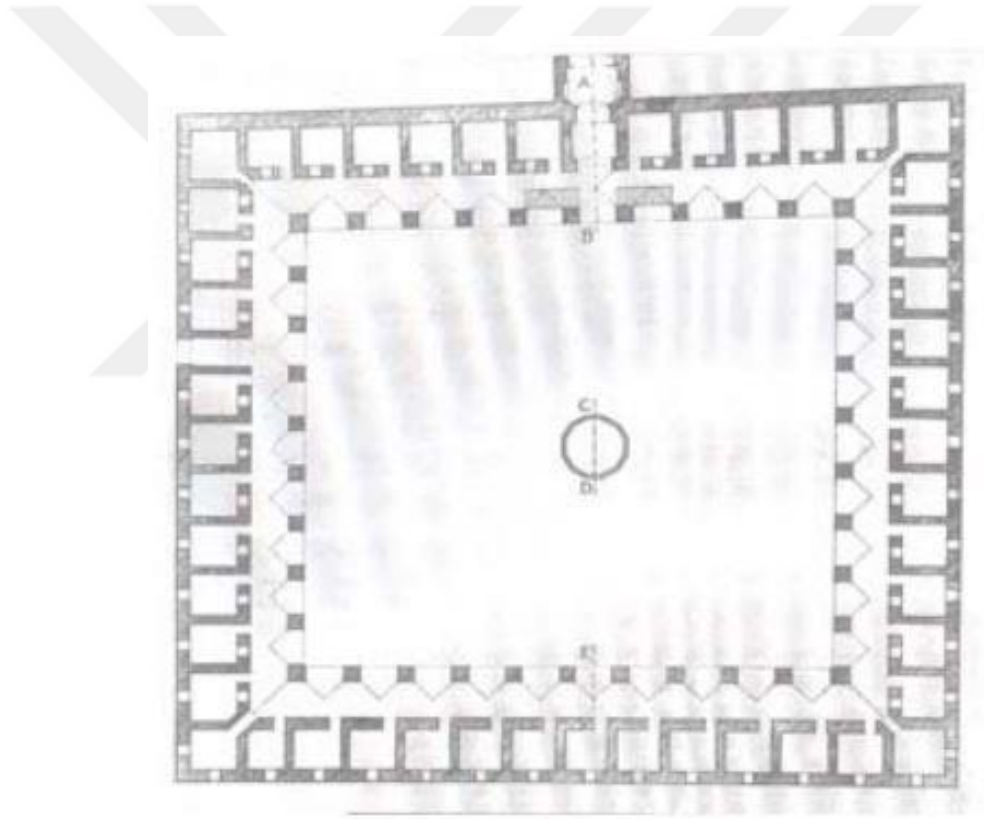
Fidan Han (Mahmut Paşa Hanı)

Mahmut Paşa tarafından inşa edilen han, İstanbul'daki imaretine maddi destek sağlanması amacıyla yapılmıştır. Bir diğer ismi Mahmud Paşa Hanı olarak da bilinmektedir.

Şekil 50 Bursa Fidan Han, Url 22

Avluyu çevreleyen iki katlı revağın ayakları ve diğer kemer yüzleri iki sıra tuğla, bir sıra moloz taş dizisi ile yapılmıştır. Alt kat revakları tonoz, üst kat revakları ise kubbelerle örtülüdür. Zemin katta 48 (30 oda,18 mahzen), üst katta 50 oda bulunmaktadır. Hana giriş, güney ve doğu yanında bulunan kapılarla sağlanmaktadır. Güneydeki giriş hacminin üzeri aynalı tonoz ile örtülüdür. Girişin doğu ve batısında bulunan merdivenlerle üst kata çıkılmaktadır. Çarşı tarafındaki alt kat odaları hariç diğer odaların dışarıya birer pencereleri bulunmaktadır. Pencereler zaman zaman yapılan onarımlar sonucu özgünlüğünü yitirmiştir. Arka cephede yer alan üç pencere, tuğladan örülmüş sivri kemer alınlıklı, mermer söveli ve demir parmaklıklıdır (Şekil 50-51), (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.338).

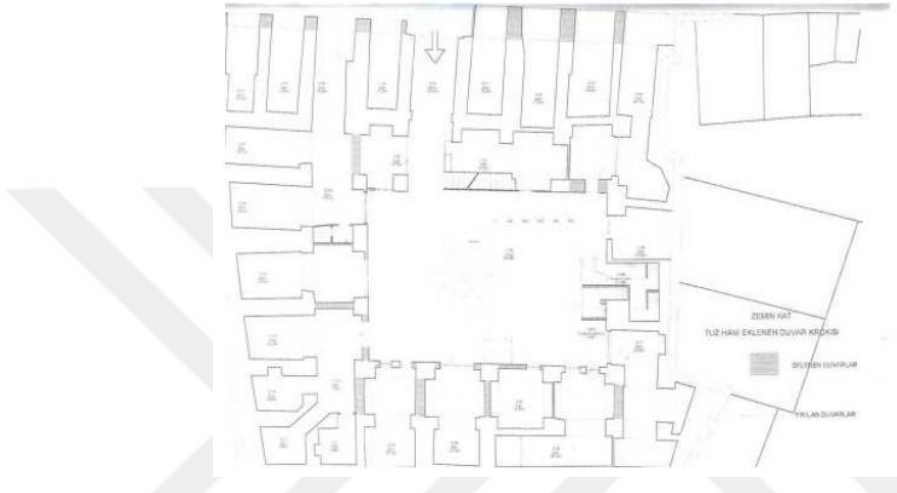
Şekil 51 Bursa Fidan Han planı (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 137)

Tuz Han (Tuz Pazarı, Umur Bey Hanı)

Timurtaş Paşa'nın oğlu Omur Bey tarafından 15.yy'da Fatih döneminde yaptırılmıştır Tuz Pazarı Camisi'nin güneyinde, Uzun Çarşı'dan gelen yol üzerinde, tuğla hatıllı moloz taştan yapılmış, küçük bir handır. Yapının planı Osmanlı dönemi

hanlarında olduğu gibi ortada bir avlu, iki katlı revak sırası ve onu çevreleyen odalardan oluşmaktadır (Şekil 52-53), (Cezar,1985, s.95; Köprülü Bağbancı, 2007).

Zemin katta 17 depo, üst katta 18 odası bulunmaktadır. Doğu ve güney kanatlarından, yapının alt kat revaklarının çapraz tonoz örtülü, üst kat revaklarının ise kubbeye, odalar ise beşik tonoz ile örtülüdür. Yapı; kesme taş, moloz taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiştir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.343)

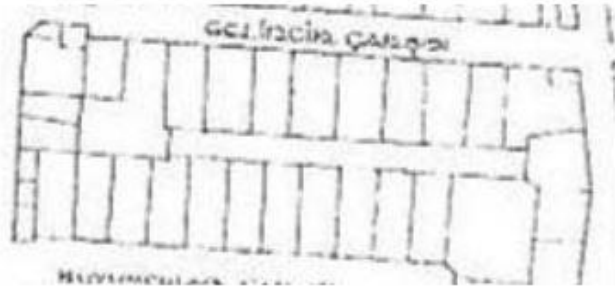
Şekil 52 Bursa Tuz Han (Gabriel, 1958; Köprülü Bağbancı, 2007; 136)

Şekil 53 Bursa Tuz Han, Url 23

Gelincik Çarşısı (Hallaçlar Çarşısı)

Gelincik Çarşısı, 15.yy'da Çelebi Sultan Mehmet döneminde İshak Paşa tarafından yaptırılmıştır. Belgelerden anlaşıldığı üzere 40 dükkân bulunan yapıdan günümüzde üzeri dört kubbe ile örtülü orta hacim ile biri dışarı bakan 21 dükkân bulunmaktadır. Dükkanların üzeri tonoz ile örtülüdür. Yapı taş ve tuğladan inşa edilmiştir. 1956 yangınından sonra onarılmıştır (Şekil 54), (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.338).

Şekil 54 Bursa Gelincik Çarşısı Bağbancı, Köprülü Bağbancı, 2005; 791)

Koza Han (Simkeş, Sirmakeş, Beylik Kervansaray, Cedid-i Amire)

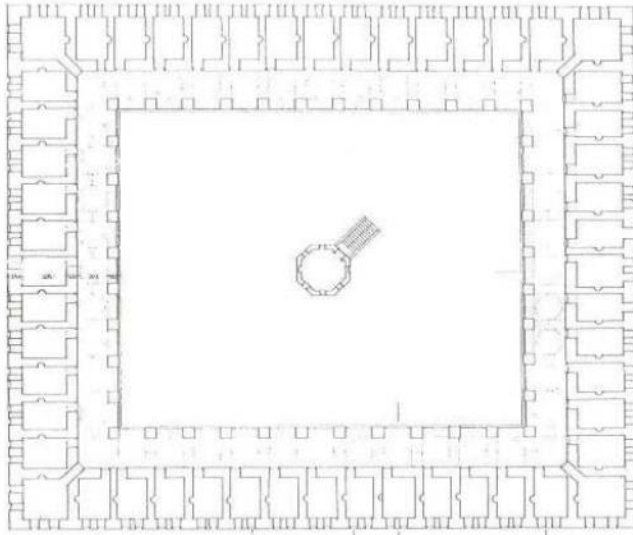
Koza Han (Şekil 57) 1491 yılında II. Beyazid tarafından İstanbul'daki imaretanelerine gelir getirmesi amacı ile Abdül ula bin Pulat Şah'a yaptırılmıştır. Koza Han'da eskiden ipek kozalarının ve ipek kumaşların ticareti yapılırdı. Günümüzde ise alt katta kafe, restoran gibi dinlenme ve eğlenme mekanları bulunurken üst katında hala ipek ticareti yapılmaktadır.

Han, kareye yakın dikdörtgen bir avlunun etrafında yer alan iki katlı ana blokla (Şekil 55), doğusunda ahır ve depoların bulunduğu ikinci bir avlu bölümünden oluşmaktadır. Yapıya kuzeyde yer alan yuvarlak kemerli, taştan yapılmış kabartma süslerle muhteşem bir görünüşe sahip bir kapıdan girilmektedir. İki yanında dükkanların sıralandığı dışa çıkıntılı giriş hacmi aynalı tonoz örtülü bir üst yapıya sahiptir. Buradan avluya açılan yuvarlak tonoz örtülü bir hacme geçilmektedir. Zemin katta 45, alt katta 50 oda olmak üzere 95 odası bulunmaktadır. Hanın üst katına revaktaki merdivenlerle çıkılmaktadır. Ahırların ve depoların bulunduğu bölüme doğudaki kapıdan geçilmektedir. Yapıda tuğla ve taş kullanılmıştır. Avlunun ortasında taştan yapılmış, altta şadırvan üstte mescit bulunmaktadır. Sekizgen plana sahip mescid köşelerde sekiz

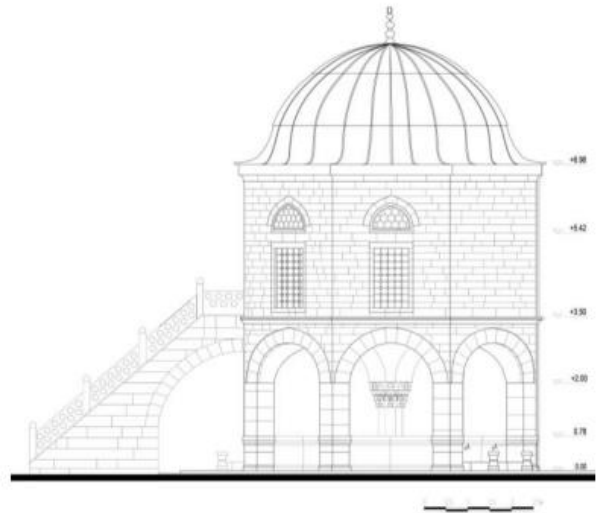
ve ortada bir ayak üzerine oturmaktadır (Şekil 56). (Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1983, s.340)

Şekil 57 Bursa Koza Han, Url 24

Şekil 55 Bursa Koza Han planı, (Yüksel, 1980, s.75; Köprülü Bağbancı, 2007; 136)

Şekil 56 Bursa Koza Han, Köşk Mescidi Batı Görünüşü (Güler, 2020; 37)

Pirinç Han (Han-ı Cedid-i Sani, Han-ı Cedid-i Evvel)

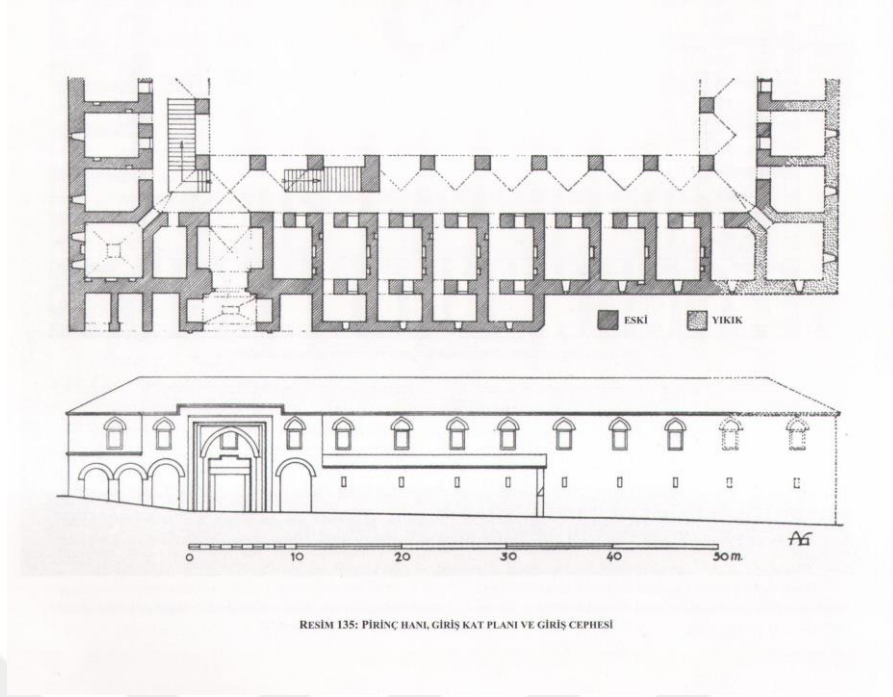
1490 yılında başlayıp 1508 yılında inşaatı tamamlanan Pirinç Han (Şekil 58), II. Beyazid'in İstanbul'daki külliyelerine gelir getirmesi amacı ile imar ettirilen yapılardan bir tanesidir. Han-ı Cedid Sani adıyla da anılan yapı, içerisinde tahıl özellikle de pirinç ticareti yapılmasından kaynaklı olarak Pirinç Hanı ismi tanınmaktadır.

Kare plan yapısına sahip olan han (Şekil 60) alt katta 47, üst katta 50 mekandan oluşmaktadır. Hanın ortasında olduğu bilinen köşk mesciti günümüze ulaşmamıştır. Develik ve ahır mekanları bulunmaktadır. Pirinç Han, kaba yonu moloz taş ve aralarında üç sıra tuğla ile inşa edilmiştir. Giriş cephesinde kesme taş ve yine üç sıra tuğla, avlu kemerleri ve ayakları kesme taştır. Kemerler, kubbeler ve tonozlar tuğladır (Yüksel 1989,s.78 Köprülü Bağbancı, 2007). Hanın girişi doğu kısımdan verilmiştir (Şekil 59).

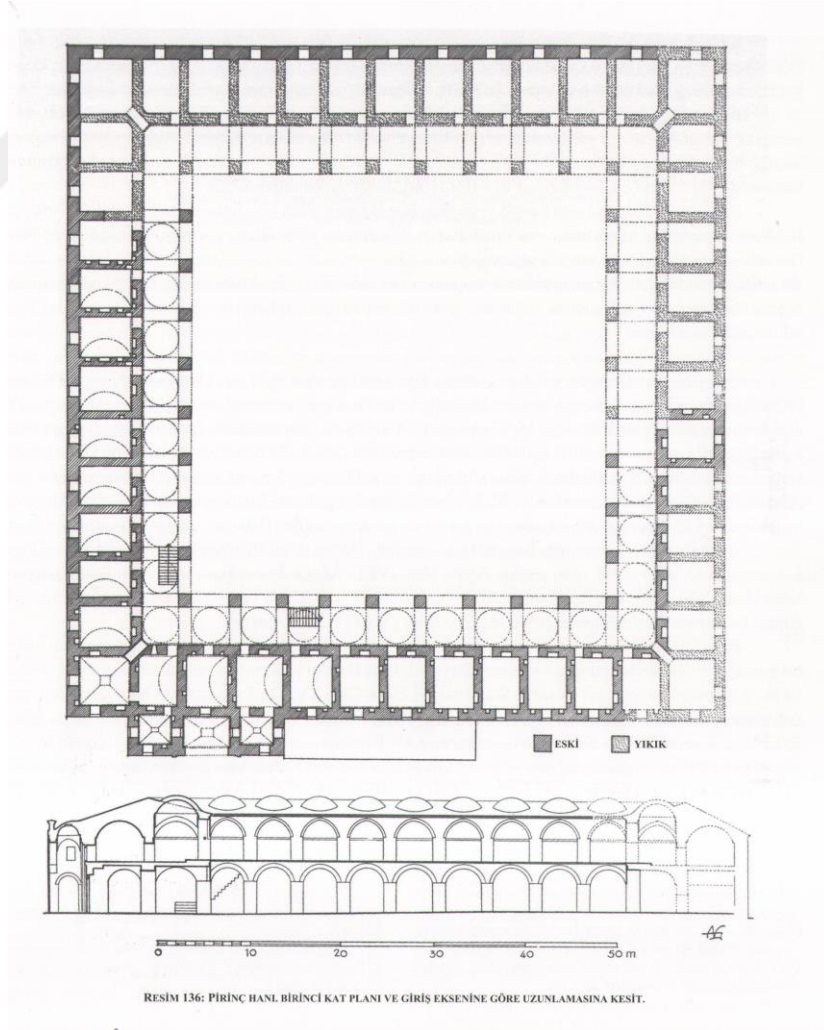
19. yy.'da yabancı tüccarların sıklıkla geldikleri ve konakladıkları bir yapıdır. 1983-2004 yılları arasında restore edilen yapının alt katı şimdilerde yeme içme mekanları olarak kullanılmaktadır. Üst katlarda ise depolama ve ticari faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Şekil 58 Bursa Pirinç Han, Url 25

Şekil 59 Pirinç Han Zemin Kat Kısmi Planı ve Giriş Cephesi (Bursa Belediye Arşivi)

Şekil 60 Pirinç Han 1. Kat Planı ve Giriş Eksenine Göre Uzunlamasına Kesit (Bursa Belediye Arşivi)

3.3.6. Bursa Hanlar Bölgesi'nin Mevcut Durumu

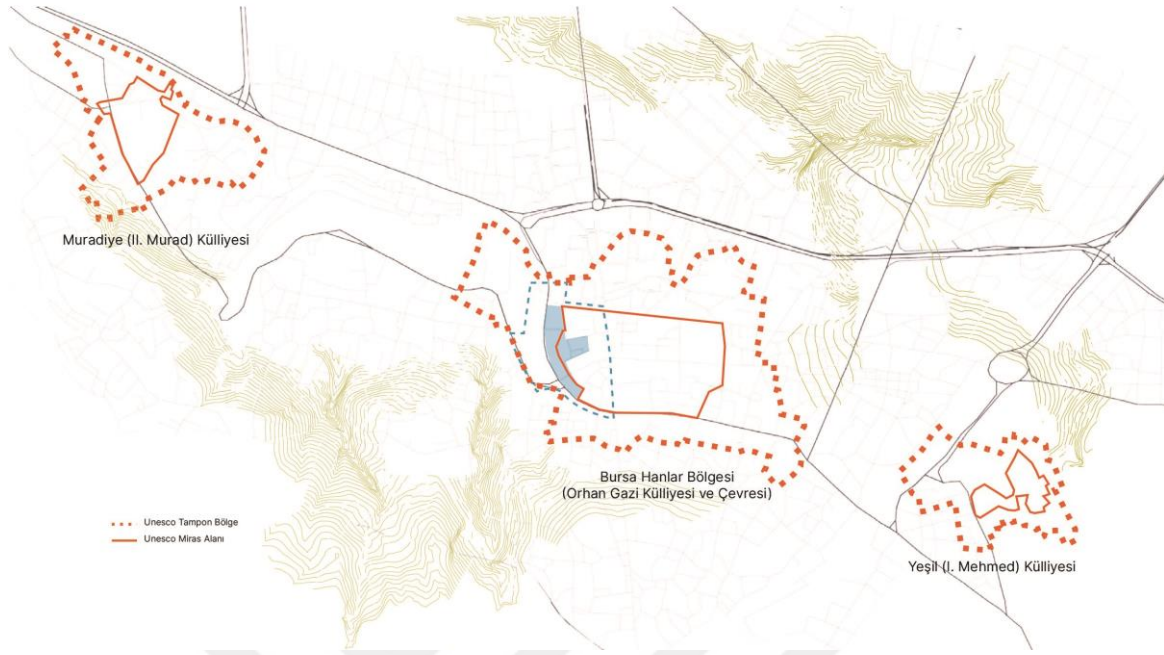
Bursa Hanlar Bölgesi Bursa'nın merkezinde bulunan Hanlar Bölgesi; batıda Cemal Nadir Caddesi, kuzeyde Haşim İşcan Caddesi, güneyde Atatürk Caddesi ve doğuda Gökdere ile sınırlandırılmış tarihi ticaret merkezidir (Şekil 61).

Şekil 61 Bursa Hanlar Bölgesi, Url 32

Odak Noktaları

Bursa Hanlar Bölgesi'nde konut, dini, kamusal alanlarla beraber ticari yapıların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Kentin nirengi noktası olan bu alan kentin ilk oluşum göstermeye başladığı noktalardır. İpek ticareti ile ünlenen Bursa, üzerinden ticaret yollarının geçmesinden kaynaklı olarak tarih boyunca ticari anlamda önemli bir merkez olmuştur. Bu sebeple ticari faaliyetlerin yürütülmesi ve tüccarların konaklaması amacı ile bu bölgede birçok tarihi yapı oluşum göstermektedir (Şekil 63). Aynı zamanda Bursa Osmanlı Dönemi'nin padişahlar kenti olarak külliye yapıları bakımından da zengin bir kent olarak Orhan Gazi Külliyesi Hanlar Bölgesi'nde bulunmaktadır (Şekil 62).

Şekil 62 Bursa ili, önemli külliye yapılarının konumları, Url 26

Şekil 63 Bursa Hanlar Bölgesi Odak Noktaları

Bölgenin İpek Han'ı içeren güney bölümü üzerinde yapılan analizler doğrultusunda tarihi ticaret yapıları olarak; Balibey Han, Çakırağa Hamam, Pirinç Han, Apolyont Han, İpek Han, Bakırcılar Çarşısı, Havlucular Çarşısı, Kapan Han, Bedesten, Geyve Han, Fidan Han, Koza Han, Tuz Han, Emir Han, Kubbeli Han, Orhan Bey Hamamı, Tavuk Pazarı Hamamı, Vaiziye Medresesi varlığını korumaya devam etmektedir. Hanlar Bölgesi'nin batı tarafında yer alan modern çağın ticaret mekanı olarak 1999 yılında yapılmış Zafer Plaza Alışveriş Merkezi yer almaktadır.

Kamusal alan olarak bölgede; Osmanlı'nın batılılaşma eğilimlerini yansıtmakta olan 1867 yılında yapılmış Tarihi Belediye Binası bulunmaktadır. Belediye Binası'nın doğusunda, 1932 yılında yapılmış Tayyare Kültür merkezi yer almaktadır.

Bursa Hanlar Bölgesi'nde bulunan tarihi dini yapılardan; Orhan Bey tarafından yaptırılan Orhan Cami ve Yıldırım Bayezid tarafından yaptırılan bölgenin en önemli dini noktası olan Ulucami bulunmaktadır.

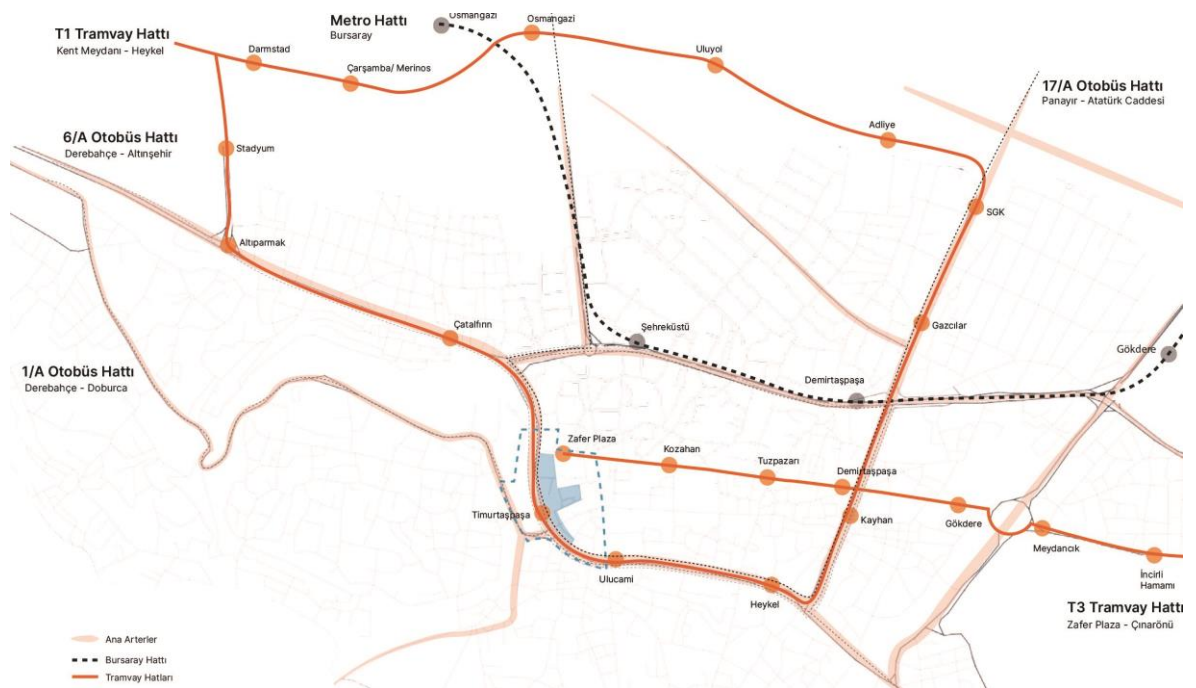
Erişilebilirlik

Hanlar Bölgesi, kentin merkezi noktasında bulunan, halkın ticari, sosyal, kültürel anlamda çok yoğun olarak kullandığı bir bölgedir. Bu nedenle şehrin her noktasından bu bölgeye otobüs, metro, tramvay, dolmuş gibi toplu taşımalar veya özel araçlar ile kolayca ulaşım sağlanabilmektedir.

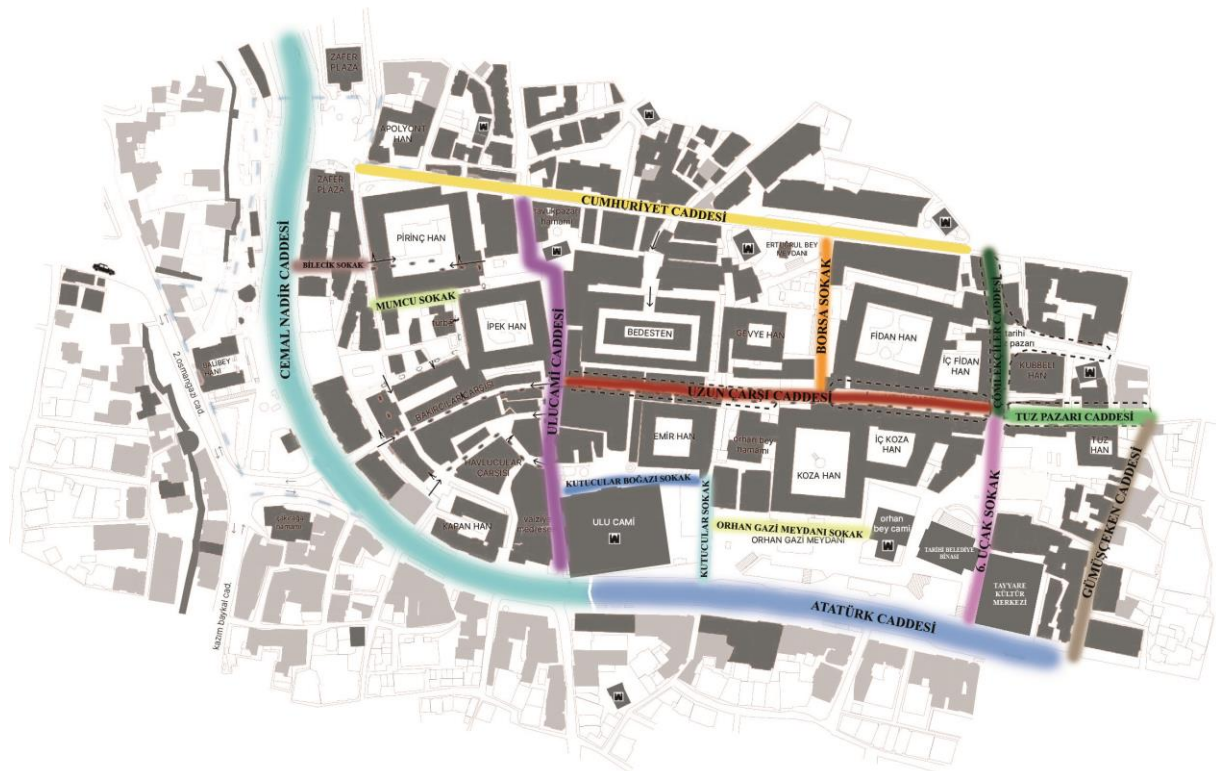
Bursa tramvay hattı; şekil 64'te görüldüğü gibi iki hat şeklinde olup, bölgenin ticari anlamda yoğunluğu başlıca sebep olmakla beraber, diğer sebeplerden de kaynaklı olan kullanımlar doğrultusunda sadece çarşı bölgesinde dolaşım sağlamaktadır. Çarşı bölgesinin etrafında ring yapan T1 tramvay hattı Hanlar Bölgesi'ne güney kısmından ulaşım sağlamaktadır. T3 tramvay hattı ise dolaşımını Hanlar Bölgesi'ni ortadan bölen ve sadece yaya aksı olarak kullanılan Cumhuriyet Caddesi üzerinden tek bir doğrultuda yapmaktadır.

Bursa metro hattı; kentin neredeyse iki ucu arasında dolaşım sağlamaktadır. Bu şekilde kentin diğer bölgelerinden gelerek Hanlar Bölgesi'ne kuzey sınırları üzerinden ulaşım sağlamaktadır.

Kentin her yerinden merkezi nokta olan Hanlar Bölgesi'ne otobüs ile ulaşım sağlanmaktadır. Şekil 64'te bu hatlardan birkaçı örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 64 Bursa'nın belirli bölgelerinden Hanlar Bölgesi'ne ulaşım haritası, Url 27

Şekil 65 Bursa Hanlar Bölgesi Ana ve Ara Akslar

Bölgenin İpek Han'ı içeren güney bölümü üzerinde yapılan analizler doğrultusunda bölgenin ana ve ara aksları analiz edilmiştir. Bölge batı kısımda Cemal Nadir Caddesi, güney kısımdan Atatürk Caddesi ile sınırlandırılarak bu ana akslar üzerinden ulaşım sağlanmaktadır. Hanlar Bölgesi'ni ortadan ikiye ayıran Cumhuriyet Caddesi araç trafiğine kapatılarak sadece yaya ve tramvay dolaşımına açılmıştır.

Bölgede genellikle dar sokaklardan oluşan yakın yapılaşma gözlemlenmektedir (Şekil 65). Bu durumdan kaynaklı olarak bazı ana akslar ve ara sokaklar genellikle araç trafiğine kapatılarak sadece yaya dolaşımı sağlanmaktadır. Araç trafiğine kapatılan bölgede tarihi dokunun korunması amaçlanmaktadır. Ana aks olarak Cemal Nadir ve Atatürk Caddeleri araç dolaşımına açıktır. Diğer Tuz Pazarı, Gümüşçeken, 6. Uçak, Çömlekçiler, Uzun Çarşı, Ulucami ve Cumhuriyet Caddeleri gibi ana akslarında sadece yaya dolaşımı sağlanmaktadır. Bilecik, Mumcu, Kutucular, Kutucular Boğazı, Orhangazi Meydanı, Borsa Sokakları ise bir örüntü halinde birbirine bağlanarak ara aksları oluşturmaktadır.

4. ALAN ÇALIŞMASI: BURSA ESKİ İPEK HAN

Çalışmanın bu bölümünde uygulama alanı olarak seçilen, İpek Han hakkında genel bilgiler verilmiştir. Mimari özellikleri olarak cephe karakterleri, yapı malzemeleri rölöve, restitüsyon projeleri ve yerinde yapılan analizler doğrultusunda özgün ve günümüzdeki hali ile karşılaştırılarak farkları ortaya koyulmuştur. Yapının mekânsal dizim analizi yapılmıştır. Bu analizler bağlamında ve yapının eski işlevi kapsamında yapıya yeniden işlevlendirme önerisi sunulmuş, sunulan yeni fonksiyona yönelik tasarımlar yapılmıştır.

İlk işlevi han olarak kullanılan yapının güncel durumda ticari faaliyetler ve depolama amacı ile kullanıldığı gözlemlenmiştir. Yapı mevcut kullanımlardan kaynaklı olarak özellikle üst katı, şekil 66'da da görüldüğü gibi son derece bakımsız ve atıl durumdadır. Tezin 2.4. numaralı “Yapıya Uygun İşlev Seçimi” başlığı altında incelenen konular doğrultusunda Eski İpek Han otel için uygun görülerek, otel ile birlikte ticari faaliyetlerin sürdürülmesi, mevcut avluya yarı açık mekan ve üst katta bulunan dükkan ve depolara standart ve normal oda kullanım önerileri sunulmuştur.

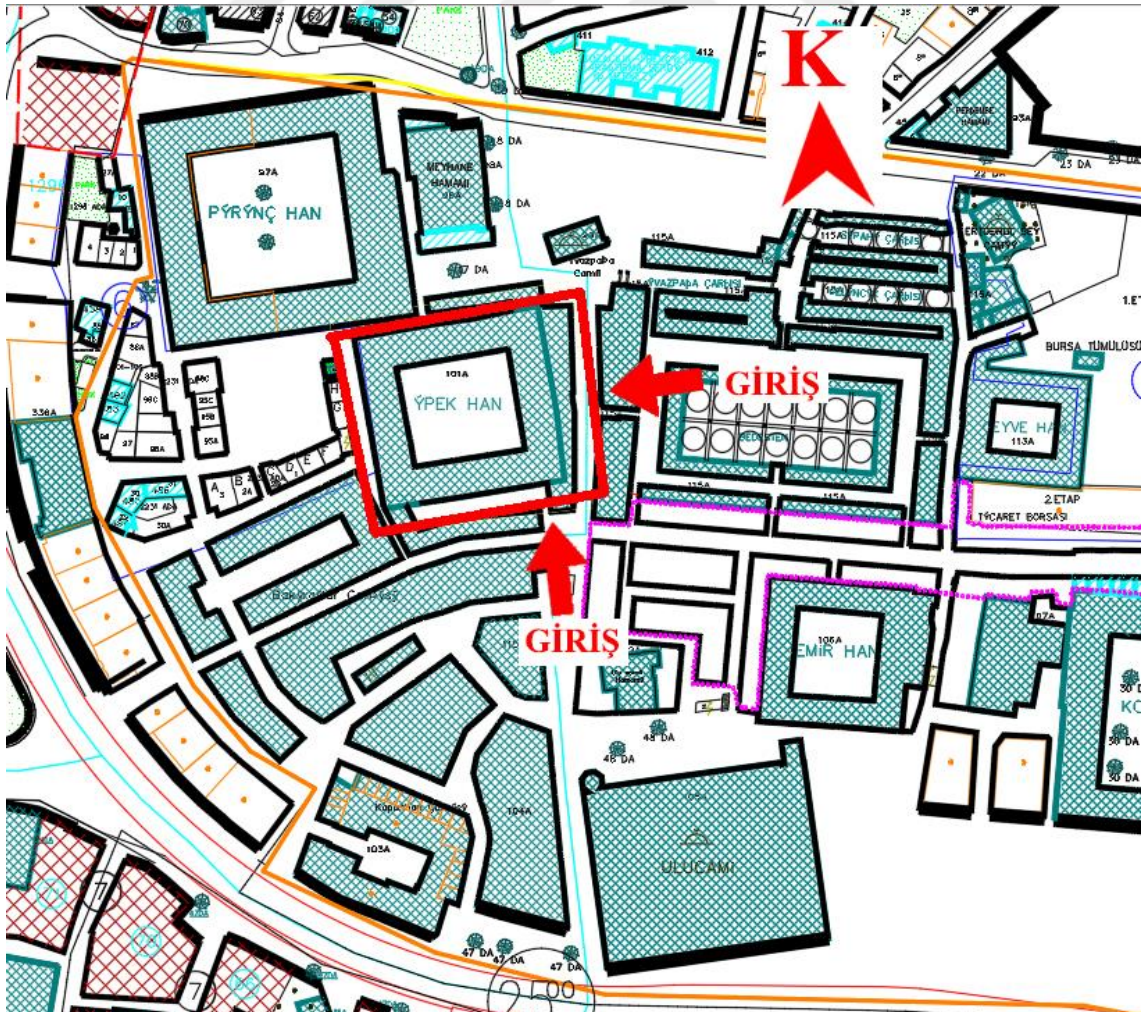

Şekil 66 Eski İpek Han, Birinci Kat Revak Görünümü (Hoş Ulusoy, 2021)

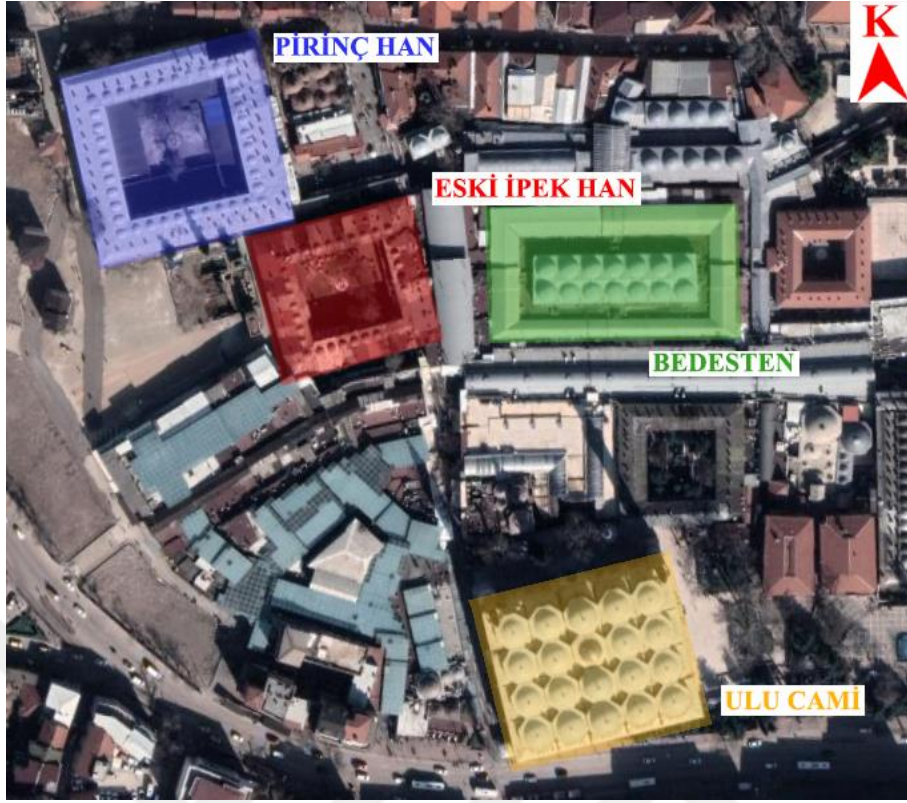
4.1. Yapının Konumu

Bursa ili, Osmangazi ilçesinde, Nalbantoğlu Mahallesi'nde bulunan Eski İpek Han, Şekil 67 ve Şekil 68'de görüldüğü gibi Ulu Cami ile Pirinç Hanı arasında, Bedesten çarşısının yanında konumlanmaktadır. Yapının batı cephesi Mumcu Sokak'ına, güney cephesi Bakırcılar Çarşısı'na, doğu cephesi Ulucami Caddesi'ne ve kuzey cephesi ise Pirinç Han aralığına bakmaktadır (Şekil 69). Han güney yönünden kuzey yönüne doğru azalan eğimli bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Bu nedenle, eğimden kaynaklı olarak Ulucami Caddesi üzerinde doğudan alt kata bir giriş ve güneyden üst kata bir giriş olmak üzere toplam iki girişi bulunmaktadır. İpek Han ile Bedesten arasındaki ana girişin bulunduğu sokağın üzeri üst örtü ile kapatılmıştır.

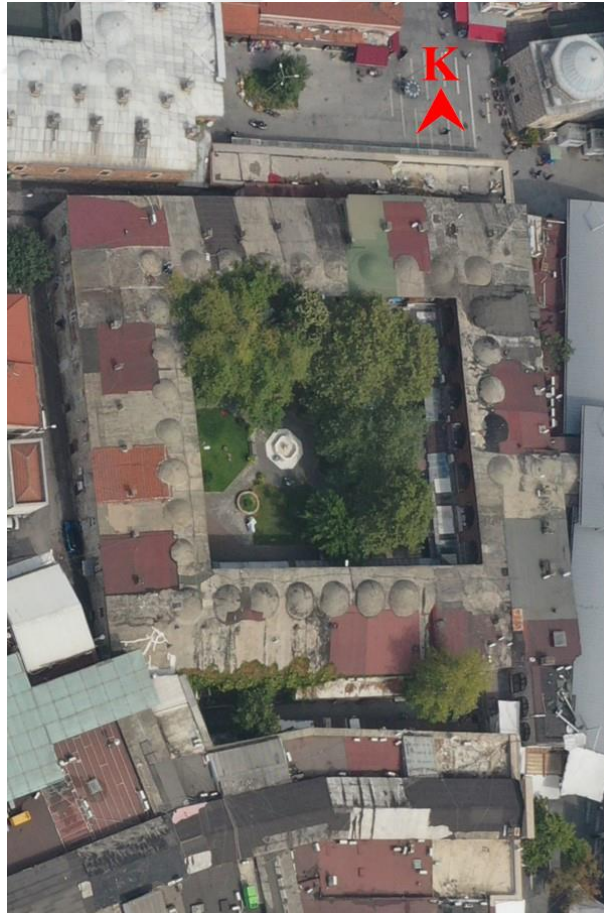
Günümüzde Bursa İpek Hanı'n içerisinde bulunduğu Bursa Hanlar Bölgesi kentin merkez ve çarşısını oluşturmaktadır. Halkın yoğun olarak kullanımını sağladığı bir noktada bulunan Eski İpek Han geçmiş tarihlerde olduğu gibi günümüzde de çevresinde ve içerisinde ticari faaliyetler devam etmektedir.

Şekil 67 Bursa Eski İpek Han Konumu (Bursa İmar Planından işlenmiştir.)

Şekil 68 Bursa Eski İpek Han'ın Konumu (Google Earth görüntüsü üzerine işlenmiştir.)

Şekil 69 Bursa Eski İpek Han ve Çevresi, Hava Fotoğrafı (Bursa Belediye Arşivi – 21.08.2020)

4.2. Yapının Tarihçesi

Çelebi Sultan Mehmed tarafından Yeşilcami Külliyesi'ne gelir sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Mimarının kim olduğu kesin olarak bilinmese de İpek Hanı'nın yakınında kendi adına bir külliye inşa eden ve Yeşilcami Külliyesi'nin de mimarı olan Hacı İvaz Paşa tarafından yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Şehrin Osmanlılar tarafından fethini müteakip başşehir olarak düzenlenmesi sırasında İpek Hanı'nın da bulunduğu bu bölge Hacı İvaz Paşa Çarşısı veya Kazazhane diye anılan büyük bir ticaret merkezi haline gelmiştir. İpek Hanı, bu amaca uygun olarak kervanların konaklaması ve yerli tâcirlerin iş yeri olarak kullanmaları için yapılmıştır. Yapının mimari şeklinde bu özellikler açıkça görülmektedir (Karakaya, 2000; 368).

Eski İpek Hanı ya da Sultan Hanı, geçmişte kullanım şekillerine bağlı olarak Faytoncular Hanı, Arabacılar Hanı olarak adlandırılrsa da yapının ilk isminden de anlaşılacağı üzere yapıldığı yıllarda handa ipek ticaretinin yapıldığı açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

4.3. Mimari Özellikleri

Han, ortadaki açık avlusu etrafında iki katlı revak ile bu revaklara açılan zemin katta 39, üst katta 42 mekandan oluşan plan şemasına sahiptir (Şekil 72-73). Ana girişi Ulucami Caddesi üzerinde bulunan doğu cephesinin tam ortasından verilmiştir. Han güney yönünden kuzey yönüne doğru azalan eğimli bir arazi üzerinde bulunduğu için güney cephesinden birinci kata açılan bir girişi daha bulunmaktadır. Batı yönünde yer alan alt kat revakları çapraz tonoz, üst kat revakları kubbe, mekanlar ise beşik tonozla örtülüdür. Binanın çatısı ise kırma çatı ile örtülüdür ve üst kat revak kubbeleri çatıdan görünmektedir. Mevcut durumda güney ve doğu bölümlerinin köşesinde bulunan revak üzerindeki 5 adet kubbesi günümüze ulaşmadığı için çatıda toplam 29 adet kubbe bulunmaktadır (Şekil 70). Çatının bazı bölümlerinde kiremit malzeme kullanılırken bazı bölümleri beton malzemelidir. Avlunun ortasında, bugün bir havuz bulunmaktadır. Yapının beden duvarları kaba yontma taş ve tuğla ile işlenmiştir. Zemin kattaki revak ayakları ve bunlara oturan yuvarlak kemerler, taş ve tuğla ile örtülüdür. Üst kat revak ayakları ve kemerleri ise tuğladır.

4.3.1. Plan Özellikleri

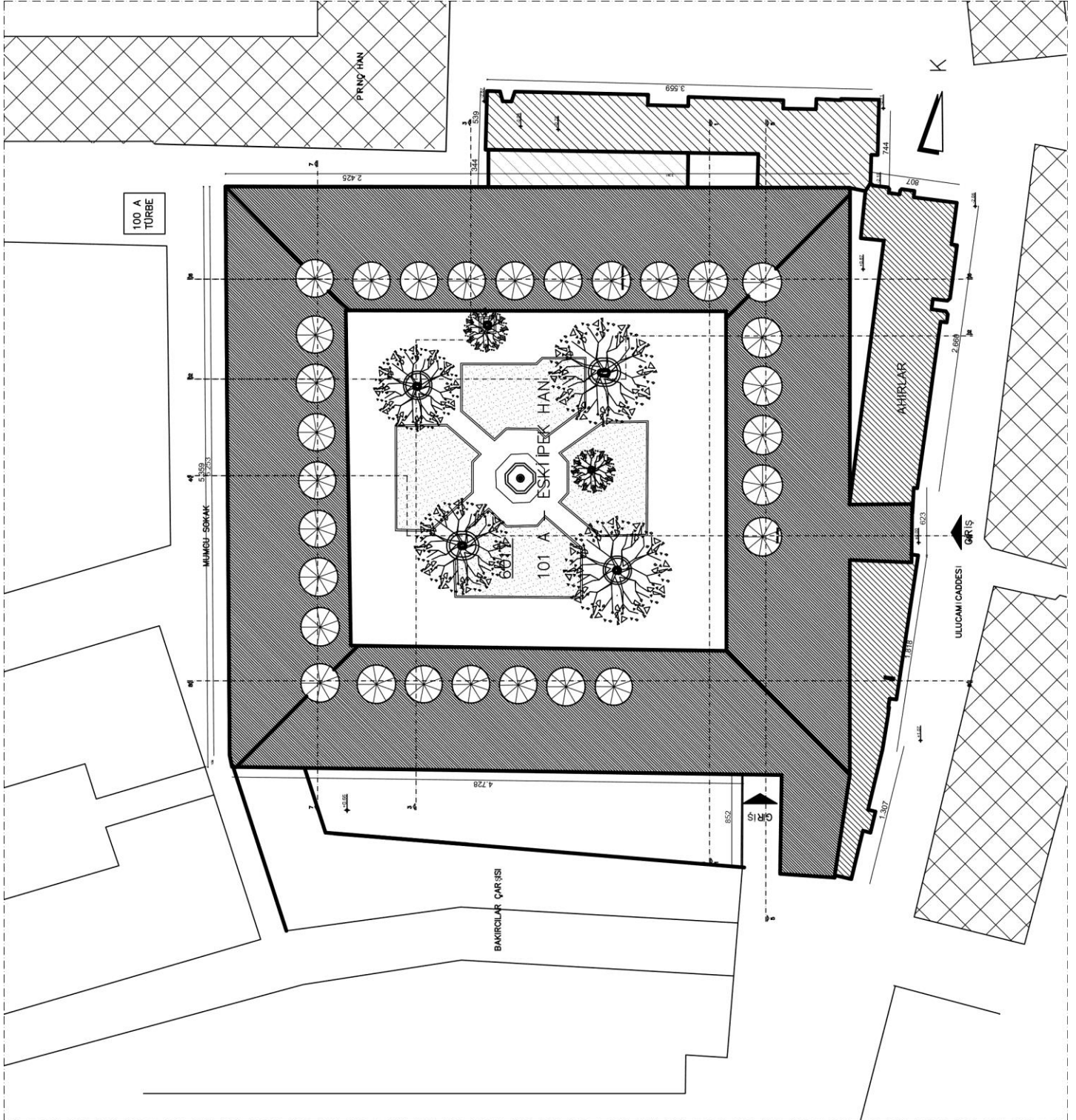
Eski İpek Han'ın mevcut durumdaki plan özelliklerine bakıldığında sadece batı kısmında bulunan parçalar orijinalliğini korumaktadır. Batı cephesi dışında kalan kısımlar, orijinal parçalar esas alınarak geçirdiği restorasyonlar sonucu tamamlanarak hanın bütünlüğü sağlanmıştır. Yapının plan özellikleri incelendiği zaman diğer şehir içi hanlarında görüldüğü gibi İpek Han'da da iki katlı ve kareye yakın dikdörtgen bir plan şeması görülmektedir. Güney yönünden kuzey yönüne doğru azalan eğimli bir arazi üzerinde bulunmasına rağmen binanın ortasında yaklaşık 31x35 m. genişliğinde üzeri açık bir avlu bulunmaktadır. Avlunun dört tarafını çevreleyen çift katlı, galerili bir plan şemasına sahip olan hanın, mevcut girişleri doğu ve güney tarafında yer almaktadır. Doğru girişindeki ana kapı orijinal plan şemasında da mevcut iken güney tarafındaki birinci kata açılan giriş yapıya sonradan eklenmiştir.

Eski İpek Han iç avluyu çevreleyen, payelerin desteklediği, her iki katta da bulunan revaklar ve kapıları revaklara açılan mekanlardan oluşmaktadır. Revakların üstleri zemin katta çapraz tonoz, birinci katta ise kubbe ile geçilerek üst örtüde farklı türde ögeler kullanılmıştır. Zemin kattaki revaklar tamamen kapatılarak dükkan kullanımına dahil edilmiştir. Mevcut durumda, şekil 72'de görüldüğü gibi zemin katta 36 adet dükkan, 4 adet depo, 1 adet wc ve 1 adet çay ocağı şeklinde kullanılmak üzere toplamda 42 mekan bulunmaktadır. Zemin katta bulunan mekanlar birbirleriyle eş değer m²'lere sahip değildir ve bazı mekanlardan merdiven ile -1,30 kotuna (bodrum kata) inilirken bazı dükkânlardan ise +3,00 kotuna (asma kata) çıkılabilmektedir (Şekil 71-73).

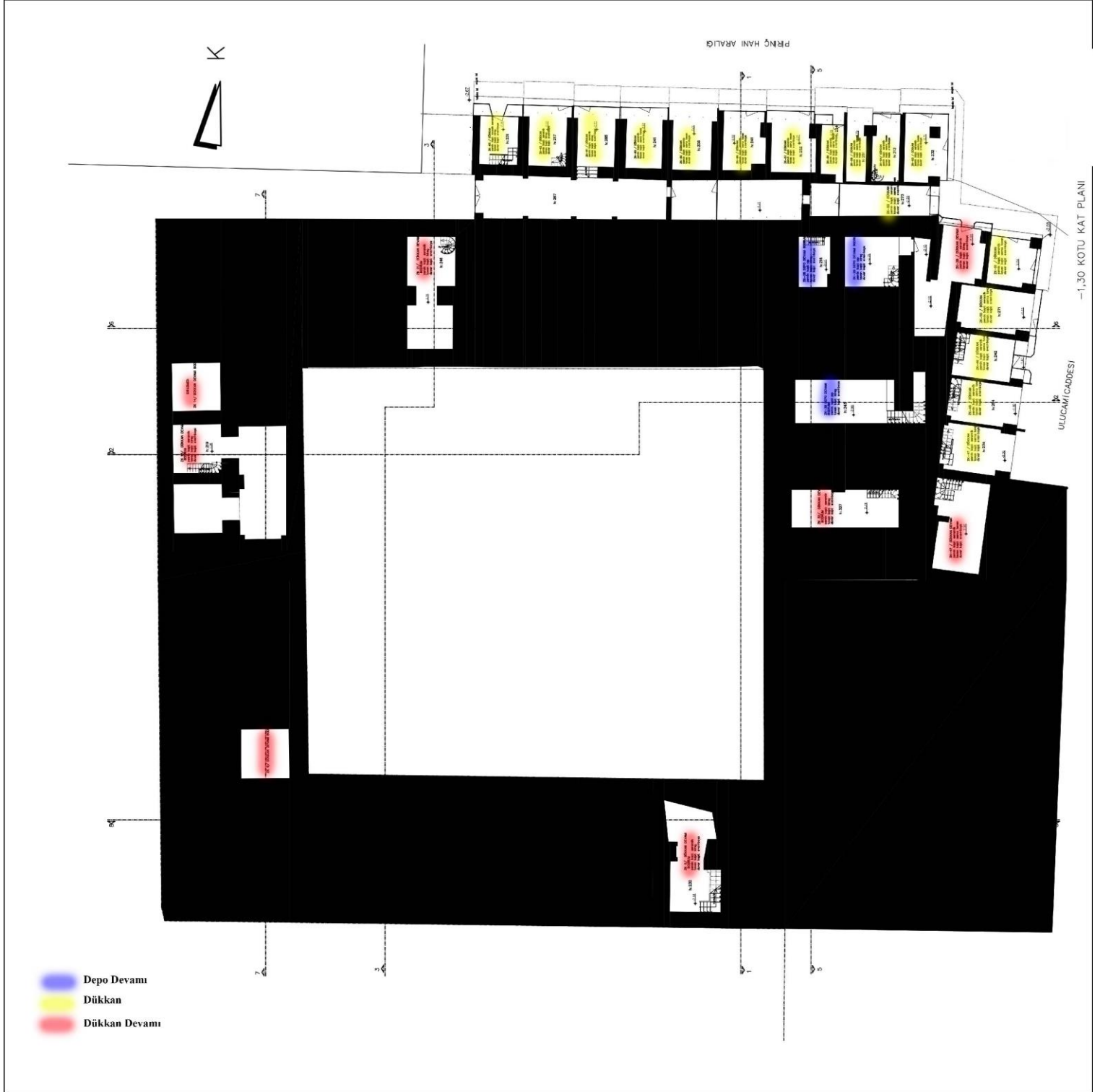
Güney tarafında bulunan avludan giriş sağlanan dükkanlarda yanlış kullanım ve onarımlardan kaynaklı eğri duvarlarla paralel kenar mekanlar oluşmuştur. Yapının kuzeyinde görülen bölüm yapıya sonradan eklenmiştir. Ek yapıda ise 12 adet dükkan ve bu dükkanlara arazi eğiminden kaynaklı olarak yapının dışından -1,30 kotundan giriş yapılmaktadır (Şekil 71). Bu dükkanların bazılarında merdiven ile +1,45 kotuna çıkılmaktadır. +1,45 kotundaki mekanlar zemin kat planında görülürken ekte bu kotta mekan bulunmayan kısımlar siyah ile taranmıştır (Şekil 72).

Doğu cephesindeki ana giriş kapısının kuzey ve güney tarafında revaklarda karşılıklı iki adet tek kollu merdiven ile birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katta ise şekil 74'te görüldüğü gibi 32 adet dükkan, 1 adet atölye ve 9 adet depo olarak kullanılan toplamda 42 mekan bulunmaktadır. Mekanların bazılarında merdiven ile +7,40 kotuna

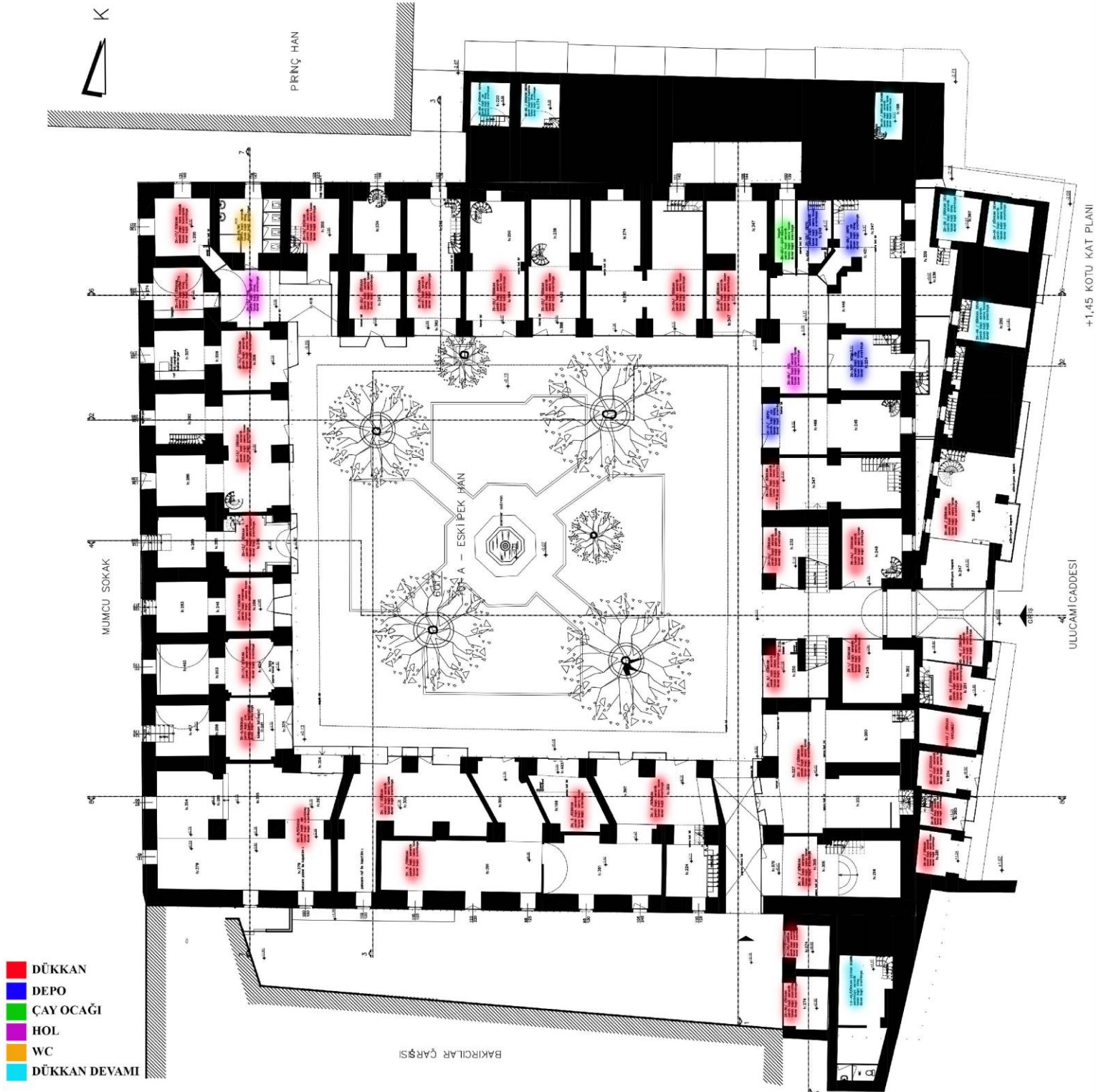
çıkılabilmektedir (Şekil 75). Mekanlar dikdörtgen planlı olup dört tarafta da sıralı şekilde bulunmaktadır. Mevcut durumda mekanlar m2 olarak birbirleri ile eşdeğer durumda değildir. Mekanların üzerleri ise revaklardan farklı olarak kubbeli tonoz ile geçilmiştir.

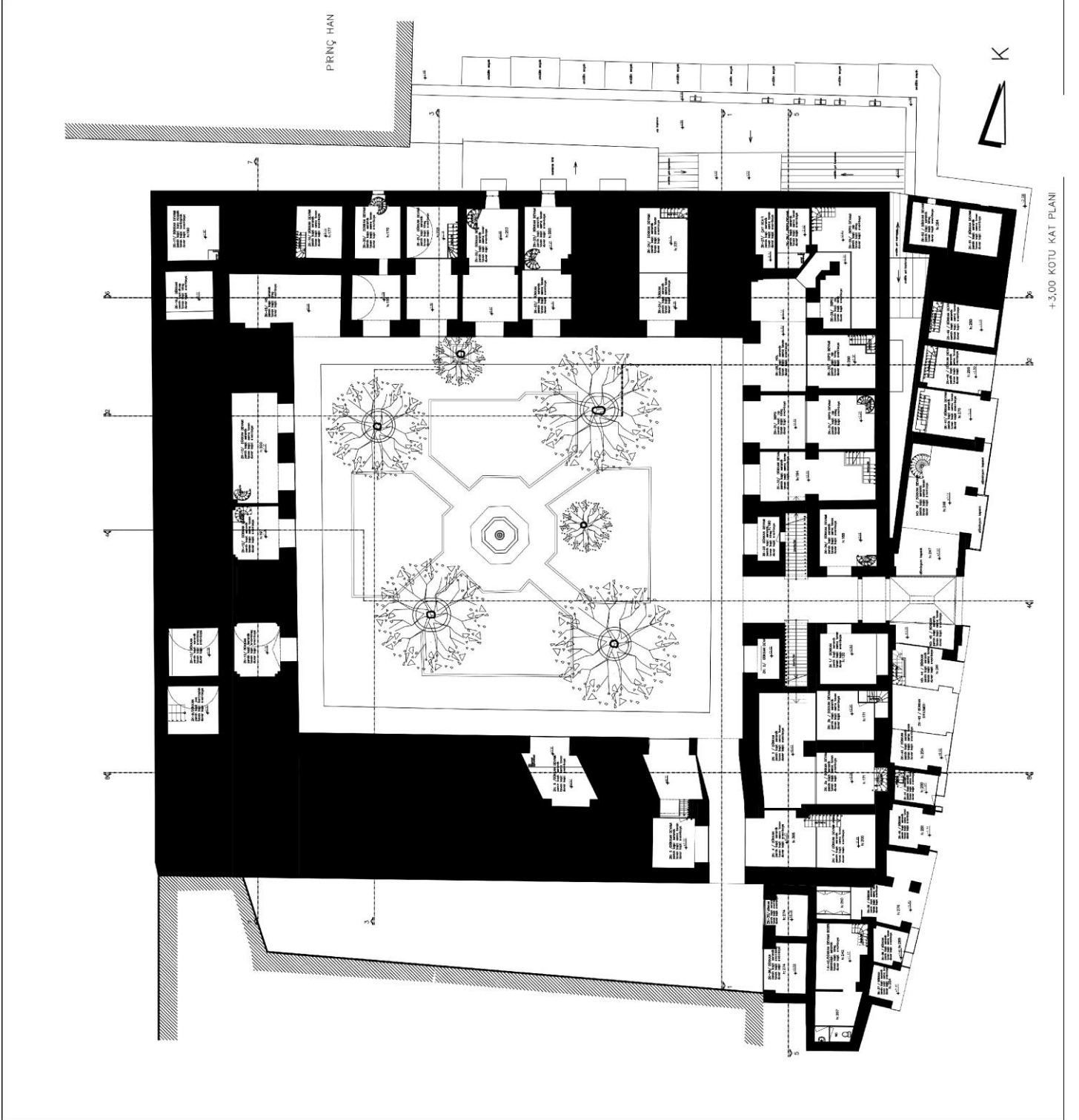
Şekil 70 İpek Han Vaziyet Planı (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

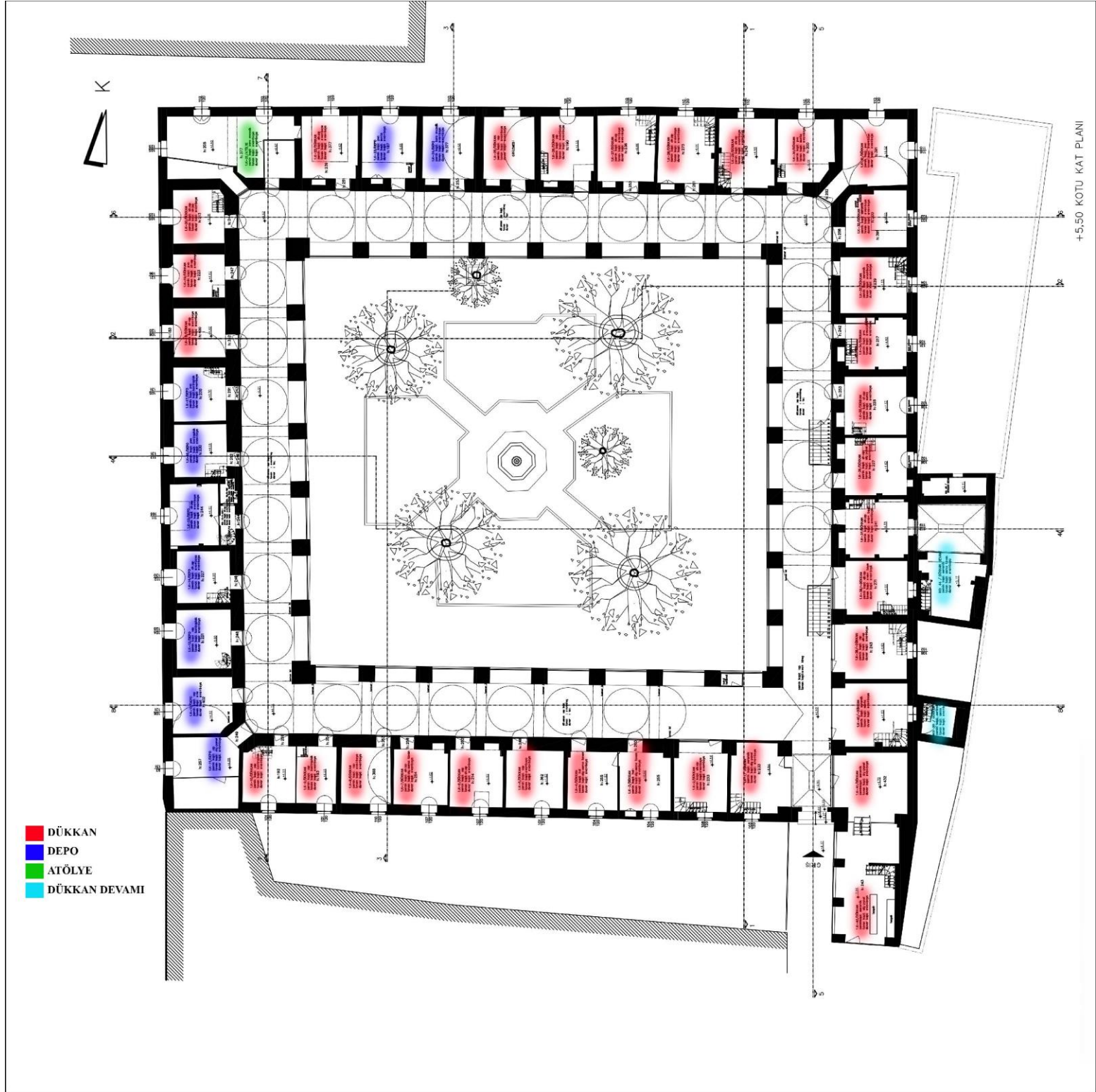
Şekil 71 İpek Han -1,30 Kotu Planı (Bodrum Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

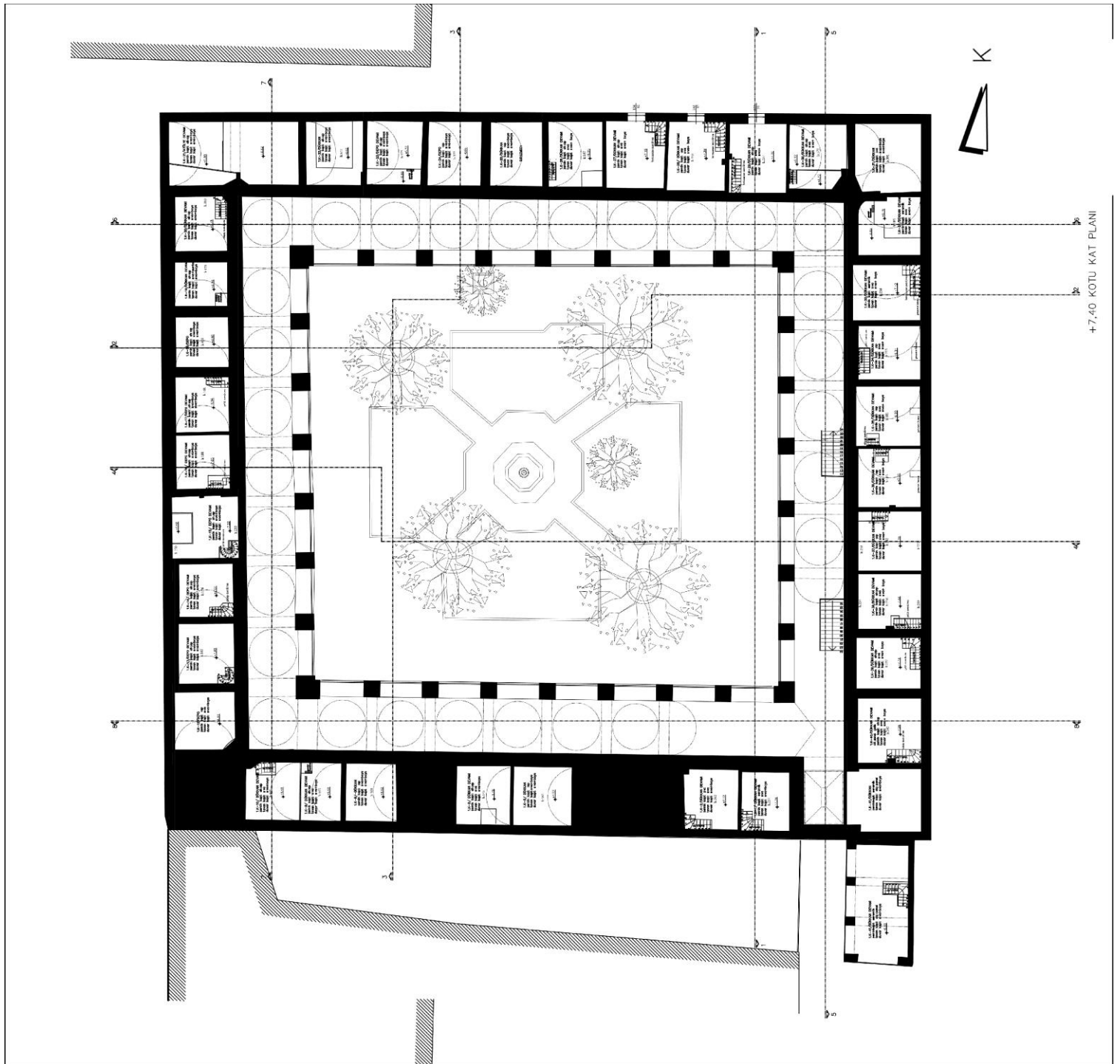
Şekil 72 İpek Han +1,45 Kotu Planı (Zemin Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 73 İpek Han +3,00 Kotu Planı (Asma Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 74 İpek Han +5,50 Kotu Planı (1. Kat Planı-Kullanım Şekillerini İfade Eden Plan), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 75 İpek Han +7,40 Kot Planı (Asma Kat Planı), (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Hanın avlusunun ortasında şuanda sekizgen planlı mermer bir şadırvan bulunmaktadır (Şekil 76-77).

Şekil 76 İpek Han Köşk Mescidi Yerinde Bulunan Şadırvan (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 77 Eski İpek Han, Avludan Görünüş (Hoş Ulusoy, 2021)

4.3.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Yapının kısmen orijinal olan batı bölümünden anlaşıldığı üzere; Eski İpek Han'ın yapımında çoğunlukla taş ve tuğla karışık olarak kullanılmıştır. Yapının ana duvarlarında kesme taş ve tuğla almaşık örgülü şekilde kullanılmıştır (yer yer almışık, yer yer düzensiz şekilde karışık, çoğunlukla taş örgü kullanılmıştır.) (Şekil 78).

Yapının avluya bakan alt kat ve üst kat cephesinde farklı malzemelerin kullanımı dikkat çekmektedir. Yapının orijinal olan cephesinde üst kat revakların ön cephesinde balık pulu desenli tuğla duvarlar kullanılırken yine üst kat revaklardaki kemerler ve payeler bir bütün şeklinde devam edip, harman tuğla duvar ile örülmüştür (Şekil 79). Alt kat revaklarının ön cephesinde ve payelerde farklı desende kesme taşlar kullanılmıştır (Şekil 80).

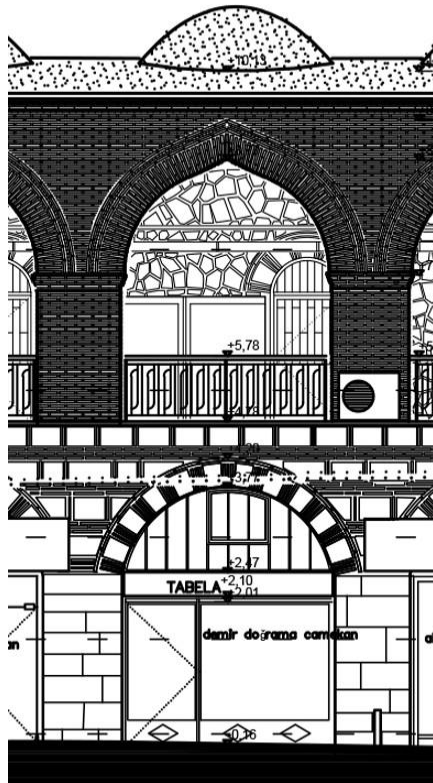

Şekil 78 Eski İpek Han Batı Cephesi Dış Duvarları
(Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 79 Eski İpek Han Batı Cephesi Dış Duvarları
(Hoş Ulusoy, 2021)

Yapının kubbeleri betonarme malzemelidir. Saçaklarda ise iki sıra kirpi saçak kullanılarak cephe görsel anlamda zenginleştirilmiştir. Yapının alt kat ve üst kat revaklarındaki kemerler farklı türde yapılarak yapının cephesi tekdüzelikten kurtarılmıştır (Şekil 80). Kemer araları ahşap gergiler ile desteklenmiştir. Zemin kattaki revak ayakları ve bunlara oturan yuvarlak kemerler, taş ve tuğla ile örtülüdür. Üst kat revak ayakları ve kemerleri ise tuğladır.

Şekil 80 İpek Han İç Avlu Cephe Detayı (Hoş Ulusoy, 2021)

“Ayrıca yapıda orijinal olan cephenin iç yüzünde Yeşilcami’de de görülen çinilerden az miktarda düzensiz olarak kullanılmıştır” (Karakaya, 2000; 368). Yapının üst kat revak korkulukları ve oda kapıları ahşap malzemeden yapılmıştır. Kapıların ve pencerelerin üzerlerinde kemer görülmektedir. Batı yönünde yer alan alt kat revakları çapraz tonoz, üst kat revakları kubbe, odalar ise beşik tonozla örtülüdür.

Han’ın zemin katında bulunan dükkan ya da depo mekanlarında kullanılan malzemeler incelendiğinde; odaların zemininde mermer, pvc, seramik, ahşap, şap, karo mozaik gibi malzemelerin çeşitlik gösterdiği görülmektedir. Duvar kaplamaları ise bütün odalarda aynı olup sıva ve boya malzemesidir. Tavan kaplamalarında ise alçıpanel, sunta, sıva ve boya, ahşap, kontraplak ve asma tavan gibi farklı malzemeler görülmektedir. Alt kat revakları dükkânlarla dahil edilerek tavanda, zeminde ve duvarda malzeme devamı sağlanmıştır. Dükkanların avluya açılan kapıları çoğunlukla alüminyum doğramalı camekanlar şeklindedir. Dükkanların bazılarında çelik, betonarme ya da ahşap malzemeden yapılmış tek kollu, çift kollu, döner merdiven ya da gemici merdiveni ile +1.45 kotundan -1.30 kotundaki bodrum kata inilmekte ya da +3.00 kotundaki asma katlara çıkılmaktadır.

Üst kat odaların zemin malzemeleri incelendiğinde ise pvc, seramik, ahşap, şap, karo mozaik gibi malzemelerin çeşitlik gösterdiği görülmektedir. Hatta bazı odalar halı ile kaplanmıştır. Duvar kaplamaları ise bütün odalarda aynı olup sıva ve boya malzemesidir. Tavan kaplamalarında ise alçıpanel, sunta, sıva ve boya, ahşap, kontraplak ve asma tavan gibi farklı malzemeler görülmektedir. Üst kattaki revakların zemini şap malzeme ile kaplanmıştır. Üst kat oda kapılarda genellikle demir malzemeli kapılar kullanılırken nadiren pvc ya da aliminyum doğramalı camekanlar da kullanılmıştır. Üst kat odalarının bazılarında çelik, betonarme ya da ahşap malzemeden . yapılmış tek kollu, çift kollu, döner merdiven ya da gemici merdiveni ile +5.50 kotundan +7.40 kotundaki asma katlara çıkılmaktadır.

Avlu zemin malzemesi incelendiğinde bazı yerlerde dikdörtgen kaldırım taşları ve bazı yerlerde ise arnavut kaldırım taşlarının kullanıldığı görülmektedir (Şekil 81).

Şekil 81 İpek Han Avlu Zemin Döşemeleri (Hoş Ulusoy, 2021)

4.3.3. Cephe ve Süsleme Özellikleri

4.3.3.1. Yapının Dış Cepheleri

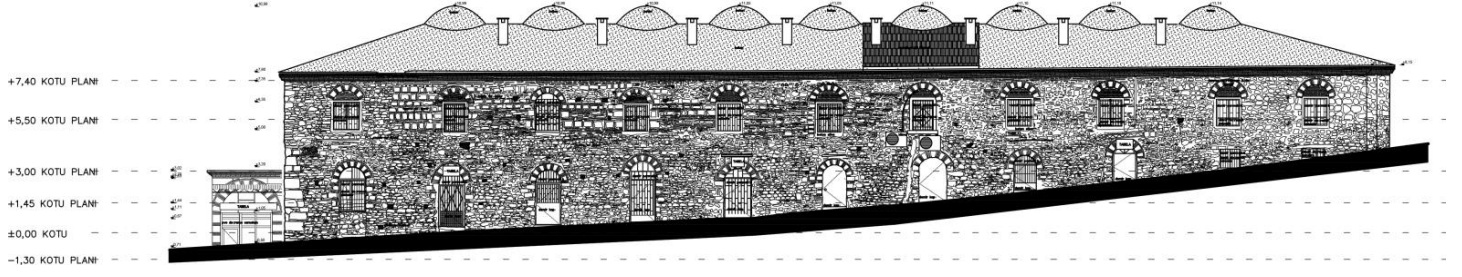
Eski İpek Han'ın genel olarak dış cephe karakterleri incelendiği zaman bütünde bir uyum sağlanmadığı görülmektedir. Yapının cephe malzemeleri, zamanla çevresel ve kullanıcı kaynaklı olarak deformeZlere uğramış, büyük oranda malzeme kayıpları ve derz boşalmaları meydana gelmiştir. Moloz ve kesme taş gibi farklı çeşit malzemelerin bir arada kullanılması gibi hatalı onarımlar nedeniyle dil birliği sağlanamamaktadır.

Batı Cephesi

Yapının batı cephesi incelendiğinde, kütsel olarak herhangi bir girinti çıkıntı bulunmadan düz bir şekilde örölmüştür. Arazinin eğimli olmasından kaynaklı olarak cephenin bir kısmı toprak altında kalmaktadır. Cephede, yapının zemin katındaki odalardan dışarıya açılan 8 adet sıralı kapı ve üst kat odalardan cepheye açılan 11 adet sıralı pencere bulunmaktadır. Zemin katta sağ tarafta arazi eğiminden kaynaklı olarak toprak altında kalan 2 odaya ise sadece pencere açılmış ve soldan ilk kapı kaldırılarak yerine pencere eklenmiştir. Kapı ve pencerelerin üstünde genellikle almaşık örgülü kemerler bulunmaktadır. Kapı ve pencere doğramaları demir malzemedir ve pencerelerin önleri demir parmaklıklar ile kapatılmıştır. Cephenin sol tarafında görönen büyük kapı ise yapıya sonradan yapılan eke bağı bir elemandır (Şekil 82).

Çatıda genel olarak beton malzeme kullanılırken; bir kısmında marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Birinci kattaki revak üstlerinde bulunan 9 adet kubbe sıralı şekilde cephede görölmektedir. Aynı zamanda çatıda 8 adet sıralı bir şekilde baca görölmektedir.

Özgün taş duvarların tarihsel süreçte yangın ve diğere çevresel faktörlerden kaynaklı olarak deforme olmuştur. Yapının cephesine klima dış üniteleri, ve yapıyla uyumsuz tabela, saçak takılması göröntü kirliliğine sebep olmuştur (Şekil 83-84).

Şekil 82 Eski İpek Han, Batı Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 83 Eski İpek Han, Batı Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

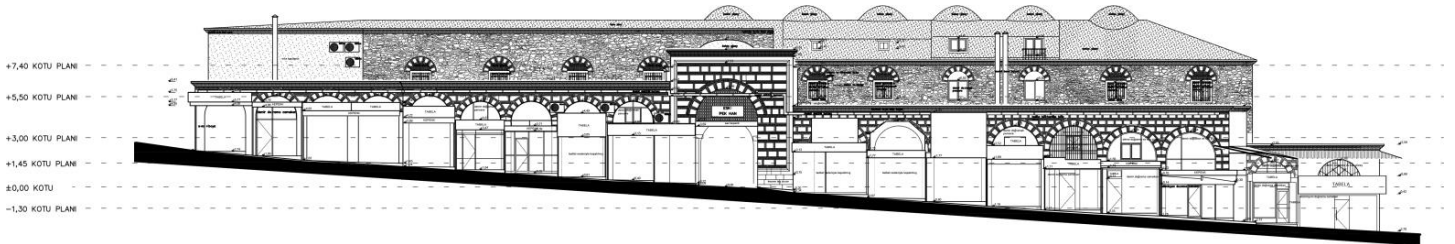
Şekil 84 Eski İpek Han, Batı Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)

Doğu Cephesi

Eski İpek Han'ın avluya giriş sağlayan ana giriş kapısının bulunduğu doğu cephesine genel olarak bakıldığında herhangi bir uyum ya da simetri bulunmamaktadır. Yapı güneyden kuzeye doğru azalan eğimli bir arazide bulunmaktadır. Yapının giriş kapısı çıkıntılı olarak yapılarak giriş vurgulanmıştır. Giriş kapısının üzeri kubbe ile geçilmiştir. Orijinal yapıda taçkapı şeklinde olan ana giriş kapısı sonradan restorasyon görmüştür. Mevcut durumdaki kapının hiçbir özelliği bulunmamaktadır (Şekil 85). Yapının sağ tarafında bulunan genel yapı yüksekliğine göre kısa kalan bölümü yapıya sonradan yapılan eke aittir.

Yapının zemin kat odalarından dış tarafa açılan demir doğramalı dükkan kapıları ve birinci kat odaların dışarıya açılan demir doğramalı pencereleri bulunmaktadır. Kapıların ve pencerelerin üzerlerinde kemerler bulunmaktadır. Cephe malzemesi olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Yapının deforme olan sol üst yüzeyi sadece sıva kaplama ile onarım görmüştür. Doğu cephesinin çatı bölümünden 6 adet kubbe görünmektedir ve çatı beton malzeme ile onarım görmüştür. Plan düzleminde birinci kat odalarının bazılarında asma kat çıkıldığı için çatıdan açılan pencereler cephede görünmektedir.

Mevcut kullanımlardan kaynaklı olarak cepheye asılan led ışıklı tabelalar, satılan ürünlerin han duvarlarına asılarak sergilenmesi, klima dış üniteleri ve demir kepenkler yapının tarihi dokusu ile uyum sağlamamaktadır (Şekil 86-87).

Şekil 85 Eski İpek Han, Doğu Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 86 Bursa İpek Han, Doğu Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)

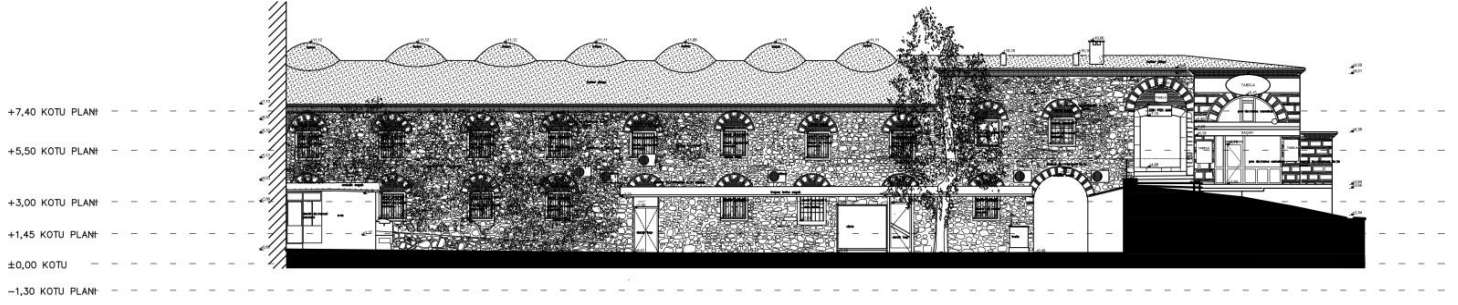

Şekil 87 Eski İpek Han Doğu Cephesinden Avluya Giriş Sağlayan Ana Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021)

Güney Cephesi

Yapının güney cephesinde, yapının birinci katına sonradan açılan büyük bir giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 89). Yapının zemin katta avlusundan çıkmaz sokağa açılan büyük bir kapısı bulunmaktadır. Cephede düzensiz bir şekilde taş ve tuğla kullanılmış fakat mevcut durumda deforme olmuştur. Cephenin sol tarafında yoğun miktarda sarmaşık oluşumları görülmektedir (Şekil 90). Yapının çatısı betonarme olup cepheden 6 adet kubbe görülmektedir. Yapının diğer cephelerinde olduğu gibi bu cephesinde de pencereler ve kapıların üzerlerinde kemer bulunmaktadır. Sonradan onarılan kapı ve pencereler demir malzemeden yapılmıştır. Cephede klima dış üniteleri ve led ışıklı giriş tabelası cephe görselliğini bozmaktadır (Şekil 91).

Yapının zemin kat depolarından çıkmaz sokağa açılan +0,50 ve +2.90 kot aralıklarında 2 küçük demir kapı ve +2,07 ve +3,38 kot aralıklarında sıralı 6 pencere bulunmaktadır. İki demir kapı arasında ve üzerinde +3,23 ve +3,72 kot aralığında trapez demir levha saçak bulunmaktadır. Birinci kat odalarından dışarıya açılan +5,11 ve +6,32 kot aralıklarında 8 adet sıralı pencere ve +5,71 ve +6,99 kot aralıklarında sıralı 2 adet pencere olmak üzere toplam 10 adet pencere bulunmaktadır (Şekil 88). Cephenin sağ tarafında görünen bölüm ise sonradan yapılan bir eklentidir.

Şekil 88 Eski İpek Han, Güney Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 89 Eski İpek Han, Güney Giriş Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021)

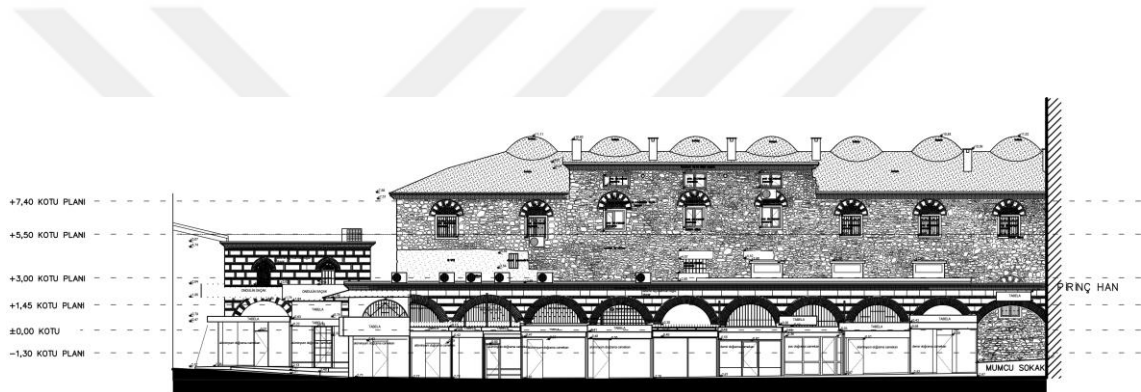
Şekil 90 Eski İpek Han, Güney Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 91 Bursa İpek Han, Güney Görünüşleri (Hoş Ulusoy, 2021)

Kuzey Cephesi

Yapının kuzey cephesinde yapıya sonradan yapılan -2,52 ve +2,68 kot aralığında tarihi bir ek bulunmaktadır. Ek binanın batı cephesi Pirinç Han ile bitişik olarak yapılmıştır (Şekil 92). Ek yapının Pirinç Han'a bitişik olan tarafında Mumcu Sokak'a açılan bir açıklık bulunmaktadır (Şekil 96). Ana yapı, ek yapı ve Pirinç Han'ın arkasında kalmaktadır (Şekil 94-95). Bu yüzden Han'ın rölöve projesinde ek yapının ve ana cephenin görünüşleri ayrı şekilde çizilmiştir (Şekil 92-93). Han'ın Kuzey Cephesi'ndeki pencere, kapı, çatı ve kubbe gibi elemanlar diğer cephedeki elemanlar ile benzer şekilde detaylandırılmıştır.

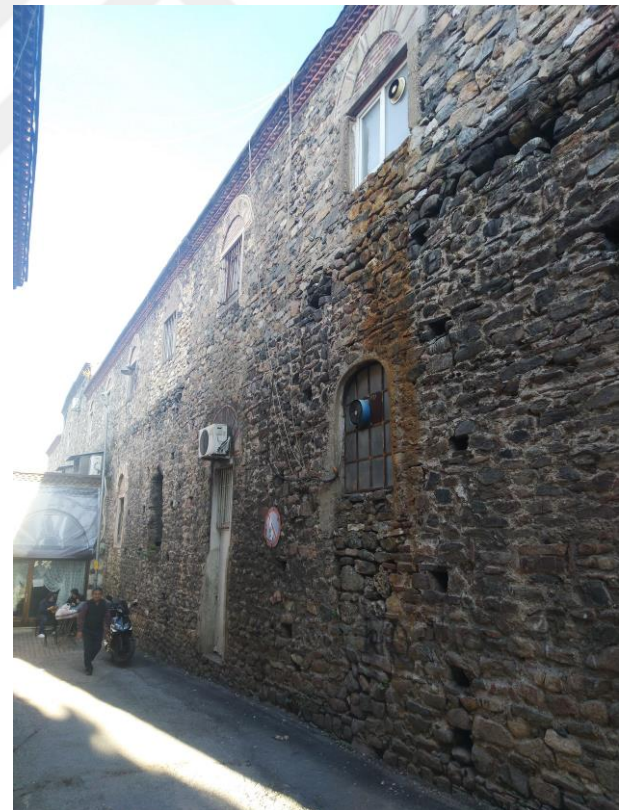
Şekil 92 Eski İpek Han, Ek Yapıyı İçeren Kuzey Görünüşü (Bursa Belediye Arşivi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 94 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 96 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü, Ek Binada Bulunan Açıklık (Hoş Ulusoy, 2021)

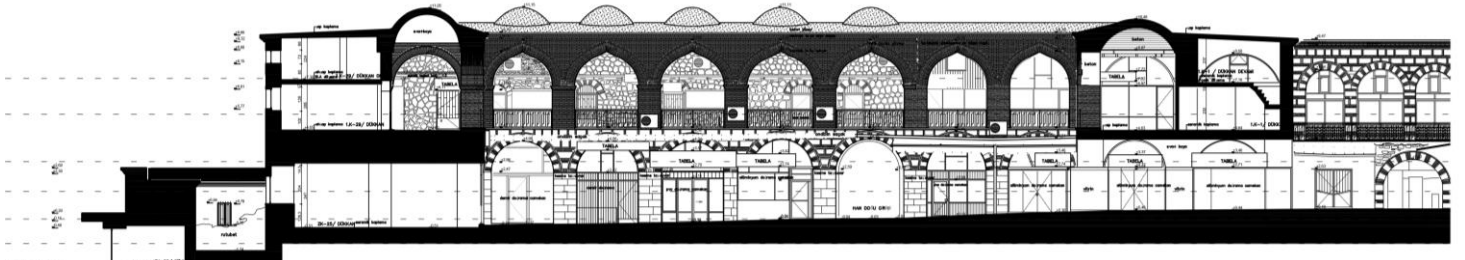

Şekil 95 Eski İpek Han, Kuzey Görünüşü, Pirinç Han'ın Arkasında Kalan Ana Yapı Devamı (Hoş Ulusoy, 2021)

4.3.3.2. İç Avlu Cephesi

Doğu Cephesi

Eski İpek Han'ın ana giriş kapısının bulunduğu iç avlu cephesidir. Cephenin max. yüksekliği +11,15 kotuna ulaşmaktadır. Cephenin sağ tarafında bulunan sonradan yapılmış tarihi bir ek bulunmaktadır. Cephenin alt kat revaklarında yuvarlak kemer kullanılırken üst kat revaklarında sivri kemer kullanılmıştır. Restorasyon çalışmalarında birinci kattaki revakların avluya bakan duvarları, kemerleri ve payeleri harman tuğla ile örülürken, revakların içinde kalan ana duvarlar yontma taş ile örülmüştür. İç duvarlardaki kapı üstleri yuvarlak kemerler ile geçilmiştir. Cephede çiçeklenme, derz boşalmaları, yüzey kayıpları gibi bozulmalar ve klima dış üniteleri, alüminyum saçaklar görsel anlamda olumsuz tabelalar bulunmaktadır. Saçağında iki sıra kirpi saçak bulunmaktadır (Şekil 97-98). Yapının alt katında ve üst katında avlusundan görünen 7'şer adet revak kemeri bulunmaktadır. Üst kat revak korkulukları demir malzemeden yapılmıştır. Cepheden 5 adet betonarme kubbe görünmektedir.

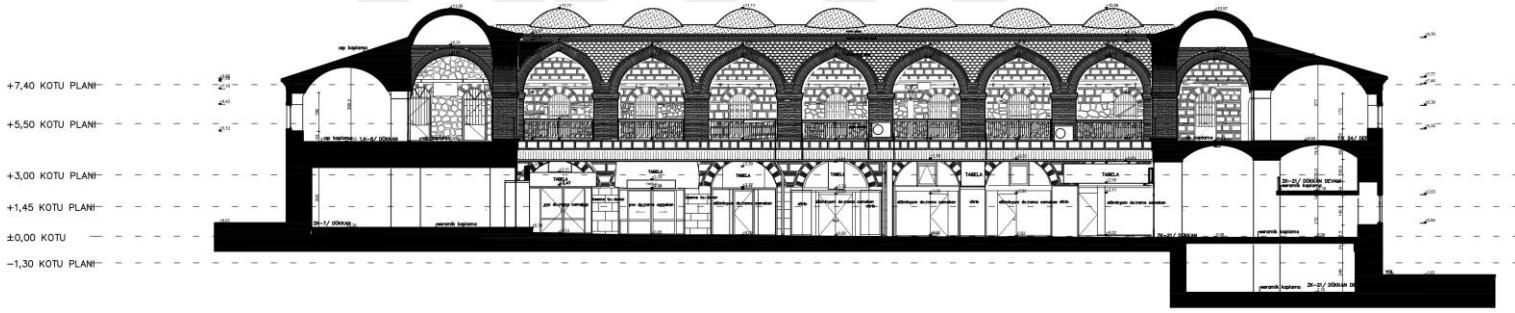
Şekil 97 Eski İpek Han İç Avlu Doğu Cephesi 1-1 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 98 Eski İpek Han İç Avlu Doğu Cephesi, Ana Giriş Kapısı (Hoş Ulusoy, 2021)

Batı Cephesi

Hanın kısmen orijinalliğini korumakta olan batı cephesinde yapı max. yüksekliği +11,11 kotuna yükselmektedir. Birinci kat revakların dış duvarlarında yapının orijinalinde yapılmış olan balıksırtı tuğla duvar görülmektedir. Birinci kat revaklarında kemerler sivri kemer, zemin kat revaklarında ise yuvarlak kemer olarak yapılmıştır. Revakların içindeki duvarlarda yontma ve kesme taşın karışık bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Üst kat oda kapıları demir malzemeli yapılmıştır. Zemin kat revakları dükkanlara dahil edilerek önleri alüminyum doğramalı camekanlar ile kapatılmıştır (Şekil 100). Yapının batı cephesinde, birinci ve zemin katında avludan görülen 7 adet revak kemeri bulunmaktadır. Şekil 99’da batı cephesinin çatısındaki 7 adet kubbe görünüşe girerken kuzey ve güney bölümlerindeki kubbeler kesit şeklinde görünmektedir.

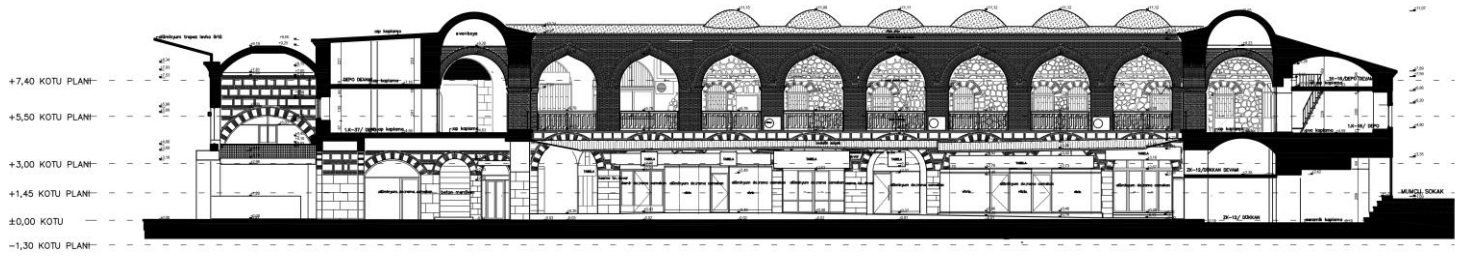
Şekil 99 Eski İpek Han İç Avlu Batı Cephesi 3-3 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 100 Eski İpek Han, İç Cephe Batı Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

Güney Cephesi

İç avlu güney cephesi diğer avlularda görüldüğü gibi her iki katında revaklarda farklı türde kemerler kullanılmıştır. Zemin katta yuvarlak kemer kullanılırken birinci katlarda sivri kemerler yapılmıştır. Cephe max. yüksekliği +11,15 kotuna ulaşmaktadır. Üst kat revamlar kubbe ile geçilerek önleri demir korkuluklar ile kapatılmıştır. Alt kat revaklar dükkânlara dâhil edilerek alüminyum doğramalı camekânlar ile kapatılmıştır. Malzeme olarak birinci katta harman tuğla, zemin katta ise kesme taş kullanılmıştır (Şekil 101-102-103).

Şekil 101 Eski İpek Han İç Avlu Güney Cephesi 4-4 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)

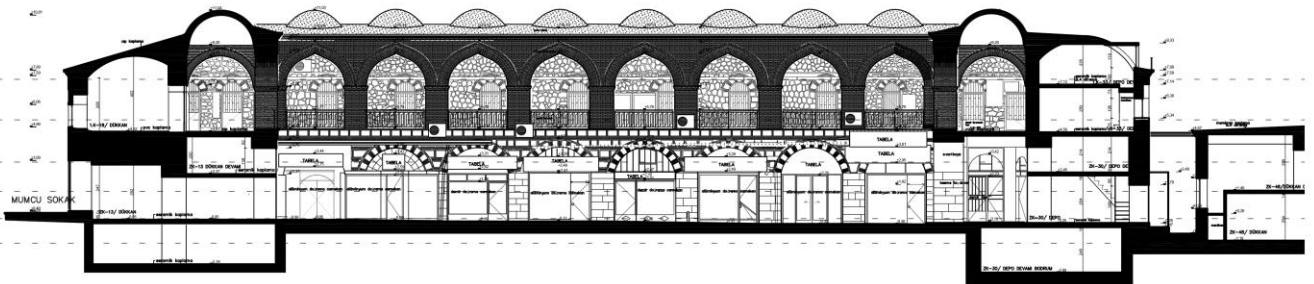
Şekil 102 Eski İpek Han, İç Cephe Güney Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 103 Eski İpek Han, İç Cephe Güney Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

Kuzey Cephesi

Yapının avlu kuzey cephesi de diğer iç cepheler ile benzerlik göstermektedir. Alt kat revakları ve üst kat kapı üzerleri yuvarlak kemerler ile geçilirken, üst kat revakları sivri kemerler ile geçilmiştir. Cepheden zemin ve birinci katta 8 adet revak kemeri görünmektedir. Alt katta revaklar alüminyum doğramalı camekanlar ile kapatılarak dükkanlara dahil edilmiştir. Üst kat revak dış duvarları harman tuğla duvar ile örülürken alt kat duvarları kesme taş ile örülmüştür. Üst kat revak iç duvarlarında yontma taş, kapılarında demir malzeme kullanılmıştır. Cephe max. yüksekliği +11,09 kotuna yükselmektedir (Şekil 104-105).

Şekil 104 Eski İpek Han İç Avlu Güney Cephesi 2-2 Kesiti (Bursa Belediyesi-2011 Rölöve Projesi)

Şekil 105 Eski İpek Han, İç Cephe Kuzey Görünüşü (Hoş Ulusoy, 2021)

4.4. Yapının Restitüsyon Çalışmaları

Eski İpek Han'ın 1958 yılında çıkan yangında çoğu bölümü hasar görmüş ya da yıkılmıştır. Geriye kalan batı cephesinin parçaları kısmen orijinalliğini korumaktadır. Restitüsyon projesi bu orijinal parçalar, yapılan araştırmalar sonucu elde edilen belgeler (eski fotoğraf, çizim, gravür, seyyah anlatımları) ve yapı çevresinde bulunan Koza Han gibi orijinalliğini korumakta olan benzer yapılar örnek alınarak çizilmiştir.

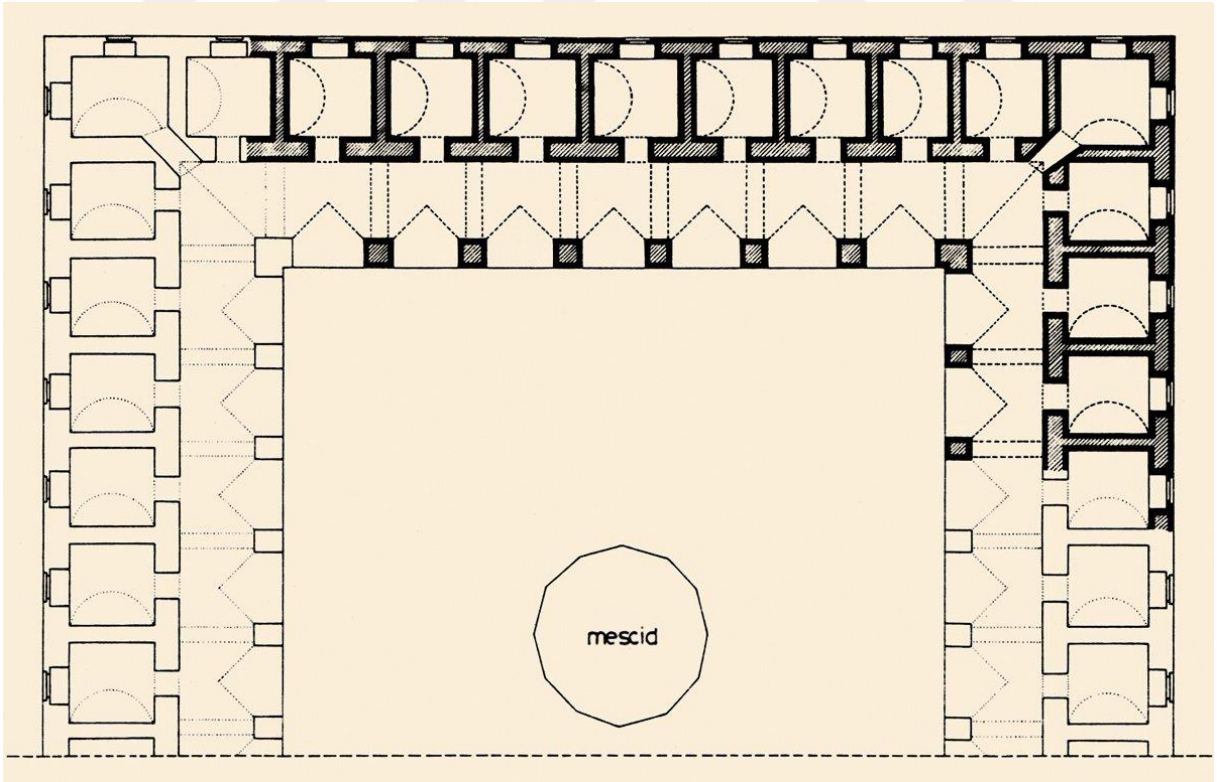
4.4.1. Yapının Onarım Tarihçesi

İpek Hanı'nın geçmişte pek çok yangın ve depremden zarar gördüğü ve çeşitli onarımlar geçirdiği bilinmektedir. Yapının gördüğü ilk tamir 1556 yılına ait olup on altı odası, çatı ve saçağı onarılmıştır. 9 Eylül 1632 tarihinde üst katındaki otuz sekiz hücrenin ocakları, avluya bakan kapının kemeri ve merdivenler onarılmış, avlunun ortasındaki bir yana eğilmiş olan mescid kaldıraçla düzeltilmiştir. 1736-37 yılında mescidin altındaki oda, mescidin üst kısmı ve şadırvan tamir edilmiş 1742 yine şadırvan, suyolları, mescid, merdivenler, duvar ve camları elden geçirilmiştir. 7 Haziran 1775 tarihinde hanın mescid ve ahırında tamirat yapılmıştır. Zamanla büyük bir kısmı yıkılan ve bir ara oto tamirhanelerince işgal edilen yapı 1958'deki büyük yangında büsbütün harap olmuştur (Şekil 106-107). Yapı uzun bir süre çok harap durumda kaldıktan sonra 1972-1973 yıllarında restore edilmiştir (Karakaya, 2000; 368).

1557,1632, 1742, 1775 yıllarında çeşitli onarımlar gören yapı, son olarak 1980 yılında onarılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s.333).

Şekil 106 Bursa İpek Hanı ve Çevresi, 1958 Yangınında Çekilmiş Hava Fotoğrafı (Bursa Belediye Arşivi)

Şekil 107 İpek Hanı'nın 1958 yangınından sonraki kısmî planı (Karakaya, 2000; 368)

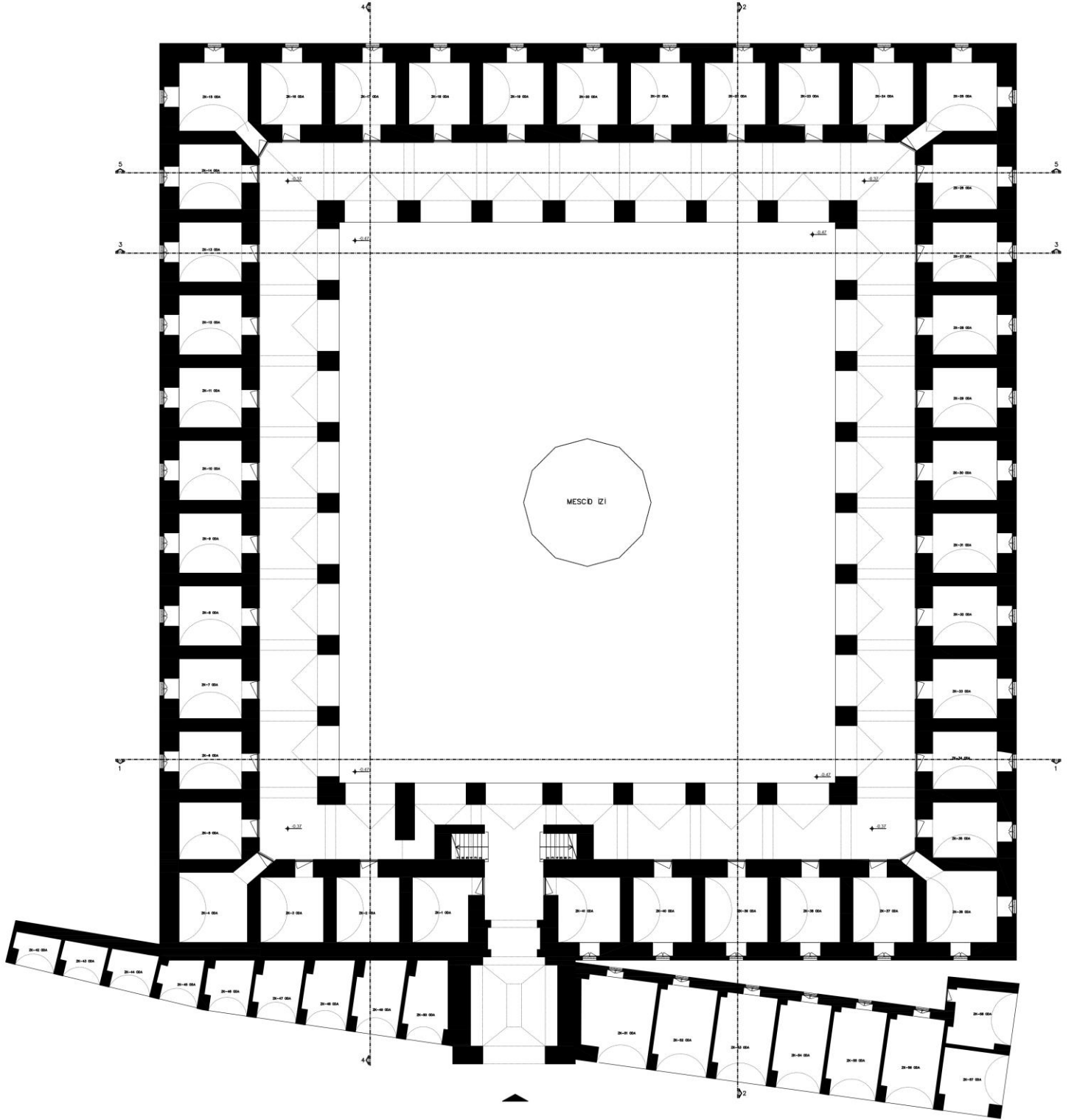
Eski İpek Han'ın ortasındaki günümüze ulaşmayan şadırvanı üzerinde yapılan onarımlar hakkında Kamil Kepecioğlu'nun sicillerden aktardığı bilgilere göre; "9 Eylül 1632 tarihinde bir yana eğilmiş olan mescid mancınıkla düzeltilmiş ve merdivenleri yeniden yapılmıştır. 1736 yılında mescidin üst kısmı, altındaki iki oda ile şadırvan tamir edilmiş, 1742'de yine şadırvan ve diğer kısımlarla birlikte münakkaş duvarları, camları ile iki tane yeni merdiveni, mescid altındaki iki oda, havuz ve havuzun suyolu üzerindeki kurşunlar elden geçirilmiştir." şeklindedir (Güler 2020; 21).

Yapının plan şeması orijinal olan batı bölümüne göre tamamlanmıştır. Ahır ve yemlik mekânlarının yeri tam olarak bilinmese de Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından güney kısımda bulunduğu tahmin edilmektedir (Güler 2020; 20).

Eski İpek Han'ın restitüsyon projesinde bulunan zemin kat eski izler ve kalıntılara göre kareye yakın dikdörtgen plan şeklinde çizilmiştir. Hanın ortasında üzeri açık avlu, avlu etrafında sırlanan 41 oda ve oda önlerini saran revaklar bulunmaktadır. Ortada bulunan mescidin planı tam olarak bilinmediği için 12 köşeli bir iz şeklinde gösterilmiştir. Yapının ana giriş kapısı ve düşey sirkülasyonu sağlayan tek kollu karşılıklı iki adet merdiveni doğu cephesinde yer almaktadır (Şekil 108). Merdivenler zemin kat revaklarından birinci kat revaklarına çıkış sağlamaktadır.

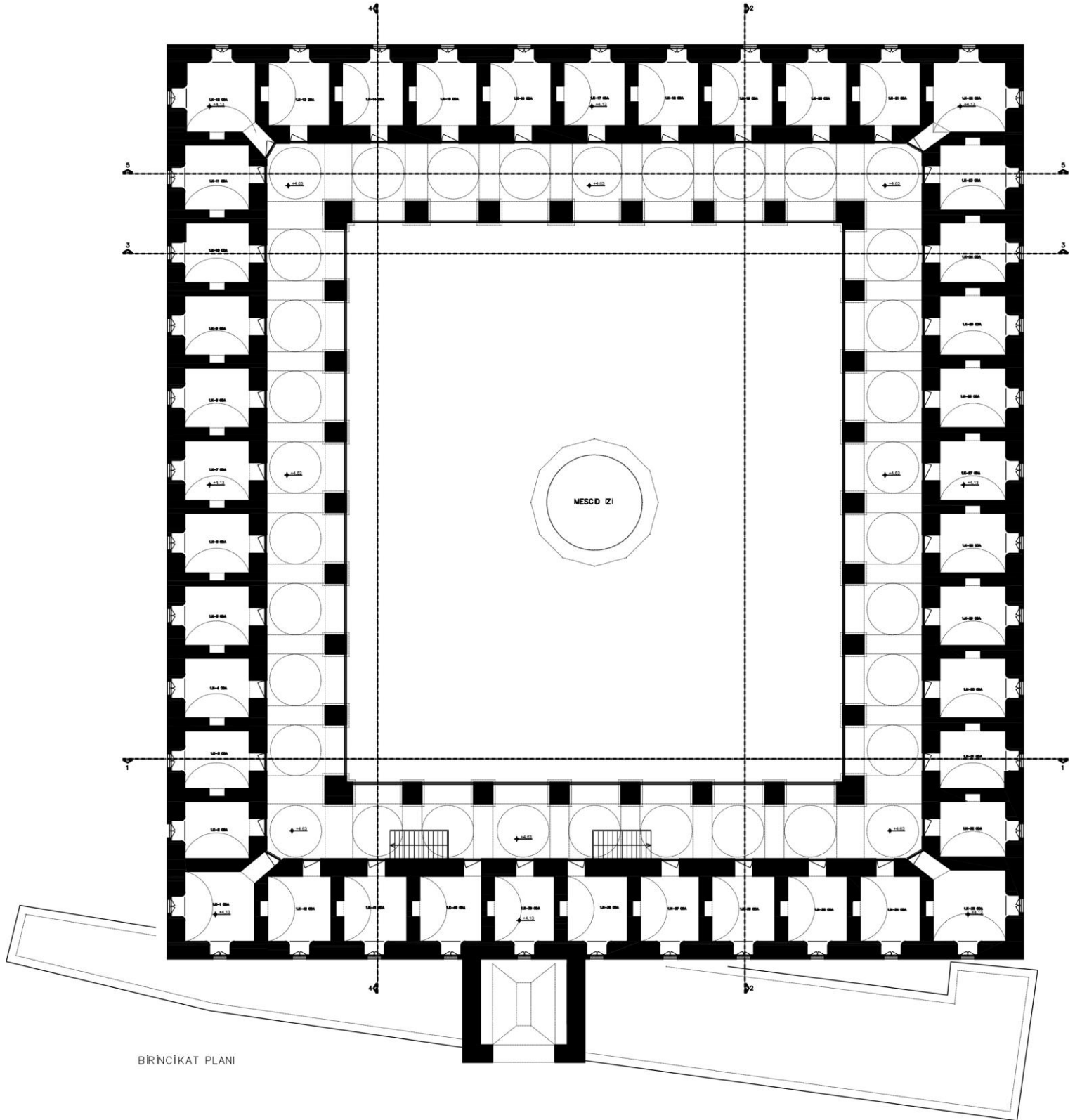
Birinci kat planı da yine aynı şekilde yapının orijinal olan batı bölümüne çizilmiştir. Avluya bakan galeri etrafına sıralanmış 42 adet oda ve oda önlerinde, üzeri kubbe ile geçilmiş revaklar şeklinde restitüsyonu yapılmıştır. Oda içlerine orijinal olan batı bölümündeki baca izlerinden yola çıkılarak soba boşlukları bırakılmıştır (Şekil 109).

7 K

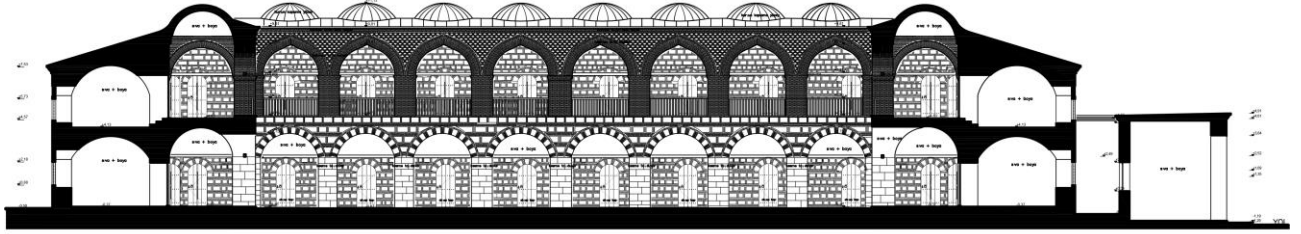
ZEMİN KAT PLANI

Şekil 108 Eski İpek Han Restitüsyon Zemin Kat Planı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

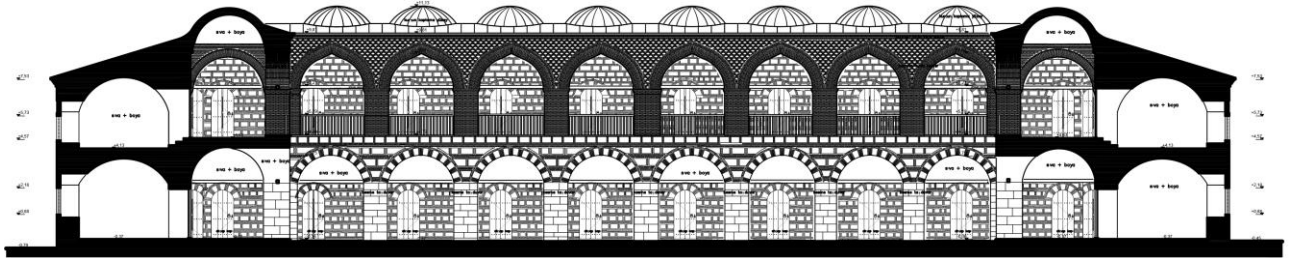

Şekil 109 Eski İpek Han Restitüsyon Birinci Kat Planı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

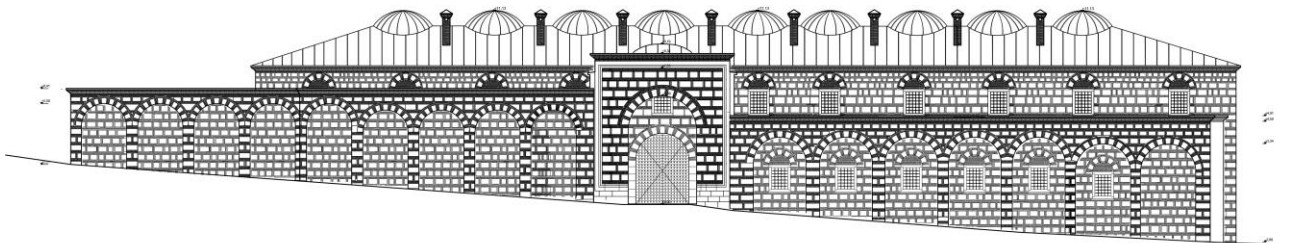
Eski İpek Han'ın iç avlu restitüsyonları, orijinal olan batı cephesi esas alınarak çizilmiştir. Buna göre yapının birinci kat revak duvarları balık pulu desenli tuğla duvar olarak çizilmiştir. Yine orijinal olan batı cephesine göre payelere oturan üst kat kemerleri sivri kemer, alt kat ise yuvarlak kemer olarak çizilmiştir. Yapının revaklara bakan ana duvarları ise kesme taş ve tuğla olarak gösterilmiştir. Üst kat revakları ahşap korkuluklar ile kapatılmıştır (Şekil 110-112). Şekil 111'de görüldüğü üzere yapının dış cephe duvarları ise kesme taş ve tuğla karışık olarak çizilmiştir². Genel olarak cephe duvarlarındaki kapı ve pencere üzerleri yuvarlak kemer ile geçildiği görülmektedir. İpek Han'ın yakınında bulunan aynı dönem eserlerinden Koza Han yapısı günümüze neredeyse orijinal haliyle gelmiş bir yapıdır. Koza Han yapısı İpek Han'ın restitüsyon çalışmalarında örnek olmuştur. Eski İpek Han restitüsyonunda yapı kubbeleri Koza Han'da olduğu gibi kurşun kaplama şeklinde çizilmiştir.

Şekil 112 Eski İpek Han Restitüsyonu İç Avlu Kuzey Cephesi 2-2 Kesiti (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

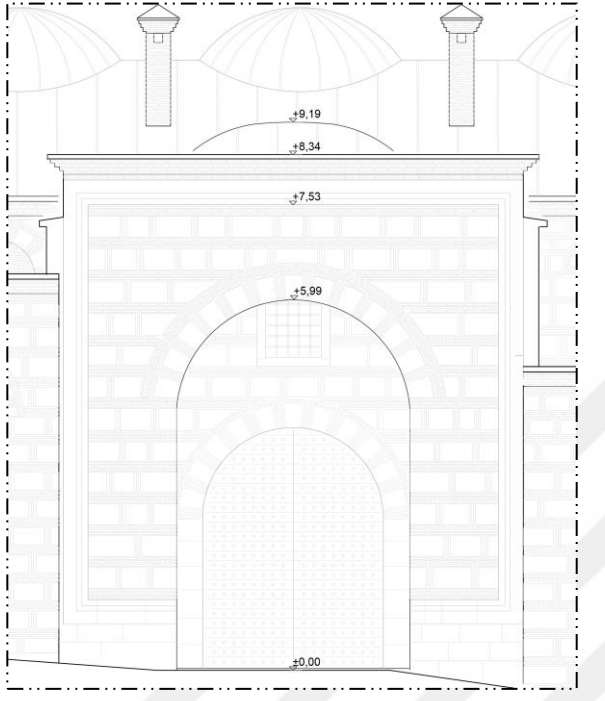
Şekil 111 Eski İpek Han Doğu Cephe Restitüsyonu (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

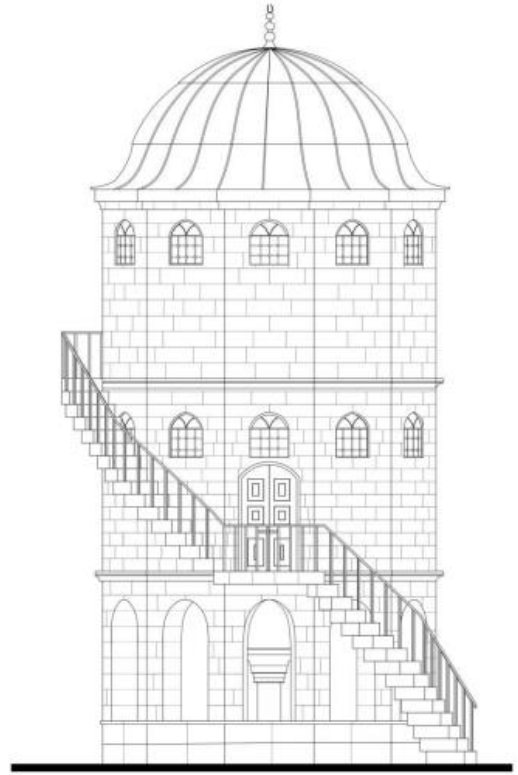
Şekil 110 Eski İpek Han Restitüsyonu Han İç Avlu Güney Cephesi 4-4 Kesiti (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

² Eski İpek Han'ın çatı planı ve kuzey, güney, batı cephelerinin restitüsyon çizimleri Ek-5'te yer almaktadır.

Eski İpek Han'ın orijinal ana giriş kapısı Koza Han'da olduğu gibi büyük bir taçkapı şeklinde yapıldığı düşünülmektedir (Karakaya, 2020; 368). Koza Han yapısı esas alınarak Eski İpek Han'ın giriş kapı restitüsyonu çizilmiştir (Şekil 114).

Şekil 114 Eski İpek Han Taçkapı Detayı (Bursa Belediyesi-2020 Restitüsyon Projesi)

Şekil 113 İpek Han Köşk Mescidi Restitüsyonu Batı Cephesi (Güler 2020; 21)

Avlunun ortasında, bugün ortadan kalkmış olan 12 köşeli, 3 katlı bir mescidin bulunduğu bilinmektedir. 19. yüzyıl Bursa'sını anlatan Marie de Launay ile Bonkowski Bey, İpek Han'dan bahsederken hanın ortasında bulunan bir yapı hakkında da malumat verirler. Mescid olduğunu tahmin ettiğimiz yapıyla alakalı şöyle derler; “*İpek Han'ın ortasında, çevresi bazı kemerler üzerinde, kubbeyle örtülü bir tuhaf yapı vardır. Bu yapının merkezinde, içinde su olan havuz bulunur. Bu yapı, ipek gümrüğü memurlarının kaldığı yerdir.*” Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere yapı 3 katlı olup ilk katı çeşme, ikinci katı memurlara tahsis edilmiş 4 adet oda ve son katta mescid olarak yapılmıştır. Yapının üzeri kubbe ile örtülüdür. Ayverdi, mescidin iç ve dış 24 üst penceresi bulunduğunu ifade eder (Güler 2020; 20-21).

Eski İpek Han Köşk Mescid Restitüsyonu merdiven yükünün taşınabilmesi için, ikinci kattaki memur odalarının giriş kapısının, yapının batı tarafında; üçüncü katta yer alan mescidin kapısının ise mihrabın karşısındaki kuzey yönünde olduğu düşünülerek bu şekilde çizilmiştir (Şekil 113), (Güler 2020; 20).

4.4.2. Yapıdaki Bozulmalar

Geçmiş yıllarda yangınlardan ve dış etkenlerden dolayı zarar gören ve bir bölümü yıkılan Eski İpek Han bugünkü haline gelene kadar bir çok restorasyon uygulamalarından geçmiştir. Restorasyon uygulamalarında Venedik Tüzüğü'nün 12. maddesi (Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.) esas alınmıştır. Bu maddeye göre yapı cephe onarımlarında orijinal malzemelerden farklı malzemeler kullanılmıştır. Fakat cephe bütünlüğünü bozan farklı çeşit malzemelerin uyumsuz olarak kullanımı yapıda görsel bozulmalara yol açmaktadır. Mevcut durumda cephe analizi yapılacak olursa; şekil 115'te görüldüğü üzere üst kat revaklarında balık pulu desenli örme tuğla yerine orijinalden farklı olarak harman tuğla ile düz şekilde örülmüştür. Ana duvarlar ise kesme taş yerine şekil 116'da görüldüğü gibi yontma taş, kesme taş ve tuğla karışık biçimde kullanılarak restore edilmiştir. Fakat zamanla çevresel koşullar nedeniyle cephelerde büyük oranda derz boşalmaları, malzeme kayıpları, çiçeklenmeler, sarmaşık oluşumları ve renk değişimleri gibi bozulmalar meydana gelmiştir (Şekil 118-120). İç avlu bahçe zemininde malzeme farklılıkları görülmektedir (Şekil 119).

Şekil 115 Eski İpek Han, Üst Kat Avlu Cephesi Revak Duvarlarındaki Malzeme Farklılığı (Hoş Ulusoy, 2021)

Yapının mevcut kullanımlarında şekil 117’de görüldüğü gibi cephe estetiğini ve oranlarını bozan birçok eleman bulunmaktadır. Çağdaş konfor koşulları doğrultusunda yapıya eklenen havalandırma öğelerinin cepheye montelenen dış üniteleri, alüminyum sac malzemeden yapılmış saçaklar, farklı boyut ve şekillerdeki tabelalar, üst kat revaklardaki demir korkuluklar ve şekil 116’da görülen üst kat revakların içindeki kapı üstlerinden geçen elektrik aksamı cephede görüntü kirliliğine yol açmaktadır. Alüminyum doğrama camlar ile kapatılan alt kat revakları yapının bütünlüğünü bozmaktadır. Yapıya sonradan eklenen demir kapı ve pencereler yapının orijinallliğini bozarak tarihi cephe karakterine zarar vermektedir.

Şekil 116 Eski İpek Han Cephe Estetiğini Bozan Elemanlar
(cephedeki malzeme farklılıkları, metal elektrik aksamı,
klima dış ünitesi, tarihi yapıya uyumsuz demir kapı), (Hoş
Ulusoy, 2021)

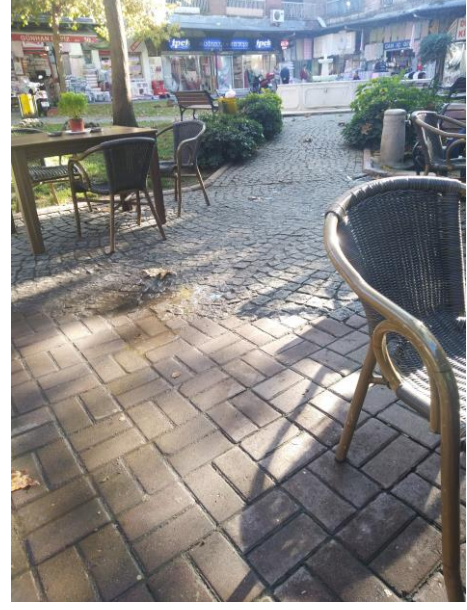
Şekil 117 Eski İpek Han İç Avlu
Görüntüsü (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 118 Eski İpek Han İç Avlu
Zeminindeki Malzeme Farklılıkları
(Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 120 Eski İpek Han Güney Cephesi Sarmaşık Oluşumları (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 119 Eski İpek Han Kuzey Cephesi Malzeme Bozulmaları (Hoş Ulusoy, 2021)

Eski İpek Han'ın mevcut durumda depo ve yoğun kullanım gerektirmeyen küçük ticari dükkanlar olarak işlevlendirilmesi birinci katın zemin kata göre daha atıl durumda kalmasına sebep olmuştur. Yapının önemli bir işleve sahip olmaması kullanıcılar tarafından nadir bir şekilde ziyaret edilmesine ve beraberinde mülk sahiplerinin yapıyı bakımsız bırakmalarına sebep olmuştur (Şekil 121-122).

Şekil 121 Eski İpek Han Birinci Kat Mevcut Kullanımları (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 122 Eski İpek Han Birinci Kat Mevcut Kullanımları (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 124 Eski İpek Han Birinci Kat Duvarlarında Oluşan Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 123 Eski İpek Han Birinci Kat Duvarlarında Oluşan Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)

Yapının birinci kat duvarlarında çevresel koşullardan kaynaklanan sıva çatlakları, renk değişimleri, çiçeklenmeler, derz boşalmaları, malzeme kayıpları görülmektedir (Şekil 123-124). Birinci kat zemin ve çatı malzemelerinde çatlaklar, kırılmalar, renk değişimleri ve malzeme kayıpları meydana gelmiştir (Şekil 125-126).

Şekil 125 Eski İpek Han Birinci Kat Zemindeki Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)

Şekil 126 Eski İpek Han Birinci Kat Revak Tavanlarındaki Bozulmalar (Hoş Ulusoy, 2021)

4.5. Çevresel Analiz

4.5.1. Yapıya Yaklaşım

Eski İpek Han binasına Ulucami Caddesi üstündeki ana girişine yaklaşırken Bedesten ile arasındaki mesafenin az olması ve iki yapıyı birbirine bağlayan üst örtü nedeniyle giriş kapısının algılanması zorlaşmaktadır. Yine yapıya çevreden yaklaşım sağlarken yeşil akslar, su öğeleri gibi herhangi bir yönlendirme sağlanmamıştır. Yapının dış cephesindeki ticari alanların fazlalığı, yapının seçilebilirliğini azaltmaktadır. Yapı üzerinde, çevredeki yoğun yapılaşma, binalar arası mesafelerin ve yaya yollarının dar olmasından kaynaklanan bir baskı bulunmaktadır. Bütün bu olumsuz çevre oluşumları nedeniyle Eski İpek Han'a uzaktan yaklaşım sağlanırken, yapı bütünüünün algılanması oldukça zorlaştığı şekil 127'de açıkça görülmektedir.

Şekil 127 Eski İpek Han giriş kapısına giden aks (Hoş Ulusoy, 2021)

4.5.2. Arazi Kullanım Analizi

Eski İpek Han'ın çevresindeki arazi kullanım analizleri yapıldığında yapının etrafında çoğunlukla ticari mekanların olduğu görülmektedir. Bu durum neticesinde yapının ticari anlamda yoğun olarak kullanılan bir merkezde olduğu anlaşılmaktadır. Ticaret kullanım alanlarının yanında Eski İpek Han'ın çevresinde kütüphane, eğitim merkezi, hastane gibi kamu yapıları, ibadet alanları, konutlar ve hamamların olduğu tespit edilmiştir. Bu yapıların yanında seyrek olarak okul yapıları bulunmaktadır (Şekil 128).

Şekil 128 Eski İpek Han ve Çevresi, Arazi Kullanım Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)

4.5.3. Kat Yükseklik Analizi

Eski İpek Han ve çevre binaları kat yüksekliklerine göre incelendiğinde, bina yükseklikleri 3m. İle 50m. arasında değişiklik göstermektedir. Cemal Nadir Caddesi, Cumhuriyet Caddesi ve Atatürk Caddesi arasında kalan Hanlar Bölgesi'ndeki yapıların genele göre daha yüksek katlı yapılardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Bölgedeki kat yükseklikleri ile yol genişlikleri arasındaki oranları incelendiğinde, yapıların arasındaki yol genişliklerinin dar olduğu ve yapıların birbirine yakın bir şekilde konumlandığı gözlemlenmektedir. Hanlar Bölgesi dışında kalan alanlarda ise yapıların Hanlar Bölgesi'ne nispeten daha az katlı olduğu ve binalar arasındaki mesafenin daha fazla görülmektedir (Şekil 129).

Şekil 129 Eski İpek Han ve Çevresi, Kat Yükseklik Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)

4.5.4. Doluluk-Boşluk Analizi

Eski İpek Han çevresinin doluluk-boşluk oran analizleri yapıldığında, çevre binaların taban alanları parselin büyük bir alanına yayıldığı, hatta çoğu yerde parselin bütününe kapladığı görülmektedir. Ticaret alanlarının sebep olduğu bu yoğun yapılaşma, çevredeki otel, kütüphane, okul gibi yapılarda farklılaşma göstermektedir. Hanlar Bölgesi'nin batısında kalan yeşil alanların en büyük açıklığı oluşturduğu görülmektedir (Şekil 130).

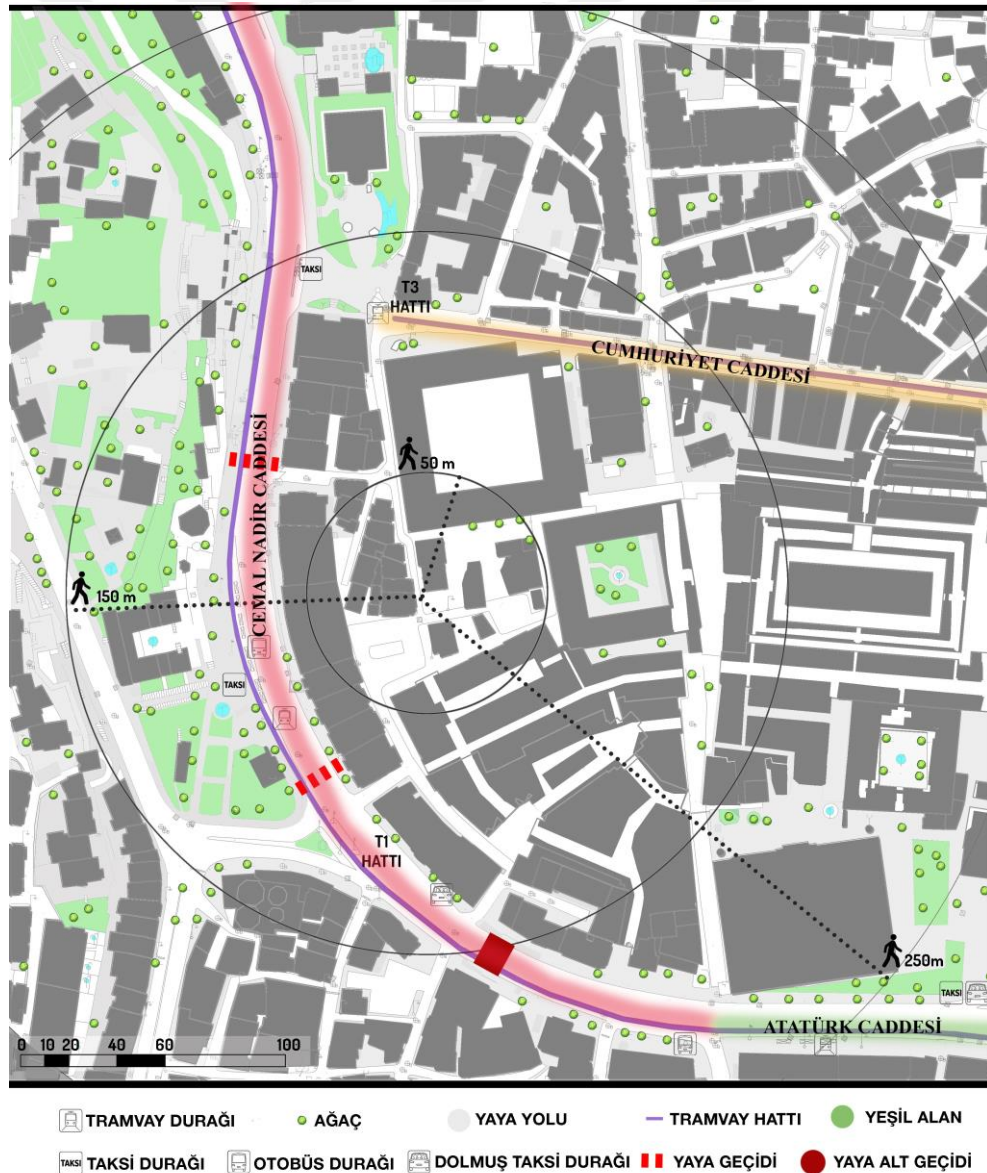

Şekil 130 Eski İpek Han ve Çevresi, Doluluk-Boşluk Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)

4.5.5. Yeşil Alan ve Ulaşım Analizi

Eski İpek Han'ın çevresinde yeşil alan analizi yapıldığında, yapının batısında bulunan bölge çoğunluk yeşil alanı oluşturmaktadır. Onun dışında hanın avlusunda ve Ulucami çevresinde az miktarda olmak üzere yeşil alanlar gözlemlenmektedir. Bölgedeki sert zemin ve yeşil zemin oranına bakıldığında sert zeminlerin baskın geldiği, yeşil alanların yetersiz olduğu görülmektedir (Şekil 124).

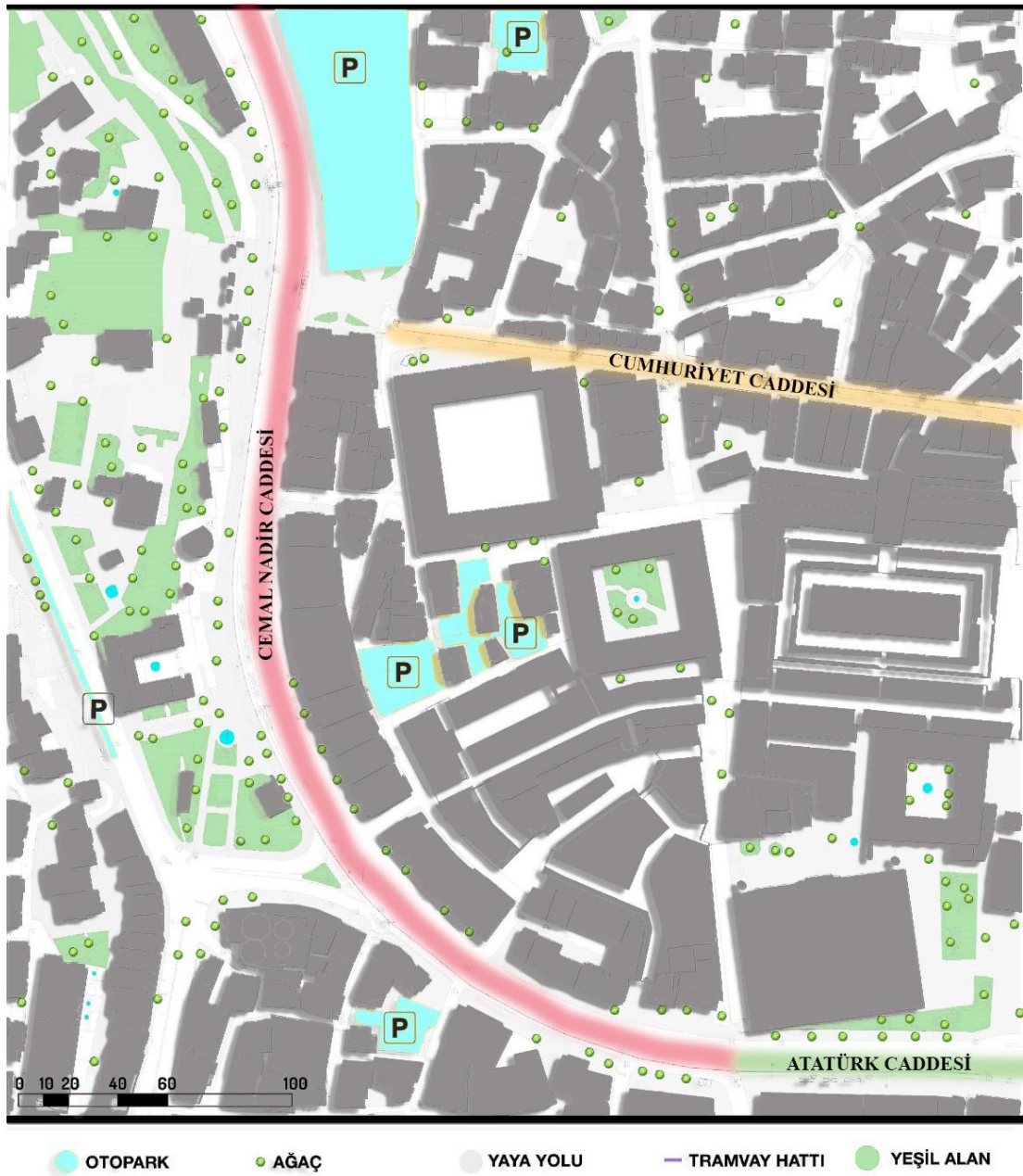
Ulaşımı analizleri yapıldığında kentin farklı bölgelerinden İpek Han'a tramvay, metro, otobüs, dolmuş, taksi ya da özel araç gibi birçok vasıta ile ulaşım sağlanmaktadır. Yaya ulaşım aksları incelendiğinde ise İpek Han'ın diğer hanlara, kamusal alanlara, ibadet alanlarına yürünebilir mesafede olduğu görülmektedir. Analizler sonucunda İpek Han'ın kolay ulaşılabilir bir nirengi noktasında olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 131).

Şekil 131 Eski İpek Han ve Çevresi, Yeşil Alan ve Ulaşım Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)

4.5.6. Otopark Analizi

Eski İpek Han çevresi otopark alanları incelendiğinde yapının kuzeyinde Zafer Plaza Alışveriş Merkezi'ne ait yer altında bulunan bir otopark ve aralarda özel otopark alanları yer almaktadır. Bursa kentinin merkez bölgesi olan bu alanın ticari ve diğer alanlarda yoğun kullanımına rağmen otopark anlamında yetersiz olduğu görülmektedir (Şekil 132).

Şekil 132 Eski İpek Han ve Çevresi, Otopark Analizi (Bursa Belediye Arşivinden düzenlenmiştir.)

4.6. Mekansal Dizim Analizi

“Mekansal Dizim (Space Syntax) yöntemi, kent ve yapı ölçeğinde inşa edilmiş çevrenin mekansal biçimlenme özelliklerinin tanımlanması ve analiz edilmesi için geliştirilmiş, teori ile desteklenen bir teknikler bütünüdür. Bir başka deyişle, mekansal örgütlenmeyi biçimleyen süreçleri ve altta yatan sosyal anlamları kavramayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Mekanın, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyutu olduğundan hareketle, sosyal yapı ve mekan arasında karşılıklı bir ilişkinin varlığına inanan bir düşünce yapısı üzerine kurgulanmaktadır. Nesnel olarak kenti okumaya yarayan mekansal dizim, mekan örgütlenmesi ve sosyal yapı arasında doğrudan ilişki olduğuna inanmakta, özellikle kentsel açık alanlarda hareket ve görüş alanlarını çakıştırarak insanların bir araya gelme potansiyelini araştırmaktadır.” (Çakmak Yılmaz,2010)

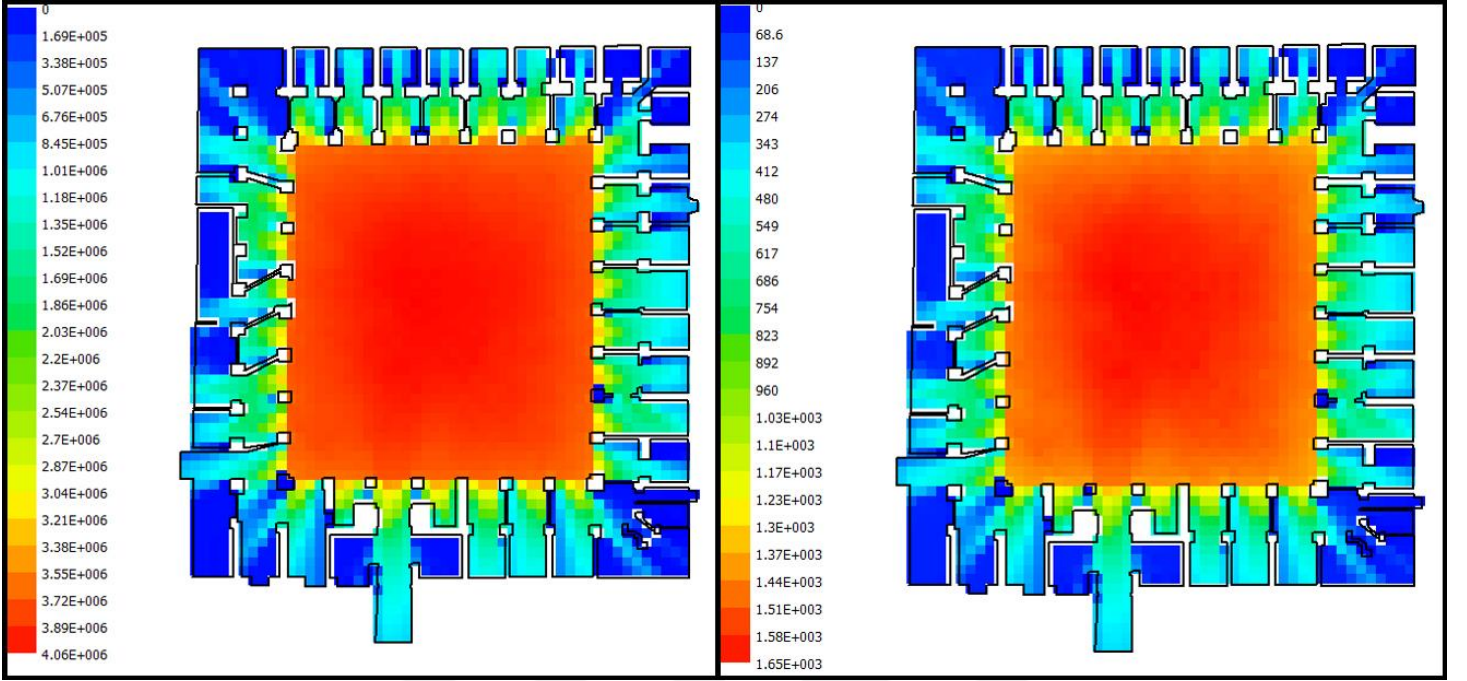
Ulusoy’a göre; Mekanın biçimlenme parametrelerinden “bütünleşme değeri” yöntemde ana ölçüttür. Bunun dışında analiz modelinde control, connectivity (bağlantı), derinlik (depth), geçirgenlik (permeability), kompaktlık (compactness), oriantation (yönlenme) vb. mekansal değer ve bunların birbirleri ile ilişkisi mimari ve şehir ölçeğinde mekansal özelliklerin analiz edilmesinde kullanılır(Gündoğdu,2014: 259). Bir mekanın doğrudan bağlı olduğu birincil derece mekan sayısı Bağlılık Değeri(Connectivity) ile ölçülmektedir.

Mekansal dizim analizi ile günümüz mekan sınırlarının yeniden oluşması, işlevlendirilebilmesi amaçlanmaktadır. Tasarım sınırları, mekan konfigürasyonları, mekânsal yönlendirmeler program ile geliştirilerek mekânsal tercihler güçlendirilmektedir.

Eski İpek Han’da S2D yazılımı ile mekânsal dizim yapılarak mekânsal tercih önerilerinde bulunmaktadır.S2D yazılımı ile analizi yapılan Eski İpek Han’ın analiz aşamaları;

- Tarihi Han’ın zemin kat ve birinci kat planları programa tanıtılmıştır.
- Dışbükeyler tanımlandıktan sonra farklı katmanda içbükeyler tanımlanmıştır. Bu çalışmada dışbükeylere ek kolonlar ve avlu tanımlanmıştır.
- Katların integration(bütünleşme) ve connectivity(bağlantı) analizleri yapılmıştır.

Mekansal dizim analizleri bağlamında Eski İpek Han'ın eski işlevi olan han ve ticaret mahalleri için tespitlerde bulunulmuştur.

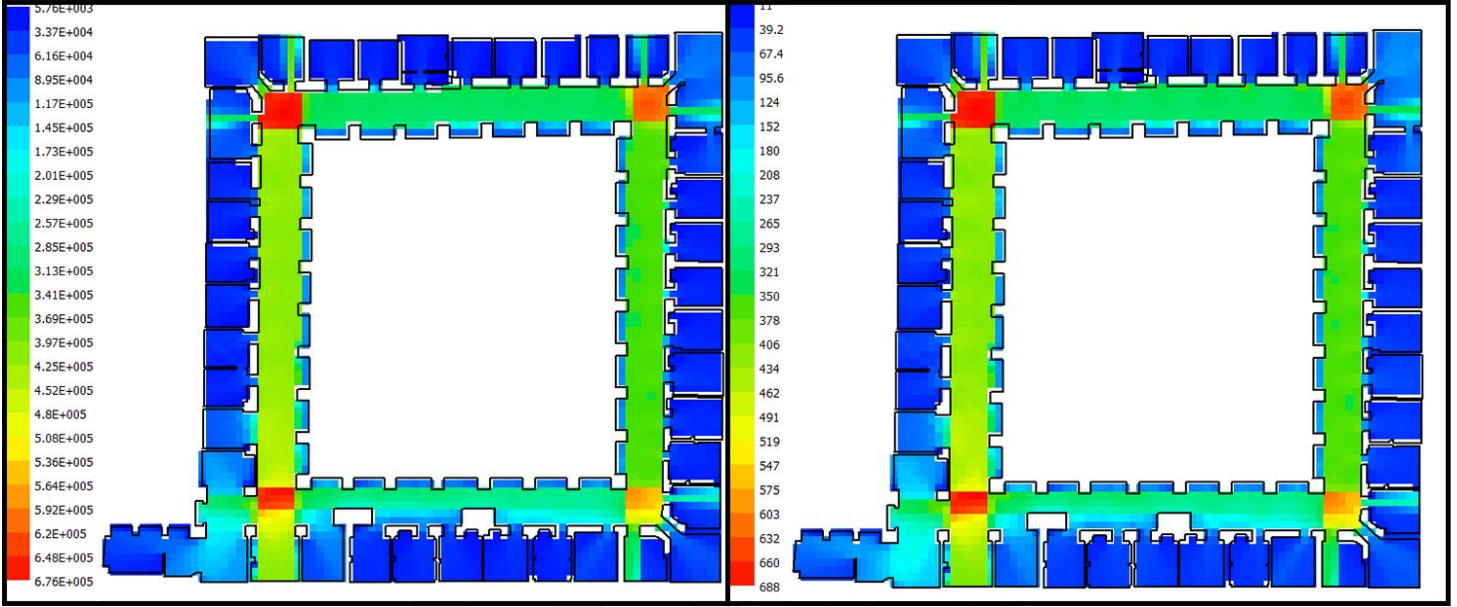
Şekil 133 Eski İpek Han Zemin Kat Integration(Bütünleşme Değeri) Analizi ve Connectivity(Bağlantı) Analizi

Bütünleşme ve bağlantı değerlerine bakıldığında avlunun analiz değerleri yüksek çıkmaktadır (Şekil 133). Ticaret ve konaklama işlevinin ortak kullanımında avlu yapısı mahallerin toplayıcı noktası olarak tespit edilmektedir. Eski İpek Han'a giriş yapıldıktan sonra merdivenlerin bulunduğu kısım analiz edilerek yapının resepsiyon, karşılama noktasının konumlanacağı yer tespit edilmiştir.

Bütünleşme ve bağlantı değerlerine göre yoğun çıkan değerlerin bulunduğu görsellerdeki sağ ve sağ alt birimler, erişilebilirlik, ulaşılabilirlik açısından otel birimleri olarak tercih edilmesi düşünülmektedir. Mevcut işlevi ticaret olan yapıda analizler bağlamında sağ ve sağ alt kısma göre değeri düşük ölçülen sol ve sol üst kısım için ticaret işlevinin devamlılığı tercih edilebilmektedir.

Yörede yaşayan halkın ve şehre ziyarete gelen konukların, kullanım kolaylığı için zemin katta belirlenen yerlerde ticari işlevinin sürekliliği yapının kimliğini yansıtmaktadır. Mevcut işleve ek önerilen eski işlev tercihlerinde, konaklama tipolojisi için bütünleşme ve bağlantı değeri yüksek alanlar tercih edilmektedir. Mekan tercihlerinde konaklama ve ticaret işlevlerine verilen mevcut tuvalet kısmının işlevinin devam ettirilmesi planlanmaktadır. Tarihsel süreçte dönüşüme uğrayan yapıda dükkan olarak tercihte bulunulması düşünülen sol ve sol üstte bulunan birimlerde ticari işlevin

devam ettirilmesi planlanmaktadır. İpek Han'ın eski işlevine göre bütünleşme ve bağlantı değeri yüksek çıkan sol üstte bulunan mahaller, dengenin sağlanması için ticari mahaller olarak sürekliliğin sağlanması önerilmektedir.

Şekil 134 Eski İpek Han Birinci Kat Integration(Bütünleşme Değeri) Analizi ve Connectivity(Bağlantı) Analizi

Han'ın birinci katında şekil 134'de görüldüğü gibi dışbükeyler ve merdiven yerleri belirlendikten sonra ortaya çıkan bütünleşme ve bağlantı analizlerine bakıldığında;

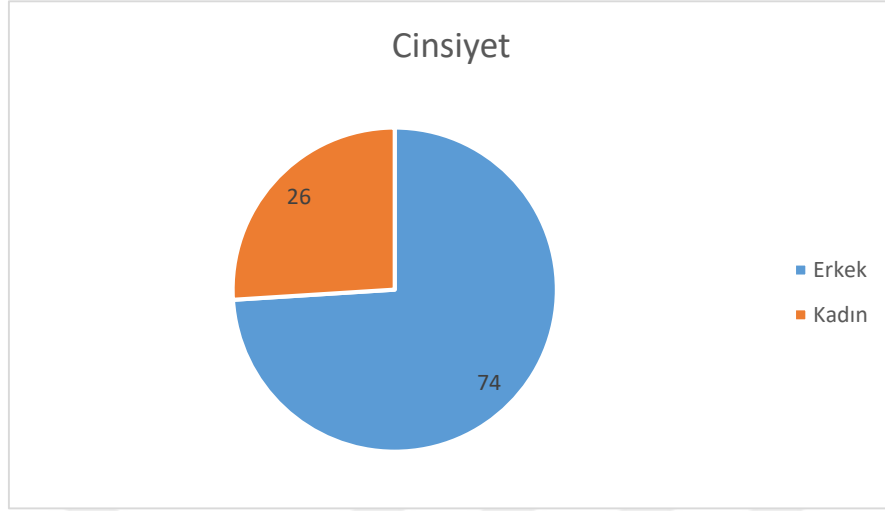
- Köşe kesişim noktalarında değerler yüksek çıkmaktadır.
- Odalar olarak düşünülen üst katta, değeri düşük çıkan odalar, standart ve süit odalar olarak mekânsal tercihte bulunulması planlanmaktadır.
- Kesişim noktalarında bütünleşme değerlerinin artması ile servisin nasıl sağlanacağı, servis birimlerinin konumu tespit edilebilmektedir.
- Bütünleşme ve bağlantı değeri yüksek çıkan, avluya bakan dağıtıcı sirkülasyonlar, konaklayacak olan müşterilerin tarihi dokunun kimliğini tanımlayabilmesi için oturma birimleri yerleştirilerek değerlendirilmesi önerilmektedir.
- Değeri yüksek olan 4 kesişim noktasında konumlandırılabilen servis mekanları, odaların önünde konumlanan oturma birimlerine hizmet verebilmesi mekânsal tercihler arasında bulunmaktadır.

- Bütünleşme ve bağlantı değerleri düşük çıkan odalar, müşterilere standart, süit oda tipolojileriyle yerin ruhunu kapalı mekanlarda da aktarabilmektedir.
- Mevcut hali depo olan odaların akşam ve gece vakitlerinde müşteriler tarafından deneyimlenmesi, kimliğinin aktarılabilmesi için özel olarak dizayn edilmesi önerilmektedir.
- Değeri düşük çıkan odaların özel olarak tasarlanması, yatma birimleri olarak dekore edilmesi analizler bağlamında mekânsal tercihlerden en önemlilerinden birisi olmaktadır. Atıl hale gelebilme ihtimali yüksek olan odalar butik otel konseptiyle kişiye özel dekore edilerek yapının kimliğini aktarabilmesi yapının kullanımı açısından önemlidir.

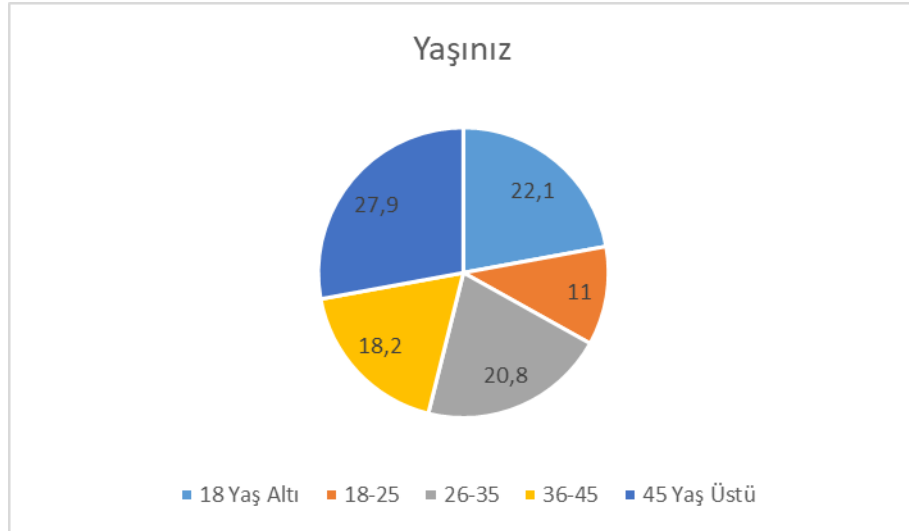
4.7. Anket Çalışması

Hazırlanan anket soruları, han içerisinde ve çevresinde bulunan topluma yöneltmiştir. Anketin amacı Eski İpek Han'ın kullanıcılar üzerindeki etkilerine ve kullanıcıların Eski İpek Han hakkındaki düşüncelerine ulaşabilmektir. Anket sonuçları doğrultusunda topluma yarar sağlayabilecek yeniden işlevlendirme önerileri sunabilmektedir. Anket sonucunda elde edilen sonuçlar bu bölümde grafikler ile gösterilmiştir.

154 katılımcı ile yapılan anket çalışmasında; katılımcıların %22,1'ini 18 Yaş Altı grubu, %11'ini 18-25 Yaş grubu, %20,8'ini 26-35 Yaş grubu, %18,2'sini 36-45 Yaş grubu ve %27,9'unu 45 Yaş Üstü grup oluşturmaktadır. Katılımcıların %74'ü Kadınlar, %26'sı Erkekler'den oluşmaktadır. (Şekil 135,136)

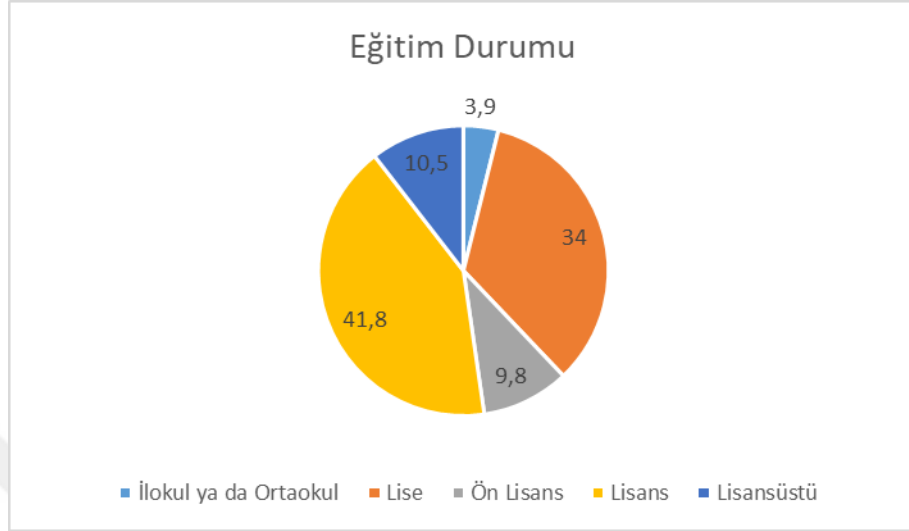

Şekil 135 Cinsiyet Durumu Grafiği

Şekil 136 Yaş Durumu Grafiği

Anket çalışmasındaki katılımcıların, %10,5'i İlkokul ya da Ortaokul mezunu, %34'ü Lise mezunu, %9,8'i Ön Lisans mezunu, %41,8'i Lisans Mezunu, %10,5'i Lisansüstü mezunundan oluşmaktadır (Şekil 137).

Şekil 137 Eğitim Durumu Grafiği

Katılımcıların, %93,5'i Bursa'da ikamet etmekte, %6,5'i farklı şehirlerde ikamet etmektedir. Farklı şehirlerde ikamet eden katılımcılar Eski İpek Han'ı deneyimleyen kişiler arasından seçilmiştir (Şekil 138).

Şekil 138 İkamet Grafiği

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, Eski İpek Han'ın nerede olduğunu biliyor musunuz sorusunu katılımcıların, %96,1' Evet, %3,9'u Hayır şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 139).

Şekil 139 Yapının kullanıcılar tarafından bilinirliği

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, yapıyı ne sıklıkla kullanıyorsunuz sorusunu katılımcıların, %0,1'i Her gün, %1,3'ü Haftada bir veya birden fazla, %17,5'i Ayda bir veya birden fazla, %57,1'i Yılda bir veya birden fazla, %18,8'i Yalnızca özel gün veya etkinliklerde, %5,2'si Hiçbir zaman şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 140).

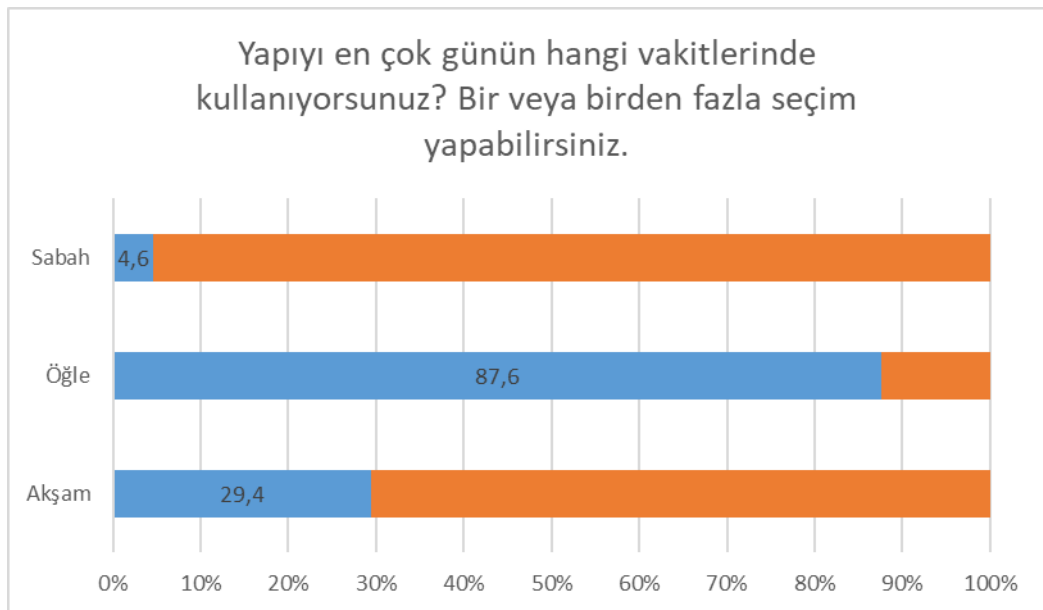
Şekil 140 Yapı Kullanım Sıklığı

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, yapıyı en çok hangi aralıkta kullanıyorsunuz sorusunu katılımcıların, %75,8'i Hafta sonu, %24,2'si Hafta içi şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 141).

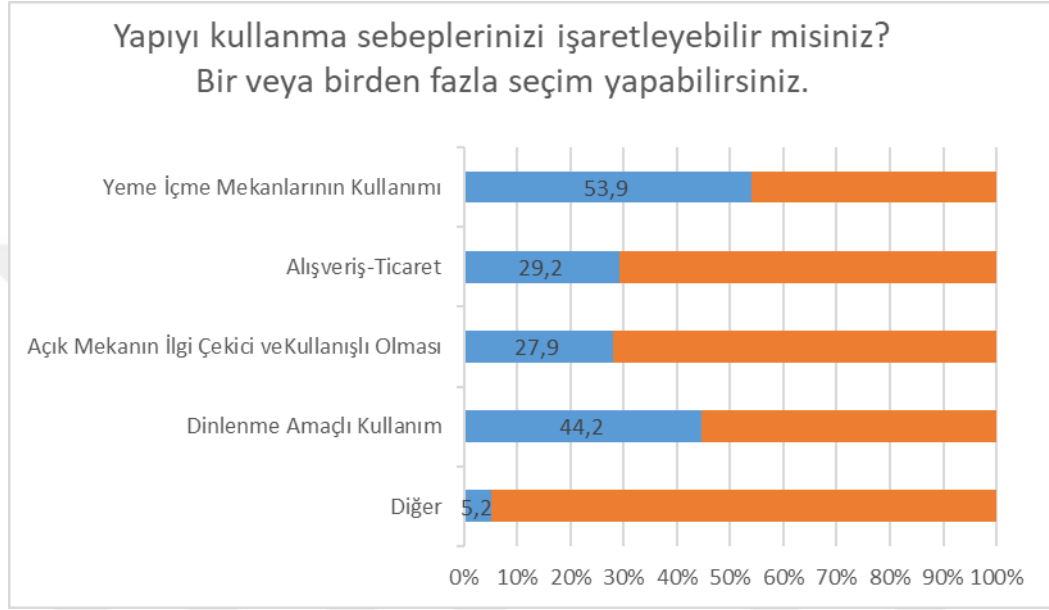
Şekil 141 Yapı Kullanım Aralığı

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, Yapıyı en çok günün hangi vakitlerinde kullanıyorsunuz? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz sorusunu katılımcıların, %4,6'sı(7 kişi) Sabah, %87,6'sı(134 kişi) Öğle, %29,4'ü(45 kişi) Akşam şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 142).

Şekil 142 Yapı Kullanım Vakitleri

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, yapıyı kullanma sebeplerinizi işaretleyebilir misiniz? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz sorusunda katılımcıların, %53,9'u(83 kişi) Yeme-İçme Mekanlarının Kullanımı'nı, %29,2'si(45 kişi) Alışveriş-Ticaret'i, %27,9'u(43 kişi) Açık Mekanın İlgi Çekici ve Kullanışlı Olması'nı,% 44,2'si(68 kişi) Dinlenme Amaçlı Kullanım'ı,%5,2'si(8 kişi) Diğer'i seçmiştir (Şekil 143).

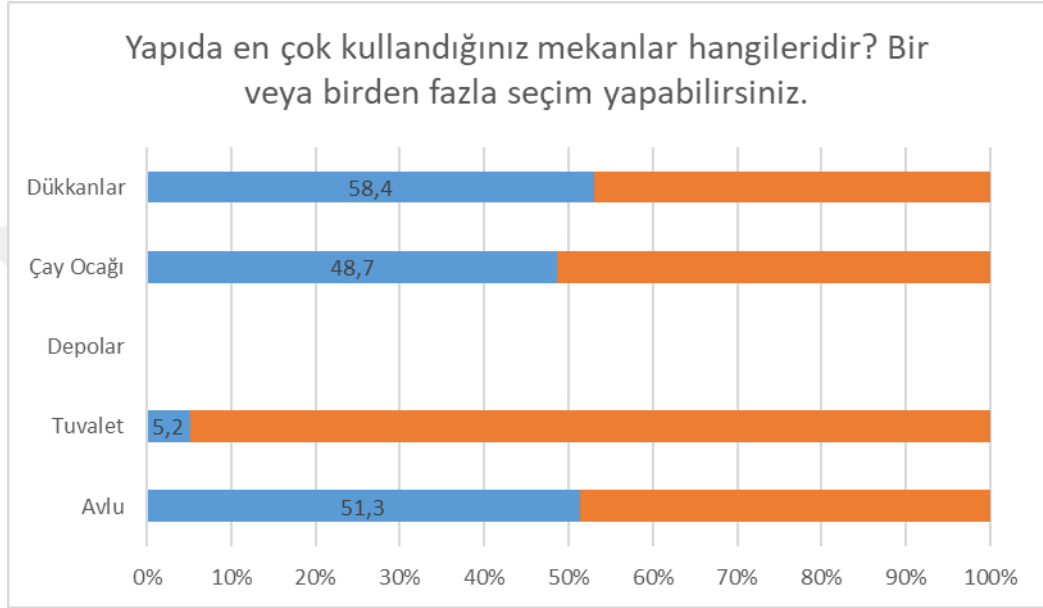
Şekil 143 Yapıyı Kullanım Sebepleri

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, “Tarihi yapı olması yapıyı tercih etme sebebinizi etkiliyor mu?” sorusunu katılımcılar, %87,6’sı Evet, %12,4’ü Hayır şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 144).

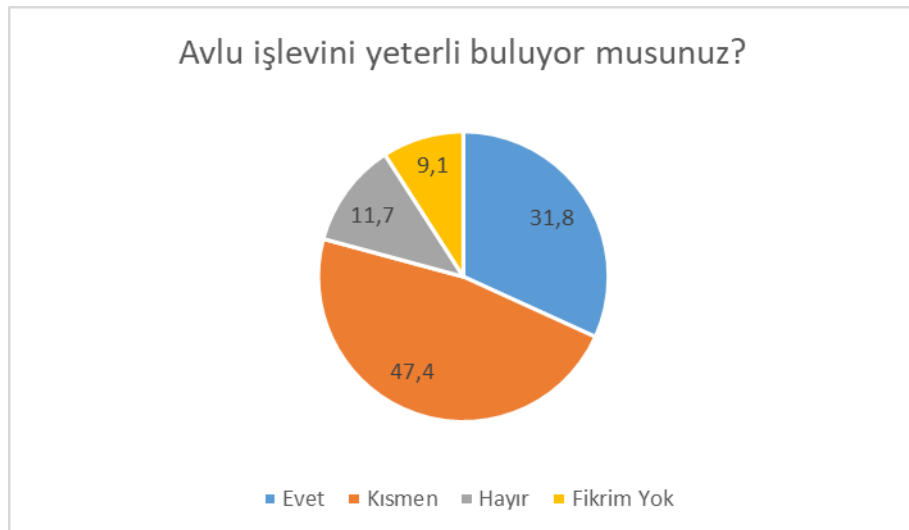
Şekil 144 Yapı Tercih Sebebi

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, Yapıda en çok kullandığınız mekanlar hangileridir? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz sorusunda katılımcıların, %58,4'ü(90 kişi) Dükkanlar, %48,7'si(75 kişi) Çay Ocağı, %0'ı(0 kişi) Depolar, %5,2'si(8 kişi) Tuvaletler, %51,3'ü(79 kişi) Avlu mekanlarını kullandığını belirtmiştir (Şekil 145).

Şekil 145 Yapıda En Çok Kullanılan Mekanlar

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan Avlu işlevini yeterli buluyor musunuz sorusunu katılımcıların, %87,6'sı Evet, %12,4'ü Hayır şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 146).

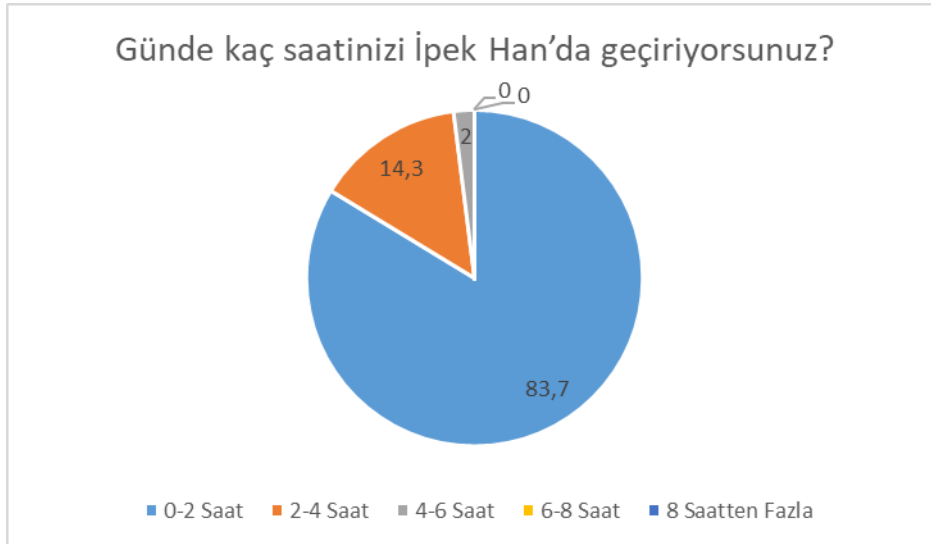
Şekil 146 Eski İpek Han Avlu İşlevinin Değerlendirilmesi

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan İpek Han'a ulaşım da zorluk yaşıyor musunuz sorusunu katılımcıların, %86,4'ü Evet, %13,6'sı Hayır şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 147).

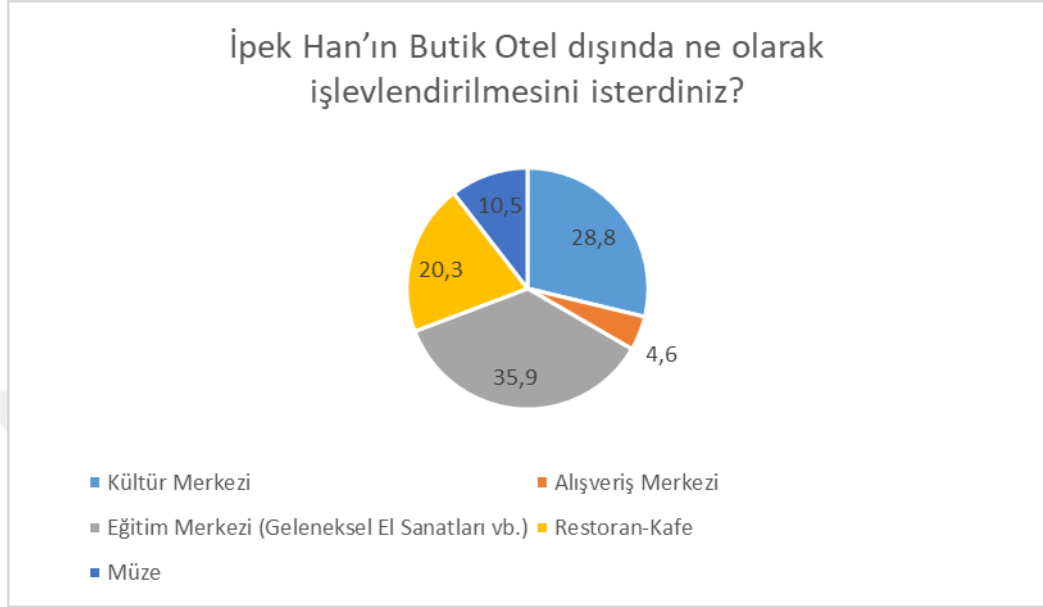
Şekil 147 Ulaşım Zorluğu Değerlendirmesi

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara günde kaç saatinizi İpek Han'da geçiriyorsunuz sorusunu katılımcıların, %83,7'si 0-2 Saat, %14,3'ü 2-4 Saat, %2'si 4-6 Saat, %0 6-8 Saat ve 8 Saatten Fazla şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 148).

Şekil 148 İpek Han'da Geçirilen Süre

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara İpek Han'ın Butik Otel dışında ne olarak işlevlendirilmesini isterdiniz sorusunu katılımcıların, %28,8'i Kültür Merkezi, %35,9'u Eğitim Merkezi, %10,5'i Müze, %4,6'sı Alışveriş Merkezi, %20,3'ü Restoran-Kafe şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 149).

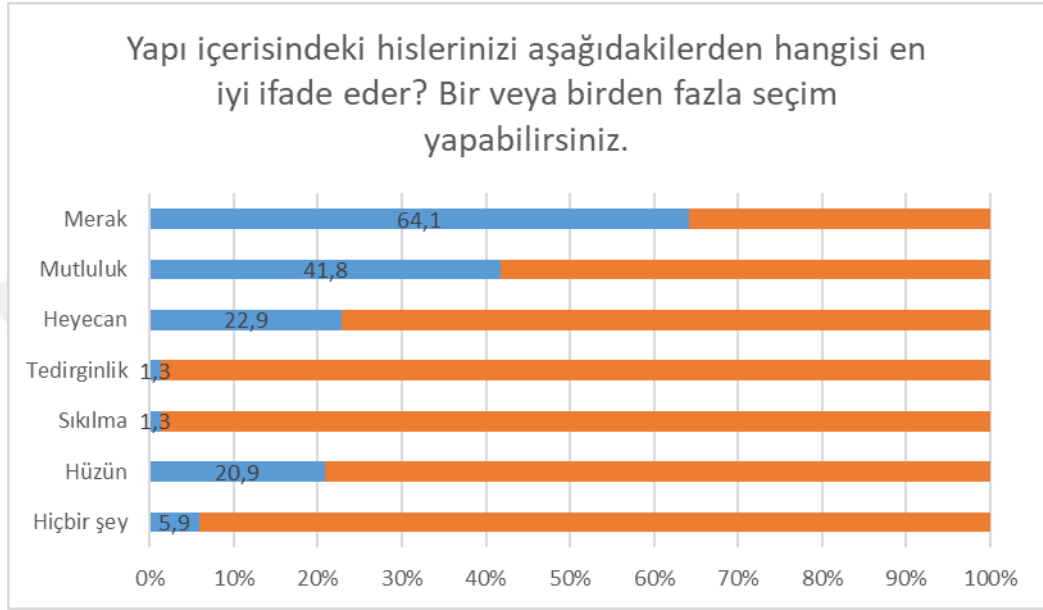
Şekil 149 İpek Han'da Olması İstenilen İşlevler

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara İpek Han'da engellilere uygun düzenlemeler bulunuyor mu sorusunu katılımcıların, %12,8'i Evet, %87,2'si Hayır şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 150).

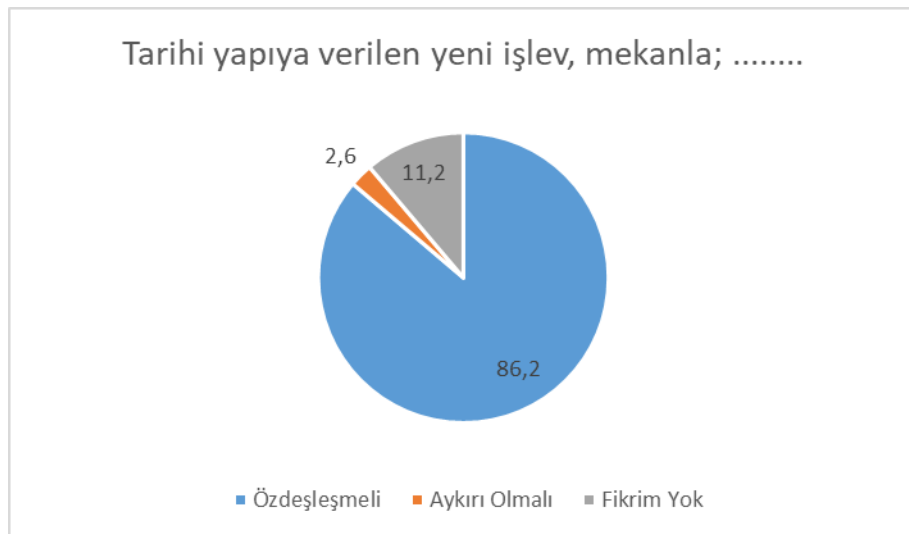
Şekil 150 Engellilere Uygun Düzenlemeler

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, yapı içerisindeki hislerinizi aşağıdakilerden hangisi en iyi ifade eder? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz sorusunda katılımcıların, %64,1'i(98 kişi) Merak, %41,8'i(64 kişi) Mutluluk, %22,9'u(35 kişi) Heyecan, %1,3'ü(2 kişi) Tedirginlik, %1,3'ü(2 kişi) Sıkılma, %20,9'u(32 kişi) Hüzün, %5,9'u(9 kişi) Hiçbir şey duygularını seçmiştir (Şekil 151).

Şekil 151 Kullanıcıların Yapı İçerisindeki Hisleri

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara tarihi yapıya verilen yeni işlev, mekanla; sorusunu katılımcıların, %86,2'si Özdeşleşmeli, %2,6'sı Aykırı Olmalı, %11,2'si Fikrim Yok şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 152).

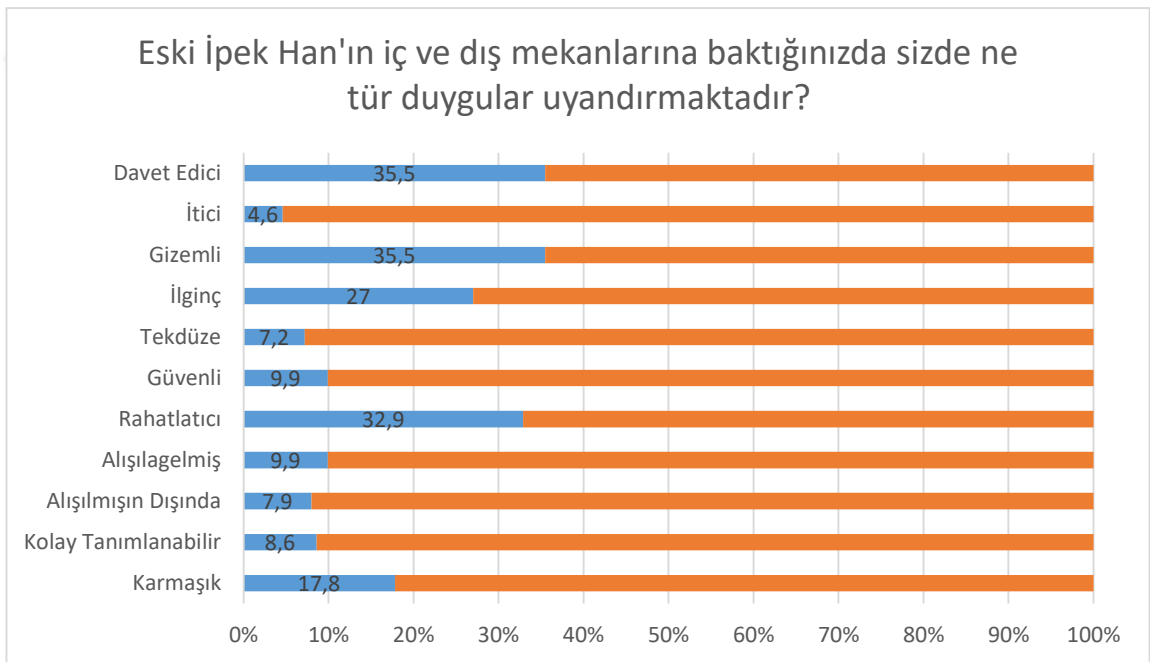

Şekil 152 Tarihi Yapıya Verilen İşlev

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara, İpek Han'a dışarıdan yaklaşımda çevresindeki yapılar, yapıyı algılamanızı etkiliyor mu sorusunu katılımcıların, %29,8'i Evet, yapıyı algılamamı kolaylaştırıyor, %45,7'si Hayır, yapıyı algılamamı engelliyor, %24,5'i Bir etkisi yok şeklinde değerlendirmiştir (Şekil 153).

Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcılara sorulan, Eski İpek Han'ın iç ve dış mekanlarına baktığınızda sizde ne tür duygular uyandırmaktadır sorusunda katılımcıların, %35,5'i(54 kişi) Davet Edici, %4,6'sı(7 kişi) İtici, %35,5'i(54 kişi) Gizemli, %27'si(41 kişi) İlginç, %7,2'si(11 kişi) Tekdüze, %9,9'u(15 kişi) Güvenli, %32,9'u(50 kişi) Rahatlatıcı, %9,9'u(15 kişi) Alışılabilir, %7,9'u(12 kişi) Alışılmıyışın Dışında, %8,6'sı(13 kişi) Kolay Tanımlanabilir, %17,8'i(27 kişi) Karmaşık sıfatlarını seçmiştir. (Şekil 154).

Şekil 154 Sıfatlar ile Eski İpek Han'da Hissedilen Duyguların Değerlendirilmesi

5. TARİHİ ESKİ İPEK HAN'IN OTEL OLARAK YENİDEN İŞLEVLENDİRİLME ÖNERİSİ

5.1. Tarihi Yapıların Otel Olarak İşlevlendirilme Olgusu

Kentin geçmişini belgelemenin, sürdürerek gelecek nesillere aktarılmasının yöntemlerinden birisi koruma altındaki yapının yeniden işlevlendirilmesidir. Kimliği korumak için dönüştürülecek otel işlevi, bölgedeki ve yapıdaki deformasyonu azaltmaya, canlandırmaya yardımcı olmaktadır. Değişen ve gelişen dünya kapsamında geleneksek doku kimlikli şekilde geleceğe aktarılmaktadır. Günümüz gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmesi ile geçmiş değerler, günümüz değerleri ile birleşerek geleceğe aktarılmaktadır.

Tarihi çevreyi yaşatmak ve korumak için bir yöntem olan yeniden işlevlendirme metodu geçmişte imar edilen han tipolojilerinin otel işlevine dönüştürülmesi ile tarihi dokunun, çevrenin etkisini arttırmaktadır. Gündelik hayatlar dışında seyahat edilen kentlerde barınma ihtiyacını gidermek için yeniden işlevlendirme yöntemi ile ortaya çıkan oteller, butik oteller, kent merkezinde ise kent ile yerin ruhu kapsamında bağ kurabilmek için etkileşim aracı olarak ele alınabilmektedir.

Mevcut dokunun değişimi ile özü bozulan kültürel mirasın geçmişte bulunan ticari ve barınma işlevini yeniden canlandırmak, kültürel sürekliliği sağlamak, geçmişin kimliğini gelecek nesillere aktarmak için bir fırsattır. Özgün niteliklerine bakıldığında alışveriş ve barınma ihtiyacının giderildiği tarihi hanları korumanın yöntemlerinden birisi de turizm sektörüdür. Dünya kentleri olgusu kapsamında kültürel mirasların çokluğu uluslararası düzeyde tanıtım için ön plana çıkmaktadır. Yöreye gelen ziyaretçi akını için atıl durumda bulunan kültürel mirasların, otel, müze gibi işlevlerle yeniden canlandırılması bölgenin değerini arttırmaktadır.

Yeterince önem verilmeyen, yok olmaya yüz tutan kültürel miraslar, farklı işlevlerle yeniden tesis edilmekte veya ilk günkü kullanım maksadına uygun şekilde canlandırılmaktadır. Konaklama yapısı olarak yeniden işlevlendirilen tarihi hanlar veya kültürel miraslar, ekonomik açıdan bölgeye katkı sağlamakta ve prestij kazandırmaktadır. Ayrıca kent merkezi içerisinde yerin ruhunun korunması ve yerin geçmişten günümüze süregelen imajının yaşatılması için yapının konaklama işlevinin yeniden değerlendirilmesi kimlik problemini çözmek için önemlidir.

Günümüze kadar ulaşan tarihi dokuyu yansıtmak için yapılan müdahalelerde eski ve yeni ayrımı malzeme kullanıma ile göz önüne serilebilmektedir. Orijinal halini taklit eden modern malzeme kullanımı ya da tasarımsal yaklaşım tarihi belge niteliğindeki mevcut dokuyu deforme edebilmekte ve imajını zedelemektedir.

Otel olarak işlevlendirilen han tipolojilerinde otel odası, resepsiyon, restoran gibi işlevler, eski ile yeninin bütünleşmesi açısından dizayn edilirken ayrıntılı şekilde ele alınmaktadır. Yeniden işlevlendirme iyileştirme gibi yöntemlerle tarihi dokuyu korumanın temel maksadı orijinalin bozulmaması gerekliliğidir. Tarihi bir dokuyu canlı tutmanın yöntemlerinden birisi ziyaretçi sayısını arttırmaktır. Ayrıntılı şekilde hassasiyetle yeniden işlevlendirilecek olan hanların otel işlevi işe ziyaretçi sayılarını arttırmak ve yeri yaşatmak mümkün olabilmektedir. Yeniden işlevlendirilen hanlarda otel dışında ticaret işlevi devam edebilmektedir. Ticari işlevi devam eden fakat konaklama işlevinin depolama işlevine dönüştüğü han tipolojilerinde ziyaretçi sayısının azalması ile doğallık, orijinallik bozulmaktadır. Buna bağımlı olarak kültürel mirasta kimlik problemleri ortaya çıkmaktadır. Depo alanına dönüşen hanların tekrar değerlendirilerek otel işlevine dönüştürülmesi ile sosyo-kültürel faaliyetler yeniden gün yüzüne çıkmaktadır.

Tarihi hanlarda, mimari ile uygun konforun elde edilmesi için otel konseptinde biçimlendirilen odalar, restoranlar, sosyal alanlar, tarihi dokunun korunması için hassasiyetle dizayn edilmektedir.

Yeniden işlevlendirme yöntemi olarak otel;

- Ekonomik canlanma,
- Yerin ruhunun yeniden ortaya çıkmasını,
- Ziyaretçiler için barınma ihtiyacının giderilmesini,
- Kültürel mirasın insan eli ile hassasiyetle korunmasını ve canlı tutulmasını sağlar.

5.1.1. Tarihi Dokularda Konaklama ve Ticaret

Geçmişten günümüze kadar insanlar, ticari veya eğlence maksatlı farklı ülkelere, kentlere seyahat etmektedir. Buna bağlı olarak konaklama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Konaklama ihtiyacının yanı sıra kente gelen tüccarların etkileşimi sonucu ulusal ve uluslararası düzeyde yeni pazar alanları ortaya çıkmaktadır. Etkileşimin geçmişte

örneklerinden birisi olan han tipolojilerinde konaklama ve ticaret işlevi ön plana çıkmaktadır.

Günümüz hanlarının konaklama işlevinin canlandırılması ile konumuna bağımlı olarak turistik bölgeler cazibe mekanı haline gelmektedir. Makro ve mikro ölçekte konaklama yapılarının ön plana çıkması turizm sektörüne dayandırılmaktadır. Geçmişte konaklama ihtiyacının karşılanması için imar edilen hanlar, kervansaraylar, günümüz otel yapılarının temelini oluşturmaktadır.

Geçmişten günümüze ayakta kalabilen hanların, kervansarayların kente veya beldeye yalnızca ekonomik olarak değil sosyal ve kültürel olarak da katkısı bulunmaktadır. Ticari amaçla yapılan seyahatlerde konaklamak için kullanılan hanlar, ticari amaçlı seyahat dışında sosyo-kültürel etkileşimin artmasını sağlamaktadır.

Küreselleşme sonrası ön plana çıkan kültürel mirasların dünya kenti olgusuna güçlü katkıları bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler arasında ortaya çıkan küresel rekabette kente ticari amaçlı gelen tüccarların tarihi hanlarda konaklaması ile kişiye kentin, ülkenin gelişimine dair bilgiler vermektedir. Kültürel mirasların çokluğu ile küresel rekabette ön plana atılan kentlerde geçmişte asli amacı ticaret ve konaklama olan hanların otel, motel, pansiyon gibi konaklama tesislerine dönüştürülmesi küreselleşen dünyada kentin kültürel mirasıyla ön plana çıkmasını sağlamaktadır.

5.1.2. Otel Tanımı

Otel, konaklama imkanının sağlandığı, belirli bir amaca bağlı olarak sosyal, kültürel faaliyetler barındıran yapılar olarak tanımlanabilmektedir. TDK 'ya göre otel; Yolcu ve turistlere geceleme, konaklama imkânı sağlamak amacıyla kurulmuş işletme anlamına gelmektedir(sozluk.gov.tr).

Otellerdeki ana amaç konaklama ihtiyacının giderilmesidir. Konaklama ihtiyacına ek olarak farklı isteklere yönelik birimlerle şekillenmektedir 5 yıldız otellerde, butik otellerde, yeniden işlevlendirilen kervansaray, han örneklerinde sürdürülen ticari işlevler otellerin değişken faaliyet birimlerinden birisi olarak yer almaktadır. Birimler, oda sayısına, fonksiyonuna bağımlı olarak sınıflandırılabilir. Doğa içerisinde spor, eğlence gibi sosyal faaliyetlere ek rahat bir şekilde konaklama imkanı sağlayan tatil köyleri, kentler arası karayol güzergahlarında yalnızca konaklama işlevinin sağlandığı moteller, en az 5-10 oda

arasında kurgulanan basit konaklama işlevinin sağlandığı pansiyonlar, apart oteller gibi sınıflandırmalar yapılabilmektedir.

Ekonomik, sosyal, kültürel bağlamda kullanıcıya ve işletmeye katkı veren oteller, turizm sektöründe ön plana çıkmaktadır. Turizme ek olarak iş dünyasına da konaklama, toplantı yapma gibi hizmetler de vermektedir.

Oteller, verilen hizmetin niteliğine bağlı olarak apart otel, butik otel gibi sınıflandırmalarla da tanımlı hale gelmektedir. Konaklama ihtiyacına ek yeme-içme, eğlenme, sosyo-kültürel etkileşim gibi gereksinimlerinde eklenmesiyle farklı şekillerde dizayn edilebilmektedir. Konaklama işlevi dışında niteliğine bağlı olarak iş dünyası için kongre merkezi, konferans salonu gibi işlevlerle de farklı hizmetler sunabilmektedir.

Oteller, niteliğine, erişilebilirliğine, ulaşılabilirliğine, yıl içerisinde gerçekleşen faaliyetlere göre genel olarak sınıflandırılabilir. Yeniden işlevlendirilen kervansaray, han tipolojilerinin özel nitelikli butik otellere dönüştürülmesi genel sınıflandırma örneklerindendir. Ortaya çıkan oda sayısı, yeme-içme ve hizmet birimleri, toplantı-konferans birimleri gibi işlevlere bağlı olarak genel nitelikli oteller sınıflandırılması arasında yıldızlı oteller ya da butik oteller olarak sınıflandırılabilir.

Tarihi çevrede bulunan oteller, şehir merkezi otelleri, gar otelleri, resort oteller gibi otel tipolojilerine erişilebilirliğine, ulaşılabilirliğine bağlı olarak dönüştürülebilmektedir. 1983 yılında ortaya konan Turizm Mevzuatı'na göre; en az 20 odalı oteller iki yıldızlı oteller olarak değerlendirilebilmektedir. 2005 Turizm Mevzuatı'na göre; dekorasyonuna, konforuna, verilen servis imkanına göre geleneksel, kültürel imajın yanı sıra kentin kimliğini yansıtan tarihi oteller, butik otel olarak sınıflandırılabilir. Otellerde sınıflandırmayı dinlenme, toplantı, eğlence, ticaret gibi işlevler değiştirebilmektedir. Bunlara ek olarak otelin bulunduğu konum sınıflandırma için büyük önem arz etmektedir.

5.1.3. Otel Türleri

Oteller niteliklerine konaklama maksatlarına ve erişilebilirliklerine göre sınıflandırılır. Niteliklerine göre oteller, genel ve özel nitelikli oteller olarak ayrılmaktadır. Konaklama maksatlarına göre oteller dinlenme otelleri, kongre-toplantı otelleri, spa otelleri olarak ayrılmaktadır. Erişilebilirliğe bağlı olarak oteller bulunduğu konuma göre

değerlendirilir; hava alanı otelleri, liman otelleri, istasyon otelleri, kent merkezi otelleri...

5.1.3.1. Genel Nitelikli (Yıldızlı) Oteller

Bir yıldızlı oteller; en az on oda kapasiteli olan bir yıldızlı oteller içerisinde bulunan faaliyet alanları resepsiyon, bekleme, lokanta yada büfe hizmetleri, yönetim, yatma birimleri bulunmaktadır.

İki yıldızlı oteller; turizm mevzuatına göre iki yıldızlı oteller en az 20 oda kapasiteli olan içerisinde bulunan faaliyet alanları resepsiyon, bekleme yeri, lokanta yada büfe hizmetleri, yönetim yatma birimleri ve bar bulunmaktadır.

Üç yıldızlı oteller; iki yıldızlı otel niteliklerine ek olarak minimum 40 oda kapasiteli olarak tasarlanmaktadır. En az 50 kişilik çok amaçlı salon, alakart restaurant eklenmektedir.

Dört yıldızlı oteller; üç yıldızlı otellerde aranan niteliklere ek olarak en az 80 oda kapasiteli tasarlanmaktadır. Servis birimleri, 1000 kişilik çok amaçlı salon ve fuaye kuaför salonları sauna, bowling, squash gibi sosyal aktivite alanları revir hizmetleri yüzme havuzları, kafeterya, sinek bar, gibi ekstra nitelikler eklenmektedir.

Beş yıldızlı oteller; dört yıldızlı otellerde aranan niteliklere ek olarak minimum 120 oda kapasiteli olarak tasarlanmaktadır. En az bir alakart ve üç adet yeme içme bölümü çalışma odaları tercüman hizmetleri kapalı otopark gibi ek hizmetler bulunmaktadır. Beş yıldızlı otellerde tasarlanan odalar minimum 20 metrekare olup uluslararası standartlarda tasarlanmaktadır.

5.1.3.2. Özel Nitelikli Oteller

Diğer otellerden farklı olarak kendine özgü tasarımlar bulunmaktadır. İç mekan tasarımları ve mimari konfor dikkat çekmektedir. Kullanıcı ihtiyaçlarına göre özel tasarımlar ortaya koymaktadır. Özel nitelikli otellere HIP ve butik oteller örnek olarak verilebilir.

Butik oteller; yıldızlı oteller gibi standart koşullarda tasarlanmamaktadır. Her bir otelin kendine özgü niteliği bulunmaktadır. Özel konaklama yapısı olarak tanımlanan butik oteller ait net bir tanım bulunmamaktadır. Bu yüzden butik otelleri tanımlamak için belirli kriterler ele alınmaktadır.

5.1.3.3. Butik Oteller

Yıldızlı otellerde konaklamaya alternatif olarak türeyen özel nitelikli otel türleri ortaya çıkmaktadır. Geçmiş 1980'lere dayanan butik oteller, değişen turistik faaliyetler, kültürel ve ekonomik gelişmeler kapsamında popüler konaklama yapıları haline gelmektedir.

Lüks ve kalite olgularının ön plana çıktığı 20. yüzyılda değişkenlik gösteren yaşam standartlarının simgesi haline gelmektedir. Standart konaklamanın yanı sıra müşterilere özgün hizmet vermek amaçlanmaktadır. Otellerde bulunması gereken konforlu mekanları ek bireye özgü tasarım unsurları, Butik Otel kavramı ile ortaya çıkmaktadır.

Seyahat eden misafirleri beklentilerini karşılama adına geçmişte konaklama ve ticaret işlevi bulunan Hanlar, Kervansaraylar, sanata ve tarihe ilginin artması ile birlikte popüler Butik Otellere yeniden dönüşümü meydana gelmektedir. Müşteriye yerin ruhunu deneyimlenmesi imkanı sunulmaktadır. Tarihi doku ile aktarılan yerel kimlik, kültür, yerin özgün karakterinin deneyimlenmesi ile müşteriye aktarılmaktadır.

Kesin olarak açık bir tanımı yapılamayan Butik Oteller, özgün karakteri deneyimleme ile kuvvetlendirmektedir. Standarttan farklı olan, kendine özgü karakteri ile tanımlanmaktadır. Alışlagelmişin dışında, tarihi değeri yüksek yapılar özel olarak dekore edilmektedir. Tarihi dokularda geçmişin canlandırılması, kültürün sürdürülebilmesi için eski işlevlerinin tekrar ortaya çıkarılması sonucu Hanlar, Kervansaraylar, Butik Otellere dönüşebilmektedir. Kent merkezinde bulunması, kişiye özel hizmet sunması, tarihi doku olması, yerin ruhumu yaşatması, yeniden işlevlendirilen Hanlardaki, Kervansaraylardaki karakteristik özelliklerinden bazılarıdır.

Butik otellerde bulunan bazı özellikler;

- Özel tefriş ve dekorasyon
- Nitelikli ve konforlu odalar
- Lokanta, kahvaltı salonu
- Oda servisi
- Temizlik hizmetleri

Butik Otellerin Karakteristik Özellikleri

Mevcut yapı dışında yakın çevrede bulunan yapıların karakteri, Butik Otel profilinin önemli parçalarından birisidir. Müşteri mevcut konuma ve çevreye bağımlı olarak konaklayacağı oteli tercih edebilmektedir. Merkezi konumlar dışında ulaşımı zor olmasına rağmen sıradanın dışına çıkan nitelikli oteller de Butik Otel kapsamına dahil olmaktadır. Geleneksel mimari karakterin, özgün tasarımlar ile birlikte yenilenmesi, tarihi dokunun yeniden işlevlendirilerek modernize edilmesi, yapıyı lüks ve ayrıcalıklı hale getirmektedir. Yapının tercih sebeplerinden en önemlisi, konaklayanların yaşayan kültürü, gelenekleri deneyimlemesidir. Her yörenin kendine ait stilistik özellikleri bulunmaktadır. Yapının konumu yörenin değerini ortaya koymaktadır. Geçmişten günümüze işlevi değişen Han, Kervansaray gibi konaklama ve ticareti bünyesinde barındıran tarihi dokular yeniden işlevlendirme ile modernize edilerek geçmiş ve geleceğin arasındaki köprü görevi üstlenmektedir. Stilize edilen tarz, dekorasyon, geçmişten alınan ilhamın geleceğe aktarılması hususunda önem arz etmektedir. Kendine has dokusuyla, müşterilere tarihi dokuda yaşatılan deneyimler, kent hakkında olumlu izlenimler bırakmaktadır.

Tarihi dokuların işlev kazanması ile ortaya çıkan Butik otellerde dekorasyon;

- Geleneksel tarzda tasarlanarak özgün kültürü yansıtmaktadır.
- Modernize edilerek geçmiş ve günümüz harmanlanabilmektedir.
- Stilize edilerek tarihi doku modern bir tarzda aktarılabilmektedir.

Adına bağımlı olarak küçük ve özgün olmakla tanınan Butik Oteller, en az 10 odadan oluşmaktadır. Hizmet türüne bağımlı olarak 50 ila 200 arasında oda sayısına ulaşabilmektedir. Butik Otellerde yönetmeliğe göre en az 10 oda esas alınması dışında özgünlük işletmede bulunan oda sayısı ile ölçülememektedir. Butik Otelin temelini oluşturan kişiye yaşatılan özel deneyim, yapının kişide bıraktığı izlerdir. Standart otellerde bulunan konfor ve hizmetlere ek yörenin kişide bıraktığı his önemli faktördür.

Can ve Erman'a göre; Ülkemizde ise butik oteller Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin (2005/8948) 7. bölümü, 43. maddesinde özel tesisler başlığı altında ele alınarak, “yapısal özelliği, mimari tasarımı, tefriş, dekorasyon ve kullanılan malzemesi yönünden özgünlük arz eden, işletme ve servis yönünden üstün standart ve yüksek kalitede, deneyimli veya konusunda eğitimli personel ile kişiye özel hizmet verilen ve belirtilen nitelikleri taşıyan en az on odalı

oteller” olarak tanımlanmıştır (Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik, 2005).

Hizmet kapsamı, lüks olgusu, kişiden kişiye değişkenlik göstermektedir. Tanımı kesin olmayan Butik Otel kapsamı, kişisel deneyimlere bağlı olarak netleşmektedir. Müşterinin sosyo-kültürel, ekonomik yapısına bağlı olarak beklentilerinin karşılandığı Butik Otel dekorasyonu, tarzı, Butik Oteli özel nitelikli oteller kapsamına sokmaktadır. Müşteri portföyüne bağımlı olarak özgün işlevler ile yeri deneyimlemek, Butik Otel kapsamını ortaya çıkarmaktadır.

Tarihi dokuyu Butik Otel yapan karakteristik unsurlar;

- Yapı konumu
- Yapı Tarz ve Dekorasyonu
- Hizmet Türü ve Kapasitesi
- Misafir Portföyü
- Tarihsel ve Kültürel Deneyimler

gibi özellikler olarak nitelendirilebilmektedir.

Butik Otellerde Bulunması Gereken Birimler

Mekan konfigürasyonu genel nitelikli otel şemalarına benzeyen butik otellerde giriş, bekleme alanı, yeme-içme, rekreasyon, idari, yatma birimleri bulunmaktadır. Özel nitelikli oteller kapsamına dahil edilen butik otellerde mekanlar, ortak kullanım mekanları ve bireysel kullanım mekanları olarak sınıflandırılabilir. Ortak ve bireysel kullanım mekanlarına ek olarak müşteri ihtiyaçlarını karşılamak için servis mekanları kurgulanmaktadır.

Konumu, dekorasyonu, tarzı ile ön plana çıkan butik otellerde, ortak kullanım mekanlarının tasarımı müşteri izlenimi için önem arz etmektedir. Yeniden işlevlendirilen, iyileştirilen, han, kervansaray tipolojilerinde bireysel kullanım mekanları, dokusu ve tarzı ile yerin ruhunu yaşatabilmektedir.

Konaklayanların günlük ihtiyaçlarının karşılanması genel veya özel nitelikli otellerde niteliğine bağımlı olarak farklılaşmaktadır. Otellerde mekan konfigürasyonunun biçimlenmesiyle otelin niteliği ön plana çıkmaktadır. Giriş, karşılama, lobi, yeme-içme alanları, yatma birimleri, idari birimler, rekreasyon alanları,

servis birimleri gibi bireysel ve ortak kullanım mekanlarının bulunması butik oteli diğer otel türlerinden ayırmamaktadır.

Butik otellerde, mekan konfigürasyonunun biçimlenmesine etken faktörler;

- Kullanıcı ihtiyaçları
- Kullanıcı algısı
- Yapı konumu
- Kullanıcıya özel ortak kullanım mekanları
- Tarzı, dokusu, konsepti olan iç mekan tasarımları

Giriş, Karşılama, Lobi Mekanları

Giriş, karşılama mekanları, kullanıcı ile otelin ilk etkileşim noktalarındandır. Kullanıcı algısının biçimlendiği giriş ve karşılama bölümü yapının karakterini vurgulayan ilk noktalardan biridir. Otele giriş yapıldıktan sonra otel tipolojilerinde resepsiyon bölümü karşılamaktadır. 24 saat hizmet veren resepsiyon birimi ya da birimleri müşteri ihtiyaçlarını karşılamak için erişilebilirlik ilkesi göz önünde bulundurularak tasarlanmaktadır.

Mekanın ruhunu kullanıcıya aktaran giriş ve karşılama birimlerine ek olarak butik otellerde mekanın kimliğini yansıtan lobi mekanları dizayn edilmektedir. Lobi mekanları da resepsiyon birimleri gibi ortak kullanıma açık mekanlardan olduğu için müşteriler tarafından erişilebilir, algılanabilir konumda tasarlanmaktadır. İçerisinde lobi bar, oturma birimleri barındıran lobi, butik otellerde mekanın özel nitelikli olduğunu vurgulaması için dekoratif tasarlanmaktadır ve kendine özgü karakteri ile ön plana çıkmaktadır. Lobi, yöreyi, konumu tanımlayan aydınlatma elemanları, özgün döşeme gibi elemanlarıyla müşteriye yöre hakkında fikirler vermektedir.

Yeme-İçme Mekanları

Butik otellerde yeme-içme mekanları, açık, yarı açık, kapalı mekanların bütünleşmesi ile tasarlanabilmektedir. İçerisinde mutfak, servis birimleri ve müşterilerin yeme-içme işlevini karşılayan oturma birimleri bulunmaktadır. Bu mekanlar konaklama tipine bağımlı olarak farklı yerlerde tasarlanabilmektedir.

Müşterilerin bulunduğu mekana servis hizmetlerinin aksamadan tasarlandığı yeme-içme mekanları, butik otellerde kişiye özel hizmet verebilecek şekilde tasarlanmaktadır. Otelde konaklayan müşteri kapasitesine yeme-içme mekanları, mutfak hizmet kapasitesi değişkenlik göstermektedir.

Butik otellerde erişilebilirlik ilkesinin ön plana çıktığı ortak kullanım mekanlarından biri olan yeme-içme mekanları içerisinde kahvaltı salonu, kafe, bar gibi birimleri barındırmaktadır. Yapı kurgusuna bağımlı olarak mutfak ve yeme-içme bölümleri arasında bağlantı önem arz etmektedir.

Servis birimlerinin konumu mekandaki hareketliliğine bağlı olarak belirlenmektedir. Butik otel konseptinde konaklayan kişi sayısına, müşterinin geçirdiği zamana göre yeme-içme mekanları biçimlenmektedir. Giriş, karşılama, lobi birimlerinde olduğu gibi kendine özgü dekorasyon ve tarzıyla yapının kimliğini yansıtan mekanlar tasarlanmaktadır.

Rekreasyon Alanları

Yeniden işlevlendirilen han, kervansaray gibi tarihi yapılarda ticari işlevinin devam etmesi nedeniyle konaklayan müşteriler ile birlikte dışarıdan gelen konuklara da hizmet veren rekreasyon alanları tasarlanmaktadır. Butik otellerde konaklayanlara özgü tasarım fikri göz önünde bulundurularak yapıya dışarıdan giriş çıkışların kontrol edildiği ortak kullanım alanları tasarlanmaktadır.

Müşteri sayısı ve dışarıdan gelen konukların sayısına bağımlı olarak açık, yarı açık, özel rekreasyon alanları biçimlenmektedir. Niteliğine göre kafe, açık ve yarı açık oturma mekanları gibi mekanlar, süs havuzları, peyzaj alanları ile tarihi han, kervansaray tipolojilerinde konaklayan kullanıcılara ve dışarıdan gelen konuklara hizmet vermektedir.

Yatma Birimleri

Yeniden işlevlendirilen, iyileştirilen tarihi konaklama ve ticaret yapılarında tasarlanan yatma birimleri, oda tipolojilerine göre(standart oda, süit vb.) içerisinde yatma bölümü, oturma bölümü, çalışma bölümü ve ıslak hacim bölümü gibi ana mekanların bir araya gelmesiyle tasarlanmaktadır.

Genel nitelikli otellerde bulunan konfora ek olarak iç mekan dizaynı, yapının kimliğini müşteriye aktaracak, yansıtacak şekilde tasarlanmaktadır. Kullanılan dekorasyon malzemeleri, döşeme malzemeleri, yapının, yörenin kimliği göz önünde bulundurularak kurgulanmaktadır.

Kullanıcı algısına etkinin en büyük alanlarından birisi olan yatma birimleri, müşterilere yapı hakkında bilgiler vermektedir. İnsan odaklı tasarlanan bu birimler insan psikolojisine etki etmektedir. Mimari konforun yansıtıldığı odalarda yapı kimliğinin tanımlanması için malzeme seçimi önemlidir. Yatma birimleri, kullanıcı portföyü göz önünde bulundurularak yapının özgün karakterini aktarmakta ve kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Standart bir odada, tek veya çift kişilik yataklar, komodinler, giysi dolabı ve konsol bulunmaktadır. Suit odalarda ise standart odalara ek oturma, çalışma birimleri tasarlanabilmektedir. Yatma birimlerinde doğal ve yapay aydınlatma elemanları kullanıcı konforu göz önünde bulundurularak iyileştirilmekte veya tasarlanmaktadır.

Servis Mekanları

Bireysel ve ortak alanlara hizmet eden servis mekanları, yatma birimlerine, yeme-içme birimlerine erişilebilir tasarlanmaktadır. Servis mekanları, mutfak, temizlik birimleri, kat servisleri gibi mekanlara ayrılmaktadır. Yıkama, temizlik, oda servisi gibi hizmetlerin sağlanabilmesi için kurgulanan servis mekanları, yatma birimlerine, yeme-içme birimlerine hizmet etmektedir.

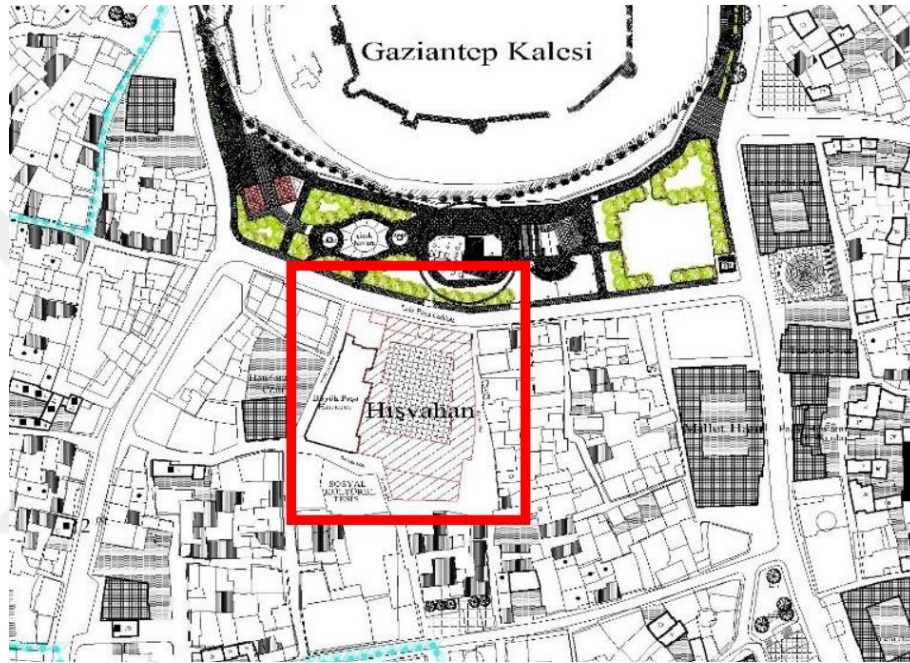
Mutfaklarda pişirme ya da müşteriye sunulan kapalı paket yiyecek, içeceklerin servisi için mekanlar kurgulanmaktadır. Yatma birimlerine hizmet eden kat servisleri, odalara erişilebilir olarak kurgulanmaktadır.

Tezin bu bölümünde otel kavramı, tarihi yapı ve otel ilişkisi, otel olarak yeniden işlevlendirilen yapılarda olması gereken birimler incelenerek ortaya koyulmuştur. Bir sonraki bölümde konuyu destekleyici anlamda otel olarak yeniden işlevlendirilen tarihi yapılara örnekler verilmiştir.

5.2. Otel Olarak Yeniden İşlevlendirilmiş Tarihi Yapı Örnekleri

5.2.1. Hışvahan Oteli (Lala Mustafa Paşa Hanı)

Hışvahan; Gaziantep ilinin Şahinbey ilçesine bağlı Karagöz Mahallesi, Handan Bey Sokağı'nda bulunan Lala Mustafa Paşa Külliyesi'nin ana yapısıdır. Yapı Gaziantep Kalesi'nin güneyinde yer almaktadır (Şekil 155).

Şekil 155 Hışvahan Konumu (Ozan, 2020; 97)

Gaziantep'in en eski hanı olarak bilinen ve tek katlı hanlar grubuna dahil olan Hışvahan'ın tam olarak ne zaman yapıldığının gösterildiği bir kitabe bulunmamaktadır. "Mustafa Paşa Hanı" adıyla Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Antep'in en meşhur hanı olarak adı geçen Hışvahan'ın, Lala Mustafa Paşa'nın Halep ve Şam Beylerbeyliği görevinde bulunduğu yıllarda yapılmış olduğu tahmin ediliyor. Yapıldığı dönem Lala Mustafa Paşa Külliyesi ismiyle içerisinde ticaret işlevindeki yapıların fazlaca bulunduğu bir külliye olarak Gaziantep'te ilk kez yapılmıştır (Özkarcı, 1995; Ozan,2020; 98)

Lala Mustafa Paşa Hanı yörede Hışva Han adı ile bilinmektedir. Hışva, yörede pamuk kozası anlamında kullanılmaktadır. Yapının inşa edildiği 16 yy'dan bu yana Antep'te dokuma endüstrisinin geliştiği ve kentte pek çok boyahanenin kurulmuş olduğu bilinmektedir. Hışva adıyla handa tekstil ticaretine yönelik pamuk kozası

ticaretinin yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı mimarisinde pek çok hanın içinde barındırdığı eylemden ismini aldığı bilinmektedir (Ağar, 2009; 126).

Hışvahan'ın olduğu, Hanlar Bölgesi olarak nitelendirilen alanda hanlar genelde iki katlı plan şemasına sahipken, Hışvahan tek katlı plan şemasına sahip bir handır. Ancak, edinilen en eski belge olan Lala Mustafa Paşa Hanı (Hışvahan) ile ilgili bilginin yer aldığı Konya'da bulunan Yusuf Ağa Kütüphanesi Lala Mustafa Paşa'nın 1577 tarihli vakfiyesinde yapıldığı dönemde hanın iki katlı olduğu anlaşılmaktadır. 1822 depreminde büyük ölçüde zarar görerek yıkılan han, 1834 yılında onarım görmüştür. Vakfiyesinden depremden önce iki katlı olduğunu öğrendiğimiz han, onarımla beraber tek katlı olarak varlığını sürdürmüştür. Avludaki revak düzeninin de bu onarımla şekillendiği düşünülmektedir(Altın, 2015; Ozan, 2020; 98)

İlerleyen yıllarda gelecek kuşaklara kültürel ve mimari öğelerin sağlıklı bir şekilde ulaştırılması amacı ile Hışvahan'ı konu alan koruma ve yeniden işlevlendirme projeleri hazırlanmıştır. Bu projeler hakkında detaylı bilgiler Ozan'a göre; "2007 yılında kazı çalışmaları yapılmış, beden duvarları ve revak ayakları ortaya çıkarılmıştır (Ağar, 2009). 2008 yılında "Kültür Yolu" adı altında kentteki tarihi ticari aksı koruma amaçlı proje hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında Hışvahan'ın giriş cephesinin bulunduğu Lala Paşa Caddesi'ni de içeren sokak sağlıklaştırması yapılmıştır. Çalışma kapsamında sağlıklaştırma yapılan sokaklarda yer alan cepheler düzenlenerek daha uyumlu ve düzenli bir görünüme kavuşturulmuştur. Bu çalışmalar kapsamında Hışvahan'ın da yeni işlevle dönüştürülerek bölgeye ve kente yeniden kazandırılarak kullanılması gerektiği dikkat çekmiştir. 2012 yılında başlayıp 2014 yılında KUDEB tarafından tamamlanan restorasyon çalışmaları ile Hışvahan son halini almış, 2016 yılında ise restoran, otel ve dükkan kullanımıyla işletmeye açılmıştır. Neredeyse tüm taşları yenilenen hanın, bu onarımla mevcut plan şeması korunmuştur." şeklindedir.

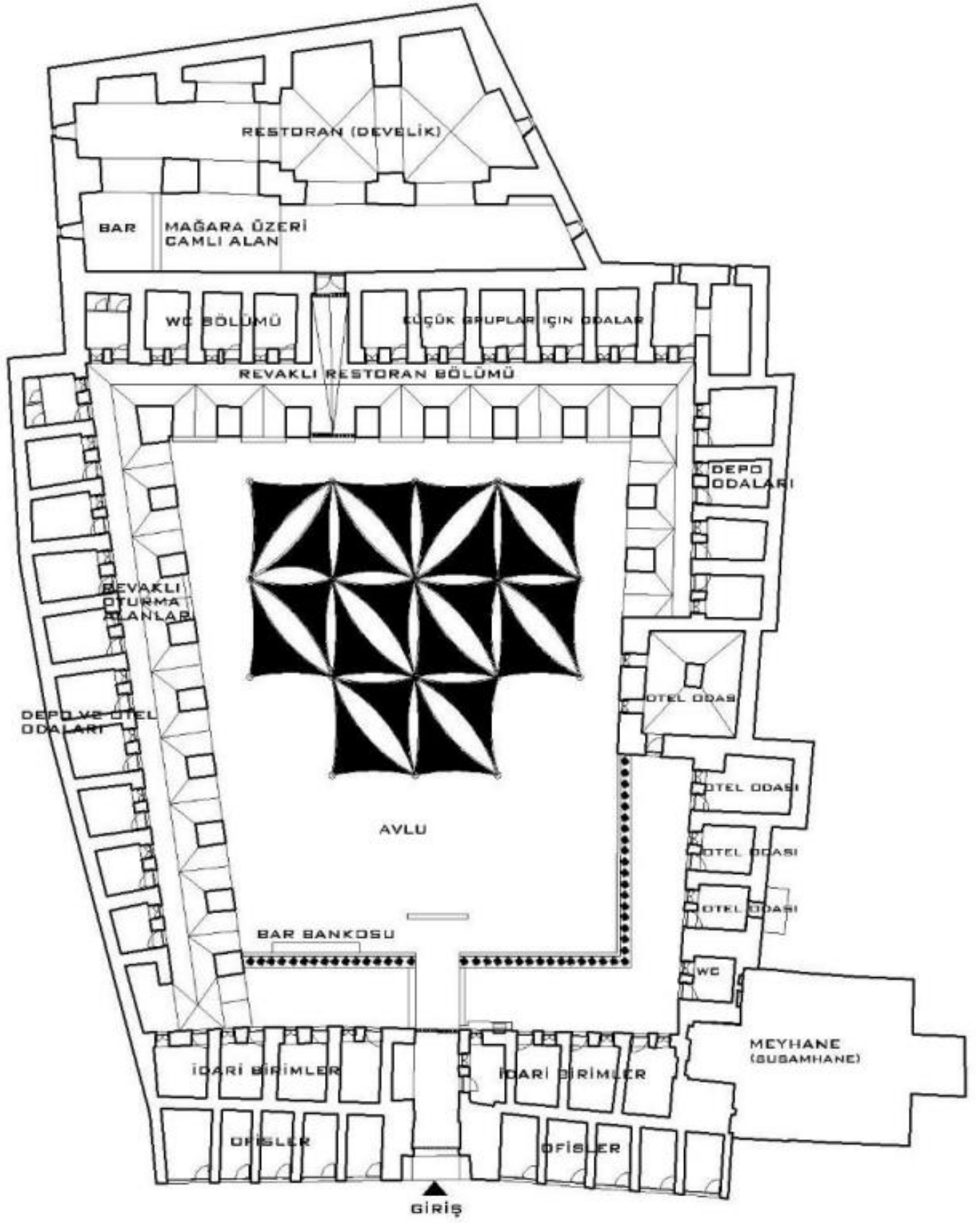
Restorasyon çalışmalarından önce Hışvahan'ın, depremler ve diğer çevresel faktörler sebebiyle büyük bir bölümü yıkılmış ve çökmüş durumda olduğu şekil 156 ve 157'de görülmektedir. Tarihi ve mimari önemi nedeniyle Hışvahan'ı konu alan koruma projeleri kapsamında, yapının günümüz koşullarına uyum sağlayarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda yapının orijinal planlarının korunarak eski fonksiyona uygun yeni bir işlev verilmesi amaçlanmıştır (Şekil 158).

Şekil 156 Hışvahan Kazı Çalışması, 2007 (Ağar, 2009)

Şekil 157 Avlu Doğu Cephesi (Karaata, 2020; 60)

Şekil 158 Hışvahan Otel Planı (Ozan, 2020; 100)

Ozan’a göre; Han, orijinal işlevi olan konaklama fonksiyonunu kaybettikten sonra kent içinde ticaret amaçlı kullanılmaya başlanmış ve bu dönemde de imaret fonksiyonunu yitirmiştir. Özkarcı (1995)’nın ifade ettiği gibi Gaziantep’te geçmişten günümüze önemini korumakta olan susam ham maddesinin kullanılarak Susamhane’de tahin ve helva gibi üretimlerin yapıldığı işlevle kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. 2014’te hanın restorasyonunun tamamlanmasıyla ve 2016’da restoran ve otel işleviyle işletmeye açıldıktan sonra yapının “Susamhane” bölümü pastane, kafe fonksiyonuyla kullanılmaktaydı. Daha sonrasında ise meyhane işlevine dönüştürülerek halen bu işlevle hizmet vermektedir (Ozan, 2020; 101,102).

Şekil 159 Hışvahan Otel, İç Mekan Görünüşü, Url 28

Şekil 160 Hısvahan Oteli, Revak Görünüşleri, Url 29

Şekil 161 Hısvahan Oteli, Avlu Görünüşü, Url 30

Şekil 162 Hışvahan Otel, Meyhane Bölümü, Url 31

Hışvahan'ın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde; Yapının özgün işlevinde hücreli yapıya sahip olması, otel işlevinin yapıya uyarlanmasıyla; yapısal plan şemalarının uygunluğu gözlemlenmektedir. Yapıda yer alan mevcut mekan planlamasının yeni işlev ihtiyaçlarını karşılaması ile odacıkların kullanımı tam olarak sağlanmaktadır. Yapının özgün yapısal kimliğini kaybetmeden işlevsel dönüşümü sağlanmaktadır. Otel işlevinin yüklendiği yapılarda izlenen tasarım ilkesi giriş, ana mekanlar, odalar ve bu mekanları birbirine bağlayan sirkülasyon alanlarının bir bütün olarak ele alınması ve tasarlanması gerekmektedir. Mekanların birbiri ile ilişkili olduğu bir tasarım anlayışı hedeflenmektedir (Karaata, 2020; 80).

Yeniden işlevlendirilerek otel ve restoran olarak kullanılan yapıda, iç mekanlar modern öğeler ile tasarlanarak, eski ile yeni sentezlenmiştir. Modernize edilerek tasarlanan yapı, günümüz koşullarına uyum sağlayarak, özde tarihsel kimliği ön plana çıkarılmıştır (Şekil 159-160-161-162).

5.2.2. Four Seasons Otel (Sultanahmet Cezaevi)

Tarihi yapı İstanbul ilinin, Eminönü ilçesine bağlı Sultanahmet semtinde konumlanmıştır. Çevresinde Ayasofya Müzesi, Ayasofya Hamamı, Sultanahmet Camii gibi değerli diğer tarihi yapılar yer almaktadır.

“Sultanahmet cezaevi; İstanbul’da çağdaş anlamda yapılmış ilk hapishane binasıdır. Girişin üzerinde yer alan “Dersaadet Cinayet Tevfikhanesi 1337” şeklindeki kitabe ile belirtilen tarihe göre 1918/1919 yılında yapılmıştır. Binanın mimarı kesin olarak bilinmemekle beraber kimi metinlerde Mimar Kemalleddin Bey’in bazılarında da Mimar Vedat Tek’in adlarından söz edilmektedir. Ancak dönemsel bir takım benzerlikler nedeniyle anılmakta olup kesin bir belgeye rastlanmamıştır” (Özkan, 2002; Apaydın Başa; 2007; 154).

Eski dönemlerde ekleriyle beraber bir kompleksi oluşturan tarihi yapı, Bizans İmparatorluğu’na Büyük Saray adı ile hizmet vermiştir. Ancak 1400’lü yıllarda yıkıntı haline gelmiştir. Kentin Türkler tarafından fethinden sonra yapının bir bölümü kullanılmaya devam ederken, 1800’lü yıllarda bir bölümü yıkılarak ortadan kaldırılmıştır. “Türk yönetimi altında 1845 yılında –anılan parsel üzerinde- Darülfünun binası inşaatına başlanmış ve bina, ilk olarak, 1877’de Meclis’i Mebusan olarak açılmıştır (Şekil 163). Bir süre sonra Adliye Nezareti’ne ve son olarak Adliye Sarayı’na dönüştürülen bina, Aralık 1933’te yanmıştır” (Özüekren, 1997; Apaydın Başa; 2007; 155)

Şekil 163 Four Seasons Otel’inin Meclis’i Mebusan olarak kullanılan hali (Apaydın Başa; 2007; 155)

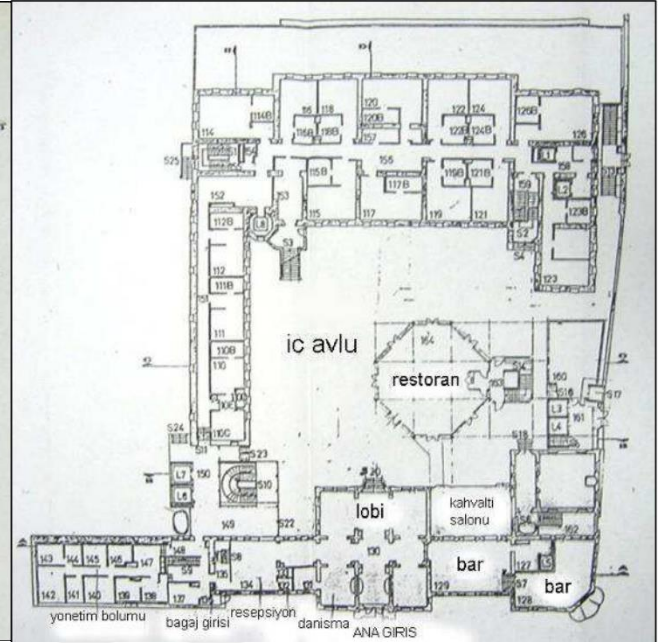
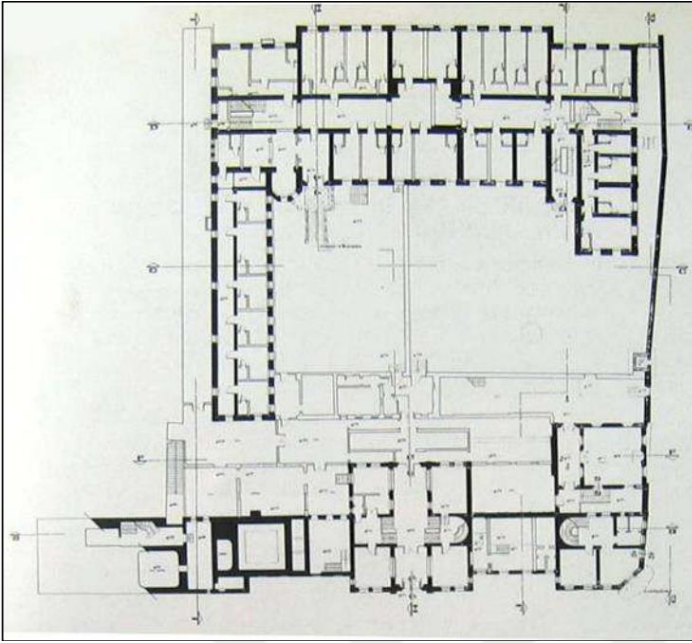
1980’li yıllara kadar cezaevi olarak hizmet veren bu yapı grubu neo-klasik tarzda tasarlanmıştır. Sultanahmet Cezaevi’nin yeniden işlevlendirilmesiyle Four Seasons Oteli 1996’da hizmete girmiştir. Otel işlevi verilme kararı ile yapılan çalışmalar sonucu yapının özgün durumundan çok şey kaybettiği belirlenmiştir. Örneğin Şekil 164’te görülen gözetleme kulesinin pencere ve kapıları örülerek kullanım dışı tutulmuştur (Apaydın Başa; 2007; 156).

Şekil 164 Sultanahmet Cezaevi, Gözetleme Kuleleri (Apaydın Başa, 2007)

Otel konumu bakımından Sultanahmet semtinde tarihi ve kültürel yerlere yakın bir turizm merkezidir. Otel çevresinde farklı tür ve sınıflarda oteller vardır. Buna göre değerlendirildiğinde yapının otel olarak yeniden kullanımının konum açısından uygun olduğu görülmektedir. Hapishaneden kalan mevcut kabuk ve hapishane kullanımının izlerini taşıyan çevre ile otele dönüştürülen yapı yeni bir kimlik yaratmıştır. Turizmin giderek öncelikli tüketim malzemesi haline gelen kimlik kavramı, tarihi ve mimari özelliği olan yapılarda öne çıktığı için müşteriler için özel bir tercih nedeni haline gelmektedir (Apaydın Başa; 2007; 157,158).

Tarihi Sultanahmet Cezaevi’nin tekrar eden hücre sistemleri yapının, otel olarak yeniden kullanımı için plan şemasında ve strüktürel sistem açısından kolaylık sağlamıştır. Bu durumda tarihi yapı niteliğindeki binada plansal düzlemde ve strüktürel anlamda çok fazla müdahaleye ihtiyaç kalmamıştır (Şekil 165,166).

Şekil 166 Sultanahmet Cezaevi Zemin Kat Planı (Apaydın Başı; 2007; 158) Şekil 165 Four Seasons Oteli (Apaydın Başı; 2007; 159)

Otel kullanımındaki yapılarda, kullanıcının öncelikle resepsiyon birimine ulaşarak oradan odalara dağılma mecburiyetinden doğan, ayrı olarak yapılmış blokları birleştirme gerekliliğiyle yapı aralarına cam tüneller tasarlanmıştır (Şekil 167).

Şekil 167 Four Seasons Oteli, Giriş Cephe Görünüşü (Apaydın Başı; 2007)

Şekil 168 Four Seasons Otel, Avlu Görünüşü (Apaydın Başa, 2007)

“Otel girişi ile aynı kotta olmak kaydıyla, restoran ve mutfahın avluda yer alma istemi, uzun uğraşlar sonucunda avlunun tamamen doldurulması ile olası olduğu kanıtlanarak, sadece restoran kitlesinin avluda yer alması, mutfahın ise alta alınması ile karşılanabilmiştir. Bu kapsamda, restoran ve balo salonunun, avlu altında yer alması ve avlu üzerinde, tek öge olarak kalan ışıklığın, bu iki hacmin ortak holünü aydınlatması yönündeki çalışmalar, ne yazık ki restoranın “çalışmayacağı” savıyla reddedilmiştir. Böylece, gerek boyutu ve formu, gerekse aksiyal yerleşimi ile avlu bütünlüğünün korunmasına yönelik saydam piramidal ışıklık, yerini, opak çatılı, ağır ve yersiz bir kitleye terk etmek zorunda kalmıştır. Bu kitle ile bütünlüğü zaten yeterince bozulmuş olan avlu, bu mekanın açığındaki uzantıları ile büyümesinin yanı sıra, artan kısmın, peyzaj değerlendirilmesindeki çizgisel öğeler ve kaplama malzemelerindeki çeşitliliğin de katkısı ile parçalanmış ve koridorlaşmıştır. (Şekil 168)” (Özüekren, 1997; Apaydın Başa, 2007; 161).

İncelenen Four Seasons Otel örneğinde, yapının plansal düzlemde işleyiş açısından otel için uygun olduğu öngörülse de, proje sonucunda otel işlevi için mevcut gereklilikler doğrultusunda birçok mekânsal değişikliğe gidilmiştir.

5.3. Eski İpek Han'ın Otel Olarak Kullanımı İçin Tasarım Önerisi

Eski İpek Han yapısının otel olarak yeniden işlevlendirilme önerisinde eski ve mevcut durumdaki fonksiyonları, plan şeması, strüktürel sistemi, tesisat sistemi gibi ögeler ve mekânsal dizim analizinde çıkan sonuçlar göz önünde bulundurulmuştur.

Tarihi Eski İpek Han için otel önerisi sunulmadan önce yapıya sonradan yapılmış ekler temizlenmeli, zamanla hatalı onarımlardan kaynaklı olan çapraz duvarları düzeltilmeli, strüktür sağlamlaştırılmalıdır. Yıpranmış eskimiş malzemeleri yenilenmelidir. Yapının tarihi kimliğine aykırı olan modern malzemeleri olabildiğince yapıya uygun malzemeler ile değiştirilmelidir. (Örneğin demir kapılar ahşap kapılar ile değiştirilebilir.) Han tamamen onarılarak ilk yapıldığı plan şemasına olabildiğince geri dönüştürülmelidir. Bu düşünce ile yola çıkılarak Eski İpek Han'a restitüsyon planları üzerinden otel önerileri sunulmuştur.

Yapının restorasyon projesi olmadığı için belediye tarafından yapılmış restitüsyon projesi restorasyon projesi olarak kullanılmıştır. Binanın yeniden işlevlendirilmesi için restorasyon projesi olması gereklidir. Bu nedenle restitüsyon projesi restorasyon projesi gibi kullanılarak binada yeniden işlevlendirme önerisi verilmiştir.

Tarihi yapının çevresindeki olumsuz ekler temizlenerek ve çevre düzenlenmeleri yapılarak yapı ortaya çıkarılmalıdır. Yapının çevresine doğal ya da yapay yönlendirmeler eklenerek tarihi hanın kent kullanıcıları tarafından farkedilebilirliği artırılmalıdır.

Geleneksel kare planlı han tipolojisinde olan Eski İpek Han'da eski işlevinin konaklama ihtiyacını karşılamasına bağlı olarak odaların ardışık şekilde yerleştirilmiş olması otel işlevinde yeniden kullanım için oldukça uygundur. Otel ihtiyaç programı dahilindeki resepsiyon, bekleme alanları, lobi-bar gibi birimler kullanıcının yapıya giriş yaptığı noktadan fark edilebilir ve kısa sürede ulaşılabilir olması gerekmektedir. Bu nedenle yapının doğusunda bulunan kapıdan giriş yapıldığında hemen sağ ve soldaki odalara bekleme alanları tasarlanmıştır. Yapının ilk işlevinde olduğu gibi üst katlara normal ve süit odalar yerleştirilmiştir. Resepsiyon bölümünden odalara dağılma gerekliliğinden kaynaklı olarak üst kata çıkan her iki merdivenin yanına resepsiyonlar ve valiz odaları yerleştirilmiştir. Ortadaki avlu rekreasyon alanları olarak tasarlanmış ve kullanıcıların tarihi doku eşliğinde dinlenebilmeleri için avluya oturma birimleri yerleştirilmiştir. Avludaki sirkülasyonunun kullanıcıları rahatsız etmemesi üst kat

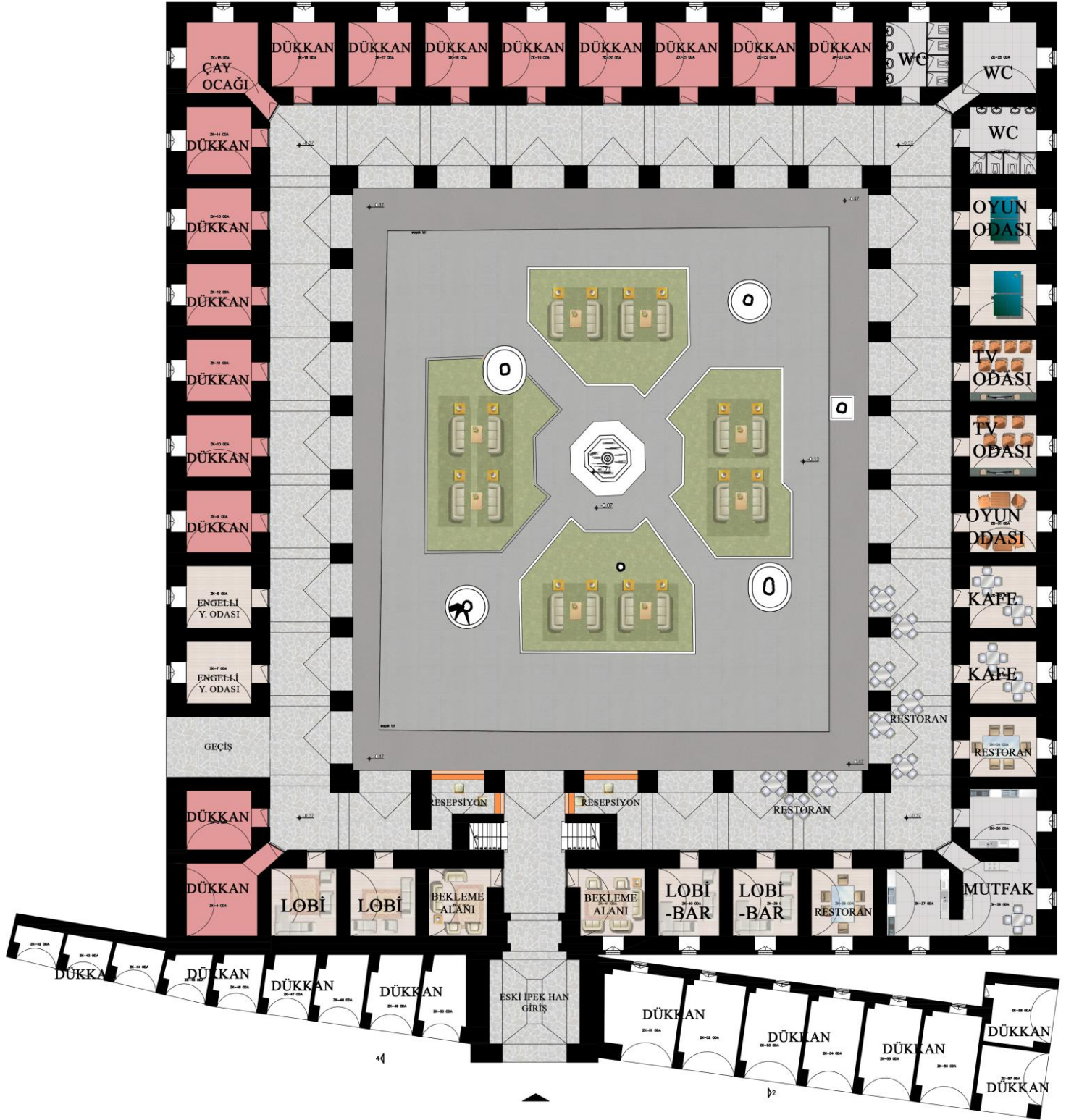
tamamıyla yatma birimlerine ayrılmıştır. Ancak mimarlık bilim dalının erişilebilirlik ilkesinden yola çıkılarak engelli bireyler için alt katlara da oda tasarımları yapılmıştır.

Yapının tesisat müdahalelerini en aza indirmek amacıyla mevcut ıslak birimler sabit tutularak yanlarındaki odalara ek birimler yapılmıştır.

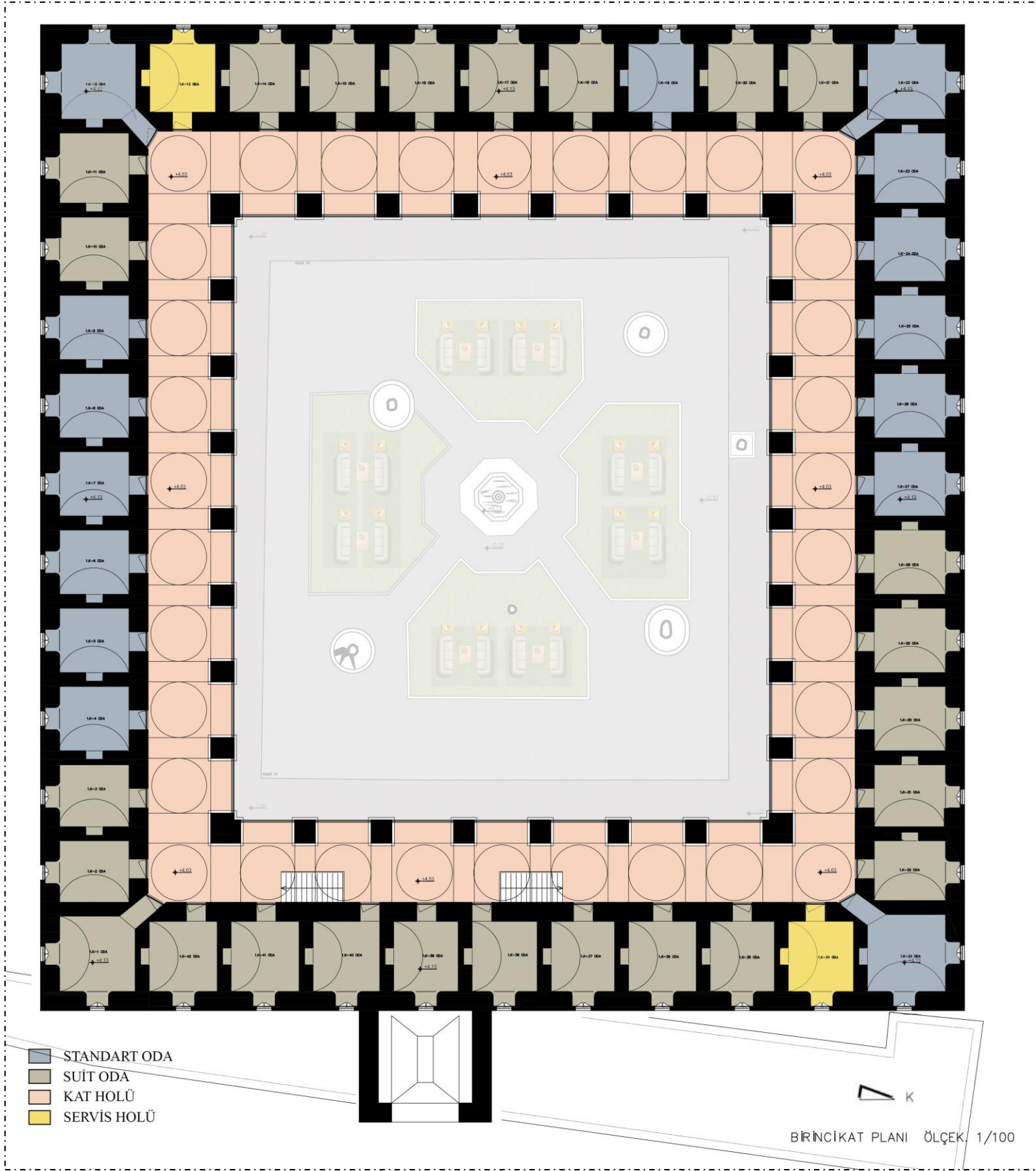
Yapının alt katı çoğunlukla ortak kullanım için ayrılmıştır. Butik otel ihtiyaç programında olan bir diğer mekanlar yeme-içme birimleridir. Bu mekanlar yine giriş katta ortak kullanım alanlarının mevcut olduğu bölümdedir. Otel kullanıcılarının yanında yapıya yeme-içme birimlerine dışarıdan kullanım sağlanabilmesi adına restoran, kafe, bar gibi mekanlar giriş bölümüne yakın ve güvenlik kontrolü sağlanabilir şekildedir. Kullanıcıların yapıda konaklama ihtiyaçları giderilirken aynı zamanda eğlenabilmeleri için oyun odaları, tv ve sinema odaları düşünülmüştür (Şekil 169).

Eski İpek Han üzerinde yapılan kaynak araştırmaları doğrultusunda yapının orijinalinde alt katının ticari mekanlar olarak sıkça kullanıldığı bilinmektedir. Yapıya yeni işlev yüklenirken eski fonksiyonundaki ticari mekanların bir kısmı mevcut konumunu koruyarak yapının tarihi kimliğini kullanıcılarına hissettirme olgusu amaçlanmıştır.

Yapının orijinalinde bulunan fakat günümüze ulaşamayan mescidi, rekonstrüksiyon kapsamında yeniden canlandırılabilir. Bu şekilde yapılacak bir yeniden işlevlendirme ile yerin ruhu kullanıcılara en doğru şekilde aktarılacaktır (Şekil 173-174-175-176).

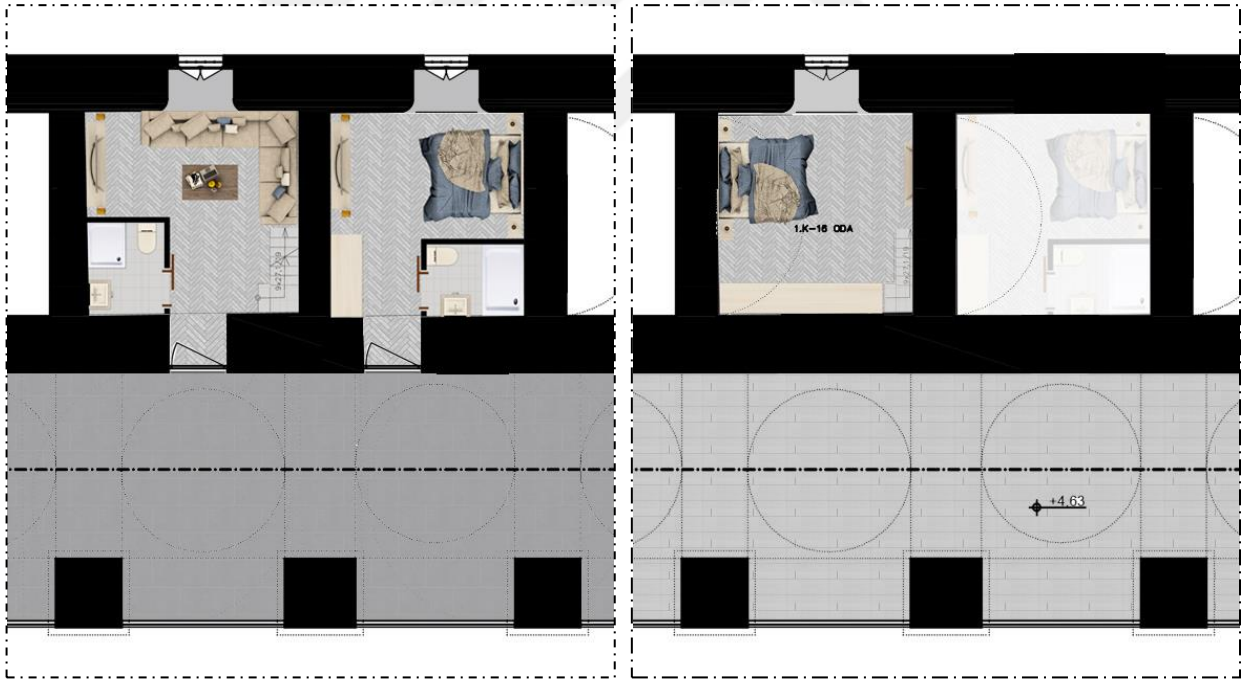
Şekil 169 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Önerisi, Zemin Kat Planı

Şekil 170 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Önerisi, Birinci Kat Planı

Butik otel için gerekli birimlerin metrekare olarak yeterliliği için Han'ın mevcut durumda olduğu gibi zemin katında oda önlerindeki revaklar kapatılarak odalara dahil edilmiştir. Ancak bunlar mevcut durumdaki gibi tarihi yapıya aykırı malzeme seçimi ile değil daha uyumlu bir şekilde yapılmalıdır. Dükkanların mevcut durumda farklı tipteki tabelaları tek tip ve yapıya uyumlu olacak şekilde tasarlanarak yerleştirilmelidir.

Eski İpek Han'ın birinci katı tamamıyla normal ve süit odalar için ayrılmıştır. Oda içlerine sıva dışı tesisat olacak şekilde ıslak hacimler eklenmiştir. Odaların tarihi dokusu korunarak kullanıcılara aktarılması amaçlanmıştır (Şekil 170-171-172). Han'a önerilen yeni işlev doğrultusunda tasarlanan planları desteklemek amaçlı iç ve dış mekan için 3 boyut çalışmaları yapılmıştır (Şekil 173-174-175-176-177-178-179-180-181-182)

Şekil 172 Eski İpek Han Otel Olarak Yeniden İşlevlendirme Önerisi, Normal ve Süit Oda Planı

Şekil 171 Eski İpek Han Otel Olarak Yeniden İşlevlendirme Önerisi, Süit Oda Üst Kat Planı

Şekil 173 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi

Şekil 174 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi

Şekil 175 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi

Şekil 176 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Dış Mekan 3 Boyut Önerisi

Şekil 177 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi

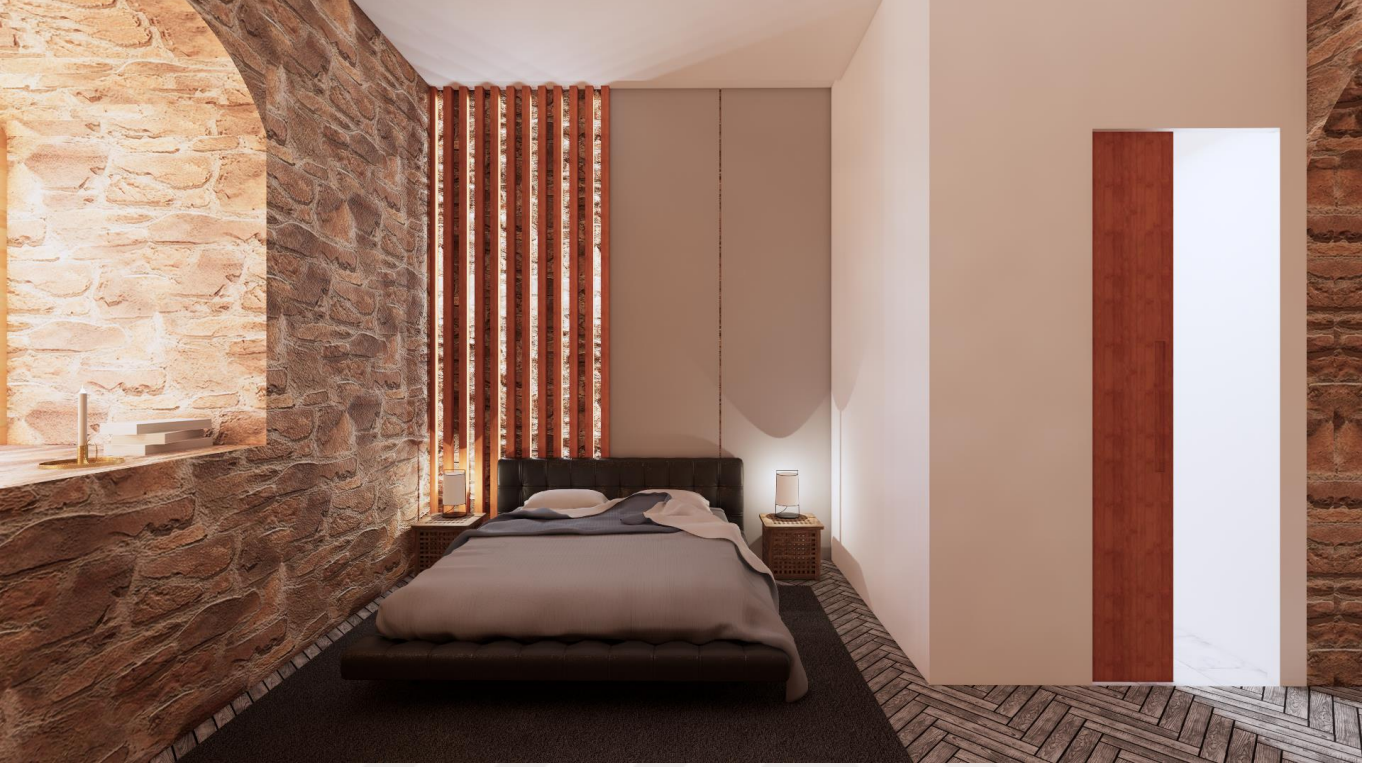
Şekil 178 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi

Şekil 179 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi

Şekil 180 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme Mescit Rekonstrüksiyonu 3 Boyut Önerisi

Şekil 181 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme İç Mekan 3 Boyut Önerisi

Şekil 182 Eski İpek Han Otel Olarak İşlevlendirme İç Mekan 3 Boyut Önerisi

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bursa Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış bir kent olarak içerisinde önemli tarihi yapılar barındırmaktadır. Hanlar Bölgesi gibi tarihi ticaret alanlarının bulunması korunması gereken tarihi bir kent kimliğine sahip olduğunu göstermektedir. Geleneksel ticaret alanı olan Tarihi Hanlar Bölgesi'nde korunması gerekli önemli binaların tanımlanması ve Bursa Eski İpek Han tezi kapsamını oluşturmaktadır. Bursa Eski İpek Han yapısının tarihe tanıklık etmiş olması, eskilik özelliği ve mimari estetik değer gibi faktörler bakımından korunması ve gelecek kuşaklara kullanılarak aktarılması son derece önemlidir.

Kültürel miras değerindeki bu yapının, mevcut durumları incelendiğinde estetik değer kayıpları yaşadığı görülmektedir. Çağın ve ihtiyaçların değişimi ile ilk işlevini kaybeden tarihi yapı, bilinçsiz kullanımdan kaynaklanan fiziksel hasarlara uğramıştır. Atıl durumda bırakılan Eski İpek Han, tarihi değer niteliği yok sayılarak depolama gibi önemsiz işlevlerde kullanılmaktadır.

Çağın değişimi ile yapının tarihi kimliğinin kaybolmaması manevi ve fiziksel değerleri bakımından en doğru şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için eski işlevi göz önünde bulundurularak yeniden kullanıma açılmalıdır. Terk edilmek yerine toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak işlevlerde kullanılan yapılar, kullanım sırasında gerekli bakımları yapılarak eskimesi önlenerek ve topluma hizmet ederek toplumun ihtiyacını karşılayacaktır. Bursa Hanlar Bölgesi'nin tarihi ticaret dokularını oluşturan önemli yapılardan birisi olan Eski İpek Han üzerine araştırma ve inceleme yapılarak, yapının tarihsel kimliğinin korunarak en iyi şekilde gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır. Yapılan analizler temel alınarak eskiden konaklama hizmeti veren yapının, günümüz şartlarına göre uyarlanarak otel olarak kullanılması; fiziksel anlamda varlığını koruyabilmiş bu yapının toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda kente ve kentliye hizmet etmesi ekstra yarar sağlamış olacaktır.

Tarihi Eski İpek Han, yapılan araştırmalar ve incelemeler doğrultusunda eski işlevine, mekansal ve strüktürel uygunluğuna dayanılarak otel işlev önerisinde bulunulmuştur. Yapı otel olarak işlevlendirilerek kullanıma açıldığında tarihsel, kültürel değerlerini geri kazanarak gelecek kuşaklara aktarılacak ve aynı zamanda aktif kullanımı sayesinde fiziksel anlamda eskimesi gecikecektir.

Yeniden işlevlendirme sırasında yapının özgün değerlerini, kimliğini kaybetmemesi için yapının özgün parçalarına zarar verilmemesi gerekmektedir.

Yapılacak müdahaleler belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmelidir. Özgün plana, strükture, cepheye ve yakın çevreye en az müdahale ile edilerek restorasyon gerçekleşmeli ve yeniden işlevlendirilerek yapı kullanıma açılmalıdır.

Tipolojik olarak çevredeki hanlarla benzerlik gösteren İpek Han etkin bir şekilde kullanılamamaktadır. Buna etken faktörlerden birisi yapının yeterince algılanamıyor olmasıdır. Kenti ziyarete gelen misafirlerin ve kentlinin yapı ile bütünleşmesi için eski işlevi olan konaklama ve ticaret işlevi yapının yeniden canlandırılmasıyla sonuçlanacaktır.

Kullanıcıların yoğunlukla avlu ve çay ocağında zaman geçirdiği tespit edilmiştir. Buna bağımlı olarak yapının pek çok fonksiyon işlevsellikten uzaktır. Yapı kullanım sıklığı diğer hanlara kıyasla düşük derecededir. Bunu artırtmak için farklı kentlerden gelen misafirlerin ve kentlinin, hafta içi ve akşam vakitlerinde yapıda zaman geçirmeleri için işlev önerileri sunulmaktadır.

Yapının mevcut kullanıma ek ihtiyaçları, yeme-içme alanlarının artırılması, ticari mekanların restore edilerek özel nitelikli hale getirilmesi, avlu kullanımının ilgi çekici hale getirilmesi gibi işlevlerle yapı, tarihi niteliği dışında kullanıcılara imkan sunmalıdır. Tarihi doku olması ile ayakta kalan İpek Han'da mevcut durumda en çok Dükkanlar ve Avlu kullanılmaktadır. İşyeri sahipleri harici 1.Kat kullanılamamaktadır. Yapıya verilen konaklama ve ticaret işlev önerisi ile birlikte avlunun niteliği artırılmalıdır.

Yapıya ulaşım kolay olmasına rağmen yapı girişi ve bütünü algılanamamaktadır. Yapı görselleri kullanıcılara gösterildiğinde diğer hanlarla karıştırıldığı tespit edilmiştir. Eski İpek Han'a yüklenecek özgün işlevler, yapının ilgi çekici hale gelmesini sağlayacaktır.

Yapıda engellilere uygun düzenlemeler yetersizdir. Bu nedenle yeniden işlev önerisi ile birlikte erişilebilirlik ilkesi doğrultusunda engelsiz tasarım koşulları değerlendirilmelidir.

Kimlikli bir yapı olan Eski İpek Han'ın bozulma ve deformasyonunu en aza indirmek için eski kimliğinin kazandırılması önerisi önem arz etmektedir. Geçmişteki kimliğinin gelecek nesillere aktarılması için alınacak önlemler, yapıyı yaşayacak ve canlı tutacaktır. Yerin ruhunu yaşatmak için yapının eski kimliğinin kazandırılması yapının Hanlar Bölgesi'nde bulunan ilgi çekici, yoğun kullanılan hanlar gibi kente katkısı da artacaktır.

Eski İpek Han’a önerilen Butik Otel önerisi kullanıcıya özgün tasarımları ile yapıya ilgiyi arttıracak ve yapının kimliğinin kullanıcıya aktarılmasını sağlayacaktır. Mevcut durumda depo olarak kullanılan üst katlara analizler bağlamında standart ve süit oda önerilerinde bulunularak işlevli hale getirilmelidir. Dükkan işlevi analizler doğrultusunda mekânsal tercihlerde bulunularak zemin katta yarıya düşürülmeli ve nitelikli hale getirilmelidir. Nitelikli hale gelen dükkanlara dışarıdan erişim ise kontrollü sağlanmalıdır. Konaklama ve ticaret fonksiyonlarının dengesi sağlanarak yapı eski işlevine döndürülmeli ve kimliği yeniden canlandırılmalıdır. Yapının, yerin ruhunun yaşatılması için mevcut işlevi dışında verilecek öneriler önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağar, P., (2009), “Gaziantep Lala Mustafa Paşa Hanı ve Koruma Sorunları”, Yüksek Lisans Tezi, *Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 126.
- Ağın, S., (2014), “Bursa Hanlar Bölgesi'ndeki Kentsel Dış Mekânların Kalite Açısından Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 41.
- Ahunbay, Z., (1996), Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon, 1. Baskı, *YEM Yayınları*, İstanbul, 90-104.
- Altınoluk, Ü., (1998), Binaların Yeniden Kullanımı, *YEM Yayınları*, İstanbul.
- Apaydın B., (2007), “Yapıların Otel Olarak Yeniden Kullanım Bağlamında Mekansal Dönüşümlerinin Kavramsal Ve Kurumsal Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 154-161.
- Asiliskender B., Balcı H.G. ve Yılmaz N., (2005), “Anıt Kavramı, Kimliğin Sürekliliği ve Değişim: Gevher Nesibe Medresesi Deneyimi”, *Mimarlık Dergisi*, 322.
- Atalan, Ö. ve Arel, H.Ş., (2016), “15. Ve 16. Yüzyıllara Ait Osmanlı Han Yapılarının Mekânsal Analizi”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* , Ankara, 217-228.
- Bağbancı, M.B. ve Köprülü Bağbancı Ö., (2005), “Bursa Hanlar Bölgesi’nde Yer Alan Hanlar, Bedesten ve Çarşıların Deprem Açısından İncelenmesi”, *Deprem Sempozyumu*, Kocaeli, 788-796.
- Burden, E., (2004). “Illustrated Dictionary of Architectural Preservation: Restoration, Renovation, Rehabilitation, Reuse”, McGraw-Hill Press, NewYork.
- Can, E. ve Erman, O., 2015, "Butik Otellerin Karakteristik Özelliklerinin Saptanması", *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 30(2), ss. 166

- Dede, R., (2010). “Bursa Tarihi Kapalı Çarşı'da Kentsel Dış Mekan Organizasyonu Açısından Analitik Bir İnceleme”, Doktora Tezi, *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Dostoğlu, N., (2001) “Bursa’da Geçmişten Günümüze Kentsel ve Mimari Değişim”, *Hisar Dergisi*
- Engin, H.E., (2009). “Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımında İç Mekana Etkilerin İncelenmesi İçin Bir Yöntem Önerisi; İstanbul Endüstri Yapıları Örneği”, Doktora Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Eroğlu, B., ve Yıldız, E., (2006). “Kültür Mirasının Sürekliliği İçin Anıtsal Binaların Yeniden Kullanılması Bağlamında Ermenek Tol Medrese”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 315-340.
- Gabriel, A., (1958), *Une Capitale Turque* Brousse, Paris.
- Gedik, G.S., (2015) “Tarihi Çevrelerin Sürdürülebilir Yeniden Canlandırılmasında Kullanıcı Görüşlerinin Değerlendirilmesi: Bursa, Hanlar Bölgesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Güler, S., (2020), “Bursa Hanlarında Mescidler”, *İSTEM*, (35), 17-39.
- Halı, F. ve Yavuz, A.Ö., “Geleneksel Mimari Dilin Çözümlemesinde Kullanılan Üretken Bir Metot Önerisi: Bursa Hanlar Bölgesi”. *ISAS 2019*, 2019, 4.3: 81-87.
- Hasol, D., (2014), *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, 13. Baskı, *YEM Yayınları*.
- Karaata, Ç., (2020)., “Özgün işlevini yitirmiş, yeniden işlevlendirilen yapıların tasarım sürecinin değerlendirilmesi ve Hışvahan örneğinin incelenmesi” Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

- Karagünlü, N., (2015), “Pera Levanten Konut Mirası Ve Yeniden İşlevlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme”, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Karakaya E., (2000), “İpek Hanı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 22: 368-369.
- Köprülü Bağbancı, Ö., (2007), "Bursa Hanlar Bölgesi Değişim ve Dönüşüm Sürecinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükkömürcü, B., (2005), “Geleneksel Türk Osmanlı Çarşı Yapıları ve Günümüzdeki Alışveriş Merkezleri Üzerine Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul
- Ozan, İ., (2020), “Tarihi Yapıların Yeniden Kullanımı ve İşlevlendirilmesinin Mekansal Algıya Etkisi, Gaziantep Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Öztürk, M., (2010). “Uludağ (Zirve) ve Bursa Meteoroloji İstasyonlarının Karşılaştırmalı İklimi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, (55), 13-24.
- Pekol, B., (2010), “*İstanbul’da yeni işlevlerle kullanılan tarihi yapıların üslup sorunsalı*” Doktora Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Selçuk, M., (2006) “Binaların Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekansal Kurgunun Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (1992), cilt.6, İst., s.445-446.
- Ulusoy, K.F., (2021), “Geçmişten geleceğe değişkenleriyle mimari tasarım sınırları Aksaray kent merkezi örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Konya Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*.

Vakıflar Genel Müdürlüğü., (1983), Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler III, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*.

Yaldız, E., (2003), “Konya’da ki Medrese Yapılarının Yeniden kullanım Koşullarına Göre Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.

Yıldırım, D. (1999), “Anıtsal Binalardaki İşlev Değişiklerinden Doğacak Müdahalelerin Çevresel Olarak İncelenmesi ve Ayazağa Kasırları Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.

Yılmaz Çakmak, B., (2010), “Sayısal Analiz Yöntemlerinden Mekansal Dizin (Space Syntax) Yönteminin Mimari Tasarım Eğitiminde Kullanılması”, *Mimarlık Eğitiminin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu*, ss. 7.

İNTERNET KAYNAKLARI

Url 0- <https://www.lisinyatur.com/sigacik-alacati-cesme-turu> Ziyaret Tarihi: 7 Nisan 2022

Url 1-<https://en.m.wikipedia.org/> Ziyaret Tarihi: 7 Nisan 2022

Url 2-<https://www.lisinyatur.com/sigacik-alacati-cesme-turu> Ziyaret Tarihi: 7 Nisan 2022

Url 3-<https://www.erolsasmaz.com/?oku=1253> Ziyaret Tarihi: 7 Nisan 2022

Url 4-5-6 <https://www.arkitera.com/> Ziyaret Tarihi: 26 Nisan 2022

Url 7-8-<http://www.rmkmuseum.org.tr/ankara/hakkimizda/rahmi-m-koc-muzeleri> Ziyaret Tarihi: 28 Nisan 2022

Url 9-<https://www.vbenzeri.com/mimari/bir-gaziantep-hikayesi-hisvahan> Ziyaret Tarihi: 5 Mayıs 2022

Url 10-<https://www.etstur.com/lets-go/londrayi-derinlemesine-kesfetmenin-en-sanatsal-yollari/> Ziyaret Tarihi: 9 Mayıs 2022

Url 11-<http://cografyaharita.com/haritalarim/4l-bursa-ili-haritasi.png> Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022

Url 12-<https://www.nufusu.com> Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022

- Url 13- <https://tr.climate-data.org> Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022
- Url 14-<https://www.e-sehir.com/turkiye-haritasi/bursa-deprem-fay-hatti-riskharitasi.html> Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022
- Url 15-<https://tarihportali.net/osmanli-bizans-iliskileri-maddeler-halinde> Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022
- Url 16-http://www.bursadakultur.org/haritalar_bursa.htm Ziyaret Tarihi: 23 Şubat 2022
- Url 17-<https://gezibiraz.com/emir-han-bursa.html> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 18-<http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/en/kapan-han/> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 19-<https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodetay/2497> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 20-<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/geyve-han> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 21-<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/cukur-han-kutahya-han> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 22-<https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/fidan-han-121/> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 23-<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/gezilecekyer/tuz-han> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 24-<https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/koza-han-118/> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 25-<https://www.bursa.com.tr/tr/mekan/pirinc-han-120/> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 26-27-<https://www.arkitera.com/> Ziyaret Tarihi: 20 Mayıs 2022
- Url 28-29-30-31-
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/NeredeKonaklanır/hsvhn-hisvahan-otel> Ziyaret Tarihi: 25 Mayıs 2022
- Url 32- www.detayhaberler.com Ziyaret Tarihi: 05 Temmuz 2022
- Dipnot 1- www.biyografi.info/bilgi/bursa Ziyaret Tarihi: 3 Temmuz 2022
- www.bursa.com.tr Ziyaret Tarihi: 10 Mayıs 2022

EKLER**EK-1 Anket Çalışması****Bursa Eski İpek Han**
Anket Çalışması**1-Cinsiyetiniz**

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Erkek

☐ Kadın

2-Yaşınız

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ 18 Yaş Altı

☐ 18-25

☐ 26-35

☐ 36-45

☐ 45 Yaş Üstü

3-Eğitim Durumunuz

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ İlkokul ya da Ortaokul

☐ Lise

☐ Ön Lisans

☐ Lisans

☐ Lisansüstü

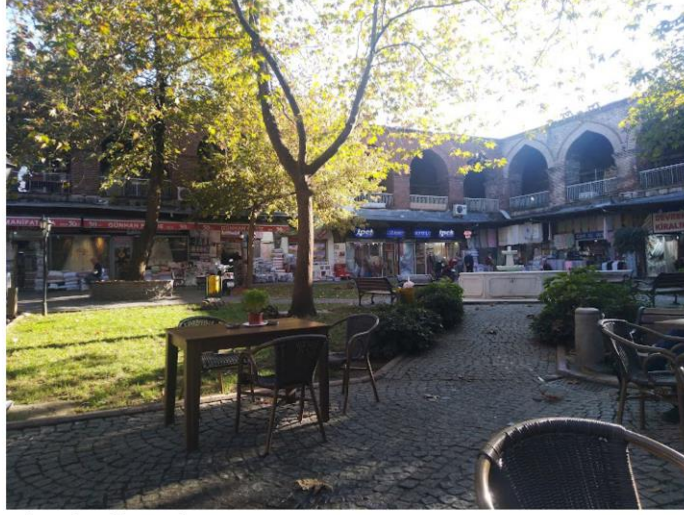
4-Bursa'da mı ikamet ediyorsunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

☐ Evet

☐ Hayır

5-Eski İpek Han'ın nerede olduğunu biliyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

6-Yapiyı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Her gün
- ☐ Haftada bir veya birden fazla
- ☐ Ayda bir veya birden fazla
- ☐ Yılda bir veya birden fazla
- ☐ Yalnızca özel gün veya etkinliklerde
- ☐ Hiçbir zaman

7-Yapıyı en çok hangi aralıkta kullanıyorsunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Hafta içi
☐ Hafta sonu

8-Yapıyı en çok günün hangi vakitlerinde kullanıyorsunuz? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz.

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Sabah
☐ Öğle
☐ Akşam

9-Yapıyı kullanma sebeplerinizi işaretleyebilir misiniz? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz.

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Yeme-içme Mekanlarının Kullanımı (Çay, kahve içmek için vb.)
☐ Alışveriş-Ticaret
☐ Açık Mekanın İlgi Çekici ve Kullanışlı Olması
☐ Dinlenme Amaçlı Kullanım
☐ Diğer

10-Tarihi yapı olması yapıyı tercih etme sebebinizi etkiliyor mu?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
☐ Hayır

11-Yapıda en çok kullandığınız mekanlar hangileridir? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz?

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Dükkanlar
☐ Çay Ocağı
☐ Depolar
☐ Tuvalet
☐ Avlu

12-Avlu işlevini yeterli buluyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
- ☐ Kısmen
- ☐ Hayır
- ☐ Fikrim Yok

13-İpek Han'a ulaşımında zorluk yaşıyor musunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

14-Günde kaç saatinizi İpek Han'da geçiriyorsunuz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ 0-2 Saat
- ☐ 2-4 Saat
- ☐ 4-6 Saat
- ☐ 6-8 Saat
- ☐ 8 Saatten Fazla

15-İpek Han'ın Butik Otel dışında ne olarak işlevlendirilmesini isterdiniz?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Kültür Merkezi
- ☐ Alışveriş Merkezi
- ☐ Eğitim Merkezi (Geleneksel El Sanatları vb.)
- ☐ Restoran-Kafe
- ☐ Müze

16-İpek Han'da engellilere uygun düzenlemeler bulunuyor mu?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

17-Yapı içerisindeki hislerinizi aşağıdakilerden hangisi en iyi ifade eder? Bir veya birden fazla seçim yapabilirsiniz.

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Merak
- ☐ Mutluluk
- ☐ Heyecan
- ☐ Tedirginlik
- ☐ Sıkılma
- ☐ Hüzün
- ☐ Hiçbir şey

18-Yapıya yaklaşımda dışarıdan ilk algıladığınız bölüm hangisidir?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Giriş Kapısı
- ☐ Yapı Bütünü
- ☐ Hiçbiri

19-Tarihi yapıya verilen yeni işlev, mekanla;

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

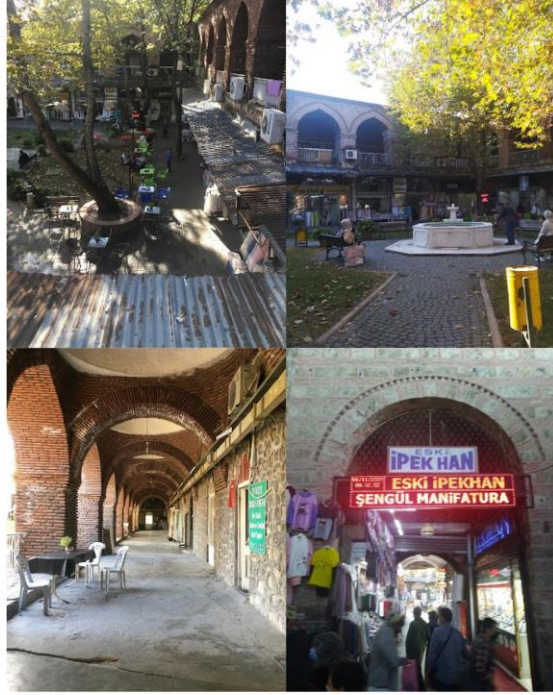
- ☐ Özdeşleşmeli
- ☐ Aykırı Olmalı
- ☐ Fikrim Yok

20-İpek Han'a dışarıdan yaklaşımda çevresindeki yapılar yapıyı algılamanızı etkiliyor mu?

Yalnızca bir şıkkı işaretleyin.

- ☐ Evet, yapıyı algılamamı kolaylaştırıyor.
- ☐ Hayır, yapıyı algılamamı engelliyor.
- ☐ Bir etkisi yok.

21-Eski İpek Han'ın iç ve dış mekanlarına baktığınızda sizde ne tür duygular uyandırmaktadır?

Uygun olanların tümünü işaretleyin.

- ☐ Davet Edici
- ☐ İtici
- ☐ Gizemli
- ☐ İlginç
- ☐ Tekdüze
- ☐ Güvenli
- ☐ Rahatlatıcı
- ☐ Alışılabilir
- ☐ Alışılmıyın Dışında
- ☐ Kolay Tanımlanabilir
- ☐ Karmaşık

EK-2 Venedik Tüzüğü (1964)

Tanımlar:

Madde 1- Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç:

Madde 3- Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır.

Koruma:

Madde 4- Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Anıtların korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir anıtın tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümünün, ya da bir parçasının başka bir yere taşınmasına - anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında - izin verilmemelidir.

Madde 8- Anıtın tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım:

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, anıtın estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli herhangi bir eklemenin mimari kompozisyonundan farkı anlaşılabilmesi

ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işine başlamadan önce ve bittikten sonra, anıtın arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir.

Madde 11- Anıta mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üzerinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi Yerler:

Madde 14- Anıtın bulundukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar:

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır. Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, anıtın korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın:

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır. Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden düzenlemenin ve birleştirmenin her safhası -çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

EK-3 Eski İpek Han Envanter Fişi

ADI	İPEK HAN (ARABACILAR HANI)	ENVANTER NO	A101	HARİTA NO	27 Pl
İL / İLÇE / MAHALLE	BURSA / OSMANGAZI / ŞEHREKÜSTÜ	YAPTIRAN	İMEHMED	YAPIM TARİHİ	15. YÜZYIL 1. YARISI
PAFTA / ADA / PARSEL	H22d07a4b / 5837-5838- 6017 / -	MİMAR	HACI İVAZ PAŞA		
ADRES	ŞEHREKÜSTÜ MAHALLESİ 8. ARALIK SOK. BAKIRCILAR ÇARŞISI YANI	MİMARİ ÇAĞI	OSMANLI DÖNEMİ		
MÜLK SAHİBİ	VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ – ÖZEL MÜLKİYET	TESCİL KARARI	1918	TESCİL TARİHİ	1986
TAHSİS DURUMU	-	PROJE DURUMU			
ORJİNAL KULLANIMI	HAN	RÖLÖVE	X	RESTORASYON	X
BUGUNKU KULLANIMI	ÇARŞI	RESTITUSYON	X	REKONSTRUKSIYON	

Vaziyet Planı

Yerleşim Planı

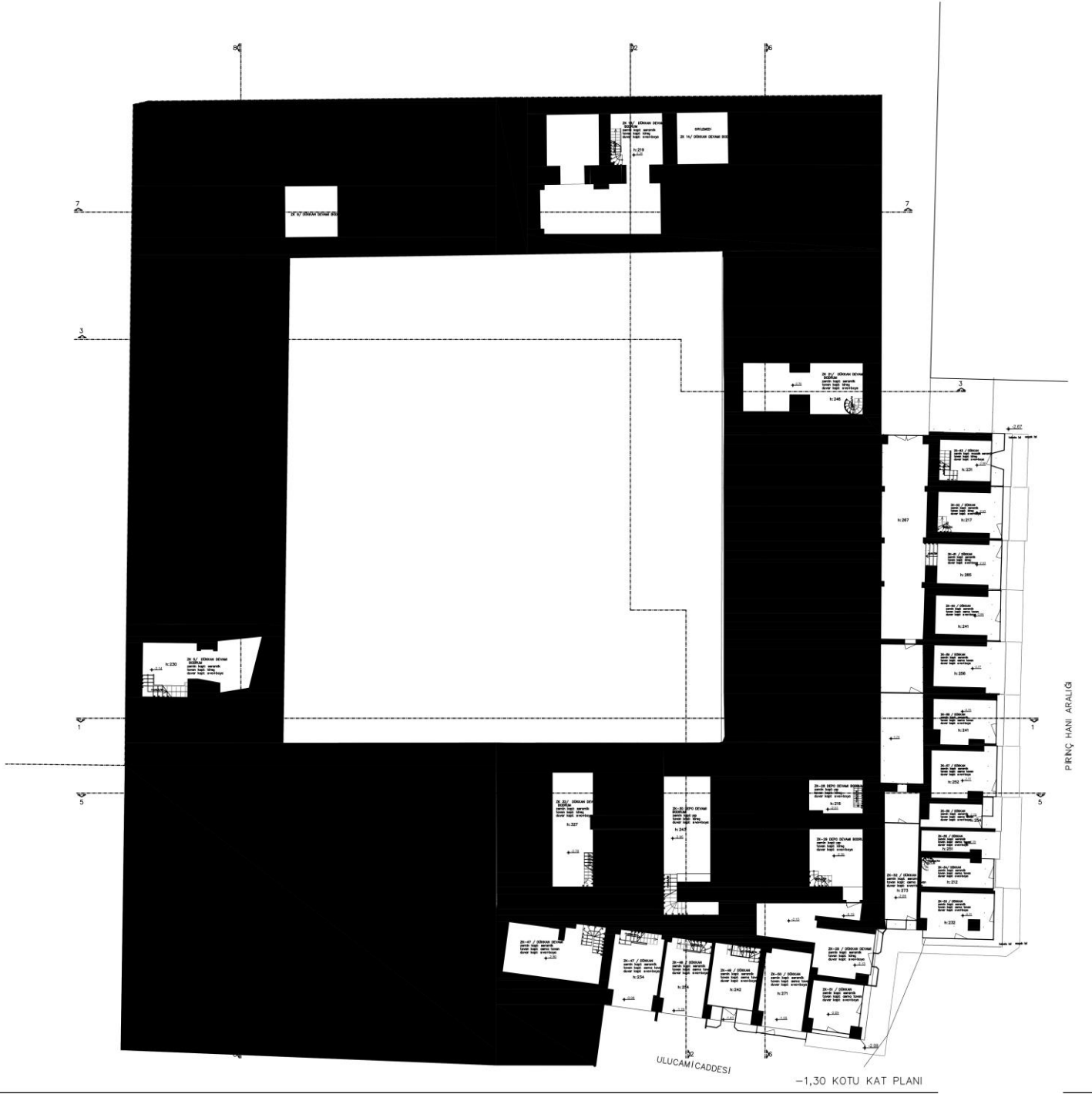
Fotoğraf 1

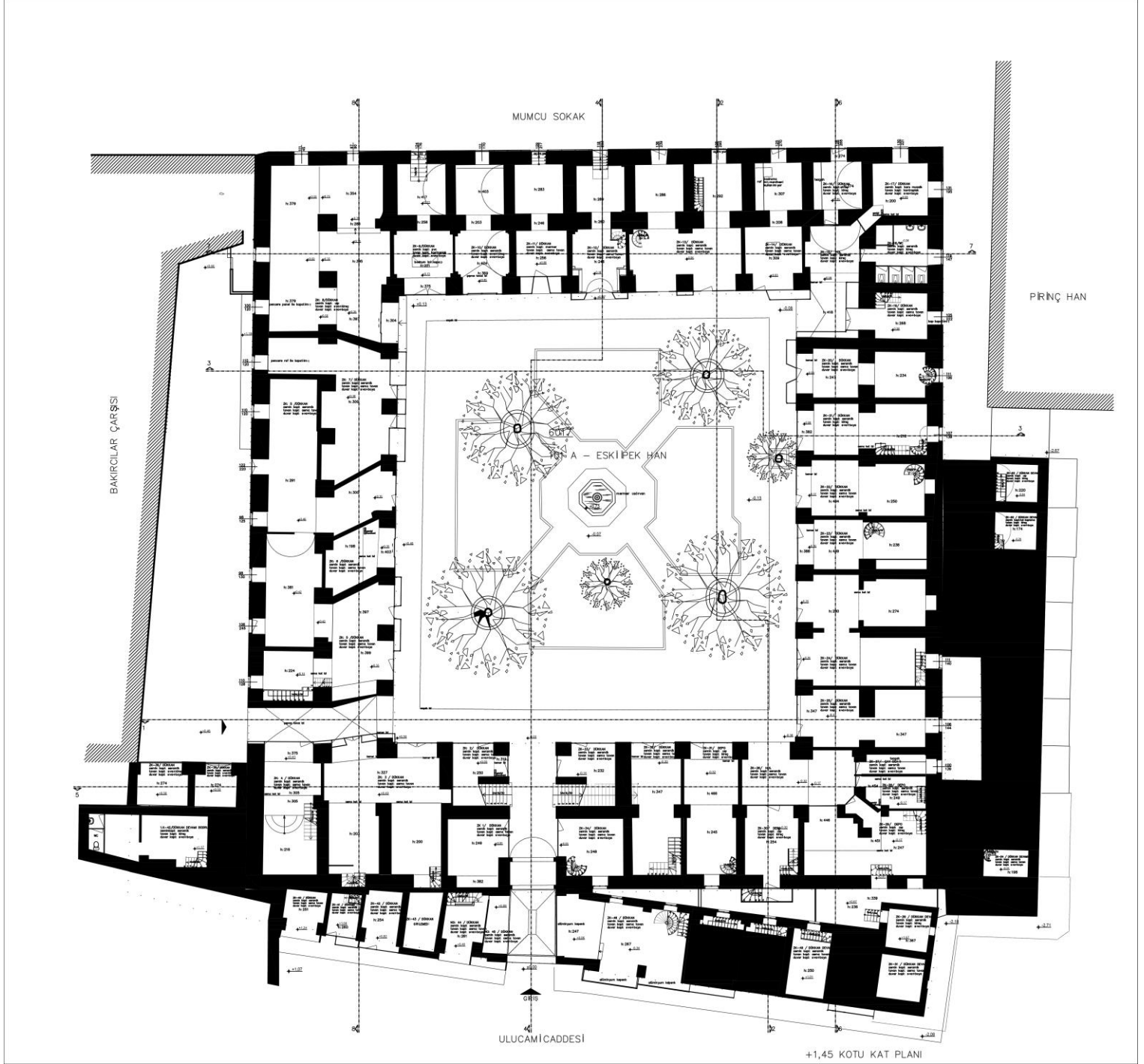

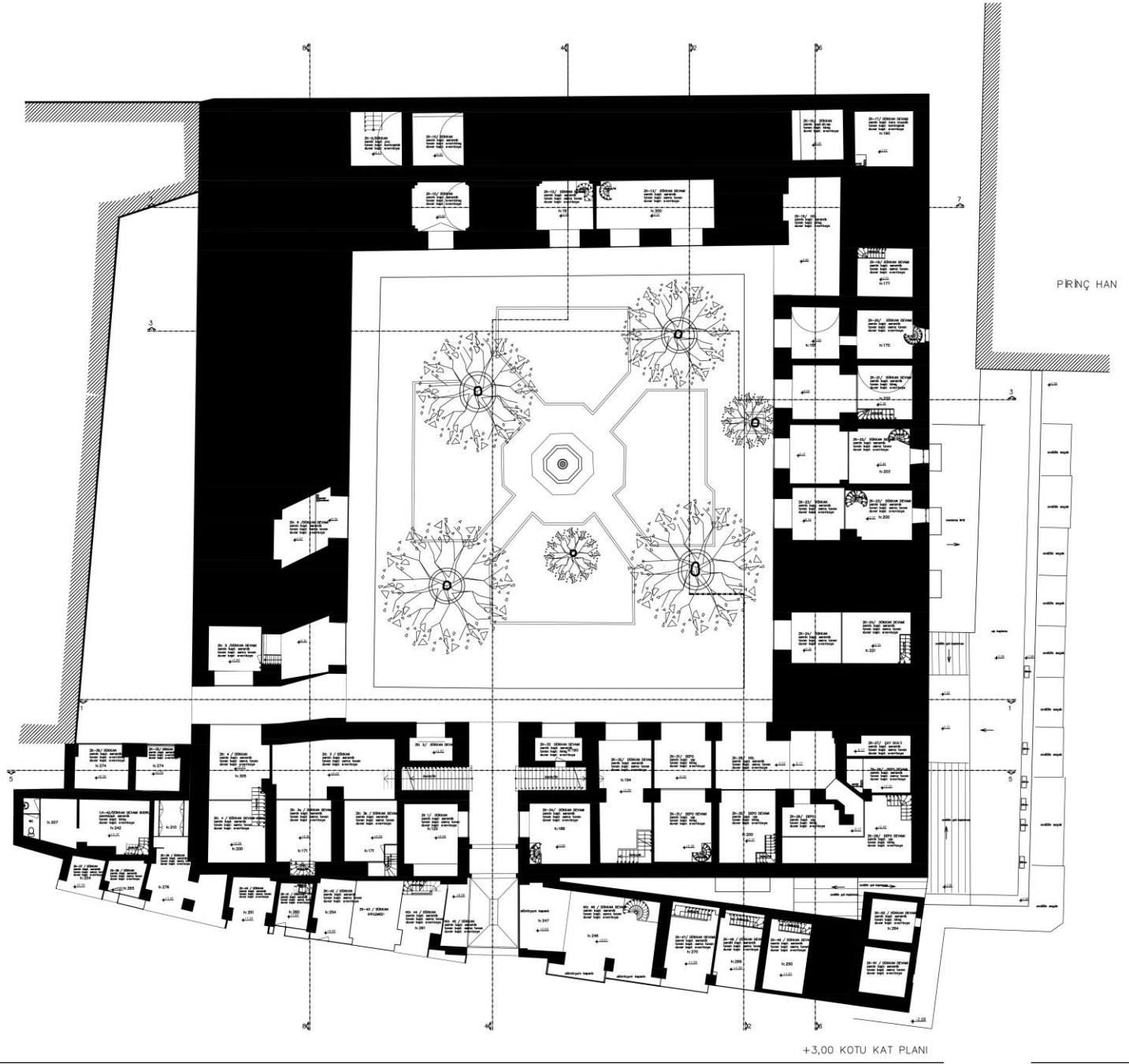
Fotoğraf 2

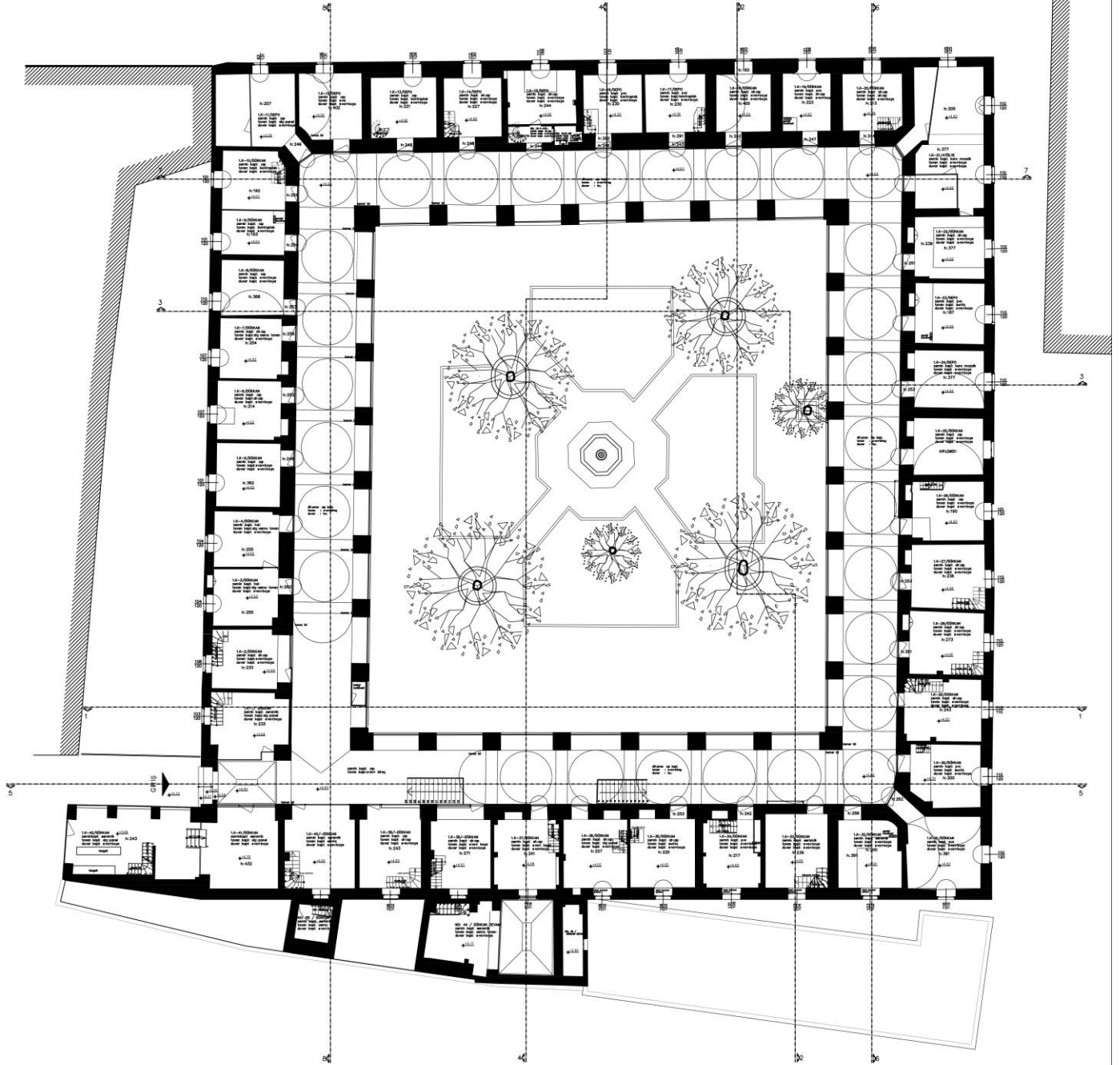
Açıklama: Ulu Cami ile Piriñ Hanı arasında yer alan İpek Han, Sultan Çelebi Mehmed tarafından Yeşil Külliye'ye gelir getirmesi için 15. Yüzyılın ilk yarısında yaptırılmıştır. Eski kayıtlarda Sultan hanı, Han-ı Harir, Yeni İpek Hanı, Eski İpek Hanı gibi isimlerle geçtiği gibi, bir zamanlar içinde landon tipi araba imalatçıları ve tamircileri bulunduğu için Faytoncular ya da Arabacılar Hanı olarak da adlandırılmıştır. İpek Han'ın mimarının, Sultan Çelebi Mehmed döneminin değerli devlet adamı, asker ve mimarı olan hacı İvaz Paşa olduğu çeşitli kaynaklarda ifade edilmektedir. Kaba yonu taş ve tuğla duvar işçiliğine sahip olan hanın, arşiv vesikalarına göre, altta 38 ve üstte de 38 olmak üzere 76 odası, ahır, ortasında bir şadırvanı ve dört odası ile bunların üzerinde mescidi vardır. Odaların önünde bulunan revakların üzeri kubbe ve tonoz ile, odaların üzeri de yuvarlak tonozlar ile örtülmüştür. Ancak, daha sonraları bazı mahalleri de oda haline getirilmiş ve günümüzde oda sayısı 81'e ulaşmıştır. 19. Yüzyıl sonlarında Vali Ahmed Vefik Paşa döneminde Mecidiye Caddesi'nin açılması sırasında hanın doğusundaki giriş cephesi yıkılmış, 1958'den sonra bu bölüm yeniden yapılmıştır. Günümüzde burada terzi atölyeleri ve giysi satan dükkanlar bulunmaktadır. (Bağbanca, "Hanlar Bölgesi'nin 14. Yüzyıldan Günümüze Değişim ve Dönüşüm Süreci", 438-449; Baykal, Bursa ve Anıtları, 93-94; Bursa Ansiklopedisi, Cilt 3, 937; Kaplanoglu, Bursa Anıtlar Ansiklopedisi, 72; Yalman, Bursa, 90-91)

EK-4 Eski İpek Han Rölöve Projesi (2011)

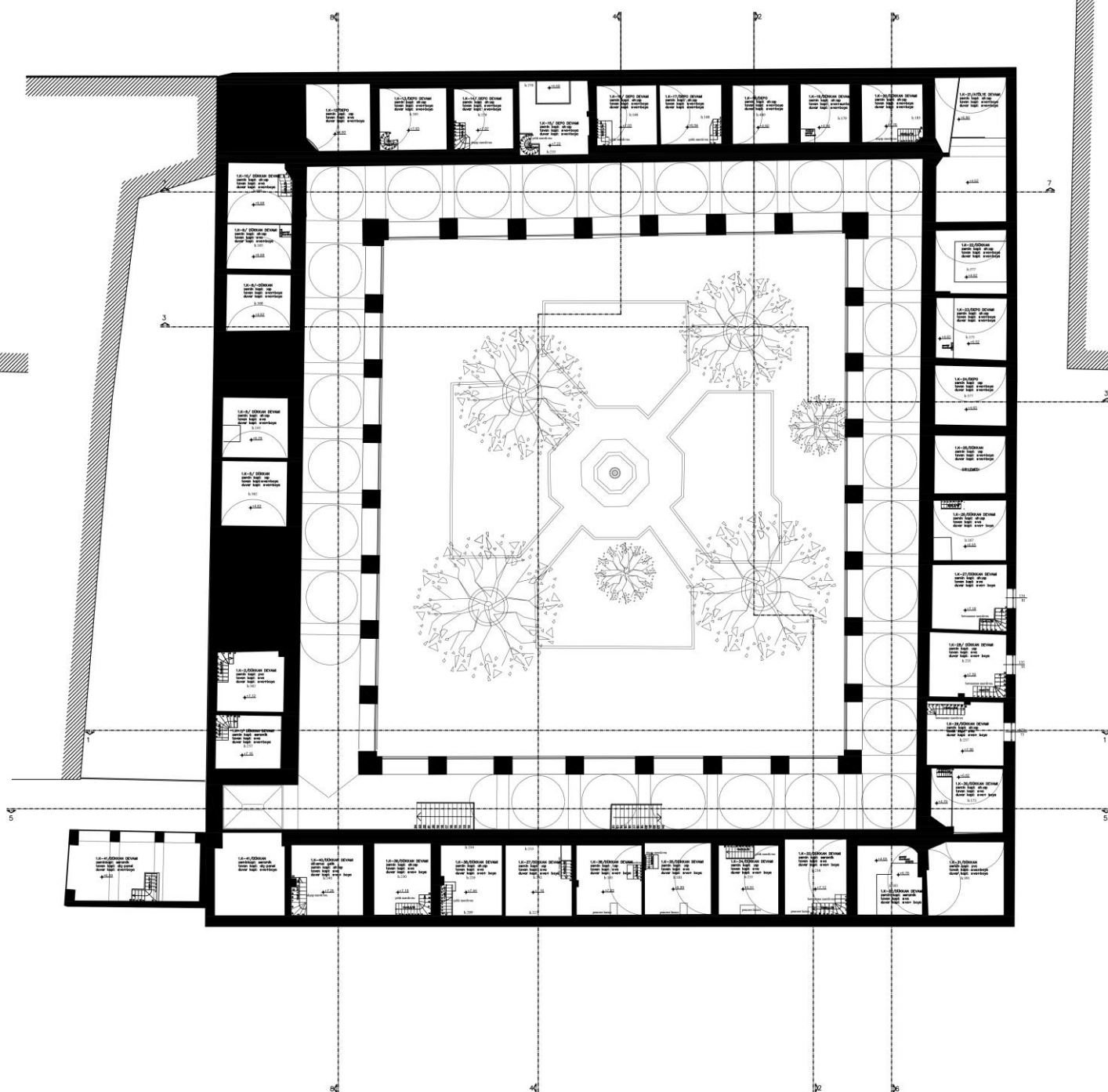

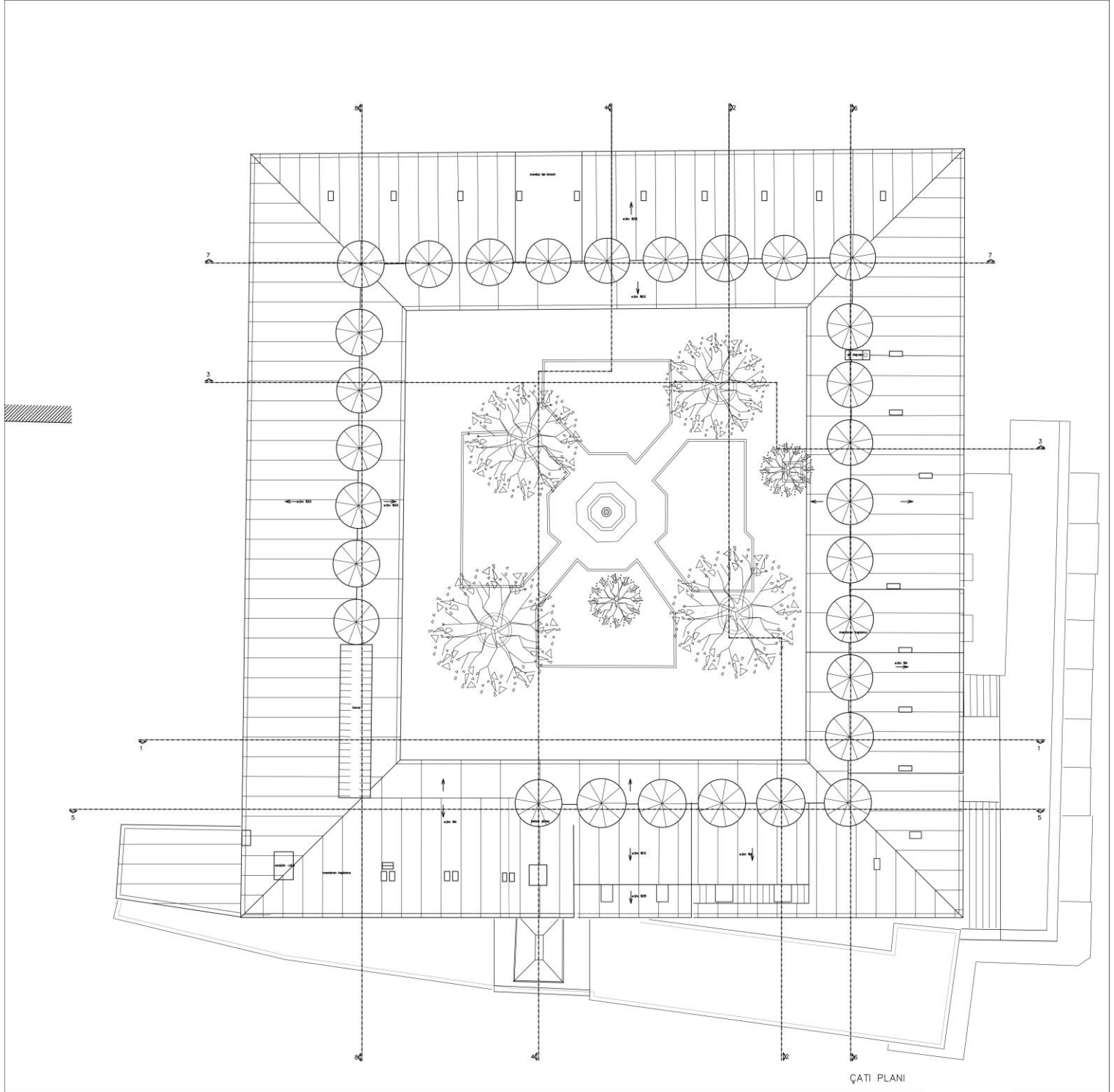

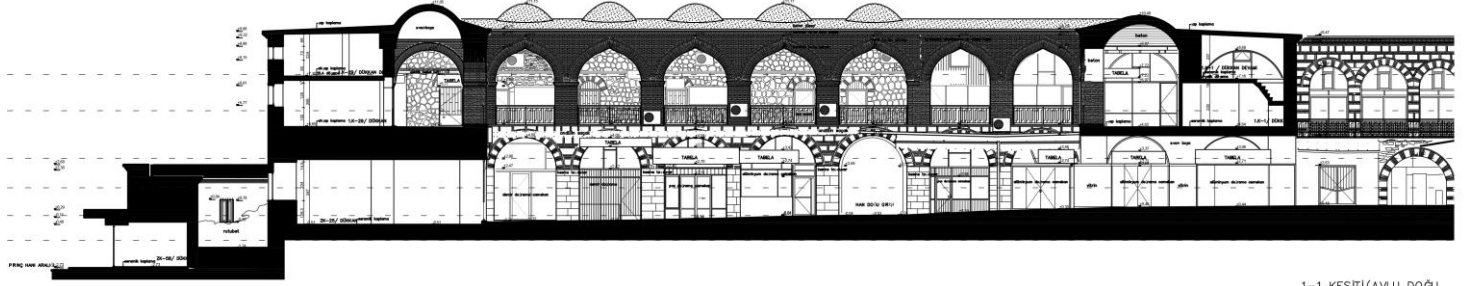
BİRİNCİ KAT PLANI ÖLÇEK: 1/100

+5,50 KOTU KAT PLANI

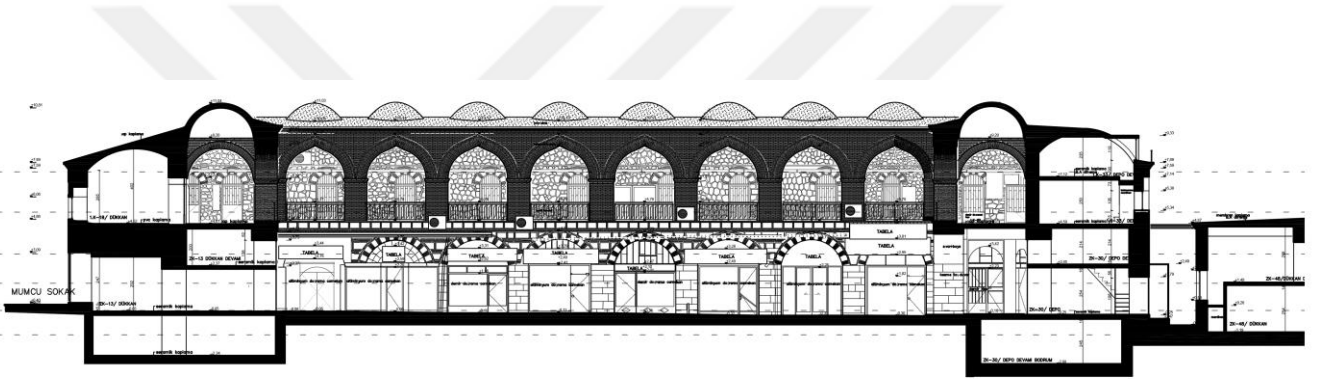

+7,40 KOTU KAT PLANI

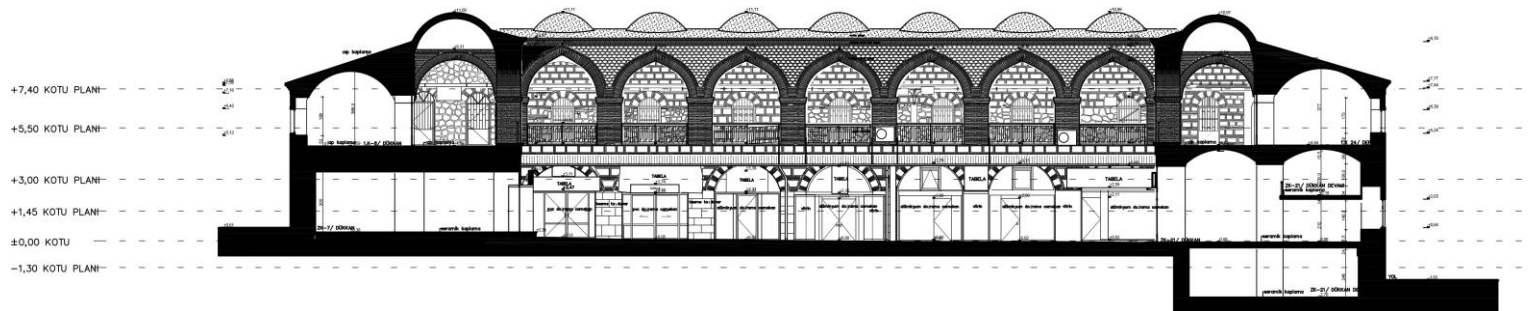

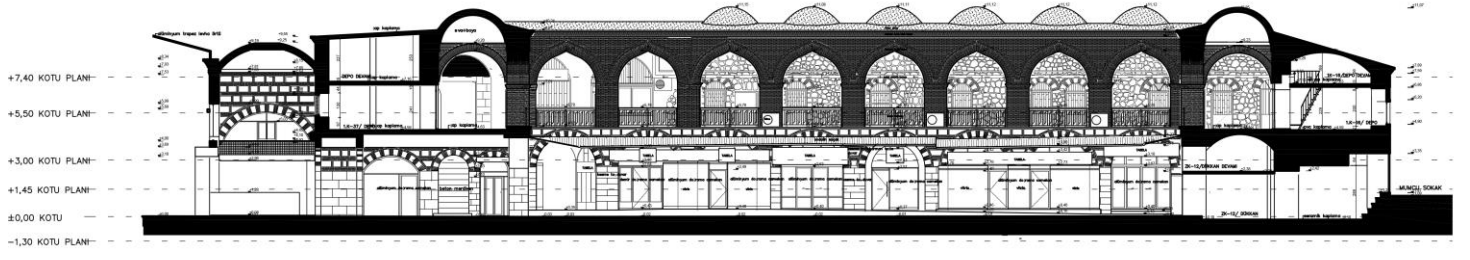
1-1 KESİTİ (AVLU DOĞU)

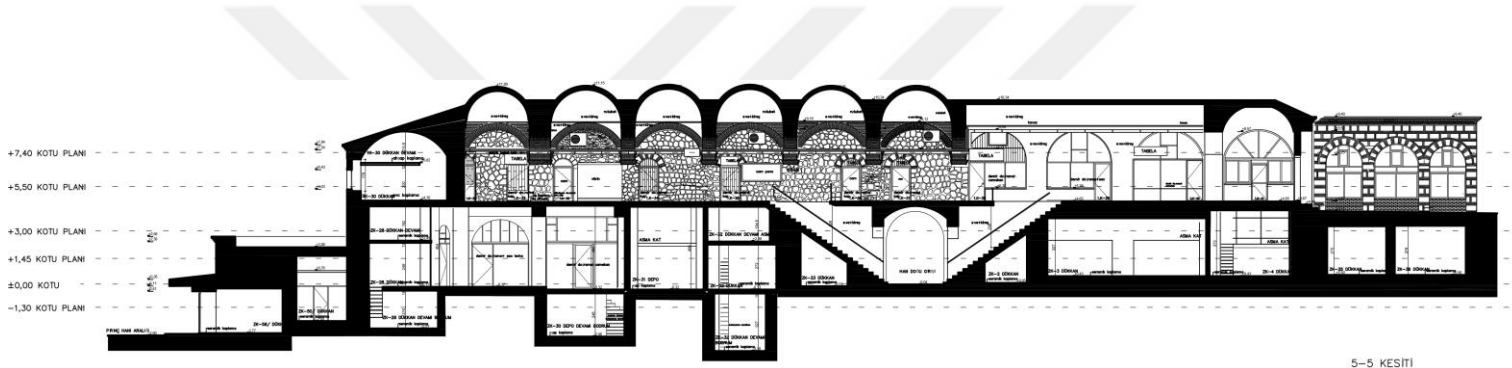
2-2 KESİTİ (AVLU)

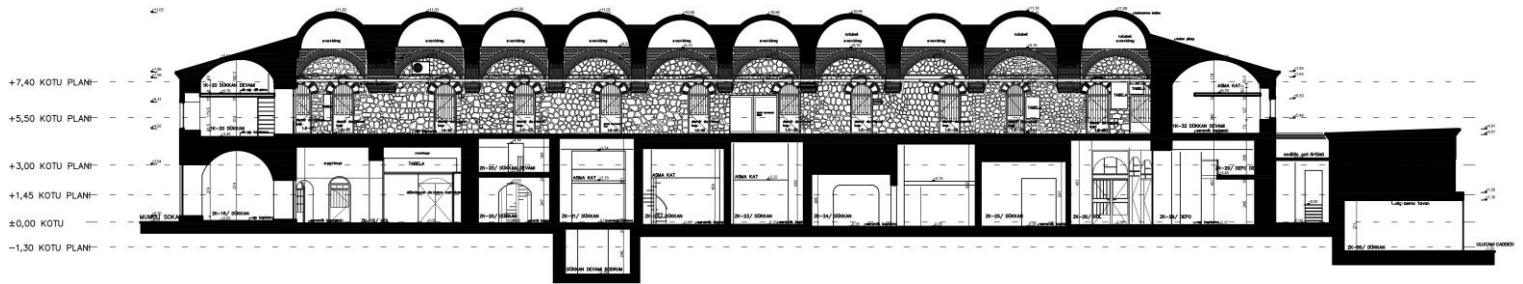
3-3 KESİTİ (AVLU BATI CEPHESİ)

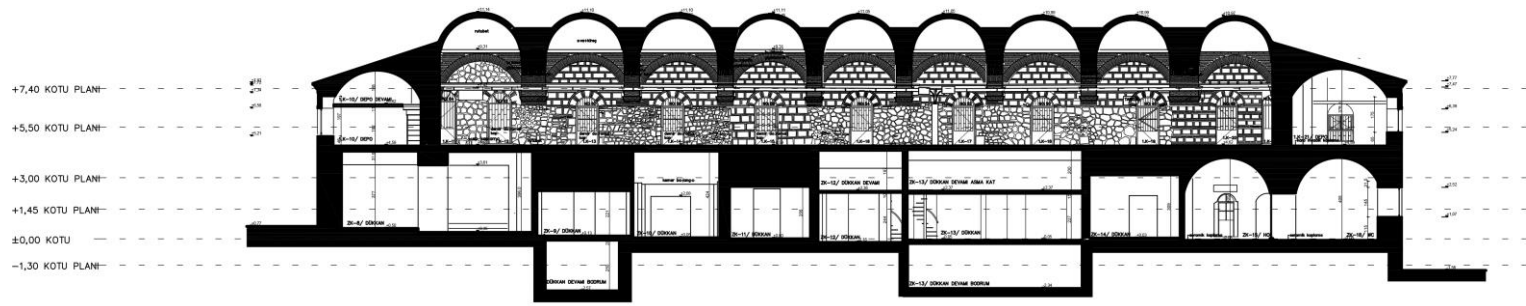
4-4 KESİTİ(AVLU GÜNEY CEPHESİ)

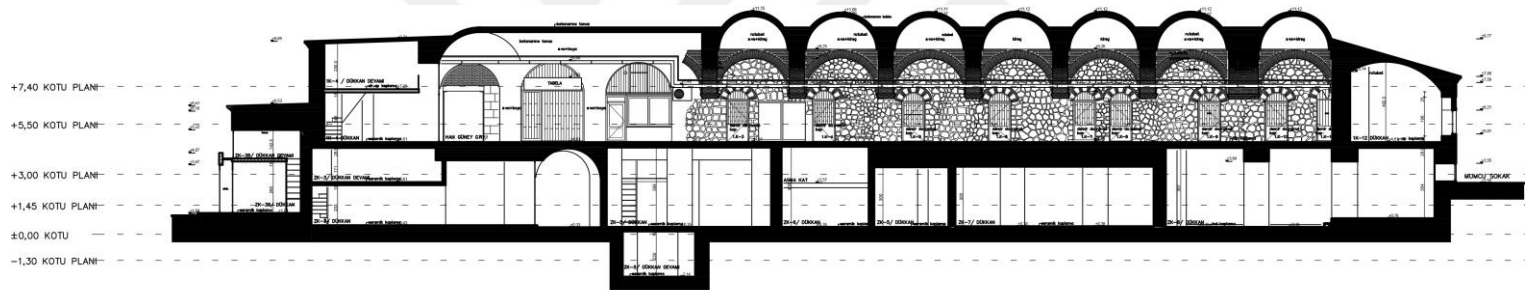
5-5 KESİTİ

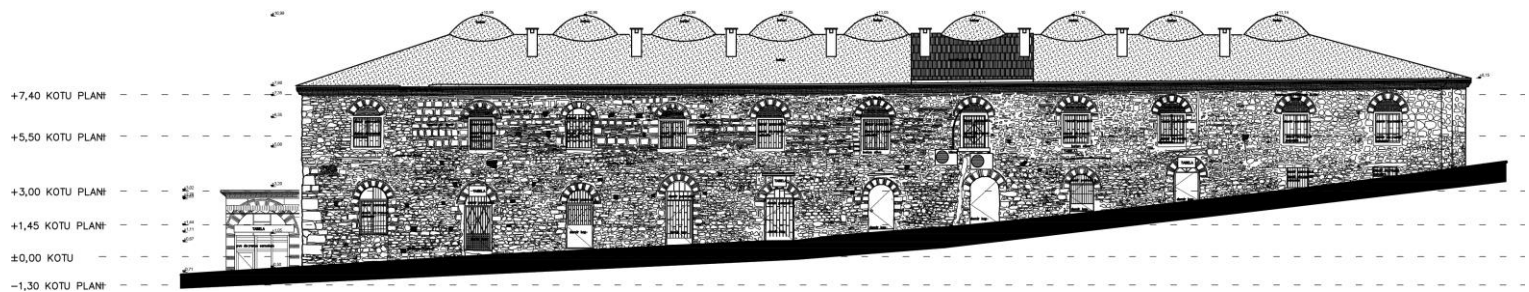
6-6 KESİTİ

7-7 KESİTİ

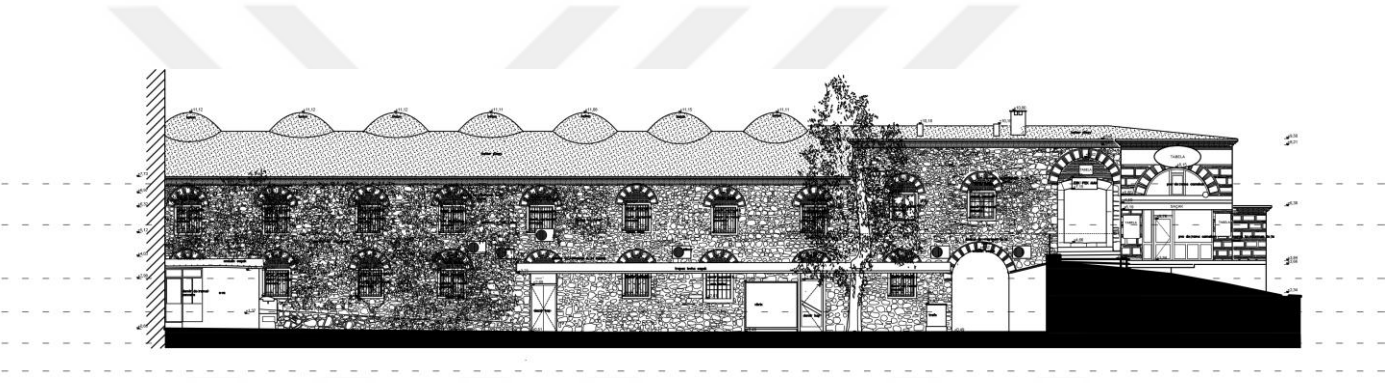
8-8 KESİTİ

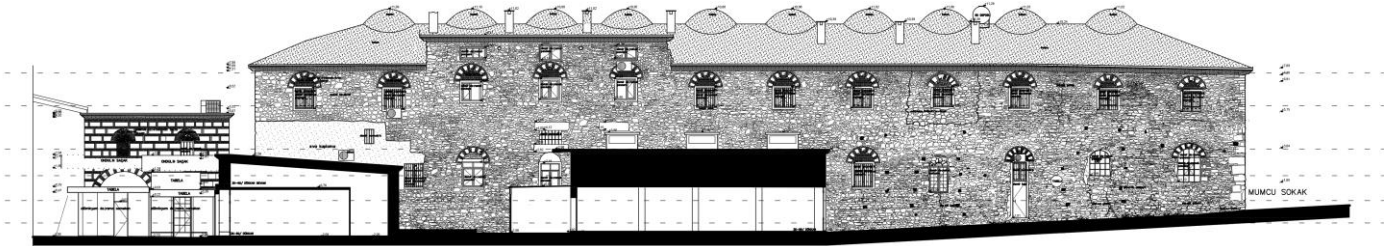
Bati Cephesi

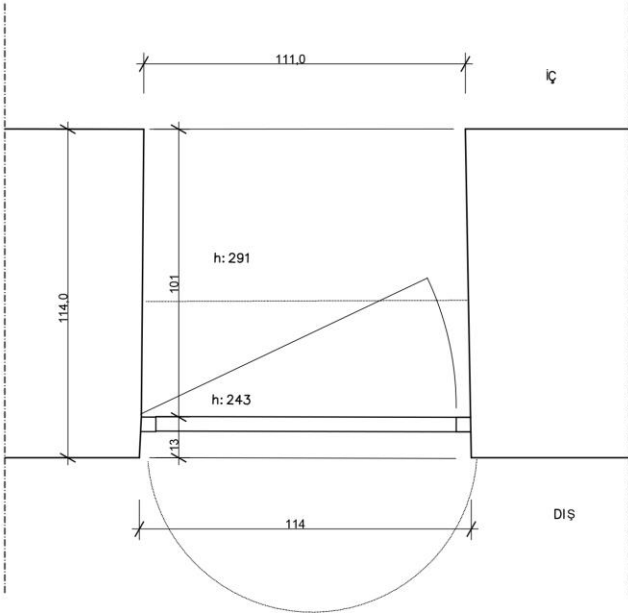
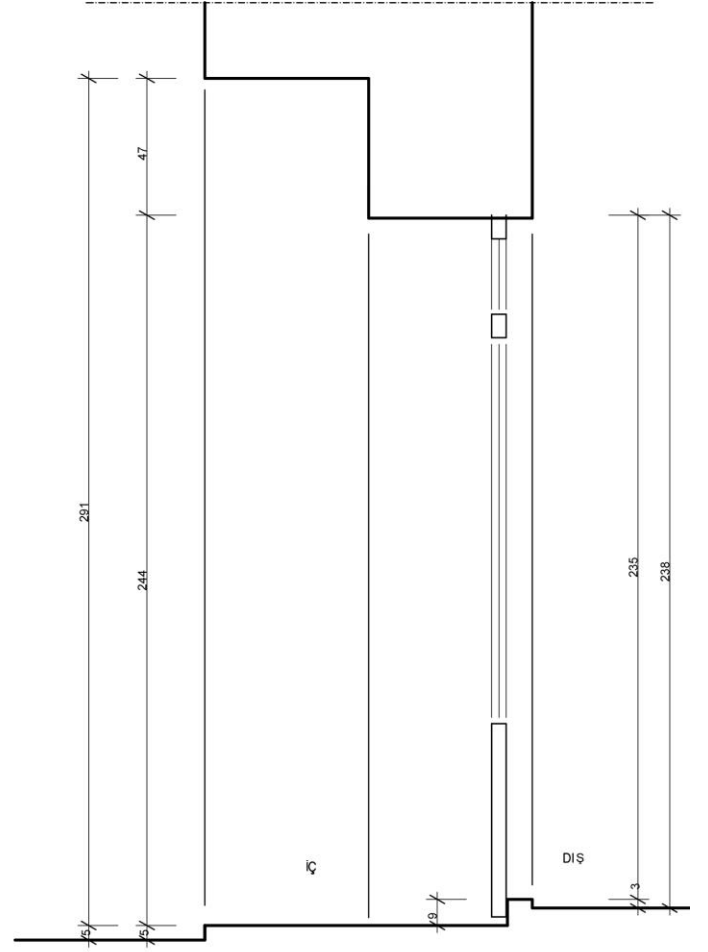
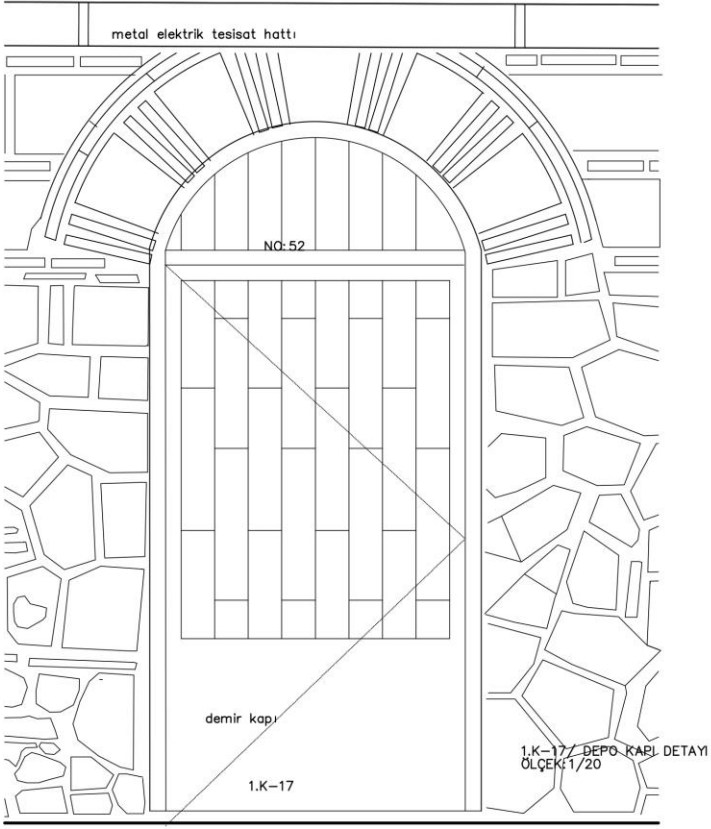
Doğu Cephesi

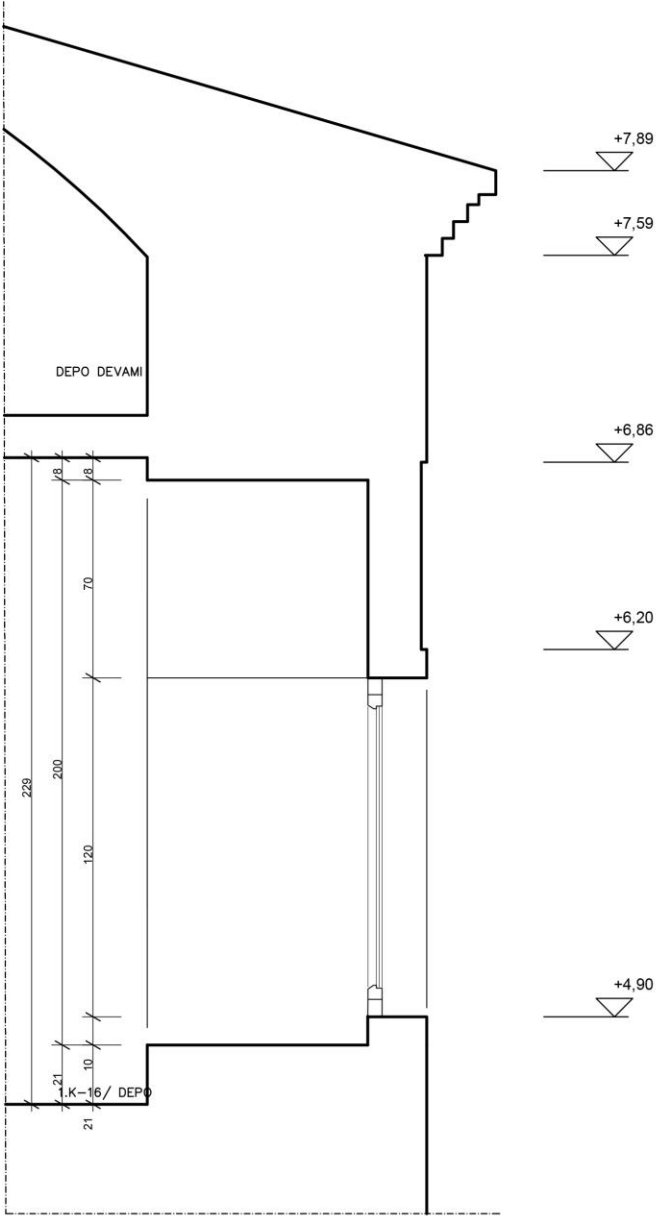
Güney Cephesi

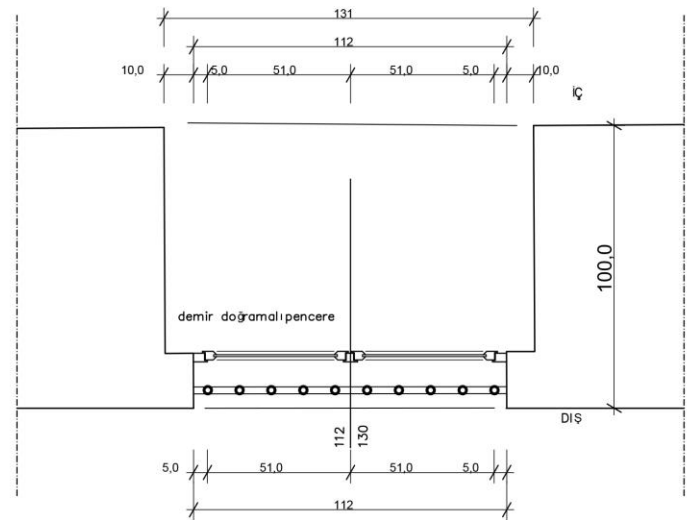
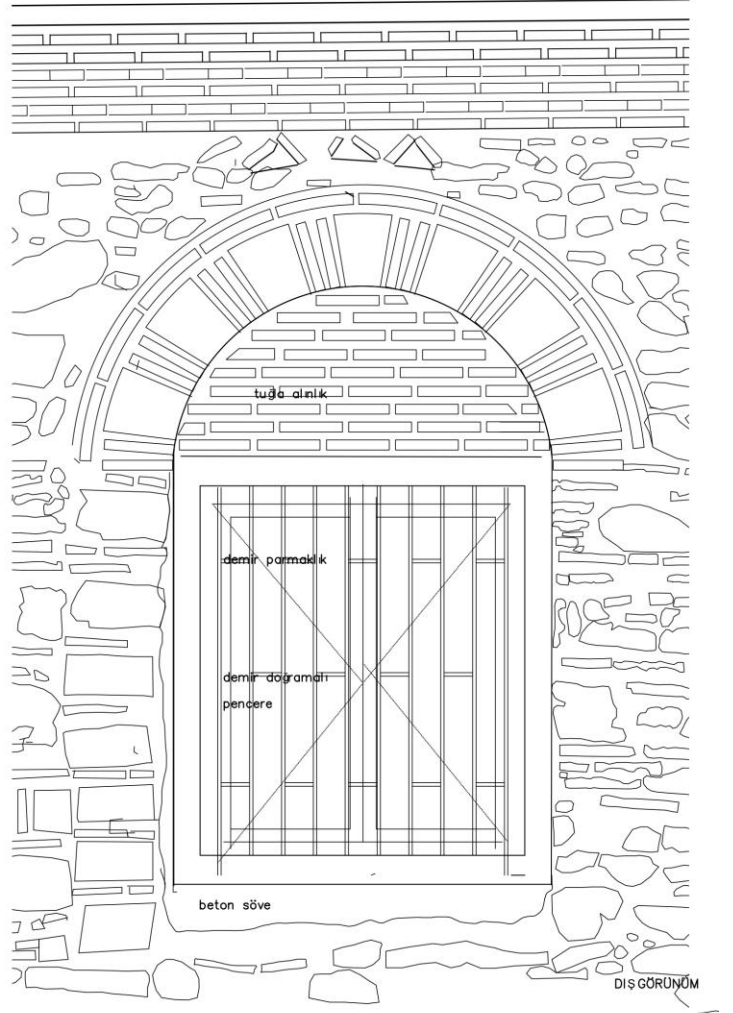
Kuzey Cephesi

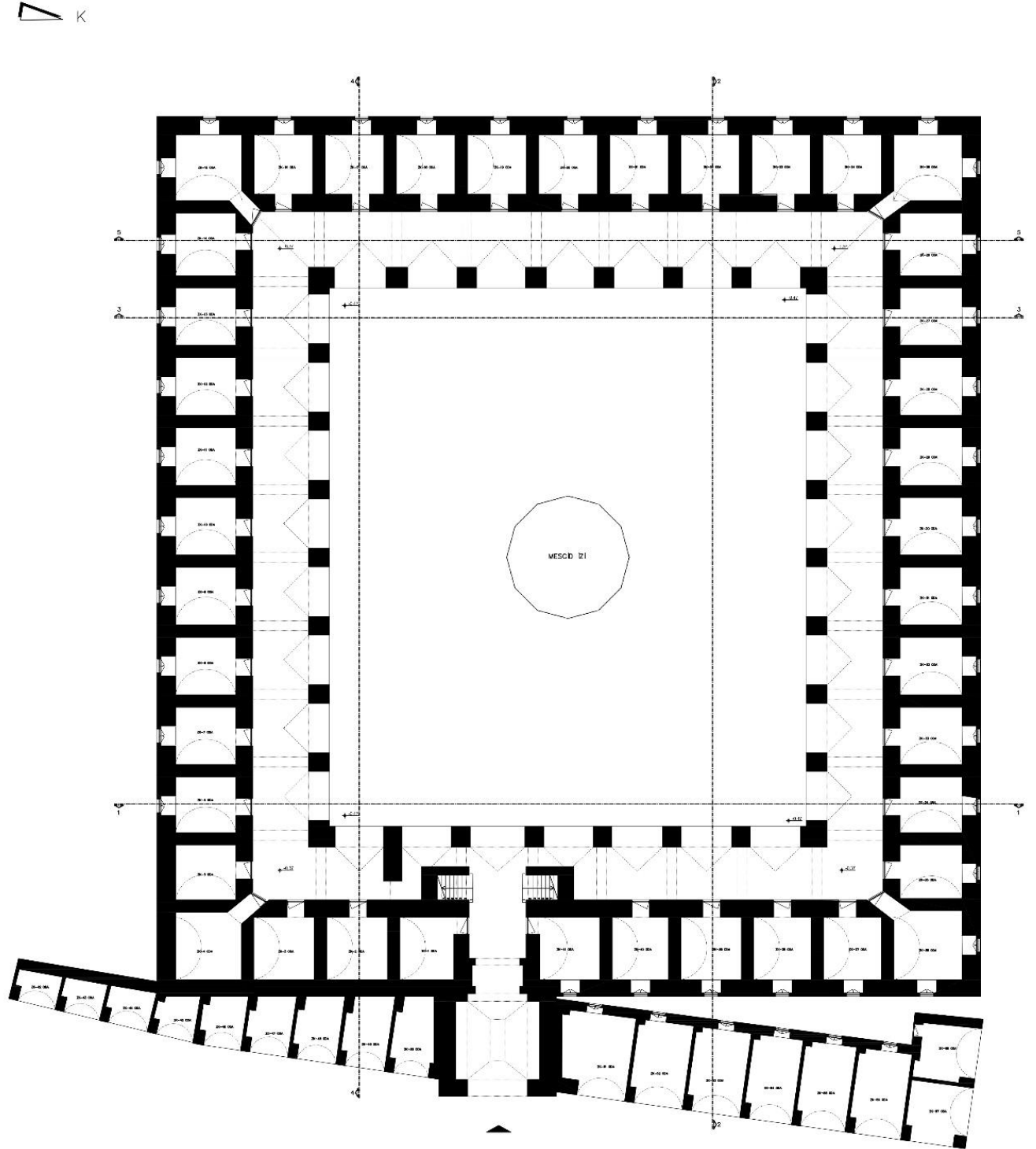
1.K-17/ DEPO KAPISI DETAYI

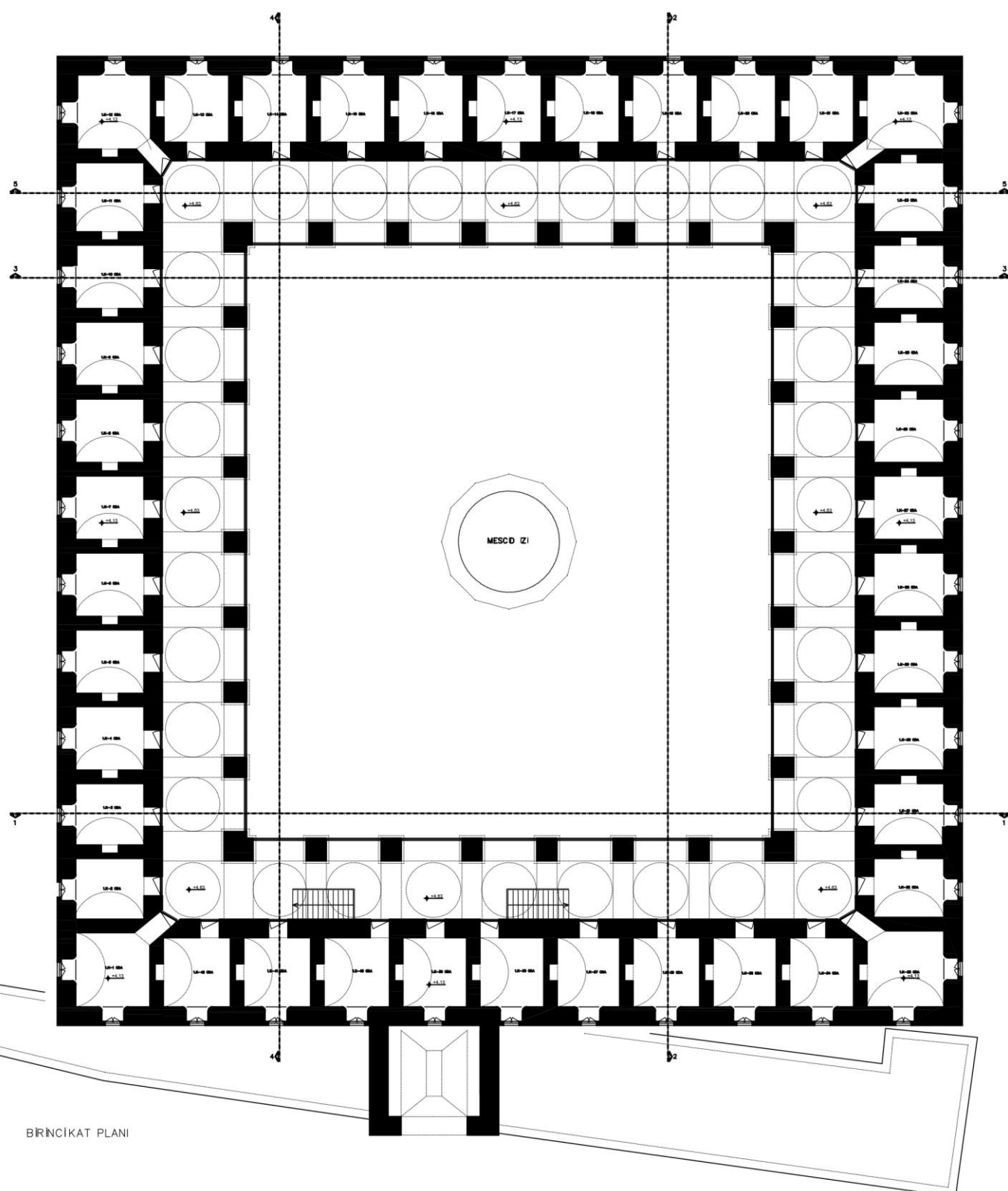
Depo Pencere Detayı

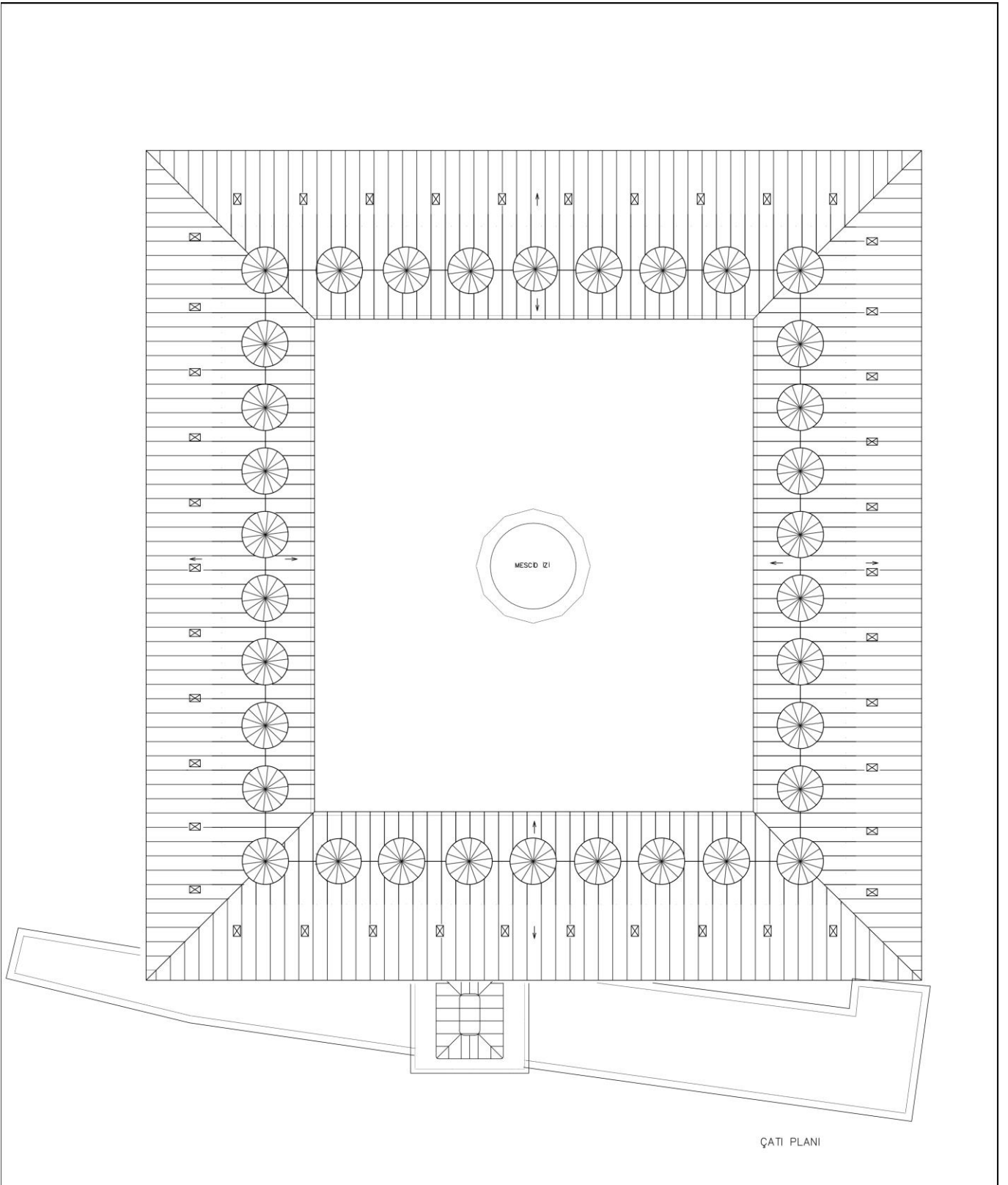

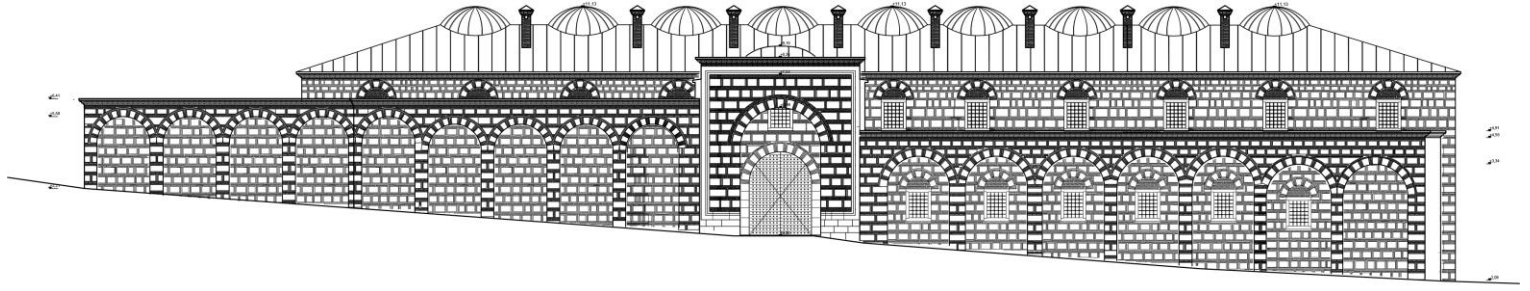
EK-5 Eski İpek Han Restitüsyon Projesi

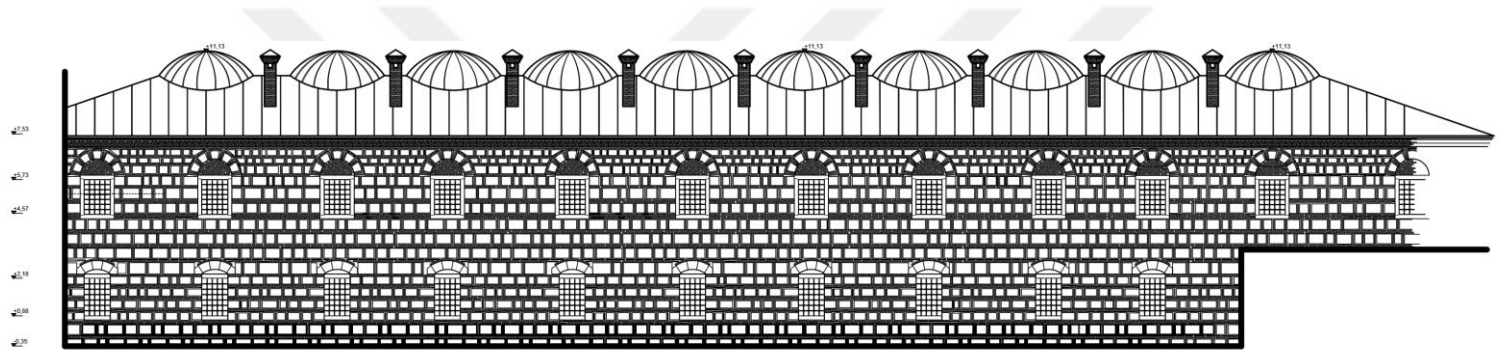
ZEMİN KAT PLANI

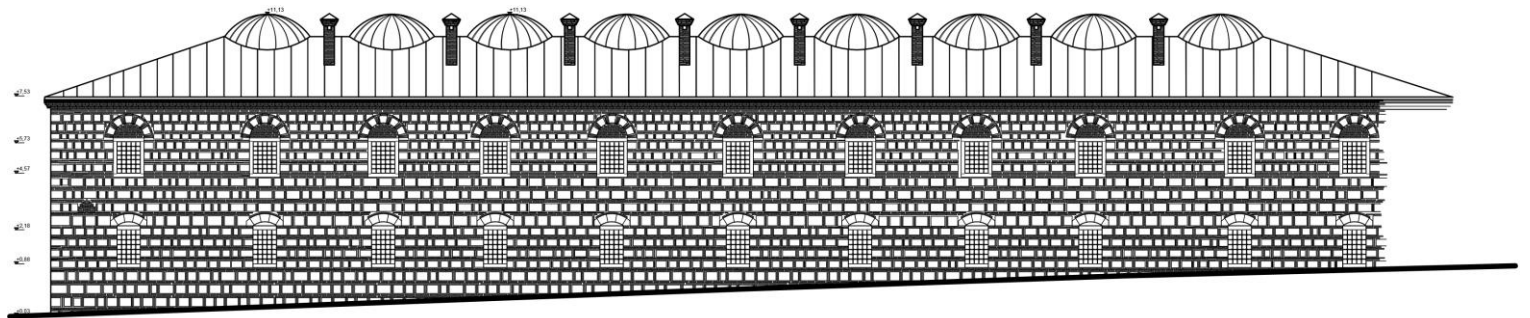

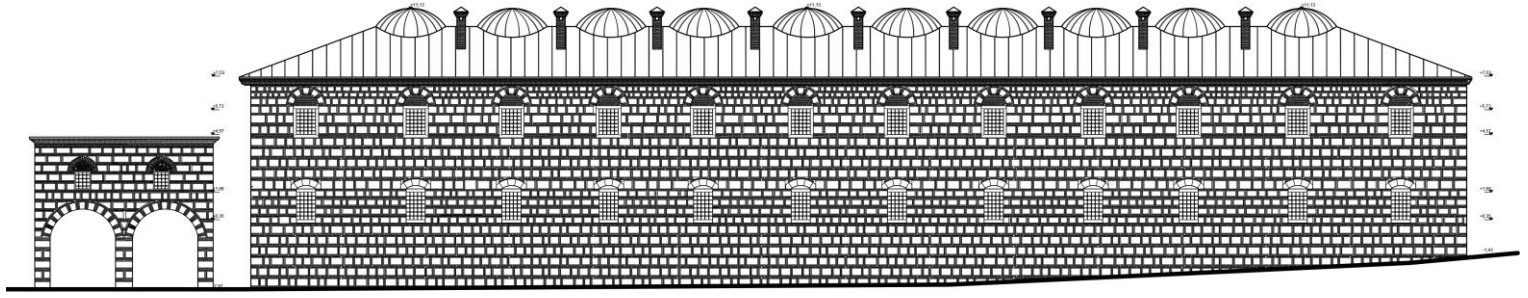
DOĞU CEPHESİ

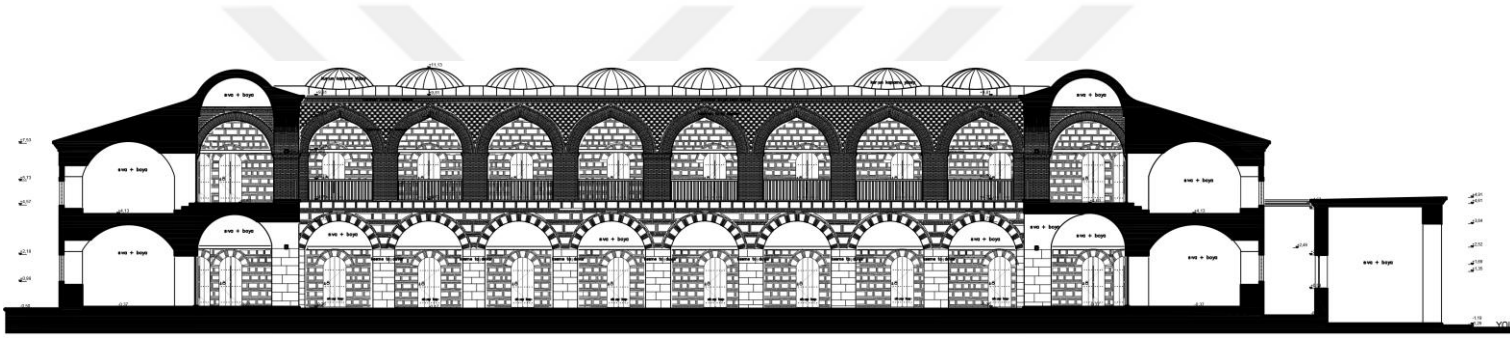
GÜNEY CEPHESİ

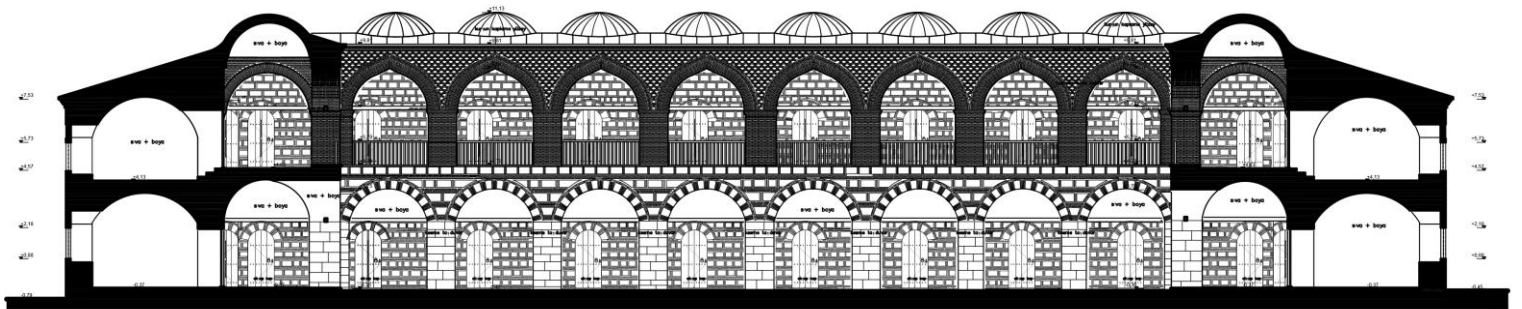
BATI CEPHESİ

KUZEY CEPHESİ

2-2 KESİTİ (AVLU KUZEY CEPHESİ)

4-4 KESİTİ (AVLU GÜNEY CEPHESİ)